

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Μετέχουσες Σπουδάστριες: Βαϊνά Αλίκη

Πανά Δήμητρα

Υπεύθυνη Εκπαιδευτικός: Γεωργίου Κωνσταντίνα

ΠΑΤΡΑ , ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2007

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Η εργασία αυτή έγινε στα πλαίσια της πτυχιακής εργασίας του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Πατρών για τη λήψη του πτυχίου. Για την υλοποίηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε θερμά την καθηγήτρια μας κα Κωνσταντίνα Γεωργίου, για την καθοδήγηση, την συμβολή της και την υποστήριξη της.

Επίσης, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε εκείνους που με τις πολύτιμες γνώσεις τους βοήθησαν στην διεύρυνση των πνευματικών μας οριζόντων, ανάμεσα στους οποίους είναι η καθηγήτρια μας κα Κωνσταντίνα Γεωργίου, ο κος Παντελής Πανταζάκας και η κα Μαίρη Χαραλάμπους .

Καθώς και ένα μεγάλο ευχαριστώ στις οικογένειες μας και στους φίλους μας που με την διακριτική αλλά ουσιαστική τους παρουσία συντέλεσαν στην δημιουργία αυτής της εργασίας.

Τέλος, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους τους επαγγελματίες που συνεργάστηκαν μαζί μας και μας βοήθησαν στην συγγραφή αυτής της εργασίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ.....	2
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.....	10
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	10
ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.....	13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	16
2.1.ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	16
2.2.ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	17
2.3.ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	21
2.4.ΜΟΡΦΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	26
2.5.ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	29
2.5.1ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.....	33
2.6.ΟΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	39
2.6.1.ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:ΓΟΝΕΙΣ.....	44
3.1.ΟΡΙΣΜΟΣ ΡΟΛΟΥ-ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ.....	44
3.2.ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ.....	45
3.3.ΓΟΝΕΪΚΟΣ ΡΟΛΟΣ.....	51
3.3.1.ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ.....	51
3.4.ΑΠΟΨΕΙΣ ΠΟΥ ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΥΟ ΡΟΛΟΥΣ.....	54

3.5.Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ-ΣΥΖΥΓΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	57
3.6.Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ-ΣΥΖΥΓΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	59
3.7.ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΣΥΖΥΓΟΣ.....	61
3.7.1.ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΘΕΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	62
3.8.ΤΥΠΟΙ ΓΟΝΙΩΝ.....	66
3.9.ΛΑΘΗ ΓΟΝΙΩΝ.....	81
3.10.ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΚΑΛΥΤΕΡΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ.....	85
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:ΠΑΤΕΡΑΣ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....	87
4.1.ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ.....	87
4.2.ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ.....	89
4.3.ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ.....	94
4.4.Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΠΑΤΕΡΑ.....	97
4.5.ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ.....	101
4.6.ΤΥΠΟΙ ΠΑΤΕΡΩΝ.....	108
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗ.....	115
5.1.ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΑΝΔΡΑ.....	115
5.2.Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗ.....	124
5.2.1.ΤΥΠΟΙ ΣΥΖΥΓΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗ.....	133
5.3.Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΟΝ ΤΟΚΕΤΟ.....	135
5.4.Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΤΟΚΕΤΟ.....	139
5.4.1.Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.....	139
5.4.2.ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗΝ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ.....	141
5.4.3. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΠΑΙΔΙ.....	141

5.4.4.ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ.....	144
5.4.5.ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΜΗΤΕΡΑ.....	147
5.5.ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΒΡΕΦΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	149
5.5.1.ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ.....	151
5.5.2.ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ.....	153
5.5.3.ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ.....	154
5.5.4.ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ.....	156
5.5.5.ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ.....	158
5.6.ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΝΗΠΙΑΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	161
5.7.ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	164
5.7.1.ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ Ο ΠΑΤΕΡΑΣ.....	165
5.8.ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ.....	167
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6:Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ.....	170
6.1. ΛΟΓΟΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΕΝΑΣ ΠΑΤΕΡΑΣ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΜΑΚΡΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ.....	172
6.2.Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΛΟΓΩ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ.....	174
6.2.1.ΤΡΟΠΟΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ Ο ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΣ ΠΑΤΕΡΑΣ ΜΕΓΑΛΩΝΕΙ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΟΥ.....	176
6.2.2.ΠΕΝΤΕ ΣΤΟΧΟΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΥΣ ΠΑΤΕΡΕΣ.....	176
6.3.Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΛΟΓΩ ΕΡΓΑΣΙΑΣ.....	179
6.4.Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΛΟΓΩ ΘΑΝΑΤΟΥ.....	181
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7:ΔΙΑΦΥΛΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.....	183
7.1.ΟΡΙΣΜΟΣ ΟΡΩΝ: ΔΙΑΦΥΛΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΓΥΝΑΙΚΑ-ΑΝΔΡΑΣ- ΦΥΛΟ.....	183
7.2.ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΥΛΟ.....	185

7.2.1.ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ.....	185
7.3.ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ.....	186
7.4.ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ.....	186
7.4.1.ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΦΥΛΟΥ.....	186
7.5.ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ.....	188
7.6.ΑΠΟΨΕΙΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΑΦΥΛΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ.....	189
7.6.1.ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ADLER.....	189
7.6.2.ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ JUNG.....	191
7.6.3.ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΗΣ HORNEY.....	192
7.6.4.ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ MAUCO.....	193
7.7.ΟΡΙΣΜΟΣ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ.....	197
7.7.1.ΕΙΔΗ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ.....	197
7.8.Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ.....	199
7.8.1.ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ.....	200
7.9.ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ.....	203
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8:Η ΑΝΔΡΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ.....	206
8.1.ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΣΜΟΥ.....	206
8.1.1.Η ΑΝΔΡΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ.....	206
8.2.Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΑΝΔΡΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ.....	209
8.3.ΑΝΔΡΙΣΜΟΣ:ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ.....	215
8.4.ΑΝΔΡΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ.....	217
8.4.1.ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ.....	219
8.4.2.ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ.....	221
8.5.Η ΑΝΔΡΙΚΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΣΤΟ ΓΑΜΟ.....	224

8.6.ΓΕΝΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΧΕΣΗ ΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ ΜΕ ΤΗ ΣΥΖΥΓΟ ΤΟΥΣ.....	226
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9:ΣΥΖΥΓΟΙ-ΑΝΔΡΟΓΥΝΟ-ΖΕΥΓΑΡΙ.....	228
9.1.ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ.....	228
9.2.ΓΑΜΟΣ:ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ.....	230
9.2.1.Η ΕΛΞΗ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ.....	230
9.2.2.Η ΓΝΩΡΙΜΙΑ.....	231
9.2.3.Η ΕΚΛΟΓΗ ΣΥΖΥΓΟΥ.....	233
9.2.4.ΠΡΑΞΗ ΕΥΘΥΝΗΣ.....	236
9.2.5.ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ.....	237
9.3.ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΤΩΝ ΖΕΥΓΑΡΙΩΝ.....	239
9.3.1.Ο ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ.....	239
9.4.ΤΡΟΠΟΙ ΓΙΑ ΝΑ ΥΠΑΡΞΕΙ ΑΡΜΟΝΙΚΗ ΣΧΕΣΗ ΜΕΤΑΞΥ ΣΥΖΥΓΩΝ.....	243
9.5.ΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ.....	247
9.5.1.ΟΙ ΔΥΟ ΚΟΥΛΤΟΥΡΕΣ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ.....	249
9.5.2.ΟΙ ΑΝΔΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΔΟΥΛΕΙΕΣ.....	250
9.5.3.ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ.....	252
9.6.ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ.....	256
9.6.1.ΔΙΑΛΥΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΜΥΘΟΥΣ.....	256
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10.....	264
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	264
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	269

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Ο σύγχρονος τρόπος ζωής έχει αναπόφευκτα επηρεάσει τη ζωή και τα χαρακτηριστικά του θεσμού της οικογένειας. Μέχρι πριν λίγα χρόνια η μητέρα αποτελούσε το «κύριο σημείο αναφοράς» βάζοντας έτσι άθελά της το ρόλο του πατέρα σε δεύτερη μοίρα. Με τα χρόνια, καθώς όλο και περισσότεροι επιστήμονες ασχολήθηκαν με τον πατέρα και το ρόλο που διαδραματίζει στην οικογένεια το τοπίο άλλαξε.

Σήμερα λοιπόν ο πατέρας-άνδρας έχει να αντιμετωπίσει την πρόκληση πολλαπλών ρόλων . Η πρόκληση αυτή μας παρότρυνε να ασχοληθούμε με την παρακάτω εργασία.

Στην πρώτη ενότητα της εργασίας παρουσιάζεται ο θεσμός της οικογένειας, το πως διαμορφώθηκε , ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί καθώς και οι μορφές με τις οποίες παρουσιάζεται. Αναλύονται οι ρόλοι των γονιών και οι σχέσεις αλληλεπίδρασης με τα παιδιά τους μέσα στην οικογένεια. Οι σχέσεις αυτές παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς διαμορφώνονται από πολλούς παράγοντες που έχουν να κάνουν με τους γονείς, τα παιδιά αλλά και την κοινωνία γενικότερα.

Στη δεύτερη ενότητα γίνεται αναφορά τόσο στο ρόλο του πατέρα όσο και στη σημασία του ρόλου του στην οικογένεια. Δηλαδή στους τρόπους με τους οποίους ο σύγχρονος πατέρας λειτουργεί με τα παιδιά του, στη συμμετοχή τους σε όλες ανεξαρτήτως τις πλευρές της ανάπτυξης των παιδιών καθώς και στη σχέση που αναπτύσσεται μεταξύ τους.

Ο πατέρας μπορεί να παρουσιάζεται με διάφορες μορφές και να επιτελεί πολλές λειτουργίες. Σχετίζεται με το παιδί σε κάθε ηλικιακή φάση (από τη βρεφική μέχρι την εφηβική) και συντελεί στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του. Επίσης καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού παίζει η απουσία του πατέρα ανεξάρτητα από τη μορφή που θα πάρει.

Στη τρίτη ενότητα γίνεται αναφορά στις διαφυλικές σχέσεις του ζευγαριού. Ορίζονται οι όροι , προσεγγίζονται οι ρόλοι και αναλύονται τα στερεότυπα μέσα στις διαφυλικές σχέσεις . Αναφέρονται απόψεις ψυχαναλυτών, ώστε να κατανοηθούν, περισσότερο για τις σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων. Επίσης γίνεται αναφορά στα θέματα του νοικοκυριού δηλαδή στις αρμοδιότητες-ευθύνες που πρέπει να αναλάβει ο κάθε σύζυγος ανεξάρτητα από το φύλο του, ώστε η λειτουργία του σπιτιού και η σχέση μεταξύ του ζευγαριού να είναι όσο το δυνατόν πιο ομαλή. Τέλος παρουσιάζονται οι τρόποι με τους οποίους οι σύζυγοι αλληλεπιδρούν μέσα στην οικογένεια .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Παρά τις αλλαγές που έχουν γίνει από παλιά μέχρι σήμερα στον τομέα της πατρότητας, στη σημασία και τη λειτουργία του πατρικού ρόλου, αυτό που παραμένει σημαντικό είναι ότι ο ρόλος του πατέρα στην οικογένεια και η συμβολή του στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού είναι σπουδαίος και κρίνεται απαραίτητος. Η οργάνωση της οικογένειας και οι ρόλοι των φύλων συνεχώς μεταβάλλονται στην κοινωνία εξαιτίας κοινωνικών, πολιτισμικών και οικονομικών αλλαγών οπότε και ο πατρικός ρόλος επιδέχεται αλλαγές ώστε να προσαρμοστεί στις ανάγκες της κοινωνίας και της οικογένειας, παρά τις διαφορές που φαίνονται από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή, ο ρόλος του πατέρα εξακολουθεί να θεωρείται σπουδαίος.

Η προετοιμασία για την πατρότητα όπως είδαμε ξεκινάει από πολύ νωρίς, από την παιδική ηλικία του αγοριού η επικοινωνία μέσα από στην οποία αναπτύσσεται και ωριμάζει, οι αξίες που θα αποκτήσει από την οικογένεια του, οι παιδικές εμπειρίες και τα βιώματα του, η σχέση του με τους γονείς και ιδιαίτερα με τον πατέρα του, θα δώσουν τις πρώτες βάσεις για να εξελιχθεί στη συνέχεια και να αναπτυχθεί το αίσθημα της πατρότητας. Από εκεί και πέρα οι ατομικές διαφορές που υπάρχουν, η προσωπικότητα του κάθε άνδρα, οι εσωτερικές του αξίες, οι στόχοι και οι σκοποί του και οι προσδοκίες του για τη ζωή, έχουν μεγάλη επίδραση στην απόφαση ενός άνδρα να γίνει πατέρας. Η περίοδος της εγκυμοσύνης είναι μια εποχή που φέρνει ανακατατάξεις και ραγδαίες εξελίξεις στη ζωή του άνδρα, τόσο από ψυχολογική όσο και από κοινωνική πλευρά. Ακόμη πιο έντονες είναι οι συγκρούσεις που φέρνει η πατρότητα στον άνδρα που γίνεται πατέρας για πρώτη φορά. Τόσο η περίοδος της εγκυμοσύνης όσο και η στιγμή του τοκετού απαιτούν νέες ευθύνες και καινούριους ρόλους από την πλευρά του άνδρα. Η στάση του απέναντι σε αυτά

τα γεγονότα είναι κρίσιμη. Η θετική αντιμετώπιση τους από την πλευρά του είναι σημαντική τόσο για τον ίδιο όσο και για την γυναίκα και το παιδί. Το όφελος είναι μεγάλο για τον ίδιο, γιατί μέσα από αυτήν την εμπειρία συνειδητοποιεί καλύτερα τον πατρικό ρόλο και ενισχύει το δεσμό του με το παιδί. Το δέσιμο με το βρέφος αμέσως μετά τη γέννηση του, η συμμετοχή και η έντονη ενασχόληση μαζί του, το διάστημα δηλαδή που το παιδί έχει ανάγκη και απαιτεί να του δοθεί περισσότερος χρόνος, αγάπη, συμπόνια και κατανόηση, έχει σημαντικό αντίκτυπο στην ψυχή του πατέρα δημιουργώντας βαθύτερους δεσμούς με το παιδί, οι οποίοι διαρκούν όλη του τη ζωή. Οι πατέρες είναι ικανοί να φροντίσουν τα παιδιά από τη βρεφική τους ηλικία. Η συμβολή τους είναι άμεση και έμμεση μέσα από τη μητέρα. Ο πατρικός και ο μητρικός ρόλος είναι συμπληρωματικοί, είναι διαφορετική η συμβολή τους στην προσωπικότητα του παιδιού, όμως ταυτόχρονα και απαραίτητη. Τα παιδιά ωφελούνται από αυτό αλλά και οι ίδιοι οι πατέρες. Τόσο τα παιδιά όσο και οι πατέρες χρειάζονται ο ένας τον άλλον. Για το μέλλοντα πατέρα η εγκυμοσύνη και η πατρότητα, αν και καμιά φορά μπορεί να προκαλέσουν φόβους και ανησυχία για ανατροπή και της οικονομικής ασφάλειας της οικογένειας, εν τούτοις είναι για όλους σχεδόν τους άνδρες πηγή υπερηφάνειας, γιατί η εγκυμοσύνη της συζύγου τους αποτελεί απόδειξη της αρρενωπότητας και της σεξουαλικής τους επάρκειας και καταλληλότητας.

Οι αντιδράσεις του μέλλοντα πατέρα δεν σχετίζονται τόσο πολύ με τις διάφορες φάσεις της κύησης, όπως συμβαίνει στη μέλλουσα μητέρα, αλλά κυρίως με τις επιπτώσεις που βλέπει ο πατέρας ότι έχει η γέννηση του παιδιού στην ταυτότητα του δικού του εγώ στον γάμο του, στην επαγγελματική του σταδιοδρομία. Γενικά με την εγκυμοσύνη και τη γέννηση του παιδιού η δυάδα γυναίκα- σύζυγος και άνδρας- σύζυγος διευρύνεται με την προσθήκη του παιδιού πριν γεννηθεί και γίνεται η τριάδα μητέρα- πατέρα- παιδί, η οποία παρουσιάζει μια εντελώς νέα ψυχοδυναμική. Η τεκνοποιία φέρνει επίσης πιο

κοντά τις νέες γενιές, γιατί ενώ κατά την εφηβεία το άτομο προσπαθεί να απομακρυνθεί από τους γονείς του και να ανεξαρτοποιηθεί, τώρα καθώς γίνεται ο ίδιος ο γονέας βρίσκει τρόπους μέσω των νέων αυτών εμπειριών, να συμφιλιωθεί με τους δικούς του γονείς. Στις περισσότερες Δυτικές χώρες δεν ήταν μέχρι πριν από λίγα χρόνια συνηθισμένο να συμμετέχει ο πατέρας ενεργά στη φροντίδα του παιδιού. Ο πατέρας είχε το ρόλο του βοηθού της μητέρας ή ενός φίλου για τα παιδιά. Η παραπάνω στάση έχει αλλάξει τα τελευταία χρόνια και το ενδιαφέρον του πατέρα για την ανατροφή και την φροντίδα των παιδιών του συνεχώς μεγαλώνει.

ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Κατά την διάρκεια της φοίτησης μας στο τμήμα της Κοινωνικής εργασίας μελετήσαμε και επεξεργαστήκαμε πολλά θέματα που είχαν να κάνουν με την γυναίκα, τα άτομα με ειδικές ανάγκες ,τους ψυχικά ασθενείς , τα παιδιά. Όλα αυτά τα χρόνια ερχόταν πάντα πίσω από όλα αυτά τα θέματα , το θέμα τον ανδρών και ειδικότερα η παρουσία τους μέσα στην οικογένεια. Θέλοντας λοιπόν να αποκτήσουμε περισσότερες γνώσεις για τον ανδρισμό, την πατρότητα , και γενικά για τους τρόπους με τους οποίους σκέφτονται , αλληλεπιδρούν και ζουν οι άνδρες μέσα στην οικογένεια αποφασίσαμε να ασχοληθούμε με το παρακάτω θέμα.

Τα επιμέρους θέματα που μας ενδιέφερε να μελετήσουμε είναι τα εξής:

- ✓ Η μελέτη του φαινομένου της οικογένειας .Οι σχέσεις των μελών της οικογένειας, δηλαδή οι τρόποι με τους οποίους τα μέλη αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και με την κοινωνία κατ' επέκταση.
- ✓ Τη μελέτη του γονεϊκού ρόλου και τη σημασία του στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού.
- ✓ Τη μελέτη του ρόλου του πατέρα στη σύγχρονη οικογένεια, πώς αυτός διαμορφώθηκε ανά τους αιώνες και ποια είναι η σημερινή μορφή του.
- ✓ Τη συμβολή του πατέρα στη γέννηση, την ανάπτυξη και την διαπαιδαγώγηση των παιδιών του.

- ✓ Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος πατέρας και τους πιθανούς τρόπους επίλυσης αυτών των προβλημάτων.
- ✓ Τη σχέση του πατέρα-συζύγου με την μητέρα-σύζυγο , δηλαδή τους τρόπους με τους οποίους συναναστρέφεται μαζί της και τα προβλήματα που προκύπτουν από την σχέση του μαζί της.
- ✓ Τους τρόπους επίλυσης των συγκρούσεων μέσα στην οικογένεια.
- ✓ Τη συμβολή του πατέρα στη σχέση μητέρας-παιδιού.
- ✓ Την ανδρική ταυτότητα και την εξέλιξη της , καθώς και τους τρόπους με τους οποίους ο άνδρας αλληλεπιδρά με το άλλο φύλο και τη σχέση του με την πατρότητα .

Η προσέγγιση του θέματος έγινε με:

- ✓ Τη μελέτη Ελληνικής και ξενόγλωσσης πρόσφατης βιβλιογραφίας .
- ✓ Άτυπες και ανεπίσημες συζητήσεις με ειδικούς και εμπειρογνώμονες για την καλύτερη κατανόηση του θέματος.
- ✓ Τη συλλογή σύγχρονων πληροφοριών στο διαδίκτυο.

Ευελπιστούμε μέσα από τη μελέτη μας αυτή να δώσουμε νέα ερεθίσματα για παραπάνω μελέτη και έρευνα σχετικά με το θέμα του ρόλου του πατέρα στην σύγχρονη οικογένεια .

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1 ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

« Η οικογένεια είναι ένα ψέμα, επινοημένο από αυτούς που οργάνωσαν τους ανθρώπους για να εκμεταλλεύονται καλύτερα την υπακοή τους στους κανόνες και τους μύθους. Επαναστατεί κανείς ευκολότερα όταν είναι μόνος, υπακούει ευκολότερα όταν ζει με άλλους. Η οικογένεια δεν είναι παρά μόνο το φερέφωνο ενός συστήματος που δεν μπορεί να σου επιτρέψει την ανυπακοή: η ιερότητα της είναι ανύπαρκτη» (Φαλάτσι , 1976)

Με τον όρο οικογένεια χαρακτηρίζεται μια ομάδα που αποτελείται από τον πατέρα, την μητέρα και τα παιδιά. Αυτή είναι η ονομαζόμενη «οικογένεια-πυρήνας» . Η μορφή αυτής της οικογένειας κυριαρχεί στην εποχή μας. Οικογένεια είναι ένας ιστορικά εξελισσόμενος θεσμός που χαρακτηρίζεται από την οργάνωση της κοινής ζωής δύο ή περισσοτέρων ατόμων, της οποίας τα μέλη καθορίζονται μέσω του γάμου ή της γέννησης. Κάθε οικογένεια έχει τους δικούς της κανόνες. Αυτοί οι κανόνες διαφαίνονται μέσω των ρόλων που το κάθε μέλος έχει αναλάβει, τις αλληλεπιδράσεις των μελών και τις επιλογές των τρόπων επίλυσης των οικογενειακών συγκρούσεων. Ο κύκλος ζωής και τα στάδια ανάπτυξης της οικογένειας διαμορφώνονται και επηρεάζονται συνεχώς από τους κανόνες κάθε οικογένειας και τα πρότυπα αλληλεπιδράσεων των μελών της οικογένειας. Η οικογένεια εξακολουθεί σήμερα παρά την κρίση που περνά, να εξυπηρετεί σπουδαίους σκοπούς του ανθρώπινου γένους. Τώρα πια που απογυμνώθηκε από παλαιότερες οικονομικές λειτουργίες, επιτελεί μια σειρά σκοπών με ανθρωπιστικό χαρακτήρα, όπως τη διάπλαση της προσωπικότητας των μελών της, την εξασφάλιση για το άτομο ενός προστατευτικού φραγμού , ενός ασύλου, εναντίον των κινδύνων που συνεπάγονται για την προσωπικότητα του το απόλυτο τεχνοκρατικό πνεύμα και την τάση για μαζικοποίηση της σύγχρονης κοινωνίας (Κουναλάκη,1980)

2.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Η οικογένεια αποτελεί θεμελιακό στοιχείο της οργάνωσης της κοινωνίας όλων των λαών της γης και καλύπτει βασικές ανάγκες της κοινωνικής ζωής τους από την αρχαιότητα έως σήμερα. Ωστόσο, δεν μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα για το ποιες ήταν οι πρωταρχικές μορφές της οικογένειας και από ποιες φάσεις πέρασε κατά την διάρκεια της υπάρξεως του ανθρώπινου γένους στη γη. Το βέβαιο είναι ότι στην προϊστορική περίοδο και στις πρώτες φάσεις της ιστορίας η οικογένεια ήταν πολύ διαφορετική από σήμερα (Μουσούρου,1996)

Αν και αμφισβητείται η καταγωγή της οικογένειας που παραδοσιακά συνδέεται με τις θρησκευτικές αντιλήψεις των λαών, σύμφωνα με μια κατηγορία ερευνητών, πρωτογενής μορφή της οικογένειας ήταν η λεγόμενη **πολυγαμική μητριαρχική**. Δεν είχε δηλαδή σαν άξονά της το ζευγάρι, αλλά αποτελείτε από πολλούς συζύγους και από τα δύο φύλα, που έρχονταν σε ελεύθερη σεξουαλική επαφή μεταξύ τους, ακολουθώντας εντελώς διαφορετικούς ηθικούς κανόνες από τους σημερινούς. Άλλοι ερευνητές μεταξύ των οποίων και ο Έλληνας Αβροτέλης Ελευθερόπουλος απέρριψαν ως αστήριχτες τις υποθέσεις ότι σε μια αρχέγονη φάση της ανθρώπινης κοινωνίας επικρατούσε ο ελεύθερος έρωτας (κάτι που προϋποθέτει λίγο-πολύ μια πολυγαμική σχέση) οι ισόβιες συζυγικές σχέσεις. Κλείνουν προς την άποψη της υπάρξεως μονογαμικής οικογένειας, παροδικής όμως διάρκειας και όχι ισόβιας. Εκείνο πάντως στο οποίο οι άλλοι φαίνεται να συμφωνούν, είναι η ύπαρξη μιας διαφορετικής ηθικής, αν όχι η απουσία κάθε ηθικής. Ενδείξεις μητριαρχίας υπάρχουν ακόμα και σήμερα σε διάφορους λαούς με τη μορφή μύθων, εθίμων κ.α. Κατά τη γνώμη ερευνητών το 19ου αιώνα (όπως ο Αμερικάνος Μόργκαν) που την ασπάζτηκαν και οι μαρξιστές στο πρόσωπο του Ένγκλες, η μετάβαση από την μητριαρχία στην πατριαρχία ήρθε σαν αποτέλεσμα της θεοποίησης της ατομικής ιδιοκτησίας, της εισαγωγής του καταναγκαστικού δικαίου στο κοινωνικό σύνολο (Καλατζή-Αζίζη,1990)

Η πρωτογενής πατριαρχική οικογένεια χαρακτηρίζεται από την εξαφάνιση της προηγούμενης σεξουαλικής ελευθερίας (αν υπήρχε), την αφαίρεση από τη γυναίκα κάθε δικαιώματος και την κυρίαρχη θέση του αρχηγού της οικογένειας μέσα σε αυτήν. Ήδη, στην αυγή του ανθρώπινου πολιτισμού, η μετάβαση αυτή έχει συντελέσει. Κατά την περίοδο αυτή ο κανόνας είναι το μονογαμικό ζευγάρι, αλλά υπάρχουν και φαινόμενα πολυγαμικής οικογένειας από την πλευρά του άντρα (δηλαδή γάμος ενός άντρα με περισσότερες από μια γυναίκες), όπως ακόμα και σήμερα σε μερικούς ανατολικούς λαούς. Παρόλα αυτά, τούτο θα πρέπει να θεωρηθεί μάλλον σε μια εξαίρεση περιορισμένης εκτάσεως. Η απόλυτη κυριαρχία του συζύγου και πατέρα στην οικογένεια διατηρήθηκε και αργότερα μόνο στις περιπτώσεις αποκεντρωμένων κρατικών συστημάτων (Borneman,1988).

Η πατριαρχία, φυσική έκφραση μιας κοινωνίας ανταγωνιστικής, ιεραρχημένης, ήταν μια μικρογραφία του τότε κοινωνικού συστήματος. Επικεφαλής βρισκόταν ο αρχηγός της οικογένειας, στο αμέσως κατώτερο επίπεδο οι μεγαλύτεροι γιοι, στο επόμενο οι αμέσως μεγαλύτεροι κ.λ.π, όλοι με έναν αυστηρά καθορισμένο ρόλο. Οι γυναίκες είχαν ελάχιστα δικαιώματα και ήταν αντικείμενα αγοραπωλησίας (ο θεσμός της προίκας ήταν ένα υπόλειμμα αυτής της καταστάσεως.)Την πατριαρχική οικογένεια κλόνισαν οι κοινωνικές μεταβολές και αναστατώσεις που ακολούθησαν το τέλος του μεσαίωνα στην Ευρώπη , (15ος αιώνα). Ήδη από τον 15ο αιώνα αρχίζουν να διαφαίνονται σημαντικές αλλαγές στην οικογένεια και τη θέση του παιδιού μέσα σε αυτή, καθώς και τη σχέση μεταξύ των συζύγων. Οι αλλαγές αυτές είναι άμεσα συνδεδεμένες με τις νέες οικονομικές συνθήκες και ειδικότερα με την παραγωγή που σιγά- σιγά διαχωρίζεται από τη ζωή της οικογένειας, παύει δηλαδή να αποτελεί υπόθεση ολόκληρου του οίκου. Στα πλαίσια αυτής της εξέλιξης η οικογένεια παρατηρούμε να απομακρύνεται όλο και περισσότερο από τον έξω κόσμο και να στρέφεται προς τον εαυτό της. Στο νέο οικογενειακό σχήμα τα

παιδιά καταλαμβάνουν μια κεντρική θέση. Η ευτυχία τους, η σωστή διαπαιδαγώγηση και εκπαίδευση τους αποτελούν πλέον βασικά καθήκοντα των γονιών (Καλτσουλή,2004).

Στην Αναγέννηση δημιουργήθηκαν σημαντικές διαφορές στις αντιλήψεις μεταξύ των γενεών με αποτέλεσμα τον κλονισμό του θεσμού της οικογένειας. Οι αστικές δημοκρατικές επαναστάσεις που ακολούθησαν, αμφισβήτησαν τη νομιμότητα του ήδη τότε κλονισμένου οικογενειακού και κληρονομικού δικαίου και επιβάλλανε τροποποιήσεις στην κατεύθυνση του εκδημοκρατισμού των οικογενειακών σχέσεων. Βασικός παράγοντας ήταν η εντατικοποίηση του ρυθμού ζωής και εργασίας στη σύγχρονη κοινωνία. Με τη συμμετοχή της γυναίκας στην παραγωγική διαδικασία, η οικογένεια πήρέ μια μορφή πολύ πιο χαλαρή από εκείνη που είχε παλαιότερα. Οι ρόλοι των δύο φύλων- δεν ήταν πια προκαθορισμένοι- ο άντρας στη δουλειά και γυναίκα στο σπίτι -και η γυναίκα είχε τώρα τις αντικειμενικές προϋποθέσεις ισοτιμίας της με τον άντρα, παρόλο ότι απείχε ακόμα πολύ η μέρα για την πλήρη αναγνώριση των δικαιωμάτων της (Δαρβέρης, 1988).

Σημαντικές είναι και οι αλλαγές που παρατηρούνται αναφορικά με το παιδί, το οποίο όπως παρατηρεί ο Φ.Αριές «επιστρέφει στην οικογένεια». Η ίδια η οικογένεια αναλαμβάνει πλέον τη διαπαιδαγώγηση του. Τα παιδιά πρέπει να κρατείται κοντά στην οικογένεια, η οποία φροντίζει μαζί με τους παιδαγωγούς για τη διαπαιδαγώγηση και την εκπαίδευσή του. Αναφορικά με τα παραπάνω όπου η μόρφωση των παιδιών ήταν συνυφασμένη με την ανατροφή από τους γονείς η εκπαιδευτική επανάσταση είχε και αυτή τον αντίκτυπο της. Η εμφάνιση και η εξάπλωση της λαϊκής εκπαίδευσης σήμαινε, ανάμεσα στα άλλα, τη διάρρηξη ενός ακόμα δεσμού του παιδιού με τους γονείς του (Καλτσουλή,2004).

Μια οικογένεια αποτελεί ένα νόμισμα με δύο όψεις, όσον αφορά τους τύπους των σχέσεων που περιλαμβάνει. Η μια όψη είναι οι σχέσεις των γονέων με τα

παιδιά. Η άλλη είναι η σχέση των γονιών - σαν συζύγων- μεταξύ τους. Σε ιστορικές περιόδους, όπου οι ανθρώπινες σχέσεις είναι περισσότερο στατικές, το άτομο δέχεται μεγάλο αριθμό ηθικών καταναγκασμών και μεγαλύτερη επιταγή είναι η συνοχή και η διατήρηση ενός δεδομένου οικογενειακού θεσμού. Το ζευγάρι είναι περισσότερο ζευγάρι γονιών παρά συζύγων, ο οικογενειακός δεσμός είναι σταθερότερος. Σημασία εδώ δεν έχει το περιεχόμενο, ο σκοπός του δεσμού αλλά ο τύπος του και διατήρηση του. Αντίθετα, σε μια φιλελεύθερη, «ανοιχτή» κοινωνία, μεγαλύτερη έμφαση δίνεται στη σχέση μεταξύ των συζύγων, αποτέλεσμα της μεγαλύτερης σχετικά σεξουαλικής ελευθερίας και της μεγαλύτερης κοινωνικής προβολής της προσωπικότητας του ατόμου. Αν και υποστηρίζεται ότι μια συνέπεια αυτού είναι ο παροδικός, πολλές φορές , χαρακτήρας του γάμων και κατά συνέπεια και τις οικογένειας που ενδεχομένως να πρόλαβε να δημιουργηθεί, είναι αναμφισβήτητο ότι αυτό αποτελεί μια αντιμετώπιση περισσότερο θαρραλέα, προβλημάτων που υπήρχαν και άλλοτε αλλά αντιμετωπίζονται με την υποταγή στη μοίρα. Συνέπεια ενός άτυχου γάμου είναι μια άτυχη οικογένεια, γεγονός αναμφισβήτητο σήμερα, αλλά πρόβλημα άλυτο για τις παλαιότερες εποχές (Κουναλάκη,1980).

Κατευθυνόμαστε λοιπόν στο τέλος της μονογαμικής πατριαρχικής οικογένειας; και τέτοιο θα ήταν πολύ επιπόλαιο να υποστηριχτεί. Πρέπει μάλλον να καταλήξουμε ότι βρισκόμαστε ακόμη σε ένα στάδιο μεταβατικό ίσως, αλληλεπιδράσεων προοδευτικών, αλλά εξίσου και ανασταλτικών παραγόντων όσον αφορά τη διατήρηση η την μεταβολή του οικογενειακού κατεστημένου (Δαρβέρης,1988).

2.3 ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Σύμφωνα με την Μουσούρου (1996) «η οικογένεια ως κοινωνική ομάδα, έχει δομή». Αυτό που ονομάζεται δομή μιας οικογένειας είναι το αόρατο σύνολο των συμπεριφορών και κανόνων που ρυθμίζουν τον τρόπο με τον οποίο τα μέλη μιας οικογένειας αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Δηλαδή ποιος αποφασίζει, ποιος μπορεί ή δεν μπορεί να κάνει αυτό ή εκείνο (Μουσούρου,1996).

«Η οικογένεια αποτελεί ένα κύτταρο βασικό από πλευράς κοινωνιολογικής και από πλευράς ψυχολογικής. Ανήκουμε σε μια οικογένεια, ανήκουμε σε μια άλλη όπου μεγαλώσαμε, θα φτιάξουμε μια νέα δική μας οικογένεια. Μέσα στην οικογένεια, χαιρόμαστε, λυπούμαστε, απογοητευόμαστε , έχουμε τις δεσμεύσεις μας, κ.α» (Χουρδάκη 1992).

Τα άτομα που απαρτίζουν μια οικογενειακή ομάδα βιώνουν ομαδικά καταστάσεις συναισθηματικού περιεχόμενου και αναπτύσσουν μεταξύ τους συναισθηματικές σχέσεις στενές, που λειτουργούν σε πολλαπλά επίπεδα. Μέσα στην οικογένεια βιώνουν τα μέλη όλη την κλίμακα των συναισθημάτων. Πρόκειται για πρωταρχική και ιδιότυπη συλλογική κοινωνική ομάδα οι λειτουργίες της οποίας είναι μοναδικές και αναντικατάστατες. Σε αυτή την ομάδα τα μέλη που τις συγκροτούν εμπλέκονται σε πεδία πολυάριθμων ψυχολογικών μορφών ζωής με έντονο συναισθηματικό φορτίο (Κρασανάκης, 1999).

Η οικογένεια αποτελεί σύστημα μεταβαλλόμενο, που αλλάζει και εξελίσσεται, και οι σχέσεις των μελών είναι δυνατό να τα επαναπροσδιοριστούν σε κάποιες περιπτώσεις, κάτω από τις επιδράσεις των διαφόρων αλλαγών που συμβαίνουν μέσα στην οικογένεια. Αλλαγές που αφορούν ολόκληρη την οικογένεια, συνολικά ως σύστημα, επηρεάζουν τα μέλη της ξεχωριστά, ενώ αλλαγές που απευθύνονται σε πρόσφορες και λειτουργικές συμπεριφορές και τάσεις δημιουργικότητας σε όλα τα επίπεδα ζωής του ατόμου είναι δυνατόν να

απορρέουν και να εμπεριέχονται σε θετικές και εποικοδομητικές ενδοοικογενειακές διεργασίες και στην ομαλή λειτουργία του συστήματος της οικογένειας. Με την ίδια λογική, η απουσία προσωπικών και κοινωνικών δεξιοτήτων και δεξιοτήτων επικοινωνίας, καθώς και η εμφάνιση ψυχοπαθολογικών καταστάσεων και διαφόρων μορφών παρρεκλίνουσας συμπεριφοράς σχετίζεται σε πολλές περιπτώσεις με τις διαπροσωπικές αλληλεπιδράσεις μέσα στην οικογένεια και αντανακλά μια γενικότερη και βαθύτερη προβληματική της ενδοοικογενειακής λειτουργίας, από την οποία το άτομο δεν παραμένει ανεπηρέαστο. Τα μέλη της οικογένειας ζουν σε συνεχή αλληλεπίδραση μεταξύ τους (Ιννερχοφέρ, 1978).

Επιδρούν το ένα στο άλλο σε μεγάλο βαθμό και βιώνουν πολλαπλές κυκλικές αλληλεπιδράσεις, καθώς το κάθε μέλος του συστήματος ακολουθεί την προσωπική του γραμμική πορεία εξέλιξης, η οποία όμως επηρεάζεται σημαντικότερα από τις επιδράσεις που δέχεται από κάθε άλλο μέλος, και όλα μαζί από το σύνολο των αλληλεπιδράσεων. Το σύνολο αυτών των αλληλεπιδράσεων τα ονομάζουμε οικογενειακή ατμόσφαιρα, matrix της οικογένειας ή συναισθηματικό σύστημα της οικογένειας (Γιωσαφάτ, 1987).

Οι ενδοοικογενειακές σχέσεις είναι αμφίδρομες. Μέσα στο σύστημα σχέσεων της οικογένειας περιορίζεται η ανεξαρτησία και η αυτονομία των μελών, και τα άτομα αλληλεπιδρών και αλληλεπιδρούν, επηρεάζονται, βρίσκονται σε σταθερή αλληλεξάρτηση. Συνδέονται μεταξύ τους με μόνιμους στενούς - δεσμούς αίματος και συναισθηματικούς δεσμούς, που ενισχύουν τη διατήρηση της οικογενειακής ομάδας. Οι δεσμοί συγγένειας έχουν προκαθορισμένο χαρακτήρα και δεν επιτρέπουν επιλογή των ατόμων με τα οποία θα έχουμε τέτοιου είδους σχέση. Αν και αυτή η εμπειρία μπορεί ,αναμφίβολα να βιωθεί ως περιοριστική, προσφέρει ταυτόχρονα- εξ ορισμού- και μια ασφάλεια, που δεν βρίσκεται σε άλλες σχέσεις (Barret, McLutoch , 1987).

Η οικογένεια είναι κοινωνική ομάδα με ιδιαίτερη δυναμική, καθώς το ατομικό και το ομαδικό εμπλέκονται σε αυτήν με χαρακτηριστικό τρόπο, διαμορφώνοντας έτσι την εσωτερική της πραγματικότητα. Συγκεκριμένες καταστάσεις που αφορούν κάποιο μέλος γίνονται κοινά σημεία, στα οποία εστιάζεται το ενδιαφέρον και η προσοχή όλων των μελών, έτσι που μεμονωμένα περιστατικά και γεγονότα από την ατομική ζωή των μελών να αποτελούν κοινά θέματα για ολόκληρη την οικογένεια, και να μετατρέπονται σε ευρύτερη οικογενειακή υπόθεση. Μέσα στην οικογένεια, η ενότητα, η εγγύτητα και η προσφορά αποκτούν ιδιαίτερο νόημα, καθώς οι προσωπικές ανάγκες του ατόμου είναι δυνατόν να παραμερίζονται, προκειμένου για το σύνολο της οικογένειας, αλλά και οι υπηρεσίες του συνόλου να αφορούν ένα μόνο μέλος της οικογένειας που βρίσκεται σε μειονεκτική θέση, είτε αντιμετωπίζει σωματικό, ψυχοδιανοητικό ή άλλο πρόβλημα προσαρμογής (Μουσούρου,1996).

Στην οικογένεια, όλα τα άτομα βιώνουν το αίσθημα του « εμείς» και λειτουργούν σύμφωνα με την αντίληψή του « ανήκει» σε μια ομάδα. Συμπεριφορές με πιθανή αρνητική αντανάκλαση στην κοινή γνώμη για το σύνολο της οικογένειας, τείνουν να απορρίπτονται από τα μέλη, ενώ επιδιώκονται δραστηριότητες και πράξεις κοινώς αποδεκτές(Κυριακίδης,2000).

Η οικογένεια αποτελεί σύνολο, η ισορροπία του οποίου είναι αποτέλεσμα της επίδρασης πολλών παραγόντων. Δέχεται επιρροές από την ευρύτερη κοινωνία και αλλαγές που διαφέρουν μεταξύ τους, στο σύνολό της ως ενότητα ατόμων, αλλά και τα μέλη της χωριστά το καθένα, και παρουσιάζει την ομοιότητα, μια χαρακτηριστική τάση αυτορρύθμισης, μέσα από την οποία διατηρεί την ισορροπία της, κάτω από εξωτερικά διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες. Η επίτευξη εσωτερικής ισορροπίας του οικογενειακού συστήματος προκύπτει από την ενεργοποίηση των μελών, που δίνουν έμφαση στην μεταξύ τους επικοινωνία, και ο βαθμός στον οποίο η ισορροπία των οικογενειακών

σχέσεων εγκαθίσταται, εξαιρετικά σημαντικά από την ποιότητα της συζυγικής σχέσης (Μουσούρου,1996).

Η οικογένεια, ως μέρος της κοινωνίας αποτελεί σύστημα , η δομή και ο ρόλος του οποίου επηρεάζονται από τις ευρύτερες κοινωνικές συνθήκες και τους κοινωνικούς θεσμούς και συγχρόνως επηρεάζει με τη λειτουργία της τους διάφορους θεσμούς, καθώς συνδέεται με την κοινωνία με σχέση αλληλεξάρτησης . Το κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο βρίσκεται, ζει και δρα μια οικογένεια επηρεάζει τους κανόνες της, όπως επηρεάζει και τους ρόλους των μελών της. Η οικογένεια, άλλωστε είναι η κοινωνική ομάδα με τις λειτουργίες που επιτελεί συμβάλλει στην επίτευξη κοινωνικών σκοπών(Κυριακίδης,2000).

Μέσα στην οικογένεια υπάρχουν περιορισμοί και κανόνες, που εξασφαλίζουν την ομαλή λειτουργία της. Κατανέμονται συγκεκριμένοι ρόλοι , συνδεόμενοι μεταξύ τους, τους οποίους τα άτομα αναλαμβάνουν, και οφείλουν να γνωρίζουν, και μέσω των οποίων ρυθμίζονται οι σχέσεις των μελών και θεμελιώνεται η ομαλή επικοινωνιακή λειτουργία του συστήματος της οικογένειας. Γνωρίζοντας το άτομο το ρόλο, ο οποίος του ανατίθεται, αποκτά επίγνωση, τόσο του τι αναμένεται από αυτό σε επίπεδο συμπεριφοράς μέσα στην οικογένεια, όσο και των κοινωνικών απαιτήσεων σε ότι αφορά τη δράση του στο πλαίσιο της κοινωνίας της οποίας αποτελεί μέλος. Στην οικογένεια υπάρχει μια σαφής ιεράρχηση ρόλων. Ο πατέρας , ή μητέρα, τα παιδιά, ανάλογα με το φύλο, στο οποίο ανήκουν, έχουν τους καθορισμένους ρόλους, σε σχέση βέβαια με την οργάνωση, τους θεσμούς και το πολιτιστικό υπόβαθρο της κοινωνίας στην οποία ανήκουν (Γεωργιάς, 1999).

Προσδιορίζοντας την οικογένεια ως θεσμό, η Μουσούρου αναφέρει χαρακτηριστικά « πως η οικογένεια είναι θεσμός γιατί συνίσταται σε ένα σταθερό πλέγμα σχέσεων μεταξύ κοινωνικά προσδιοριζόμενων ρόλων (σύζυγος, μητέρα, γιος , αδελφός, κα)»(Μουσούρου,1989).

Οι ρόλοι όμως που διανέμονται στο οικογενειακό πλαίσιο έχουν ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα, καθώς είναι άλλη εξαρτώμενοι, και ο ένας προϋποθέτει την ύπαρξη του άλλου, όπως στις περιπτώσεις πατέρα γιου- κόρης, μητέρας-γιου, μητέρας-κόρης.

Προκειμένου για τη διατήρηση της οικογένειας ως ενότητας ατόμων και τη σωστή λειτουργία του οικογενειακού συστήματος είναι σημαντικός ο ακριβής προσδιορισμός και κατανόηση του ρόλου των γονέων από την πλευρά τους, που να συνδέονται από μια ολοκληρωμένη και σαφή καθοδήγηση των παιδιών στο δικό τους ρόλο μέσα στην οικογένεια. Με την ξεκάθαρη οριοθέτηση των ρόλων όλων των μελών είναι δυνατόν να επιτευχθεί η αποφυγή πιθανών παρερμηνειών και της σύγχυσης ρόλων από τα άτομα. Δεδομένων των επιδράσεων αλλαγών που υφίστανται τα μέλη της οικογένειας σε ατομικό επίπεδο, καθώς και των ευρύτερων κοινωνικών μεταβολών, κρίνεται αναγκαία η αλλαγή στους ρόλους μέσα στην οικογένεια, που πρέπει ως σύστημα να θέτει ευελιξία στην ικανότητα προσαρμογής σε καταστάσεις και συνθήκες αλλάζουν. Οι ρόλοι των μελών της οικογένειας συνεπώς δεν παραμένουν σταθεροί και αμετάβλητοι στο χρόνο, καθώς και η ίδια η οικογένεια είναι σύστημα δυναμικό παρά στατικό, ευέλικτο παρά άκαμπτο διαρκώς επηρεαζόμενο από κοινωνικές εξελίξεις και τελικώς προσαρμοσμένο σε αυτές (Μουσούρου,1989).

2.4 ΜΟΡΦΕΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Στη συνεχή εξέλιξη της κοινωνικής ζωής. Η οικογένεια έχει πάρει πολλές μορφές οι οποίες συγκαταλέγονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: τις *μονογαμικές* και τις *πολυγαμικές*.

A . Μονογαμικές : είναι οι οικογένειες που έχουν ως πυρήνα τους ένα ζεύγος συζύγων. Παλαιότερες μορφές μονογαμικών οικογενειών ήταν η **πατριαρχική** οικογένεια και η **μητριαρχική**. Η **Πατριαρχική**, ήταν τύπος οικογένειας όπου το κεντρικό πρόσωπο αρχηγός και φορέας της εξουσίας είναι ο πατέρας, που αποφάσιζε για όλα τα ζητήματα αντιμετωπιζόταν απ' όλους με σεβασμό. Η αρχαία ρωμαϊκή οικογένεια, με τον *paterfamilias*, που είχε το δικαίωμα ζωής και θανάτου πάνω σε όλα τα μέλη του οίκου είναι ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα της Πατριαρχικής οικογένειας (Τσαούσης ,2001).

Η **Μητριαρχική**, ήταν τύπος οικογένειας όπου κεντρικό πρόσωπο, αρχηγός και φορέας της εξουσίας, είναι η μητέρα. Η Μητριαρχική οικογένεια αποτελεί θεωρητικό τύπο. Η ιστορική ύπαρξη πραγματικά μητριαρχικής οικογένειας δεν γίνεται δεκτή από όλους τους κοινωνικούς ανθρωπολόγους. Οι παλιές αυτές μορφές οικογένειας διατηρούνται σε πολλές σύγχρονες κοινωνίες στο αστικό βιομηχανικό περιβάλλον ωστόσο , η μορφή της σύγχρονης οικογένειας έχει μεταβληθεί σε συζυγική- πυρηνική (Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια,1993).

Η **συζυγική-πυρηνική οικογένεια**, θεωρείται ο κυριότερος τύπος μονογαμικής οικογένειας. Αποτελείται από τους δύο συζύγους και τα παιδιά τους μπορεί να είναι αυτοτελής (συζυγική οικογένεια) η να αποτελεί μέρος μιας εκτεταμένης οικογένειας. Λειτουργεί ανεξάρτητα από τις συγγενικές οικογένειες και την ευρύτερη κοινωνία, καθιστώντας έτσι τις διαπροσωπικές

σχέσεις των μελών της καθοριστικές για την ψυχική τους ισορροπία (Τσαούσης, 2001).

Η Εκτεταμένη οικογένεια, οικογένεια περιλαμβάνει τρεις ή περισσότερες γενιές προσώπων που συνδέονται μεταξύ τους με δεσμούς καταγωγής. Για παράδειγμα η οικογένεια που αποτελείται από τους δύο ή τον ένα γονέα τα άγαμα τέκνα τους, έγγαμα τέκνα τους και τα παιδιά των τέκνων αυτών. Επομένως, αυτός ο τύπος οικογένειας περιλαμβάνει δύο ή περισσότερες πυρηνικές οικογένειες που συνδέονται με συγγενικούς δεσμούς(Τσαούση, 2006).

B. Πολυγαμικές: Είναι οι οικογένειες που αποτελούνται από δύο ή περισσότερες *παράλληλες* οικογένειες που συνδέονται μεταξύ τους με πολλαπλούς γάμους του ενός τουλάχιστον από τους συζύγους. Αυτό που διαφοροποιεί τις πολυγαμικές οικογένειες από τις εκτεταμένες οικογένειες είναι η έλλειψη αυτοτελών συζυγικών οικογενειών.

Υπάρχουν τριών ειδών πολυγαμικές οικογένειες:

- **η ομαδογαμία:** παρατηρείται μόνο σε ελάχιστες φυλές και δεν φαίνεται να αποτελεί πουθενά ένα κοινωνικό κανόνα .
- **η πολυανδρία:** είναι η ένωση με περισσότερους γάμους μιας γυναίκας με δύο ή περισσότερους άνδρες .
- **η πολυγυνία:** είναι η με παράλληλους γάμους ένωση ενός άνδρα με δύο ή περισσότερες γυναίκες

Τα τελευταία χρόνια αναφέρεται με εξέχουσα συχνότητα η μονογονεϊκή οικογένεια άλλος ιδιαίτερος τύπος οικογένειας. Η μονογονεϊκή οικογένεια αποτελείται από έναν γονέα (που μπορεί να είναι άγαμος, χήρος ή διαζευγμένος) και από τα ανήλικα τέκνα του. Η μονογονεϊκή οικογένεια μπορεί να είναι:

- **Μητροκεντρική**, που είναι και η συνηθέστερη περίπτωση
- **Πατροκεντρική**, ανάλογα με το ποιος από τους δύο γονείς αποτελεί τον αρχηγό της οικογένειας.

Οι μονογονεϊκές οικογένειες προέρχονται από γάμους που λύθηκαν με το θάνατο του άλλου συζύγου (χηρεία) ή με διαζύγιο από γάμους που δεν λύθηκαν τυπικά αλλά οι σύζυγοι έχουν χωρίσει, και από γονείς εξώγαμων παιδιών (Τσαούσης, 2001).

Τέλος μια άλλη μορφή είναι η **χωλή** η οικογένεια που εμφανίζεται άλλοτε ως μονογονεϊκή και άλλοτε ως μέρος μιας εκτεταμένης οικογένειας. Το χαρακτηριστικό του τύπου αυτού είναι η μακρά απουσία του ενός από τους δύο συζύγους- γονείς, χωρίς αυτό να δηλώνει διάσπαση της συναισθηματικής ενότητας και της λειτουργίας της οικογένειας οι οικογένειες των ναυτικών των εμπόρων που περιοδεύουν κλπ. ανήκουν σε αυτή την κατηγορία (Τσαούσης,2001).

2.5 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΠΟΥ ΕΠΙΤΕΛΕΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Η οικογένεια έχει δομή και επιτελεί συγκεκριμένες λειτουργίες. Η έννοια « λειτουργία» αναφέρεται στους τρόπους με τους οποίους η οικογένεια ικανοποιεί τις φυσικές και ψυχολογικές ανάγκες των μελών της και εξασφαλίζει την επιβίωση της. Οι λειτουργίες που επιτελεί η οικογένεια δεν είναι ανεξάρτητες αλλά σχετίζονται μεταξύ τους. Αποτελούν σύνολα λειτουργιών και όλες προωθούν την ικανοποίηση αναγκών, αφενός πρωταρχικών, κυρίων και αφετέρου δευτερευουσών, επίκτητων που είναι εξίσου σημαντικές.

Κάποιες βασικές λειτουργικές αρχές που επιτελεί η οικογένεια είναι οι εξής α) η αναπαραγωγική λειτουργία β) οι οικονομικές γ) οι εκπαιδευτικές δ) και οι ψυχολογικές οι οποίες διαφοροποιούνται καθώς η οικογένεια «εκσυγχρονίζεται» (Μουσούρου , 1989).

A. Αναπαραγωγική Λειτουργία : Η λειτουργία αυτή είναι απαραίτητη, για την εξασφάλιση της βιολογικής αναπαραγωγής της κοινωνίας. Απαραίτητη είναι επίσης και η ύπαρξη των παιδιών, με σκοπό τη δημιουργία της οικογένειας ως ομάδας και την εξασφάλιση της συνέχειας των συγγενικών δεσμών.

Η αναπαραγωγική λειτουργία διαχωρίζεται από τις σεξουαλικές σχέσεις, είναι δύο διαφορετικοί κοινωνικοί σκοποί και αντιστοιχούν σε δύο διαφορετικές λειτουργίες της οικογένειας. Ο διαχωρισμός αυτός έχει επιτραπεί από τη σύγχρονη τεχνολογία και τις κοινωνικές αξίες των σύγχρονων κοινωνιών, με αποτέλεσμα ο διαχωρισμός αυτός να έχει σημαντικές επιπτώσεις για την δυναμική της οικογένειας καθώς και δημογραφικές επιπτώσεις.

Πρέπει να σημειωθεί εδώ πως το γεγονός των βιολογικά διαφορετικών ρόλων των φύλων στην αναπαραγωγική λειτουργία, έχει αποβεί καθοριστικό στον κοινωνικό προσδιορισμό των ρόλων τους στις άλλες λειτουργίες. Όσο

περισσότερο παραδοσιακή είναι μία κοινωνία τόσο πιο καθοριστικός είναι ο βιολογικός ρόλος στον προσδιορισμό των Κοινωνικών ρόλων (Μουσούρου, 1996).

Β. Οικονομικές λειτουργίες: Στις παραδοσιακές κοινωνίες, οι οικονομικές λειτουργίες της οικογένειας αφορούσαν μια ποικιλία δραστηριοτήτων όπου, η κατανομή της εργασίας γινόταν με βάση το φύλο. Η οικογένεια- ως ομάδα- αποτελούσε μια πλήρη οικονομική μονάδα δηλαδή μια μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης (Τσαούσης,1993).

Ο κοινωνικοοικονομικός εκσυγχρονισμός έχει ως αποτέλεσμα, κατά την άποψη πολλών μελετητών, τη διαφοροποίηση των οικονομικών λειτουργιών. Ο εκσυγχρονισμός (δηλαδή η σταδιακή μετατροπή της παραδοσιακής αγροτικής- γεωργικής κοινωνίας σε σύγχρονη αστιακή βιομηχανική) επέδρασε σε μεγάλο βαθμό στις οικονομικές λειτουργίες της οικογένειας. Αυτό συμβαίνει γιατί στις σύγχρονες κοινωνίες η οικογένεια λειτουργεί κατά κύριο λόγο ως μονάδα κατανάλωσης και όχι σαν μια μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης. α) Στη σύγχρονη κοινωνία τα κέντρα παραγωγής δεν είναι το σπίτι, ο αγρός, αλλά το εργοστάσιο β) στο εργοστάσιο δεν ενεργεί η οικογένεια ως ομάδα, αλλά, είναι οικονομικά ενεργά τα μέλη της ως άτομα, γ) η βιομηχανική οικονομία παράγει αγαθά και υπηρεσίες στις οποίες «αγοράζουν» τα μέλη της οικογένειας προκειμένου αυτές να καταναλωθούν από την οικογένεια (Τσαούσης 1993, Μουσούρου 1996).

Γ. Εκπαιδευτικές λειτουργίες: Οι εκπαιδευτικές λειτουργίες της οικογένειας είναι απαραίτητες, καθώς στον Παιδαγωγικό της τομέα, η οικογένεια διατηρεί χωρίς αμφιβολία το πρώτο ρόλο απέναντι στις άλλες κοινωνικές ομάδες. Θεωρείται «μαία» της δεύτερης «κοινωνικό πολιτιστικής γέννησης» του ανθρώπου (Konig) , γιατί θέτει τις βάσεις για την κοινωνικοποίηση και εκπολιτίζει τους απογόνους της (D. Claessens). Κατά τον R. Spitz η γεμάτη εμπιστοσύνη συναισθηματική επαφή με τη μητέρα ή με άλλο

πρόσωπο του στενού περιβάλλοντος έχει μεγάλη σημασία για την ψυχική ανάπτυξη του μικρού παιδιού.

Στα πρώτα στάδια της ζωής του παιδιού ασκούνται παιδαγωγικές ενέργειες και μορφωτικές επιδράσεις, οι οποίες έχουν ως στόχο την ικανοποίηση βασικών βιολογικών του αναγκών (τροφή , ύπνος, αφόδευση, σεξουαλικότητα κ.τ.λ).

Οι γονείς μέσω των παιδευτικών προσπαθειών τους αποβλέπουν στην **κοινωνικοποίηση** του παιδιού, δηλαδή στην εκμάθηση από μέρους των τρόπων συμπεριφοράς και μηχανισμών επικοινωνίας με το περιβάλλον, τους οποίους υιοθετεί και προβάλλει το κοινωνικό σύνολο ως πρότυπο ζωής. Στο πλαίσιο της κοινωνικοποίησης του παιδιού εντάσσεται και η εκ μέρους των γονέων και άλλων προσώπων της οικογένειας προσπάθεια ενεργοποίησης των μηχανισμών διδασκαλίας- εκμάθησης των κοινωνικών ρόλων των φίλων μέσα στην οικογένεια. Οι γονείς, όπως είναι γνωστό, προσπαθούν να διδάξουν στο παιδί τους, το αγόρι ή το κορίτσι, του αντίστοιχου στον καθένα κοινωνικό ρόλο, του άντρα ή της γυναίκας (Ντράικωρς,1991).

Έτσι *λοιπόν διαφοροποιούν τα ενδιαφέροντα, τις δραστηριότητες* (παιχνίδια, σπορ, εργασίες κ.τ.λ), την όλη συμπεριφορά του (συναναστροφές, ενδυμασία κ.τ.λ), με βάση **το κοινωνικά αποδεκτό και καθιερωμένο αντρικό ή γυναικείο πρότυπο** (τρόποι πραγματώσεως των αρχέτυπων κοινωνικών ρόλων του άντρα και της γυναίκας). Πρόκειται για ένα κοινωνικό- παιδευτικό μηχανισμό που λειτουργεί στους κόλπους της οικογένειας, όπου, μέσα σε μια κατάλληλα διαμορφωμένη παιδαγωγική ατμόσφαιρα, μεταδίδονται ασυνείδητα (βιωματική προσπέλαση του γονεϊκού ρόλου) ή διδάσκονται στο παιδί συστηματικά ορισμένες στάσεις ζωής, τρόποι συμπεριφοράς και αξίες, τις οποίες αυτό με τη σειρά του τις υιοθετεί και τις αφομοιώνει. Η διδασκαλία-μετάδοση των παραπάνω στοιχείων πραγματώνεται κυρίως μέσω μιας πολύπλοκης διαδικασίας (γνωστική- αντιληπτική διαδικασία: παρατήρηση,

ταύτιση, μίμηση, αφοσίωση), η οποία οδηγεί τον ταυτισμό του παιδιού με το γονεϊκό πρότυπο(Κρουσταλάκη,2004).

Δ .Ψυχολογικές λειτουργίες: Οι ψυχολογικές λειτουργίες συνίστανται κυρίως στην ικανοποίηση της ανάγκης των ατόμων να αισθάνονται ασφαλή και να απολαμβάνουν τη στοργή των άλλων. Από την οικογένειά τους αναμένουν τα άτομα κατανόηση και ψυχολογική στήριξη στο βαθμό που χρειάζεται σε απρόβλεπτες και δύσκολες καταστάσεις που τυχόν αντιμετωπίζουν. Η σχετική με τις ψυχικές ανάγκες των ατόμων λειτουργία της οικογένειας είναι σημαντική, ιδιαίτερα στις σύγχρονες κοινωνίες, καθώς οι συνεχείς κοινωνικοί μετασχηματισμοί δημιουργούν ρευστότητα στις σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων και έτσι τα άτομα γίνονται ανασφαλή (Τσαούσης.1990).

Έτσι η ικανοποίηση των αναγκών που προαναφέρθηκαν και κατ' επέκταση οι ψυχολογικές λειτουργίες έχουν απαιτήσει ιδιαίτερα μεγάλη σημασία. Είναι γεγονός ότι η σημερινή οικογένεια δυσκολεύεται να ανταποκριθεί στις προσδοκίες των μελών της για ασφάλεια, στοργή και σταθερότητα ίσως επειδή οι προσδοκίες αυτές είναι υπερβολικές. Η κατάσταση αυτή αποτελεί ένα από τα βασικά προβλήματα της σύγχρονης οικογένειας(Μουσούρου, 1998).

Η πολυπλοκότητα μάλιστα που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη ζωή καθιστά την επικοινωνία ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας καθώς και τη συναισθηματική ασφάλεια και στήριξή τους ιδιαίτερος σημαντική. Η ψυχοκοινωνική επιβίωση των μελών της ίσως αποτελέσει το μοναδικό σκοπό ύπαρξης της μελλοντικής οικογένειας (Κατάκη, 1990).

2.5.1 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΝΤΕΛΟΥΝ ΣΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Παραδοσιακά οι θέσεις και οι ρόλοι μέσα στην οικογένεια εξαρτώνται από το φύλο και την ηλικία, δηλαδή από χαρακτηριστικά που είναι δεδομένα για το άτομο, και δεν επηρεάζονται από την προσωπικότητα, τις ικανότητες ή τις επιθυμίες του. Το παραδοσιακό, λοιπόν, σχήμα οικογενειακής δομής εξαρτάται από ένα χαρακτηριστικό που δεν αλλάζει κατά την διάρκεια της ζωής του ατόμου(δηλαδή το φύλο) και από ένα χαρακτηριστικό που, εξ ορισμού, μεταβάλλεται(δηλαδή την ηλικία). Αυτό σημαίνει πως η θέση και ο ρόλος του ατόμου προσδιορίζονται από ένα σταθερό και ένα ρευστό, συνεχώς μεταβαλλόμενο χαρακτηριστικό. Οι οικογενειακοί ρόλοι χαρακτηρίζονται έτσι από μια εγγενή ασάφεια, ρευστότητα και αντιφατικότητα οι οποίες επιτείνονται από τη στιγμή κατά την οποία η οικογένεια και ο κοινωνικός της περίγυρος εισέρχονται στη διαδικασία εκσυγχρονισμού(Ευρωπαϊκό Φόρουμ για την οικογένεια, Οικογένεια-Ευρώπη-21^{ος} Αιώνας).

Για το κοινωνικό συγχρονισμό η αλλαγή στη δομή της οικογένειας αποτελεί μια από τις σημαντικότερες επιπτώσεις του και συγχρόνως έναν από τους κυριότερους παράγοντες του εκσυγχρονισμού αυτού, χωρίς όμως η αλλαγή αυτή να ακολουθεί τους ίδιους ρυθμούς, χωρίς να είναι ενιαία, χωρίς να έχει την ίδια έννοια ούτε να είναι ομοιόμορφη για το κοινωνικό σύνολο. Έτσι **α)** το μέγεθος της οικογένειας και η ηλικία των παιδιών, **β)** το εκπαιδευτικό επίπεδο των συζύγων, **γ)** η απασχόληση των συζύγων και **δ)** η διαφορά εισοδήματος μεταξύ των συζύγων είναι κυρίως οι παράγοντες σύμφωνα με τους οποίους προσδιορίζονται και μελετώνται οι ρόλοι των συζύγων και η κατανομή εξουσίας μεταξύ τους, η πορεία προς την ισοτιμία καθώς και η δομή και η δυναμική της οικογένειας(Μουσούρου,1996).

Αναλυτικότερα:

A)Μέγεθος οικογένειας και ηλικία παιδιών

Η βιομηχανική ανάπτυξη και η προγραμματισμένη κοινωνική αλλαγή επέφεραν τη σμίκρυνση της οικογένειας. Όχι μόνο παρατηρείται μια διασπορά των μελών της εκτεταμένης οικογένειας λόγω αυξανόμενης γεωγραφικής κινητικότητας αλλά και η πυρηνική οικογένεια έχει λιγότερα παιδιά. Το μικρό μέγεθος της οικογένειας αυξάνει την επικοινωνία γονέων- παιδιών και σαν συνέπεια, αυξάνει τις ευκαιρίες μάθησης του παιδιού. Προφανώς, οι γονείς που έχουν 1-2 παιδιά διαθέτουν γι' αυτό περισσότερο χρόνο από τους γονείς με 9-10 παιδιά . Καθοριστική σημασία έχει και η ηλικία των παιδιών. Η παρουσία πολύ μικρών παιδιών δημιουργεί πρώτον στην σύζυγο- μητέρα ανάγκες που την υποχρεώνουν να εξαρτάται από το σύζυγο περισσότερο απ' ό τι πριν γεννηθούν τα παιδιά και δεύτερον, στο σύζυγο –πατέρα να αφιερώνει περισσότερο χρόνο στην εργασία για να ανταπεξέλθει στις οικονομικές ανάγκες της οικογένειας(Μουσούρου,1996).

Έτσι στις μικρότερες οικογένειες, τα παιδιά ωφελούνται συναισθηματικά και έχουν περισσότερες ευκαιρίες να επικοινωνήσουν με τους γονείς. Η διάθεση περισσότερου χρόνου από τους γονείς για συζήτηση με τα παιδιά πάνω σε διάφορα ζητήματα έχει σαν αποτέλεσμα τη γρηγορότερη γνωστική ανάπτυξη των παιδιών. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο αριθμός των σχέσεων που δημιουργεί το παιδί στην οικογένεια δεν ταυτίζεται με τον αριθμό των μελών της οικογένειας (εκτός του ίδιου)· η αύξηση της οικογένειας αυξάνει τον αριθμό των σχέσεων γεωμετρικά. Στην οικογένειά του ενός παιδιού το παιδί μπορεί να δημιουργήσει τρεις σχέσεις: **α)** σχέση με τη μητέρα **β)** σχέση με το πατέρα και **γ)** σχέση πατέρα και μητέρα σε συνδυασμό. Η ύπαρξη δεύτερου παιδιού αυξάνει τον αριθμό των σχέσεων σε 7,ενώ με το τρίτο παιδί ο αριθμός αυξάνεται σε 15.Η αύξηση των κοινωνικών επαφών έχει πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα. Τροφοδοτεί το παιδί με συνεχείς εμπειρίες κοινωνικών σχέσεων

και του προσφέρει τη δυνατότητα να διαλέξει κάποιον με τον οποίο θα δημιουργήσει μια πιο στενή σχέση. Από την άλλη μεριά, η αύξηση του αριθμού των μελών της οικογένειας δυσχεραίνει την προσπάθεια του παιδιού να προσαρμοστεί στα διάφορα άτομα, ιδιαίτερα όταν υπάρχουν συγκρούσεις, ανταγωνισμοί και ζήλια ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας. Επιπλέον, το παιδί μιας πολυμελούς οικογένειας, η οποία στεγάζεται σε περιορισμένο χώρο, στερείται συχνά ενός δικού του χώρου, όπου μπορεί να ηρεμήσει, να σκεφτεί ή να μελετήσει ίσως, ακόμα, στερείται της ιδιοκτησίας υλικών αγαθών, βιβλίων, ρούχων, ντουλαπιών, αφού πρέπει να τα μοιράζεται με τα αδέρφια του. Έτσι, λοιπόν, η μείωση του μεγέθους της οικογένειας επηρεάζει το περιβάλλον του σπιτιού και του σχολείου, στα οποία μεγαλώνουν τα παιδιά (Εγκυκλοπαίδεια Δομή,1989).

B) Εκπαιδευτικό επίπεδο συζύγων

Η δομή της οικογένειας φαίνεται να επηρεάζεται από το εκπαιδευτικό επίπεδο των συζύγων και από τις διαφορές του επιπέδου αυτού μεταξύ τους.

Στην Ελλάδα, καθώς το εκπαιδευτικό επίπεδο του Έλληνα συζύγου ανεβαίνει, αυξάνει η συνεργασία του ζευγαριού και η ανάληψη πρωτοβουλιών από τη σύζυγο. Επιπλέον, η αλματώδης άνοδος του εκπαιδευτικού επιπέδου των το γυναικών τα τελευταία χρόνια ανατρέπει τις προϋποθέσεις της παραδοσιακής εξάρτησης εκείνου που δεν γνωρίζει (δηλαδή της γυναίκας) από εκείνον που γνωρίζει(δηλαδή του άνδρα) (Μουσούρου,1996).

Οι προϋποθέσεις της παραδοσιακής εξάρτησης δεν ανατρέπονται μόνο μέσα από τις σχέσεις του συζύγων αλλά και από τις σχέσεις γονέων και παιδιών. «Από τα στοιχεία της απογραφής του 1981 προκύπτει ότι ο ελληνικός πληθυσμός 15-24 ετών αποτελείται κατά 21,2% από αποφοίτους μέσης εκπαίδευσης και κατά 13,1% από αποφοίτους(ή φοιτητές) ανωτάτων ή ανώτερων σχολών, ο πληθυσμός

25-44 ετών κατά 19,3% και 12,1% αντίστοιχα, 45-64% ετών 11,1% και 4,8% και από 65 ετών και άνω 6,2% και 3,1%. Εάν θεωρηθεί ότι οι γονείς των ατόμων 15-24 ετών ανήκουν στην κατηγορία των 45-64 ετών, ενώ οι γονείς των ατόμων 25-44 ετών στην κατηγορία άνω των 65 ετών, είναι φανερό πως η εκπαιδευτική «ανωτερότητα» των παιδιών υποσκάπτει την παραδοσιακή εξουσία των γονιών τους» (Μουσούρου, 1996, σελ. 29-30).

Τελικά, φαίνεται πως η μόρφωση στην ελληνική κουλτούρα συνδέεται με φιλελεύθερους τρόπους συμπεριφοράς, οι οποίοι ευνοούν και προάγουν την ισοτιμία στις σχέσεις των συζύγων, αλλά και στις σχέσεις γονέων -παιδιών. (Μουσούρου, 1996).

Γ) Απασχόληση

Στο παραδοσιακό σχήμα οικογένειας, η επαγγελματική δραστηριότητα και η οικονομική ανεξαρτησία είναι χαρακτηριστικά του ανδρικού ρόλου. Ο άκαμπτος χαρακτήρας του σχήματος αυτού οδηγεί στην απόλυτη διάκριση μεταξύ «προμηθευτή» και «οικοκυράς». Πρόκειται επομένως εδώ για έναν παράγοντα καίριας σημασίας τόσο ως προς τον προσδιορισμό της δομής της οικογένειας όσο και ως προς την επισήμανση του βαθμού εκσυγχρονισμού της.

Παρακάτω φαίνεται η σημασία της απασχόλησης του συζύγου στα πλαίσια του παραδοσιακού σχήματος, όπου η σύζυγος δεν είναι οικονομικά ενεργή έξω από το σπίτι ή την οικογενειακή επιχείρηση. Η περίπτωση της Ελλάδας είναι και πάλι τελείως διάφορη: όσο πιο εξειδικευμένη η απασχόληση του Έλληνα συζύγου τόσο υψηλότερο το γόητρο που έχει (όχι όμως αναγκαστικά κι οι αποδοχές του) και τόσο περισσότερο η σχέση του με την σύζυγο στηρίζεται στη συνεργασία και όχι στην εξουσία του επάνω της.

Το σημαντικό ζήτημα δεν είναι τόσο η διαφοροποίηση της δομής της οικογένειας ανάλογο με την απασχόληση του συζύγου όσο οι επιπτώσεις που έχει στη δομή αυτή η μη παραδοσιακή απασχόληση της συζύγου-μητέρας. Ένα πρώτο σημείο που πρέπει να υπογραμμιστεί σχετικά είναι πως αποτελεί λάθος να θεωρήσει κανείς πως η οικογένεια όπου και οι δύο σύζυγοι είναι οικονομικά ενεργοί έχει απελευθερωθεί από τα δεσμά της φυλετικής μοίρας.

Στα ζευγάρια όπου και οι δύο σύζυγοι εργάζονται, οι ρόλοι τους είναι σαφώς περισσότερο ισότιμοι από ό,τι σε οικογένειες όπου η σύζυγος δεν εργάζεται. Και τούτο παρά το γεγονός ότι, σε όλες όπως φαίνεται τις βιομηχανικά ανεπτυγμένες κοινωνίες, η εργαζόμενη γυναίκα εξακολουθεί να είναι υπεύθυνη για την φροντίδα των παιδιών και το νοικοκυριό (Μουσούρου, 1996).

Δ) Διαφορά εισοδήματος μεταξύ των συζύγων

Μελέτες στις σύγχρονες βιομηχανικές κοινωνίες έδειξαν πως όταν το εισόδημα της συζύγου (από την εργασία της) είναι υψηλότερο από εκείνο του συζύγου, τότε αυτή έχει ποσοτικά αυξημένη αλλά διαφορετική εξουσία από το σύζυγο, έχει δύναμη, όπως αναφέρουν πολλοί συγγραφείς. Η δύναμη αναφέρεται «στην επιβολή της θέλησης στην πράξη που προσδιορίζουν οι ιδιότητες και ικανότητες των προσώπων». Αντίθετα η εξουσία αφορά «στο αναγνωρισμένο δικαίωμα που εμπεριέχει ο ρόλος κάποιου προσώπου ώστε να επιβάλει τη θέλησή του» (Μουσούρου, 1996).

«Η ύπαρξη της οικογένειας ως ομάδας είναι συνάρτηση της ισορροπίας ανάμεσα στη δύναμη και την εξουσία των μελών της. Έτσι, οι παραλλαγές που παρατηρούνται στην κατανομή εξουσιών μεταξύ των μελών της οικογένειας (κυρίως των συζύγων) είναι από μια άποψη παραλλαγές της ισορροπίας αυτής» (Μουσούρου, 1984).

Εν κατακλείδι η οικογένεια λόγω της μορφής και κυρίως λόγω της δομής - σύνθεσης της επιδρά σημαντικά και καθοριστικά επηρεάζοντας την ανάπτυξη και τη διαμόρφωση της προσωπικότητας των μελών, καθώς και το σύστημα αξιών που εκείνο αποδέχεται. Η οικογένεια είναι το σύστημα που επηρεάζει αναπόφευκτα τον άνθρωπο καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του, πιο καίρια και ουσιαστικά σε σχέση με άλλα συστήματα. Μέσα στην οικογένεια ικανοποιούνται ή είναι δυνατόν να ικανοποιηθούν συναισθηματικές ανάγκες των μελών της για ασφάλεια, φροντίδα, σταθερότητα, αποχή, αγάπη και στοργή. Από την οικογένειά τους αναμένουν τα άτομα κατανόηση και ψυχολογική στήριξη στο βαθμό που χρειάζεται σε απρόβλεπτες και δύσκολες καταστάσεις που τυχόν αντιμετωπίζουν (Μουσούρου,1996).

2.6 ΟΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Οι συγκρούσεις και οι διαμάχες είναι ένα αναπόσπαστο μέρος των ανθρώπινων σχέσεων. Είναι αναπόφευκτες και είναι απαραίτητο όχι μόνο να τις αναμένουμε αλλά και να γνωρίζουμε με ποιο τρόπο μπορούμε να τις αντιμετωπίσουμε. Μέσα στην οικογένεια οι διαφωνίες και οι συγκρούσεις είναι μέρος της φυσιολογικής λειτουργίας. Το ζήτημα δεν είναι αν θα υπάρξουν ή όχι διαμάχες αλλά το πώς θα αντιμετωπιστούν με επιτυχία (Μαράτου,1995).

Είναι σημαντικό να γίνει κατανοητό ότι όταν οι διαφωνίες και οι διαμάχες επιλυθούν με επιτυχία, τότε η οικογενειακή ζωή εμπλουτίζεται και οι σχέσεις μεταξύ των μελών της οικογένειας ενισχύονται. Τα μέλη της οικογένειας πρέπει να ξέρουν πώς να διαπραγματευόταν και να επιλύουν τις διαφορές που προκύπτουν. Για να γίνει αυτό εφικτό τόσο οι γονείς όσο και τα παιδιά θα πρέπει να κάνουν ειλικρινείς προσπάθειες για να κατανοήσουν τα αισθήματα, τη θέση και τις επιθυμίες των άλλων. Σε ορισμένες οικογένειες φαίνεται ότι υπάρχει αδυναμία επίλυσης των κρίσεων. Τα μέλη της οικογένειας μπορεί να αρνούνται ότι υπάρχει πρόβλημα. Ακόμη πιθανόν να εμπλέξουν ένα τρίτο άτομο στη διαμάχη. Το άτομο αυτό αντί να μεσολαβήσει για να διευθετήσει το πρόβλημα, πιθανόν να πάρει το μέρος του ενός από τους διαφωνούντες, κάνοντας έτσι την υπόθεση δυσκολότερη. Σε άλλες περιπτώσεις όταν το πρόβλημα δεν μπορεί να λυθεί, αυτοί που διαφωνούν εστιάζουν την προσοχή τους, σε άλλο μέλος της οικογένειας και αποφεύγουν να επιλύσουν το πραγματικό τους πρόβλημα (Napier,1987).

Μέσα σε κάθε οικογένεια υπάρχουν συμμαχίες και αντιπαλότητες. Κάποτε η μητέρα και η κόρη μπορεί να συνασπισθούν εναντίον του πατέρα και του γιου. Κάποτε οι δύο γονείς μπορεί να ενωθούν εναντίον του ενός από τα παιδιά τους για ένα συγκεκριμένο ζήτημα. Όμως μέσα σε μια υγιή οικογένεια οι συμμαχίες αυτές δεν είναι σταθερές και αμετακίνητες αλλά μεταβάλλονται

ανάλογα με τις καταστάσεις που προκύπτουν. Εάν οι συμμαχίες αυτές μεταξύ ορισμένων μελών της οικογένειας καταστούν πάγιες και μακρόχρονες, ανεξάρτητα από το είδος των προβλημάτων που προκύπτουν, τότε είναι πιθανόν να δημιουργηθούν δυσλειτουργίες στην οικογένεια οι οποίες μακροχρόνια θα έχουν κακές επιπτώσεις.

Συνήθως τα μέλη μιας οικογένειας δεν συνειδητοποιούν, ότι υπάρχουν ορισμένες συμμαχίες. Για να το αντιληφθεί κάποιος θα πρέπει να διερωτηθεί: «με ποιο μέλος της οικογένειας μου έχω συνήθως την τάση να συμφωνώ;», «όταν τα παιδιά μου μαλώνουν μεταξύ τους, ποιού το μέρος παίρνω πιο συχνά;», «με ποιον στην οικογένειά μου ξοδεύω τον περισσότερο μου ελεύθερο χρόνο;», «ποιος στην οικογένειά μου, με θυμώνει ευκολότερα;»

Ένα από τα βασικά ερωτήματα που θα πρέπει πρώτα απ' όλα να θέσουμε στους εαυτούς μας, είναι το κατά πόσο η οικογένειά μας, λειτουργεί κανονικά ή όχι. Πολλοί γονείς βασανίζονται από την ερώτηση αυτή. Η απάντηση δεν είναι ούτε εύκολη, ούτε απλή. Ο λόγος είναι ότι οι διακυμάνσεις του φυσιολογικού είναι πολλές στα θέματα αυτά. Ορισμένα χαρακτηριστικά συσχετίζονται κατά γενικό κανόνα με μια ομαλή και καλή λειτουργία της οικογένειας. **Τέτοια χαρακτηριστικά είναι:**

- ✓ Η αγάπη
- ✓ Η φροντίδα
- ✓ Η υποστήριξη που υπάρχει μεταξύ των μελών μιας οικογένειας
- ✓ Το αίσθημα ασφάλειας
- ✓ Η ανοικτή επικοινωνία
- ✓ Η εκτίμηση και ο σεβασμός στο κάθε άτομο της οικογένειας
- ✓ Η ιδιαίτερη σημασία για την αξία του κάθε ατόμου

Όλα αυτά τα παραπάνω λοιπόν είναι ενδείξεις καλής λειτουργικότητας της οικογένειας. Η διατήρηση μιας υγιούς και λειτουργικής κατάστασης στην οικογένεια, εξαρτάται πολύ από την προσέγγιση που θα υιοθετήσουν οι γονείς.

2.6.1 ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΩΝ ΜΕΣΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ορισμένες βασικές αρχές, όπως οι πιο κάτω, μπορούν να βοηθήσουν σημαντικά στην ομαλή λειτουργία της οικογένειας.

1. Η εξατομικευμένη προσέγγιση για το κάθε παιδί

Το κάθε παιδί έχει το δικό του χαρακτήρα και ιδιοσυγκρασία. Αντιμετωπίζει με το δικό του τρόπο τις καταστάσεις με τις οποίες βρίσκεται αντιμέτωπο. Οι γονείς αγαπούν όλα τα παιδιά τους με τον ίδιο τρόπο, αλλά θα έχουν αναπόφευκτα διαφορετικές σχέσεις με το καθένα από αυτά. Είναι σημαντικό για τους γονείς, να εξατομικεύσουν τις σχέσεις τους με το κάθε παιδί τους και να ενδυναμώνουν τα καλά και ισχυρά σημεία του χαρακτήρα του καθενός. Οποσδήποτε οι γονείς, θα πρέπει να αποφεύγουν να κάνουν αρνητικές συγκρίσεις για ένα παιδί, με τα αδέρφια του ή με τους φίλους του.

2. Η διατήρηση συνηθειών και παραδόσεων

Τόσο τα παιδιά όσο και οι γονείς επωφελούνται από μια κατάσταση όπου καθημερινά υπάρχουν προβλεπόμενες και προγραμματισμένες δραστηριότητες μέσα στα πλαίσια μιας ρουτίνας. Το πρωινό πρόγραμμα για το καθένα, οι ώρες του φαγητού και οι συνήθειες το βράδυ πριν από τον ύπνο, είναι ευκολότερο να

ακολουθηθούν εάν υπάρχει ένα σταθερό χρονοδιάγραμμα. Τα παιδιά αγαπούν ιδιαίτερα τις οικογενειακές παραδόσεις και συνήθειες που διατηρούνται με την ευκαιρία των γιορτών, των γενεθλίων και των διακοπών.

3. Η κοινωνικότητα της οικογένειας

Μια οικογένεια λειτουργεί καλύτερα όταν τα μέλη της νιώθουν ότι ανήκουν σε ευρύτερο σύνολο και είναι συνδεδεμένα με φίλους και συγγενείς. Για να καταστεί αυτό δυνατό, χρειάζεται προσπάθεια από τους γονείς οι οποίοι πρέπει να κάνουν προσπάθειες για να έχει καλές σχέσεις η οικογένεια με άλλους ή να λαμβάνει μέρος σε κάποιες δραστηριότητες.

4. Οι προσδοκίες για το κάθε άτομο και την οικογένειά γενικά

Οι ικανότητες, οι γνώσεις, η αυτοπεποίθηση και το τι μπορεί να κάνει το κάθε παιδί, αλλάζουν συνεχώς. Οι γονείς είναι καλό να παρακολουθούν προσεκτικά για να ξέρουν τι να αναμένουν από το παιδί τους, στην κάθε φάση της ζωής του. Οι γονείς έτσι θα αναμένουν αυτό που τα παιδιά μπορούν πραγματικά να αποδώσουν και δεν θα υπάρχουν τριβές λόγω μη ρεαλιστικών προσδοκιών. Το ίδιο ισχύει για τους γονείς, οι οποίοι και αυτοί έχουν τους περιορισμούς τους στο τι μπορούν να προσφέρουν ανάλογα με τις δικές του δυνάμεις και το χρόνο τους. Δεν υπάρχουν τέλει γονείς αλλά γονείς που προσπαθούν να προσφέρουν το καλύτερο δυνατόν μέσα στα πλαίσια των δυνατοτήτων τους.

5. Η χρήση του ελεύθερου χρόνου

Είναι σημαντικό ο ελεύθερος χρόνος όσο λίγος και να είναι να χρησιμοποιείται για τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των μελών της οικογένειας. Ακόμη μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την ανακάλυψη νέων κοινών ενδιαφερόντων και σε κοινές δραστηριότητες που συσφίγγουν τους δεσμούς

μεταξύ των γονιών και των παιδιών. Η ψυχαγωγία, το χιούμορ και η διασκέδαση θα πρέπει να είναι απαραίτητες συνιστώσες κατά τον ελεύθερο χρόνο και με κάθε τρόπο να αποφεύγονται καταστάσεις διαφωνίες και αντιπαλότητες. Η ψυχαγωγία και η διασκέδαση της οικογένειας πρέπει να διαφυλάσσονται παρά τις οποιεσδήποτε δυσκολίες που πιθανόν να υπάρχουν στην καθημερινή ζωή της οικογένειας.

6. Η αρμονική σχέση των γονιών

Οι γονείς σαν άτομα αλλά και σαν ζευγάρι, πρέπει να μεριμνούν να φροντίζουν για τις ιδιαίτερες τους ανάγκες. Η διατήρηση ενός υγιεινού τρόπου ζωής, η καλή διατροφή, η σωματική εξάσκηση, ο καλός και αρκετός ύπνος, συμβάλλουν ουσιαστικά στη διατήρηση ενός καλού κλίματος στις σχέσεις των γονέων μεταξύ τους αλλά και μεταξύ των παιδιών τους. Οι γονείς πρέπει να μεριμνούν να έχουν χρόνο έστω και πολύ λίγο, για τη δική τους διασκέδαση. Τα παιδιά ενθουσιάζονται όταν βλέπουν ότι οι γονείς τους είναι αισθηματικά ικανοποιημένοι. Τα παιδιά αντλούν δύναμη και τα κίνητρά τους αυξάνονται όταν αντιλαμβάνονται ότι υπάρχει μια αρμονική σχέση μεταξύ των γονιών τους. Οι γονείς δεν πρέπει να ξεχνούν, ότι αποτελούν το κυριότερο μοντέλο και παράδειγμα προς μίμηση που έχουν τα παιδιά. Οι γονείς πρέπει να τεκμηριώνουν τις αξίες και την καλή συμπεριφορά που θέλουν τα παιδιά τους να έχουν, όχι μόνο με τα λόγια αλλά και με τη συμπεριφορά και τις καθημερινές τους πράξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

ΓΟΝΕΙΣ

3.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΡΟΛΟΥ-ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ

Ως το 1930, η έννοια του ρόλο αντιμετωπιζόταν ως ένας τεχνικός επιστημονικός όρος. Μόλις στα 1950 έγινε μια θεωρητική προσέγγιση του. Ο **Parsons** υποστηρίζει ότι «οι ρόλοι είναι τόσοι όσες και οι διαπροσωπικές σχέσεις ανάμεσα στους ανθρώπους». Κάτι ανάλογο εννοεί και ο Mead όταν λέει ότι «οι ρόλοι αναπτύσσονται στις αλληλεπιδράσεις των ατόμων».(Nήμα,1996)

Από κοινωνιολογική άποψη, η έννοια του ρόλου οριοθετείτε ως εξής: Είναι το σημείο τομής του ατόμου με την κοινωνία, και αποτελεί ένα πλέγμα από προσδοκίες και μορφές συμπεριφοράς, που απευθύνει η κοινωνία προς τον κάτοχο μιας θέσης ή τον φορέα ενός ρόλου. Ο ρόλος που έχει ένα άτομα του δίνει δικαιώματα και υποχρεώσεις. Οι ρόλοι πρέπει να είναι καθορισμένοι και οριοθετημένοι ώστε να σταθεροποιούνται οι διαπροσωπικές σχέσεις των ατόμων δηλαδή οι σχέσεις πομπού και δέκτη. Ο Parsons πιστεύει ότι κάθε πρόσωπο ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του, τις προσδοκίες και τα γνωρίσματα που έχει και που του έχει δώσει ο κοινωνικός περίγυρος του, αντιστοιχεί και ένας συγκεκριμένος ρόλος (Πυργιωτάκη,1984).

3.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ

Είναι αρκετά ενδιαφέρον στην ανάλυση κάποιου θέματος, να κάνουμε μια πορεία στο παρελθόν, για να δούμε τη διαχρονική εξέλιξη του. Στο συγκεκριμένο θέμα που μελετάμε, θα αρχίσουμε την ιστορική αναδρομή των γονιών στην αγωγή των παιδιών τους από την προϊστορική εποχή έως σήμερα και θα διαπιστώσουμε ότι ο ρόλος στη διαπαιδαγώγηση αλλάζει από εποχή σε εποχή και διαμορφώνεται από τις αντίστοιχες κοινωνικές συνθήκες.

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Πριν την εμφάνιση του αρότρου, η ηγετική θέση ανάμεσα στην οικογένεια είχε η γυναίκα (παλαιολιθική εποχή). Ήταν η εποχή που ήκμασε ο θεσμός της μητριαρχίας. Η γυναίκα λατρεύτηκε ως θεά μη-τέρα, ως θεατής γονιμότητας, μιας και αυτή ήταν που έφερνε στον κόσμο τα παιδιά. Την σέβονται και την εκτιμούσαν γιατί είχε κυρίαρχη θέση στην οικογένεια αλλά και στην αγωγή και την ανατροφή των παιδιών είχε την αποκλειστική μέριμνα. Η θέση της ενισχυόταν και από το γεγονός ότι ήταν σίγουρη ως μάνα των παιδιών που γεννούσε, ενώ ο πατέρας ήταν αμφισβητούμενος. Στην μητριαρχική η οικογένεια τα παιδιά έπαιρναν το όνομα της μητέρας και την περιουσία την έπαιρναν κόρες (Πυργιωτάκη,1984).

Την εποχή λοιπόν της μητριαρχίας στα παιδιά μεγάλωναν κοντά και τύγχαναν μεγάλου σεβασμού από την ομάδα. Ο πατέρας φρόντιζε τα παιδιά και τα μάθαινε οτιδήποτε χρήσιμο για την επιβίωσή τους καθώς και τις τεχνικές του κυνηγιού. Με την εμφάνιση όμως του αρότρου τα πάντα ανατρέπονται. Η γυναίκα δεν έχει τη σωματική δύναμη να οργανώνει και έτσι η ισχύς και η εξουσία περνάνε στον άνδρα. Η επικράτηση του πατέρα- συζύγου, επιδεινώνει τη θέση της μητέρας- θεάς και την κάνει σκλάβα και υποταγμένη στις απαιτήσεις του συζύγου- εξουσιαστή. Έτσι την ανατροφή των παιδιών την έχει

τόρα αποκλειστικά η μητέρα χωρίς να υπάρχει παλαιότερη μυθοποίηση για το όνομα της, κάτι που της επιβάλλεται από τις συνθήκες εργασίας που επικρατούν από τον κοινωνικοπολιτιστικό περιβάλλον που έχει διαμορφωθεί (Borneman,1988).

ΑΡΧΑΙΑ ΑΘΗΝΑ

Στην αρχαία Αθήνα, η θέση της γυναίκας- μητέρας ήταν πολύ υποβιβασμένη. Όλη τη μέρα ήταν κλεισμένες στο σπίτι και ασχολούνταν με τις οικιακές δουλειές. Ανάλογη ήταν και η αγωγή των κοριτσιών, τα οποία τα μάθαιναν να ράβουν και να γνέθουν ενώ μάθαιναν ελάχιστα να γράφουν και να διαβάζουν. Δεν έβγαιναν έξω από το σπίτι χωρίς συνοδεία δούλων (Ενγκλες,1989).

Από την άλλη, τα αγόρια περισσότερα πλεονεκτήματα όσον αφορά την διαπαιδαγώγησή τους. Ως τα δώδεκα χρόνια τους έμεναν στο σπίτι αγράμματα και μετά τα πήγαιναν να μορφωθούν σε ιερατεία(έξαρση παιδευαστίας) ή αν είχαν την οικονομική ευχέρεια ανέθεταν τη διαπαιδαγώγησή τους σε δασκάλους. Πολλοί πλούσιοι ανάθεταν την ανατροφή των βρεφών σε δούλες ή σε παιδαγωγούς δούλους. Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι τα παιδιά είχαν ελάχιστη επικοινωνία με τον πατέρα, ο οποίος θα εργάζονταν όλη μέρα(χαμηλή-μεσαία τάξη) ή θα ασχολιόταν με τα ζητήματα του δήμου. Αυτονόητο, λοιπόν, είναι ότι την ανατροφή των παιδιών όσο της επέτρεπαν οι δυνατότητές της, την είχε η μάνα, η οποία όντως φυλακισμένη στο σπίτι και μη μπορώντας να αντιδράσει στον υποβαθμισμένο ρόλο που της είχε δώσει, δεν μπορούσε προσφέρει τις κατάλληλες γνώσεις για τη σωστή αγωγή στα παιδιά της.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι τα παιδιά στην κλασική Αθήνα που γεννιόταν ελαττώματα γενετικής φύσεως, τα πουλούσαν ως δούλους ή τα εξέθεταν, κάτι που σημαίνει ότι η τύχη τους ήταν αμφίβολη και αβέβαιη (Ενγκλες,1989).

ΑΡΧΑΙΑ ΣΠΑΡΤΗ

Στην αρχαία Σπάρτη, η κατάσταση ήταν πολύ διαφορετική από εκείνη της Αθήνας. Η θέση της γυναίκας- μητέρας δεν ήταν υποβαθμισμένη και τύγχανε του ίδιου σεβασμού με τον άνδρα- πατέρα. Η ίδια μόρφωναν, όχι βέβαια όπως ο άντρας και προσπαθούσε να έχει γνώμη για όλα τα θέματα, ακόμη και για τα πολιτικά. Η καλύτερη θέση της γυναίκας- σε σύγκριση με την Αθήνα- στην αρχαία Σπάρτη, είχε ως αποτέλεσμα την αγωγή των παιδιών να την αναλαμβάνουν οι γονείς ως τα έξι χρόνια τους . Κατόπιν τα αγόρια πήγαιναν σε στρατόπεδα για να διαμορφωθούν ως ικανοί πολεμιστές (ηρωικό ιδεώδες της αγωγής) και την αγωγή τους την αναλάμβαναν παιδοκόμοι. Τα κορίτσια λάμβαναν αισθητική αγωγή ως τα δέκα τους χρόνια (Borneman,1988).

ΑΡΧΑΙΑ ΡΩΜΗ

Η θέση του παιδιού στην αρχαία Ρώμη έμοιαζε πολύ με αυτή του δούλου. Οι Δωδεκάδελτος , όριζε την πλήρη εξουσία του πατέρα πάνω στα παιδιά του, τα οποία μπορούσε ακόμα και να σκοτώνει αν μειονεκτούσαν σωματικά. Ο πατέρας, αρχηγός και ηγεμόνας στην οικογένειά του, είχε απόλυτη εξουσία στα παιδιά, εξουσία θανάτου και αγοραπωλησίας τους , μιας και τα θεωρούσε ως κτήμα του. Ο ίδιος, δεν είχε καμία ανάμειξη στην ανατροφή τους, κάτι που αναλάμβανε αποκλειστικά η μητέρα. Ο πατέρας εφάρμοζε απλώς τη σημασία του ονόματος του: pater σημαίνει παραγωγός και κάτοχος, η δικαιοδοσία του οποίου έχει πολλές φορές άσχημες επιπτώσεις πάνω στα παιδιά του, όπως ξυλοδαρμούς μέχρι θανάτου ή και πωλήσεις τους ως δούλους. Μόνο τα παιδιά των πλουσίων είχαν καλύτερη αγωγή από παιδαγωγούς, αλλά η επαφή και η επικοινωνία με τον πατέρα τους ήταν ελάχιστη και διαποτισμένη από φόβο (Borneman,1988).

ΜΕΣΑΙΩΝΑΣ

Στη σκοτεινή περίοδο των μεσαιωνικών χρόνων , η αγωγή που παρείχαν οι γονείς και οι δάσκαλοι στα παιδιά, ή ως βασικό στοιχείο την χριστιανική ιδέα, σε σημείο όμως που τρομοκρατούσε τα παιδιά και γινόταν έμμονη ιδέα στα μυαλά μεγάλων και μικρών, με όλες τις προκαταλήψεις που υπήρχαν και τις βαριές τιμωρίες που έπρεπε να υπομείνει κάποιος που είχε διαφορετικές αντιλήψεις ή έστω κάποια ερωτήματα για τον Χριστιανισμό.

Στην περίοδο αυτή που οι κοινωνικές τάξεις είχαν τεράστιο χάσμα, ο πατέρας των χαμηλών τάξεων προσπαθούσε να βρει δουλειά και αδιαφορούσε παντελώς για την αγωγή των παιδιών, ενώ η μητέρα προσπαθούσε μόνη της να αναθρέψει τα παιδιά. Οι βιοτικές συνθήκες όμως όχι μόνο δεν επέτρεπαν τη σωστή διαπαιδαγώγηση τους, αλλά ούτε καν την επιβίωσή τους. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αμάθεια του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού και τους μεγάλους κοινωνικούς διαχωρισμούς της εποχής αυτής (Cal,1988).

ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ

Την εποχή βελτιώνονται οι βιοτικές και κοινωνικοπολιτιστικές συνθήκες, ανοίγονται μεγαλύτερες ευκαιρίες μόρφωσης για τα παιδιά, κυριαρχεί το λογοτεχνικό ιδεώδες της αγωγής και οι παιδαγωγοί είναι επηρεασμένοι από τον δυτικό τρόπο σκέψης και από τα φιλοσοφικά ρεύματα της εποχής.

Στις ευκατάστατες οικογένειες, οι γονείς δεν έχουν ανάμειξη στην αγωγή του παιδιού, τα οποία μεγάλωναν με παραμάνες, καθηγητές ξένων γλωσσών και πιάνου. Στις χαμηλές τάξεις την ανατροφή των παιδιών την είχε η μητέρα, ενώ ο ρόλος του πατέρα είναι έμμεσος , αφού κύριο μέλημά του είναι η συνεχής προσπάθεια να έχει μόνιμη εργασία (Cal,1988).

ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Την εποχή αυτή, λόγω των άσχημων συνθηκών και του πολέμου, κανείς από τους γονείς δεν είχε τη δυνατότητα, αλλά και την διάθεση, να αναθρέψει σωστά τα παιδιά του. Ο πατέρας βρίσκονται συνεχώς μακριά από το σπίτι και τα παιδιά του, αλλά ακόμη και να ήταν σπίτι, τα προβλήματα και οι έγνοιες που απασχολούσαν κάθε Έλληνα πατριώτη δεν τον άφηναν να εφαρμόσει το ρόλο του.

Αλλά και η μητέρα λόγω της κρίσιμης κατάστασης του πόλεμου, δεν ήταν σε θέση να διαπαιδαγωγήσει σωστά τα παιδιά της, μιας και κυρίαρχος φόβος και ιδέα ήταν να αποτρέψει ενδεχόμενη αρπαγή από τους Τούρκους. Τα κρυφά σχολεία είχαν αντικαταστήσει κάπως την αγωγή των γονιών, όσον αφορούσε την επιμόρφωση των παιδιών (Borneman,1988).

ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΠΟΧΗ

Οι ιδεολογικές και κοινωνικές αλλαγές της σημερινής κοινωνίας, έχουν επιφέρει αλλαγές και στην αγωγή των παιδιών. Σήμερα και οι δυο γονείς προσπαθούν να προσφέρουν την καλύτερη διαπαιδαγώγηση στα παιδιά, χωρίς να χωρίζονται οι ρόλοι σύμφωνα με παρωχημένες αντιλήψεις ότι π.χ. μόνο η μητέρα είναι υπεύθυνη. Η βιομηχανική επανάσταση και το φεμινιστικό κίνημα συνέβαλαν στο να «βγει» από την οικογένεια η μητέρα και να περάσει στον παραγωγικό χώρο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να καταρριφθεί ο παραδοσιακός ρόλος του πατέρα και ο ίδιος να συμμετάσχει ενεργά στην ανατροφή των παιδιών. Υπάρχει όμως και η περίπτωση, κατά την οποία συγκεκριμένες συνθήκες εργασίας απομακρύνουν τον πατέρα από τα παιδιά του, που δεν καταλαβαίνουν την έννοια της λέξης **πατέρας**, πιστεύοντας ότι αυτός ο οικείος ξένος που τροφοδοτεί το σπίτι και είναι συνεχώς κουρασμένος (Borneman,1988).

Η σημερινή αγωγή που προσφέρουν οι γονείς, εμπνέεται από το σεβασμό στην προσωπικότητα του παιδιού και προσπαθούν να διαμορφώσουν μια προσωπικότητα με εσωτερική και εξωτερική ελευθερία και αυτονομία και κυρίως μια προσωπικότητα με αγάπη για το συνάνθρωπο. Οι Έλληνες γονείς προσπαθούν να δώσουν στα παιδιά τους μέσω της αγωγής, τα αγαθά του πολιτισμού μας ,τους δίνουν πνευματικά, υλικά και ηθικά εφόδια για την αντιμετώπιση της ζωής και προσπαθούν να αναπτύξουν τις ατομικές δυνατότητες και ικανότητες, για να ανταπεξέλθουν τα ίδια στις μελλοντικές δυσκολίες και τα προβλήματα που θα τους παρουσιαστούν (Ηλιοπούλου,1998).

Πρέπει όμως να σημειωθεί το εξής: οι γονείς στην Ελλάδα μεγάλωσαν κάτω από αυστηρή αγωγή και διαπαιδαγώγηση και πολύ συχνά εφαρμόζουν αυτή την αυστηρή αγωγή στα παιδιά τους, με αποτέλεσμα να γίνονται αυταρχική, να μη δίνουν αυτονομία και ελευθερία, να πιστεύουν ότι τα παιδιά είναι ανώριμα για να πάρουν καμιά απόφαση, κάνοντας στο τέλος πιο μεγάλη τη διαφορά των φύλων. Το πιο σημαντικό όμως με τους νέους γονείς είναι ότι προσπαθούν να πλησιάσουν τα παιδιά τους, να επικοινωνήσουν μαζί τους, χωρίς να υπάρχουν οι τεράστιες προκαταλήψεις των παλαιότερων ετών για το ποιος είναι υπεύθυνος από τους γονείς για την αγωγή των παιδιών και την ανατροφή τους (Τσαρδάκη,1984).

3.3 ΓΟΝΕΪΚΟΣ ΡΟΛΟΣ

Γονείς ονομάζουμε τον άντρα και τη γυναίκα που έφεραν στον κόσμο ένα παιδί (βιολογικοί γονείς) και προσπαθούν με τον καλύτερο τρόπο να το διαπαιδαγωγήσουν και να του δώσουν τα κατάλληλα εφόδια για να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες της ζωής. Για να θεωρηθεί ένα ζευγάρι ως πατέρας και μητέρα του παιδιού τους, δεν αρκεί να το φέρουν στον κόσμο ,να του δώσουν ζωή, ενώ από την άλλη η συμπεριφορά τους κάθε άλλο παρά γονεϊκή μπορεί να χαρακτηριστεί (Παπαναούμ-Τζικαχ,1989).

3.3.1 ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΙΩΝ

Ο **ρόλος των γονιών** είναι ιδιόμορφος και απαιτητικός, μιας και απαιτητικό είναι το «κοινό» στο οποίο απευθύνεται. Οι γονείς ανάλογα με τα πρότυπα με τα οποία έχουν μεγαλώσει, τις προσδοκίες τους και τις προτιμήσεις τους, διαμορφώνουν την συμπεριφορά τους και τον ρόλο τους απέναντι στα παιδιά

Ο ρόλος τους είναι πολύ σημαντικός, για την ανάπτυξη του χαρακτήρα του παιδιού και την κοινωνικοποίησή του , γιατί δημιουργούνται ισχυροί φυσικοί και ψυχικοί δεσμοί. Η επίδραση του ρόλου αυτού έχει μεγάλη χρονική διάρκεια και είναι φυσική, αβίαστη και αυθόρμητη. Για να μπορέσει ο γονιός να ανταποκριθεί στον γονεϊκό του ρόλο, δεν θα πρέπει να ταυτιστεί απόλυτα μαζί του, παραγκωνίζοντας εντελώς τους άλλους ρόλους που πρέπει να διεκπεραιώσει. Φυσικό , λοιπόν, είναι να υπάρχουν συγκρούσεις στον γονεϊκό ρόλο, γιατί οι προσδοκίες των γονιών ίσως να διαφέρουν από τις προσδοκίες και απαιτήσεις των παιδιών τους και του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο ζουν (Παπαναούμ-Τζικαχ,1989).

Οι γονείς λοιπόν, με τη δράση τους μέσα κι έξω απ' την οικογένεια, δε μεταβιβάζουν απλώς μορφές συμπεριφοράς αλλά πίσω απ' αυτές κάτι βαθύτερο και ουσιαστικότερο, τις αξίες και τις στάσεις τους. Οι στάσεις αποτελούν όπως είναι γνωστό ένα υποκρυπτόμενο παράγοντα, ο οποίος μεταβάλλεται πολύ δύσκολα και απ' τον οποίο εξαρτάται ένας μεγάλος αριθμός γνωμών και μορφών συμπεριφοράς. Ο σοβαρός αυτός ρυθμιστικός παράγοντας συμπεριφοράς μεταδίδεται λοιπόν μέσα απ' την απλή συμβίωση και συναναστροφή, αβίαστα και αυθόρμητα, με μια ανεπίσημη και ανυποψίαστη διαδικασία σε χρόνο εντελώς ανύποπτο. Μέσα από τη διαδικασία αυτή το παιδί παύει να αποτελεί απλή βιολογική ύπαρξη, αποκτά κοινωνικοπολιτιστική ταυτότητα και αναπτύσσεται ως πνευματικό ον (Καρακατσάνης,2002).

Καθώς το παιδί μεγαλώνει, οι εξελικτικές του ανάγκες για αυτονομία και καθοδήγηση αναγκάζουν το γονεϊκό υποσύστημα να τροποποιηθεί ώστε να τις καλύψει. Στην εφηβεία ,οι απαιτήσεις των γονιών έρχονται σε σύγκρουση με την απαίτηση των παιδιών για αυτονομία. Το να είσαι γονέας γίνεται πλέον μια δύσκολη διαδικασία αμοιβαίας προσαρμογής. Οι γονείς επιβάλουν κανόνες που δεν μπορούν να εξηγήσουν ή τους εξηγούν ανεπαρκώς. Καμιά φορά μάλιστα δεν τους εξηγούν καθόλου γιατί τους θεωρούν αυταπόδεικτους, ενώ τα παιδιά δεν τους θεωρούν ως τέτοιους. Τα παιδιά αρχίζουν να μη δέχονται τους κανόνες καθόλου και απαιτούν από τους γονείς τους καινούργια πράγματα όπως να τους αφιερώνουν περισσότερο χρόνο (Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια, 1993).

Είναι αναγκαίο να αντιληφθεί κανείς την πολυπλοκότητα της διαδικασίας της ανατροφής των παιδιών. Οι γονείς δεν μπορούν να προστατεύουν και να καθοδηγούν χωρίς να ασκούν ταυτόχρονα έλεγχο και περιορισμούς. Τα παιδιά δεν μπορούν να μεγαλώσουν χωρίς να απορρίπτουν και να επιτίθενται. Η διαδικασία της κοινωνικοποίησης είναι από μόνη της γεμάτη συγκρούσεις και

αντιθέσεις. Το να είσαι γονέας σημαίνει να ανατρέφεις, να καθοδηγείς, να ελέγχεις. Η αναλογία των παραπάνω καθορίζεται από τις εξελικτικές ανάγκες του παιδιού και τις ικανότητες του γονέα. Πάντως το να είσαι γονέας σημαίνει ότι πρέπει να ασκείς μία μορφή εξουσίας. Δεν μπορούν οι γονείς να συνεχίζουν να λειτουργούν ως γονείς χωρίς να έχουν τη δύναμη να το κάνουν. Συχνά η ιδανική οικογένεια περιγράφεται ως «δημοκρατία». Είναι όμως λάθος να πιστεύεται ότι μία δημοκρατική κοινωνία δεν έχει ηγέτη ή ότι η οικογένεια είναι μία παρέα. Στην επιτυχημένη οικογένεια γονείς και παιδιά δέχονται το γεγονός ότι η διαφοροποιημένη χρήση εξουσίας είναι απαραίτητο συστατικό του γονεϊκού υποσυστήματος. Έτσι η οικογένεια γίνεται το εργαστήριο κοινωνικής εξάσκησης για τα παιδιά ώστε να μάθουν να διαπραγματεύονται σε συνθήκες άνισης δύναμης (Wookey & Herbert,1996).

3.4 ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΠΟΥ ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΝ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΔΥΟ ΡΟΛΟΥΣ

Στις περισσότερες οικογένειες τα παιδιά έχουν διαφορετική αλληλεπίδραση με το γονιό του κάθε φύλου. Η μητέρα και ο πατέρας έχουν διαφορετική επιρροή και συνεισφορά στην ανάπτυξη των παιδιών και στην απόκτηση της κατάλληλης για το φύλο τους συμπεριφοράς. Αν και ο πατέρας είναι ένα σημαντικό πρόσωπο για το παιδί, που λειτουργεί ως μοντέλο για μίμηση και ταύτιση, ο ρόλος του είναι δευτερεύοντας σε σύγκριση με το ρόλο της μητέρας (Ηλιόπουλος,2000).

Οι περισσότεροι θεωρούν ότι ο πιο σημαντικός ρόλος του πατέρα είναι ο οικονομικός και οι ίδιοι οι πατέρες θεωρούν ότι αν έχουν εκπληρώσει τις οικονομικές υποχρεώσεις προς τα παιδιά τους, είναι καλοί πατέρες. Η κοινωνία μας η ίδια δίνει έμφαση στο διαφορετικό ρόλο του πατέρα κρατώντας τους άντρες μακριά από τα παιδιά τους, με αποτέλεσμα ο πατέρας να μην έχει τις ίδιες ευκαιρίες όπως η μητέρα, να συμμετέχει δηλαδή ενεργά στην ανάπτυξη των παιδιών. Ακόμα και όταν δουλεύουν και οι δύο γονείς, η μητέρα είναι αυτή που παραλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της φροντίδας των παιδιών (Belskly,1979).

Οι έρευνες δείχνουν ότι ενώ όλοι σχεδόν οι άντρες παίζουν τακτικά με το παιδί τους, λίγοι είναι αυτοί που συμμετέχουν σε καθημερινή βάση στη φροντίδα του μωρού (Kotelchuck,1976).

Ο ρόλος της μητέρας, γενικά έχει μελετηθεί εκτεταμένα. Ενώ αντίθετα οι κοινωνιολόγοι δεν μελετούν τον ρόλο του πατέρα τόσο διεξοδικά και άμεσα όπως το ρόλο της μητέρας. Σε μια έρευνα βρέθηκε ότι ο πατέρας είναι πιο πιθανό να παίζει με τα παιδιά με διαφορετικό στυλ πιο φυσικό, ενώ της μητέρας πιο τυπικό και συνδεδεμένο με αντικείμενα. Το παίξιμο με το πατέρα περιλάμβανε πιο αργά παιχνίδια ενώ της μητέρας ήταν περισσότερο

προφορικό(Lamb,1975). Η επιστροφή του πατέρα στο σπίτι είναι συνήθως ένα ευχάριστο γεγονός, ενώ η επιστροφή της μητέρας όταν δουλεύει, συνήθως συνοδεύεται με τα δυσάρεστα καθήκοντα της ημέρας. Πρέπει ο πατέρας ατόγγυστα να ασχολείται σε καθημερινή βάση με την ανατροφή των παιδιών και για να ξεκουράζει τη μητέρα, αλλά και το παιδί να νιώθει την συνεχή παρουσία και των δύο γονιών στο σπίτι. Συμβαίνει όμως η συμπεριφορά του πατέρα να διαφοροποιείται απέναντι στα αγόρια και τα κορίτσια της οικογένειας. Από την ηλικία των 9 μηνών ο πατέρας ανησυχεί περισσότερο για την ασφάλεια της κόρης παρά του γιου (Pedersen&Robson,1969).

Επειδή θεωρεί ότι τα κορίτσια είναι εύθραυστα δεν παίζει τόσο συχνά τα δύσκολα παιχνίδια που παίζει με τα αγόρια. Οι κινήσεις του πατέρα όταν παίζει με τα αγόρια είναι πιο άγριες και απότομες. Αυτό βασίζεται στην αντίληψη που έχει ο πατέρας ότι τα κορίτσια είναι πιο εύθραυστα και λεπτεπίλεπτα απ' ότι τα αγόρια. Αυτό το βλέπουμε και μεγαλώνοντας τα παιδιά, όπου ο πατέρας κλίνει περισσότερο στα αγόρια, γιατί θεωρεί ή γιατί έτσι έμαθε από τους δικούς του γονείς ότι το αγόρι πρέπει να πολεμήσει για να κερδίσει τη ζωή, αλλά και γιατί θα πρέπει αργότερα να συντηρήσει την δική του οικογένεια, ενώ το κορίτσι θα έχει ένα καλό γάμο και δεν θα έχει και τόσο ανάγκη(Belsky,1979).

Οι σημερινές όμως αντιλήψεις δείχνουν ότι εξίσου τα παιδιά πρέπει να αντιμετωπίζονται ισότιμα, γιατί η κοινωνία είναι δύσκολη, οι υποχρεώσεις μεγάλες τα κίνητρα πολλά. Πρέπει η οικογένεια σήμερα να δημιουργείται σε στέρεες βάσεις , να αναπτύσσεται μόνιμα και σταθερά και να διαπλάθει τα παιδιά της σύμφωνα με τις νέες τάσεις, χωρίς να χάνονται οι αξίες (Lamb,1975).

Οι γονείς λοιπόν για να φέρουν εις πέρας τον βαρύ αυτό κοινωνικό τίτλο , που φέρουν, θα πρέπει να αποκτήσουν γνώσεις για την ανατροφή των παιδιών τους ρωτώντας φίλους και ειδικούς ή διαβάζοντας βιβλία, να προετοιμαστούν για τις ευθύνες που θα αναλάβουν και να αντιμετωπίζουν τα ενδεχόμενα

προβλήματα με θετική ψυχολογία και καλές προοπτικές (Λυκαρδοπούλου,1985).

Το χρέος που πρέπει να εκπληρώσουν είναι τριπλό:

- ✓ Να φροντίσουν για την καλή υγεία των παιδιών τους.
- ✓ Να μορφώσουν τα παιδιά τους με εγκυκλοπαιδικές γνώσεις, αλλά και με γνώσεις που προέρχονται από την εμπειρία και τα βιώματα της ζωής.
- ✓ Να τα διαπαιδαγωγήσουν με τον πιο συμφέροντα τρόπο για τα ίδια τα παιδιά και να τα κοινωνικοποιήσουν από μικρή ηλικία (Μουδατσάκη, 1995).

3.5 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕΡΑΣ-ΣΥΖΥΓΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ο ρόλος της γυναίκας, ως συζύγου, μητέρας, εργαζόμενης και νοικοκυράς την έχει καταστήσει το βασικότερο κύτταρο για την λειτουργία και την ανάπτυξη της οικογενειακής μονάδας. Ωστόσο ο ρόλος της μητέρας είναι αυτός που αναμφίβολα έχει υποστεί τις περισσότερες αλλαγές στην σύγχρονη πυρηνική οικογένεια. Παρατηρείται πως ενώ η γυναίκα θεωρείται ισότιμο μέλος με το σύζυγο της, μέσα στην οικογένεια καθώς τα νομικά κατοχυρωμένα δικαιώματα της επιτρέπουν να συμμετέχει ενεργά στην λήψη αποφάσεων στην οικογένεια, ωστόσο οι πολυπληθείς και πολύπλευροι ρόλοι που αναλαμβάνει για την διατήρηση και την συντήρηση της οικογένειας συχνά είναι αλληλοσυγκρουόμενοι (Κατάκη,1998).

Ως εργαζόμενη γυναίκα, η μητέρα πρέπει να ανταποκρίνεται τόσο στις ανάγκες και στη φροντίδα των παιδιών όσο και στις απαιτήσεις της εργασίας της, γεγονός που απαιτεί την υποστηρικτική συμμετοχή του συζύγου, είτε τη βοήθεια οργανωμένων υπηρεσιών (παιδικοί σταθμοί κ.α), είτε τη βοήθεια άλλων μελών της εκτεταμένης οικογένειας (παππούδες ή γιαγιάδες). Το τελευταίο είναι αρκετά δύσκολο καθώς όταν αναφερόμαστε στην σύγχρονη πυρηνική οικογένεια αυτή η επιλογή δεν είναι εφικτή, ιδιαίτερα αν οι συγγενείς ζουν μακριά από την οικογένεια. Η συμμετοχή του συζύγου, την οποία προαναφέραμε δεν είναι πάντα εφικτή όταν και ο ίδιος εργάζεται (Μουσούρου,1993).

Γεγονός είναι πως όλα τα παραπάνω δημιουργούν στην εργαζόμενη μητέρα υπερβολικό στρες και την κάνουν να αισθάνεται έντονη κούραση ιδιαίτερα όταν θα πρέπει να ασχοληθεί και με το νοικοκυριό της. Η εξουθενωτική αυτή εμπλοκή της εργαζόμενης γυναίκας-μητέρας σε όλες τις προαναφερθείσες δραστηριότητες έχει επιπτώσεις στην εκπλήρωση του ρόλου

της ως σύζυγο. Η απομάκρυνση από το σύζυγο, η διατάραξη της σχέσης τους, η μεταξύ τους διαμάχη, η πιθανή παρουσίαση ψυχολογικών προβλημάτων, η βία και πολλές φορές η διάσπαση της οικογένειας μπορούν να αποδοθούν στους συγκρουόμενους αυτούς ρόλους και στο ψυχολογικό στρες που δημιουργούν (Κατάκη,1998 & Μουσούρου,1993).

3.6 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ-ΣΥΖΥΓΟΥ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ο παραδοσιακός ρόλος που διαδραμάτιζε ο πατέρας στην παραδοσιακή οικογένεια δεν σχετίζεται πλέον με το ρόλο που διαδραματίζει στην σύγχρονη πυρηνική οικογένεια. Παρόλο που μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο ο ρόλος του πατέρα έχει μερικώς αλλάξει, παραμένει ουσιαστικά αναλλοίωτος. Ο πατέρας σύμφωνα με πολλές παραδοχές είναι «ο αρχηγός της οικογένειας» ωστόσο η εξουσία του ως «αφέντη πατέρα» έχει άρδην αλλάξει σε σημείο που τείνει να εκλείψει (Γιοσαφάτ,1987).

Επειδή στις περισσότερες πυρηνικές οικογένειες η γυναίκα εργάζεται και συνεισφέρει στα οικονομικά της οικογένειας ο σύζυγος και πατέρας αναπτύσσει με τη σύζυγο του μια σχέση συνεργασίας. Αν και η σύζυγος εξακολουθεί να είναι η κυρία υπεύθυνη για τις οικιακές εργασίες και υποχρεώσεις ο πατέρας βοηθά όλο και περισσότερο στην αντιμετώπιση των κοινών προβλημάτων του σπιτιού (ο.π,1987).

Ο ρόλος που πολλές φορές αναλαμβάνει ο σύζυγος και πατέρας φροντίζοντας και διαπαιδαγωγώντας τα παιδιά , αναπτύσσει την συνεργατική σχέση μεταξύ των συζύγων. Ο ρόλος αυτός είναι σημαντικός καθώς ένα μέρος του ελεύθερου χρόνου του αφιερώνεται στην δημιουργική του επαφή με τα παιδιά, στην ψυχαγωγία τους και στην προστασία τους (Μαράντου-Αλιπράντη,1995).

Πρωτεύουσας σημασίας για τους συζύγους της σύγχρονης πυρηνικής οικογένειας είναι η προσπάθεια να αποκτήσουν τα παιδιά τους επαρκή μόρφωση και αυτό γιατί η μόρφωση και η προσαρμογή του παιδιού στις νέες συνθήκες της μεταβαλλόμενης κοινωνίας είναι το εισιτήριο της κοινωνικής ανόδου και της προώθησης της οικογένειας συνολικά (ο.π).

Από ψυχοδυναμικής πλευράς θα μπορούσε να υποστηριχθεί, ότι η ενεργός παρουσία του πατέρα στη ζωή της οικογένειας επιδρά θετικά και

συμβάλλει στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού καθώς ταυτίζεται με το πρόσωπο του πατέρα (ο.π).

Τέλος διάφορες έρευνες πάνω σ' αυτό το θέμα έχουν δείξει πως η απουσία του πατέρα για διάφορους λόγους οι οποίοι γίνονται όλο και περισσότεροι και πιο σύνθετοι στην σύγχρονη πυρηνική οικογένεια, έχει ποικίλες αρνητικές επιπτώσεις στην γενικότερη εξέλιξη του παιδιού (Μηλιτόφ,1977).

3.7 ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΣΥΖΥΓΟΣ

Παράλληλα με τον νέο ρόλο του που πρέπει να καλύψει ο άνδρας ως πατέρας καλείται να λειτουργήσει σωστά και στον συζυγικό του ρόλο, αφού είναι εξίσου σημαντικός τόσο για τον ίδιο, τη σύζυγο του όσο και για το νέο μέλος της οικογένειας.

Ο πατρικός ρόλος είναι ισότιμος αλλά και συμπληρωματικός προς τον μητρικό ρόλο. Για να λειτουργήσει σωστά το οικογενειακό σύστημα και η αλληλεπίδραση πατέρα, μητέρας και βρέφους να είναι θετική, πρέπει ο νέος πατέρας να προσεγγίσει τη σύζυγό του με τον κατάλληλο τρόπο θα πρέπει να της αποδείξει ότι είναι δίπλα της και σύμμαχος της την ανατροφή του παιδιού, αλλά και ότι εξακολουθεί να είναι η αγαπημένη σύντροφος του. Αυτό τη βοηθάει να αντιμετωπίσει τους όποιους φόβους και συγκρούσεις έχει σε σχέση με τους νέους της ρόλους. Σίγουρα ο ερχομός του παιδιού θα φέρει κάποιες αλλαγές στη ζωή τους και στη σχέση τους. Συχνά απορροφούνται από την νέα ζωή που ήρθε και ξεχνούν να αφιερώσουν χρόνο στον εαυτό τους και στην σχέση τους. Ο άντρας θα πρέπει να βρίσκεται εκεί και να θυμίζει στην σύζυγο του την αξία της και να προσπαθούν να μη χάσουν την επικοινωνία μεταξύ τους, πράγμα σημαντικό για τη λύση οποιονδήποτε συγκρούσεων ή προβλημάτων που τυχόν θα εμφανιστούν. Οι εντάσεις είναι πιο συχνές στην αρχή αυτής της νέας φάσης της ζωής τους και καλό είναι να υπάρχει συνεργασία και επικοινωνία, ώστε να βρουν τρόπους και να προσαρμοστούν ομαλά στη νέα κατάσταση (Δραγώνα & Ναζίρη,1995).

Επομένως είναι σημαντικό να εισπράττει η γυναίκα από το σύζυγό της, την αίσθηση ότι είναι δίπλα της και την βοηθάει, αφού κάτι τέτοιο την κάνει να ανταποκριθεί ακόμα καλύτερα στο μητρικό της ρόλο, όταν δεν νιώθει να συναισθηματική αποστέρηση. Έτσι προσφέρει περισσότερη φροντίδα και τρυφερότητα στο βρέφος, αφού το ίδιο λαμβάνει από το σύντροφό της. Από τη

στιγμή που θα βρεθεί ο σωστός τρόπος επικοινωνίας μεταξύ τους που θα οργανώσουν τη ζωή τους σε κοινή βάση, ο ρόλος του συζύγου και ο ρόλος του πατέρα θα λειτουργήσουν συμπληρωματικά και όχι ανταγωνιστικά (Δραγώνα & Ναζίρη,1995).

3.7.1 ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΝΑ ΑΞΙΟΠΟΙΗΘΕΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Οι προϋποθέσεις σύμφωνα με τις οποίες ο ρόλος του πατέρα θα μπορεί να αξιοποιηθεί περισσότερο, καθώς θα έρθει μέσα στην οικογένεια είναι οι εξής:

A. Η **πρώτη προϋπόθεση** είναι να έχει ο πατέρας θετική στάση απέναντι στο ρόλο του. Να τον έχει παραδεχτεί, χωρίς υποσυνείδητες τάσεις απόρριψης. Εδώ εννοούμε ακριβώς αυτό που λέμε για το ρόλο της μητέρας. Πόσες φορές έχει ειπωθεί πως η μητέρα χρειάζεται να έχει θετική στάση απέναντι στο πρόβλημα -μητρότητα. Δηλαδή να παραδέχεται τη μητρότητα σαν λειτουργία, σαν κοινωνική προσφορά και να παραδέχεται τις συνέπειες της μητρότητας, που είναι το παιδί. Αν αυτό δεν πάει βαθιά- μέσα μας να το παραδεχτούμε, τότε χωρίς να το καταλάβουμε γίνεται απορριπτική η στάση της μητέρας ως προς το παιδί. Και έχουμε πει πόσο αρνητικό είναι το ξεκίνημα του παιδιού με αρνητικές στάσεις της μητέρας. Θα πρέπει λοιπόν και ο πατέρας να υιοθετήσει αυτή την τακτική, αυτή τη στάση, ότι δέχεται να είναι πατέρας, ότι αυτή η σχέση τον ζεσταίνει, του μιλάει και κάτι του λέει. Και αυτό δεν είναι εύκολο. Γιατί αν για τη μητέρα παρουσιάζει ορισμένες δυσκολίες, για τον πατέρα θα είναι ακόμη πιο δύσκολο, γιατί όπως και να το κάνουμε το παιδί από τα σπλάχνα της μητέρας βγαίνει. Του πατέρα η στάση έρχεται πιο επίκτητη, έρχεται σιγά σιγά και διαμορφώνεται(Γκιζέλη,1984)

B. Η **δεύτερη προϋπόθεση** είναι να γνωρίζει ο πατέρας τη δική του ψυχολογία και τα πιθανά κίνητρα της συμπεριφοράς του. Η αυτογνωσία εδώ, όπως σε κάθε ανθρώπινη σχέση, είναι πολύτιμη. Αυτογνωσία λοιπόν και στον

πατέρα. Δηλαδή να ξέρει ο πατέρας ποια κίνητρα έχει η συμπεριφορά του απέναντι στο σπίτι του. Βεβαιώνεται πως είναι «terra incognita». Είναι άγνωστη γη στους περισσότερους πατέρες. Αν τους ρωτήσεις τα κίνητρα συμπεριφοράς τους μέσα στο σπίτι, δεν θα καταλάβουν την ερώτηση. Και όμως σε κάθε συμπεριφορά του ανθρώπου υπάρχει ένα κίνητρο, και αυτό το κίνητρο πρέπει να ψάχνουμε να το βρούμε για να βγάλουμε στην επιφάνεια την συμπεριφοράς μας. Έτσι, αν ο πατέρας είναι απορριπτικός προς τα παιδιά του, αν είναι ζηλιάρης προς τη γυναίκα του, αν είναι γκρινιάρης προς το σπίτι του αν αντίθετα είναι πάρα πολύ ανοιχτοχέρης ή αν είναι πάρα πολύ κεφάλτος, όλα αυτά πηγάζουν από μια βαθύτερη δική του ψυχολογία. Ο πατέρας του καλά θα κάνει να συμβάλει στην τη βαθύτερη ψυχολογία. Και ο πατέρας καλά θα κάνει να συλλάβει αυτή τη βαθύτερη του ψυχολογία. Όχι μόνο στα αρνητικά του κίνητρα μα και στα θετικά. Είναι πολύ επιεικείς; Είναι πολύ ζεστός, παραπάνω περιποιητικός; Γιατί να είναι; Είναι η ιδιοσυγκρασία του; Είναι γιατί στερήθηκε τη ζεστασιά από την παιδική του ηλικία; Είναι γιατί έζησε πολύ τη ζεστασιά στην παιδική του ηλικία; Είναι γιατί έζησε πολύ αυτή τη ζεστασιά και θέλει να τη μεταφέρει; Είναι γιατί του μιλάει πάρα πολύ το θέμα «πατρική στοργή»; Και αυτό ακόμα να το αναλύσει, είναι ένα κέρδος στις σχέσεις του με τα παιδιά του.

Γ. Μια τρίτη προϋπόθεση είναι να έχει ο πατέρας ψυχολογική ωριμότητα για να μπορεί να σταλθεί σαν σωστός ενήλικος δίπλα στα παιδιά του. Αυτό σημαίνει πως θα αποβάλει σιγά-σιγά τις παιδικές του στάσεις, δηλαδή εξάρτηση από τους γονείς του(αν υπάρχει ζήλια, ισχυρογνωμοσύνη, εγωκεντρισμός).

Φαίνεται εδώ πόση μελέτη της ψυχολογίας του πατέρα χρειάζεται για να μπει σωστά στην ομάδα την οικογενειακή. Να σταλθεί σαν σωστός ενήλικος, γιατί έχουν μεγάλη ανάγκη τα παιδιά της εποχής μας να βλέπουν σωστό ενήλικο δίπλα τους. Δεν θέλουν τα παιδιά, ιδίως τα μικρά να βλέπουν τον πατέρα τους

σαν σύντροφό τους, σαν απλό φίλο που θα παίξουν μαζί του. Βέβαια είναι και κάποια ώρα που θα παίξουν. Άλλο αυτό, και άλλο να αισθάνονται τα παιδιά ένα στυλοβάτη γερό , ένα αποκούμπι. Γιατί αυτός είναι βασικά ο ρόλος των γονέων. Μόνο που αυτός ο στυλοβάτης πρέπει να είναι πολύ διακριτικός, αόρατος. Να μην είναι στη μέση του σπιτιού μια κολόνα και να χτυπάμε όλοι μπαινοβγαίνοντας. Στυλοβάτης καλός είναι αυτός που βρίσκεται σε μια γωνία και προβάλλεται την ώρα που τον χρειάζεται και φεύγει την ώρα που δεν το χρειάζεται ο άλλος. Είναι δύσκολος ο ρόλος του πατέρα μα μ' αυτές τις προϋποθέσεις θα μπορούσε να αποδώσει.

Δ. Στην **τέταρτη προϋπόθεση** ο πατέρας πρέπει να ξέρει πως το κύρος απέναντι στα παιδιά του θα απορρέει τώρα όχι από την ιδιότητα του την πατρική του κουβαλητή μα από την ηθική του προσωπικότητα, τις γνώσεις του, τη σοβαρότητα της σκέψης του, κι από το διάλογο του. Δηλαδή θα δώσει στο παιδί του να καταλάβει πώς είναι ο πατέρας, ο πατέρας που όχι μόνο φέρνει χρήματα μα ο πατέρας που ξέρει, ο πατέρας που έχει εμπειρίες, ο πατέρας που θέλει το καλό σου, που ξέρει να βλέπει μακριά, ο πατέρας που έχει πείσει με την πράξη του και τα έργα του πως έχει προσωπικότητα σωστή, πάνω στην οποία θα μπορεί το παιδί να ακουμπήσει.

Με αυτές τις προϋποθέσεις όταν μελετηθούν και αναλυθούν, μ' αυτές τις προϋποθέσεις πρέπει να έρθουν οι πατέρες κοντά. Όλες οι παραπάνω ιδιότητες , που αναφερθήκανε, δεν μπορούν βέβαια να χαρακτηρίσουν ευθύς εξαρχής κάθε πατέρα. Μπορούν όμως να αποκτηθούν, όπως συμβαίνει και στην περίπτωση της μητέρας, με τη διάθεση για βοήθεια και επιμόρφωση. Υπάρχει ήδη στη διεθνή βιβλιογραφία ο όρος «επάγγελμα των γονέων». Και στην εποχή μας κανένα επάγγελμα δεν ασκείτε χωρίς προπαιδεία, χωρίς ενημέρωση. Ο σύγχρονος πατέρας έχει να ωφεληθεί ο ίδιος πολλά μα να ωφελήσει και τους άλλους, αν μέσα στα υπόλοιπα μορφωτικά του προγράμματα τοποθετήσει τα σχετικά και τον παιδαγωγικό του ρόλο. Στη χώρα μας με το γνωστό

συναισθηματικό κλίμα, που διαποτίζει τις οικογενειακές σχέσεις, εύκολα θα βρεθούν τρόποι προσαρμογής των νέων απόψεων της ψυχολογίας ως προς το ρόλο του σύγχρονου πατέρα (Χουρδάκη,1992).

3.8 ΤΥΠΟΙ ΓΟΝΕΩΝ

Όπως είναι φυσικό όλοι οι γονείς δεν έχουν την ίδια στάση προς τα παιδιά τους, ούτε έχουν την ίδια αντιμετώπιση στα προβλήματα της αγωγής τους, και αυτή η συμπεριφορά, εξαρτάται από τον τρόπο που έχουν μεγαλώσει οι ίδιοι, τι είδους αγωγή έχουν πάρει από τους δικούς τους γονείς, από το περιβάλλον που έχουν ζήσει και μεγαλώσει και από την προσωπικότητα και το χαρακτήρα τους. Όσοι κανόνες κι αν υπάρξουν ή γράφουν σε βιβλία για τον τρόπο που πρέπει να διαπαιδαγωγούν οι γονείς τα παιδιά τους, η κάθε μητέρα και ο κάθε πατέρας θα σταθεί με μοναδικό και ανεπανάληπτο τρόπο στις διάφορες στιγμές της ανάπτυξης του παιδιού. Παρόλα αυτά, υπάρχουν κάποια εσωτερικά χαρακτηριστικά στην προσωπικότητα του κάθε ατόμου που καθορίζουν τη συμπεριφορά των γονιών και διαμορφώνουν τον τύπο τους. Παρακάτω υπάρχουν κάποιοι συγκεκριμένοι τύποι γονέων, οι οποίοι διαπαιδαγωγούν τα παιδιά τους ανάλογα με το χαρακτήρα τους (Μουδατσάκη,1995).

Αυστηροί γονείς

Αυστηροί είναι οι γονείς οι οποίοι δεν είναι ήπιοι στις κρίσεις τους για την συμπεριφορά των άλλων και ιδιαίτερα των παιδιών τους. Χαρακτηρίζονται από υπερβολικό συναίσθημα αγάπης και φροντίδας για τα παιδιά, αλλά και από άγχος για την εικόνα που θέλουν να δείχνει η οικογένειά τους στην κοινωνία. Όλα αυτά τα αισθήματα προσπαθούν να τα κρύψουν επιμελώς πίσω από την αυστηρότητα τους. Αναμένουν πάντα την τέλεια συμπεριφορά και την πρωτιά σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής στους οποίους επιδίδονται τα παιδιά. Για να πετύχουν τους παραπάνω στόχους, είναι πολλές φορές αμείλικτοι στις τιμωρίες, περιορίζοντας τις ελευθερίες των παιδιών, θέλουν να χαράζουν και να διαμορφώνουν την πορεία στις οποιοδήποτε επιλογές των παιδιών και γενικά, γίνονται απαιτητικοί, υπερβολικοί και ανυποχώρητοι. Παλαιότερα, η

αυστηρότητα των γονιών, ήταν συνυφασμένη κυρίως με τη σωματική βία. Τα τελευταία χρόνια, στη νεότερη δηλαδή γενιά, έχει περιοριστεί η σωματική βία, αλλά ασκείται κυρίως η ψυχολογική πίεση (Παρασκευόπουλος, 1985).

Αυταρχικοί γονείς

Οι γονείς αυτοί διακρίνονται για την αρνητική στάση τους απέναντι στο παιδί. Απορρίπτουν το παιδί και το αντιμετωπίζουν με έλλειψη στοργής και ψυχρότητα. Αντί να συνεργάζονται με το παιδί τους είναι αυταρχικοί και εναντιώνονται σε κάθε δική τους ενέργεια και πρωτοβουλία. Η αυταρχικοί γονείς παίρνουν τις αποφάσεις μονομερώς, χωρίς να αναγνωρίζουν δικαιώματα στο παιδί και απαιτούν άμεση και αδιαφιλονίκητη υπακοή και συμμόρφωση. Δείχνουν λατρευτική εμπιστοσύνη στην αυθεντία. Έχουν ακαμψία στη σκέψη και δείχνουν αδιαλλαξία και άτεγκτη εμμονή στην εκτέλεση των εντολών. Έχουν ανυπομονησία, έλλειψη ανεκτικότητας και την τάση να εφαρμόζουν ακραίες λύσεις και να μη λαμβάνουν υπ' όψιν τους τις ιδιαίτερες επιθυμίες, τα διαφέροντα και την ιδιοσυγκρασία του παιδιού (Παρασκευόπουλος, 1985).

Οι αυταρχικές σχέσεις ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά, τονίζει μεταξύ άλλων ότι, οι αυταρχικοί γονείς με την συνεχή καταπίεση που ασκούν στα παιδιά τους συντελούν στο να δημιουργούνται αλλαγές στην ψυχική δομή του παιδιού και αποτελούν τη βάση για την αυταρχική συμπεριφορά γενικά και για την αυταρχική καθήλωση του καταπιεσμένου στον καταπιεστή. Ακόμη, ο διαμορφωμένος αυταρχικά από τις οικογενειακές συνθήκες άνθρωπος γίνεται ικανός να υποταχθεί αργότερα σε οποιεσδήποτε άλλες δομές και συνθήκες. Το γεγονός, ότι το παιδί μέσα σε μια αυταρχική οικογένεια μαθαίνει πως το μόνο λογικό είναι να προσαρμόζεται στις επιθυμίες των γονέων του, χωρίς ασφαλώς το δικαίωμα της πρωτοβουλίας και της προβολής των δικών των επιθυμιών,

θέτει τις βάσεις της υποταγής του παιδιού αυτού στη μετέπειτα ζωή του σε άλλες δομές της κοινωνίας (Χένς,1997).

Υπερπροστατευτικοί γονείς

Οι γονείς αυτοί διακρίνονται για την θετική στάση τους απέναντι στο παιδί, ταυτόχρονα όμως έχουν την τάση να θέτουν περιορισμούς στις προθέσεις του για αυτενέργεια και φραγμούς σε κάθε δίκη του δραστηριότητα και πρωτοβουλία. Με τον τρόπο αυτό ελέγχουν διαρκώς κάθε ενέργεια και κάθε μορφή συμπεριφοράς του παιδιού, που προσπαθούν να καθορίσουν οι ίδιοι. Ασχολούνται έτσι υπερβολικά μαζί του και καλλιεργούν κλίμα υπερπροστασίας (Νήμα, 1996).

Ο γονέας αυτός διακατέχεται από έντονη αδικαιολόγητη ανησυχία σχετικά με το παιδί, και ένα αρνητικό τρόπο σκέψης για το τι πρόκειται να συμβεί σε αυτό και επιζητά μονίμως τον έλεγχο. Η υπερβολική ανησυχία, που βιώνει εσωτερικά ο γονέας σε σχέση με το παιδί του και δυσάρεστες καταστάσεις που ενδεχομένως να συμβούν σε αυτό, σύντομα μεταδίδεται στο ίδιο το παιδί, και εμφανίζεται στη συμπεριφορά του. Οι εκδηλώσεις ανησυχίας των γονέων, ασφαλώς, θα πρέπει να περιορίζονται, στο βαθμό που είναι εφικτό, καθόσον ενδέχεται να συντελέσουν στη θεμελίωση ανήσυχης προσωπικότητας στο παιδί και στην ανάπτυξη φοβιών, που θα αναστέλλουν κάθε κοινωνικότητα και πρωτοβουλία, είτε στην απόσυρση από τις κοινωνικές σχέσεις, παραμένοντας παθητικά υπό την ανήσυχη επίβλεψη των γονέων του (Παρούτσας, 1996).

Απαιτητικοί γονείς

Οι γονείς αυτοί οργανώνουν το πρόγραμμα της ζωής του παιδιού τους κατά ένα τρόπο που το παιδί δεν αντέχει, κάνοντας το έτσι να σκύβει το κεφάλι του τις απαιτήσεις τους. Αποτέλεσμα αυτής της τακτικής που εφαρμόζουν οι γονείς στα παιδιά τους είναι η παθητικότητα στη συμπεριφορά τους και η έλλειψη πρωτοβουλιών από μέρος τους.

Πρόκειται για γονείς που χρειάζονται το παιδί τους για να τους βοηθήσει στις δουλειές του σπιτιού, όταν είναι κορίτσι, του μαγαζιού, όταν είναι αγόρι, ή που γεμίζουν τις ώρες του παιδιού με ιδιαίτερα μαθήματα, μουσική, ξένες γλώσσες, κτλ. Όλα αυτά για το παιδί είναι απαιτήσεις και οι γονείς είναι απαιτητικοί. Αυτοί οι γονείς εξαντλούν την δύναμη του παιδιού, τη διάθεση του εργαστεί και γίνονται κουραστικοί (Χουρδάκη,1992).

Ο Smyrnoff γράφει χαρακτηριστικά: «Πολλοί γονείς με την ιδέα πως κάνουν καλά, ρυθμίζουν την ζωή των παιδιών τους με όλες τις λεπτομέρειες, το παιχνίδι, το χρόνο που έχουν για ανάπαυση, κτλ. Με αυτόν τον τρόπο όχι μόνο εμποδίζουν το παιδί ν' αποκτήσει το συναίσθημα της ευθύνης και της πρωτοβουλίας, μα και του επιβάλλουν μια μονότονη ζωή, τέτοια που την αντιλαμβάνονται οι μεγάλοι, που δεν ταιριάζει όμως ούτε στην ιδιοσυγκρασία του παιδιού, ούτε στις ανάγκες του. Την ίδια ώρα που οι γονείς θέλουν το παιδί τους να είναι υπάκουο, υποτακτικό, να είναι σωστό υπόδειγμα, την ίδια ώρα το θέλουν αυθόρμητο και θαρραλέο, που να μπορεί να επιβάλλεται στα άλλα παιδιά. Αξιώνουν δηλαδή από το παιδί αλληλοσυγκρουόμενες ιδιότητες, τις οποίες δεν μπορεί να έχει».

Έτσι συμπερασματικά με αυτόν τον τρόπο από την μια πλευρά δεν το αφήνει να ρυθμίσει τίποτα' από τα δικά του προβλήματα, άρα το καταδικάζει σε έλλειψη πρωτοβουλίας και παθητικότητα, από την άλλη όμως έχει τις αξιώσεις, αυτό το παιδί να είναι πρώτον να ανταποκρίνεται πάντοτε με

πρωτοβουλία, με αυθορμητισμό, σ' όλες τις σχέσεις του με τα άλλα παιδιά. Μια τακτική που δεν είναι σωστή (Χουρδάκη, 1992).

Πολλά παιδιά που έχουν απαιτητικούς γονείς μετατρέπονται σε παιδιά-γονείς. Τα παιδιά αυτά δηλαδή λειτουργούν μέσα στην οικογένεια σαν υποκατάστατο γονιών. Επιστρατεύονται, σε μικρή ηλικία, να βοηθούν στο λειτουργικό, πρακτικό μέρος της γονικής φροντίδας. Τα μεγαλύτερα κορίτσια βοηθούν συνήθως στο μαγείρεμα, στο νοικοκυριό και στη φροντίδα των αδελφών τους, τα αγόρια από την άλλη πλευρά, πολλές φορές αφήνουν νωρίς το σχολείο για να κερδίσουν χρήματα για την οικογένεια ή δουλεύουν δίπλα στον πατέρα τους. Μερικά παιδιά-γονείς εκτός από ένα υπερβολικά μεγάλο μέρος της πρακτικής ευθύνης για το νοικοκυριό αναλαμβάνουν και ένα επίσης υπερβολικά μεγάλο μέρος της συναισθηματικής ευθύνης που αναλογεί στους γονείς. Κάτι τέτοιο είναι ιδιαίτερα πιθανό να συμβεί όταν ο ένας γονιός είναι από φυσική ή ψυχολογική άποψη απών (Napier, 1997).

Τα παιδιά αυτά μεγαλώνοντας έχουν κυρίως επίγνωση των αναγκών των άλλων, ενώ συχνά δεν έχουν επίγνωση των δικών τους αναγκών. Έχοντας ζήσει ως ενήλικες στην παιδική τους ηλικία, όπου αναλάμβαναν πολλές ευθύνες, ως ενήλικες τώρα πια έχουν πρόβλημα να θέτουν όρια στο να καθορίζουν για πόσα πράγματα είναι υπεύθυνοι. Επειδή είναι άτομα αποκομμένα από την « παιδική πλευρά του εαυτού τους», τη γεμάτη θυμό και συναισθηματικές ανάγκες, έχουν ανάγκη να σχετίζονται με άλλους που έχουν πρόσβαση σε εκείνες τις πλευρές του εαυτού τους. Είναι αξιοσημείωτο επίσης ότι τα άτομα αυτά κατέχουν κυρίαρχη θέση στον γάμο τους και γίνονται επικριτικοί προς τον σύντροφό τους. Τέλος τα παιδιά-γονείς διατρέχουν μεγάλο κίνδυνο να τα εκμεταλλεύονται οι άλλοι, λόγω του ότι είναι άνθρωποι ικανοί, στοργικοί και αναλαμβάνουν πολλές ευθύνες (Χουρδάκη, 1992).

Απόντες γονείς

Απόντες, χαρακτηρίζονται οι γονείς που είναι αμέτοχοι στις υποχρεώσεις τους ως προς την οικογένεια και τα παιδιά. Είναι οι γονείς που δεν μπορούν να ανταποκριθούν σωστά στα καθήκοντά τους, φύσει ή θέσει. Όταν μιλάμε για απουσία κυρίως αναφερόμαστε στην απουσία του πατέρα. Η απουσία αυτή χωρίζεται σε δύο μορφές: στην **φυσική** και στην **ψυχολογική** απουσία.

- i. **Φυσική απουσία** έχουμε μικρής και μεγάλης διάρκειας. Μικρής διάρκειας είναι η απουσία κατά την οποία ο πατέρας λείπει καθημερινά από το σπίτι για πολλές ώρες, εξαιτίας της εργασίας του. Μεγάλης διάρκειας είναι η απουσία κατά την οποία ο πατέρας λείπει από το σπίτι για εβδομάδες ή μήνες εξ αιτίας της δουλειάς του ή λόγω θανάτου ή χωρισμού. Η μητέρα σ' αυτές τις περιπτώσεις αναγκάζεται να παίξει διπλό ρόλο, με όλες τις αρνητικές συνέπειες που είναι συνυφασμένες με αυτή την κατάσταση, γιατί επηρεάζεται άμεσα η νοητική, συναισθηματική και ηθική ανάπτυξη του παιδιού.

- ii. **Ψυχολογική απουσία** έχουμε όταν οι γονείς είναι σωματικά στο χώρο του σπιτιού, όμως πνευματικά και ψυχικά δεν ενδιαφέρονται για τα παιδιά τους. Είναι τόσο απορροφημένοι από τα δικά τους προβλήματα ή δεν έχουν διάθεση να ασχοληθούν με τίποτα ούτε και με την αγωγή των παιδιών τους. Η βοήθειά τους, αρκείτε στην παροχή υλικών αγαθών. Τα παιδιά παίρνουν αρνητικά μηνύματα για τη στάση που θα κρατήσουν στα δικά τους παιδιά. Συγκρούσεις, αντιθέσεις και κυρίως απομόνωση είναι τα κύρια χαρακτηριστικά που βιώνουν τα συγκεκριμένα παιδιά (Ντράικωρς,1991).

Δημοκρατικοί γονείς

Οι γονείς αυτοί συνδυάζουν τα θετικότερα στοιχεία: την αγάπη με την ελευθερία. Η ελευθερία βέβαια δεν έχει σχέση με την ασυδοσία. Πρόκειται για μια τάση των γονέων να παραχωρούν στα παιδιά τους την απαιτούμενη ελευθερία και να τα υποβοηθούν, ώστε να ικανοποιούν μόνα τους τις ανάγκες τους και να οδηγούνται τελικά στην αυτάρκεια, στην αυτοτέλεια και στην αυτονομία.

Οι γονείς αυτοί αντιμετωπίζουν τα παιδιά τους με δημοκρατική διάθεση, συνεργάζονται με αυτά, προσφεύγουν συχνά στο διάλογο και στην ενθάρρυνση, τα επαινούν σε περίπτωση επιτυχίας και τα ενθαρρύνουν σε περίπτωση αποτυχίας. Αυτοί οι γονείς ενθαρρύνουν την αυτονομία και χρησιμοποιούν διαλεκτικό-εξατομικευμένο τρόπο χειραγωγίας του παιδιού και στους γονείς που βασίζονται στον έλεγχο και χρησιμοποιούν αυταρχικό - στερεοτυπικό, δείχνουν σεβασμό προς την ατομικότητα του παιδιού, του αναγνωρίζουν δικαιώματα και σέβονται τις ιδιαίτερες προτιμήσεις του και τα διαφέροντα του . Έχουν εμπιστοσύνη στη λογική ερμηνεία και παρέχουν εναλλακτικές λύσεις και το δικαίωμα της επιλογής. Οι δημοκρατικοί γονείς επιδιώκουν τη συνεργασία και την πειθώ, μια εξωτερικευμένη πειθαρχία και τον αυτοέλεγχο. Αποβλέπουν στην ενίσχυση ενός εσωτερικευμένου ηθικού προσανατολισμού , χρησιμοποιούν την προτροπή, τη λογική εξέταση των καταστάσεων, την παροχή εξηγήσεων για τους κανόνες της συμπεριφοράς και τις υποχρεώσεις, τη χρήση των φυσικών και λογικών συνεπειών των πράξεων, τις συνέπειες των ενεργειών για το ίδιο το άτομο και για τους άλλους.(Παρασκευόπουλος,1985).

Έτσι, μόνο οι δημοκρατικοί γονείς δίνουν τη δυνατότητα στο παιδί να αναπτύξει τις ικανότητές του, συντελούν στη διερεύνηση του γνωστικού περιεχομένου του παιδιού και στην προαγωγή της φιλομάθειας με την εμπιστοσύνη που δείχνουν στις ικανότητες του παιδιού και την ενθάρρυνση τους να αναλαμβάνει διαρκώς πρωτοβουλίες. Ενισχύουν με την στάση τους την

υπεύθυνη και ώριμη συμπεριφορά και την κατάκτηση του κόσμου που το περιστοιχίζει. Οικοδομούν το συναίσθημα της αυτοεκτίμησης , της εμπιστοσύνης και της παραδοχής. Καθιστούν το παιδί ικανό να κινηθεί από την εξάρτηση στην αυτονομία και όχι στην μειονεξία και την ανασφάλεια. Έτσι το παιδί νιώθει ουσιώδεις και ενεργητικό μέλος της οικογενειακής ζωής αλλά και μετέπειτα της ζωής στην κοινωνία γενικότερα (Παρασκευόπουλος ,1985).

Σωστοί γονείς

Οι σωστοί γονείς θα πρέπει να έχουν αυτοκυριαρχία στις αντιδράσεις προς τα παιδιά και τις σχέσεις τους με τα παιδιά τους. Ακόμη να μην είναι εγωκεντρικοί. Ο εγωκεντρισμός έχει κίνητρο το εγώ. Είναι κατάλοιπο από τη νηπιακή, εφηβική ηλικία. Δεν πρέπει να παρουσιάζεται σε μεγάλους ανθρώπους, σε ώριμους ανθρώπους, πολύ περισσότερο σε συζύγους, σε γονείς γιατί είναι εγωκεντρικοί δεν μπορούν να συνεργασθούν. Ένας εγωκεντρικός σύζυγος δεν μπορεί να έρθει στη θέση του άλλου συζύγου και δεν μπορεί να κατανοήσει το σύζυγό του. Και αφού δεν κατανοεί το σύζυγο, δεν μπορεί να δημιουργηθεί η κατάλληλη ατμόσφαιρα, για το παιδί θα είναι αρνητική και οι γονείς αυτοί δεν είναι ώριμη (Χουρδάκη,1992).

Χρειάζεται, ακόμη οι γονείς να παραδέχονται τα λάθη τους με την αυτοκριτική. Δεν είναι κακό να κάνουμε λάθη, γιατί, λάθη κάνουμε πάντα. Το κακό είναι πως θέλουμε να τα κρύψουμε. Τέλος ο σωστός γονέας είναι ανάγκη να παρακολουθεί σωστά τις ανάγκες, την ψυχολογία του παιδιού του. Αυτό σήμερα δεν είναι μια υπόθεση μόνο ένστικτου. Είναι υπόθεση γνώσεων, τεχνικής. Γι' αυτό το λόγω εμείς πιστεύω πως οι γονείς σήμερα πρέπει να ενημερωθούν ως προς την ψυχολογία του παιδιού γι' αυτό το λόγω εμείς δεν λέμε "καλούς" τους γονείς αν δεν έχουν γνώση της ψυχολογίας του παιδιού, των αναγκών κάθε φάσης της ζωής. Μ' αυτό τον τρόπο στις σχέσεις με το παιδί

τους δεν θα του δίνουν ούτε λιγότερα απ' ό,τι χρειάζεται, μα ούτε περισσότερα. Μην ξεχνάμε πως όλοι οι γονείς έχουν τη διάθεση να' ναι καλοί προς τα παιδιά τους, μα λίγοι ξέρουν να αντιμετωπίζουν τις ανάγκες των παιδιών, όπως χρειάζεται. Πολλές φορές τους δίνουν παραπάνω απ' ό,τι πρέπει σε χάδια, προστασία, στοργή. Άλλες φορές πάλι τους δίνουν λιγότερα απ' ό,τι χρειάζεται, τα παιδιά υποσιτίζονται ψυχολογικά με αποτέλεσμα σοβαρά προβλήματα να παρουσιάζονται στην αγωγή των παιδιών (Χουρδάκη,1992).

Επιεικείς γονείς

Είναι οι γονείς που είναι ήπιοι και συγκαταβατικοί στις κρίσεις τους. Είναι αντίθετοι των αυστηρών γονιών. Συγχωρούν εύκολα τα παιδιά τους, όταν σφάλουν και προσπαθούν να τα καταλαβαίνουν και να έχουν καλή επαφή μαζί τους. Και αυτοί γονείς όπως οι αυστηροί παρακινούνται από την υπερβολική τους αγάπη για τα παιδιά. Η διαφορά έγκειται στο ότι οι αυστηροί γονείς προσπαθούν να την κρύψουν όσο πιο καλά μπορούν, ενώ οι επιεικείς γονείς την διαλαλούν με τις πράξεις τους και την προσφέρουν απλόχερα στα παιδιά τους, χωρίς να τα τιμωρούν και να τα πικραίνουν καθόλου. Αυτού του είδους οι γονείς έχουν δώσει την εντύπωση στα παιδιά τους ότι ζουν σε ένα τέλειο και υλικό κόσμο, όπου όλα μπορούν να γίνουν (Parke,1987).

Φιλόδοξοι γονείς

Όπως αναφέρει η Μαρία Χουρδάκη (1992) οι πολύ φιλόδοξοι γονείς είναι άνθρωποι που δεν έχουν ζήσει στην παιδική τους ηλικία πληρότητα ψυχική, γιατί στερήθηκαν από πλευράς οικονομικής ή στερήθηκαν από κατανόηση των γονέων ή δεν μπόρεσαν να εξασφαλίσουν τη ζωή που ήθελαν για τον εαυτό τους ή ονειροπόλησαν κάποτε ένα άλλο επάγγελμα και δεν το πέτυχαν, άλλες

σπουδές, άλλη κοινωνική ζωή. Μεταφέρουν όλες αυτές τις αποθημμένες καταστάσεις στο παιδί τους και επιμένουν αυτό που δεν είδαν στον εαυτό τους να το στο παιδί τους. Όταν το παιδί αντέχει σε ορισμένες φιλοδοξίες φυσικό είναι να υποβοηθείται από τους γονείς στις φιλοδοξίες αυτές. Δυστυχώς όμως οι πολύ φιλόδοξη γονείς δεν ξεκινούν από τις δυνατότητες του παιδιού, μα από τον εαυτό τους. Φιλοδοξούν συνήθως το παιδί τους να είναι πρώτο στα μαθήματα, στις ξένες γλώσσες, στα σπορ, στην ευγένεια, στους διαγωνισμούς, στα βραβεία. Με αυτό τον τρόπο όμως το παιδί συντρίβεται και συνθλίβεται κάτω από τις τέτοιες επιτακτικές αξιώσεις των γονέων. Θέλουν μεν να ευχαριστήσουν τους γονείς τους, δεν μπορούν ωστόσο να ανταποκριθούν στις υπερβολικές τους αξιώσεις, με αποτέλεσμα να επαναστατήσουν, να προσπαθούν κάθε στιγμή να αποτινάξουν τα "δεσμά" με αποτέλεσμα να διαταράσσεται η σχέση τους με τους γονείς τους (Παρασκευόπουλος,1985).

Ο Augustus Napier (1997), ονομάζει τα παιδιά που βρίσκονται κάτω από άγρια πίεση των γονιών τους για να έχουν καλές επιδόσεις, «παιδιά - εκπροσώπους». Αυτά τα παιδιά ζουν για να ευχαριστούν τους άλλους και συχνά κάνουν πράγματα που χαίρουν κοινωνικής επιδοκιμασίας. Παίρνουν καλούς βαθμούς, εκλέγονται σε διάφορα αξιώματα, είναι πρώτοι στα σπορ ή αποτελούν με κάποιον εμφανή τρόπο τη δόξα της οικογένειας. Είναι τα παιδιά για τα οποία μιλούν με υπερηφάνεια οι γονείς τους. Παρότι ελάχιστα το μαντεύουν, συχνά αυτά τα παιδιά αισθάνονται μοναξιά, ανασφάλεια, πίεση και δυστυχία. Είναι παιδιά μοναχικά, απομονωμένα, που ζουν μόνο προς ικανοποίηση των φιλοδοξιών των γονέων τους. Ζουν για την ασφάλη αλλά χωρίς καμιά χαρά, θέση του εκπροσώπου της οικογένειας. Ορισμένες φορές ανταποκρίνονται και σε ανομολόγητες ανάγκες των γονέων και συχνά πιέζουν μόνο τους τον εαυτό τους. Αυτά τα παιδιά βλέπουν μια αδικία μια έλλειψη στην οικογένεια. Και αφιερώνουν τη ζωή τους για να την διορθώσουν. Είναι πολύ πιθανό σε ορισμένες περιπτώσεις, κύριο χαρακτηριστικό της προσωπικότητας των παιδιών

- εκπροσώπων είναι ο ναρκισσισμός και διαρκώς να ζητούν την αναγνώριση (Χουρδάκη,1992).

Στοργικοί-φιλικόι γονείς

Ένας άλλος τύπος γονέων, σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1985),είναι οι στοργικοί-φιλικόι γονείς, οι οποίοι δείχνουν την αγάπη τους στο παιδί περισσότερο έκδηλα και ελευθερότερα . Το επιδοκιμάζουν και το ενισχύουν ψυχολογικά, πολύ συχνότερα. Αποκομίζουν ευχαρίστηση από τη συντροφιά του, συμμετέχουν στα παιχνίδια και στις ασχολίες του, του παρέχουν ηθική συμπαράσταση στα σφάλματα και στις δυσκολίες του(Παρασκευόπουλος,1985).

Διακεκριμένοι όμως ψυχολόγοι ,συγγραφείς, ψυχίατροι, ψυχαναλυτές, ένας εκ των οποίων είναι και ο Freud υποστηρίζουν ότι η υπερβολική στοργή των γονέων βλάπτει ανεπανόρθωτα το παιδί γιατί του δημιουργεί δυσκολίες στην μετέπειτα ζωή του, όπου πλέον είναι αναγκασμένο να ικανοποιείται με λιγότερη αγάπη. Ο Αμερικανός παιδίατρος Benjamin Spock,διακήρυξε την ανάγκη του συνδυασμού της στοργής με την ενθάρρυνση για αυτάρκεια και ανεξαρτησία.

Σύμφωνα με την Μαρία Χουρδάκη (1992),οι στοργικοί γονείς είναι τις περισσότερες φορές και υπερπροστατευτικοί γονείς. Γονείς οι οποίοι δεν αφήνουν το παιδί να κινηθεί μόνο του, προετοιμάζουν το κάθε τι για το παιδί, στεναχωριούνται μήπως τυχόν συμβεί κάτι σε αυτό και θέλουν να το προλάβουν. Με άλλα λόγια βρίσκονται πάντα στο πλευρό του παιδιού για να το προστατεύσουν (Χουρδάκη,1992).

Τέτοιοι γονείς όπως αναφέρει ο Augustus.Y.Napier,(1997), οι οποίοι κρατούν τα παιδιά τους σφιχτά δεμένα και τα τραβούν προς το κέντρο της

οικογένειας ή τα δεσμεύουν με άλλα λόγια, δημιουργούν εξαρτημένα παιδιά. Παιδιά που τα παραχαϊδεύουν ή τα κρατούν σε μια υπερβολική παιδιάστικη κατάσταση, παιδιά που τα ενθαρρύνουν να είναι πολύ λιγότερο ώριμα απ' όσο έχουν την ικανότητα να είναι. Στην μετέπειτα, λοιπόν ζωή τους τα εξαρτημένα αυτά παιδιά ξέρουν πολύ καλά ότι χρειάζονται την υποστήριξη των άλλων και στις σχέσεις όπου αισθάνονται ασφαλή είναι συχνά θερμά, φιλικά κι αφοσιωμένα σ' εκείνους από τους οποίους εξαρτώνται.

Νευρωτικοί γονείς

Νευρωτικοί είναι οι γονείς που είναι υπερβολικοί στις απαιτήσεις τους, στις φιλοδοξίες τους και σε μεγάλο βαθμό ευερέθιστοι με αποτέλεσμα να δημιουργούν καβγάδες και σκηνές στο σπίτι ξεσπώντας στα παιδιά τους και τιμωρώντας τα, χωρίς στην πραγματικότητα η συμπεριφορά που επέδειξαν τα παιδιά να άξιζε τέτοια αντίδραση (Χουρδάκη,1992).

Υπάρχουν και οι νευρωτικοί γονείς οι οποίοι προσπαθούν να ελέγχουν τον εαυτό τους και να μην δημιουργούν συχνά σκηνές στο σπίτι τους πάρα ταύτα η νευρικότητα είναι σχεδόν απτή στην ατμόσφαιρα. Τα παιδιά των νευρωτικών γονιών επηρεάζονται έντονα από τη συμπεριφορά των γονιών τους με αποτέλεσμα να γίνονται και τα ίδια νευρικά, ευερέθιστα και φοβισμένα προσέχοντας μη τυχόν κάνουν κάτι και προκαλέσουν το ξέσπασμα τους (Παρασκευόπουλος,1985).

Εχθρικοί γονείς

Οι εχθρικοί – απορριπτικοί γονείς, από την άλλη πλευρά, είναι στην καθημερινή τους συμπεριφορά βίαιοι, οξύθυμοι, ταραχής, σφοδροί σε αντίθεση με τους στοργικούς γονείς που είναι ήρεμοι, πράοι, ήπιοι και μαλακοί. Οι

εχθρικοί-απορριπτικοί γονείς δείχνουν στο παιδί συχνή αποδοκιμασία είναι φειδωλοί στις εκδηλώσεις στοργής και στις αμοιβές. Του κάνουν συχνή κριτική και μεγιστοποιούν τα σφάλματα του θεωρούν το παιδί τους ανεπιθύμητο και παρείσακτο. Δείχνουν επιλεκτική προσοχή στις ατέλειες και στα ελαττώματα του, δείχνουν ανταγωνισμό στις ιδιοτροπίες του, παρέχουν ελάχιστες φροντίδες και περιποιήσεις . Δύσκολα συμφιλιώνονται μαζί του ύστερα από μια διαφωνία. Γενικότερα ,η συμπεριφορά των απορριπτικών γονέων χαρακτηρίζεται από μεγάλη θυμική ένταση (Παρασκευόπουλος,1985).

Όπως αναφέρει ο Augustus Y.Napier,(1997)τα παιδιά των εχθρικών-απορριπτικών γονέων, περνούν μεγάλο μέρος της ζωής τους, νιώθοντας ότι τους επιτίθενται ή ότι τα απορρίπτουν. Και μαθαίνουν να ζουν από ψυχολογική άποψη, σε μια νησίδα. Τουλάχιστον στην μοναξιά αισθάνονται εν μέρει ασφαλείς, αν και είναι μόνοι και έρημοι. Σε αντίθεση με το δεσμευμένο παιδί που φοβάται το «μαζί» επειδή εμπεριέχει την απειλή ότι θα το τραβήξει μέσα πάρα πολύ βαθιά, το παιδί που το απορρίπτουν κρατάει τον εαυτό του χωριστά-μερικές φορές για ολόκληρη την ζωή του- επειδή φοβάται μια αναβίωση της αρχικής απόρριψης (Napier,1997).

Ο παραπάνω συγγραφέας υποστηρίζει ότι τα παιδιά αυτά στην μετέπειτα ζωή τους, έχουν μια τρομερή ανάγκη να ευχαριστούν τους άλλους και να αποδεικνύουν πως αξίζουν, παρότι ίσως δυσκολεύονται να το αποκαλύψουν. Ακόμη, τείνουν να ρίχνουν το φταίξιμο στον εαυτό τους. Αν τα απορρίψουν, πιστεύουν πως αυτό συμβαίνει εξαιτίας των δικών τους αποτυχιών. Επειδή δυσκολεύονται να εκφράζουν το θυμό τους ή να κάνουν οτιδήποτε που θα «προκαλέσει αναταραχή» σε μια σχέση, είναι ευάλωτα στην κατάθλιψη και σε ένα συναίσθημα παθητικότητας. Δυσκολεύονται να σχηματίσουν σχέσεις σταθερές και δεσμευτικές. Μπορεί να αφοσιωθούν υπερβολικά στους άλλους και να βρεθούν σε μια θέση όπου διαρκώς τους απορρίπτουν. Μπορεί να κρατούν τις αποστάσεις και ν' αποτραβηχτούν όταν μια σχέση γίνει πιο στενή.

Μπορεί να δημιουργούν και να διαλύουν περιστασιακές σχέσεις. Τέλος, τα παιδιά που τα απορρίπτουν επιλέγουν για σύντροφο της ζωής τους ,άτομα που τους υπόσχονται ότι θα είναι οι γονείς που δεν είχαν.(Napier, 1997)

Ευερέθιστοι-Επιθετικοί γονείς

Οι ευερέθιστοι γονείς, σύμφωνα με την Μαρία Χουρδάκη (1992),είναι οι γονείς εκείνοι, που περιμένουν το παραμικρό για να εκραγούν. Πολλές φορές ξέρουν πως δεν είναι τόσο σπουδαίο θέμα, ούτε πρέπει τόσο πολύ να τους συνταράξει και όμως κυριολεκτικά τους αναστάτωσε.

Είναι λοιπόν αυτοί οι γονείς που εύκολα ερεθίζονται και εύκολα δημιουργούν σκηνές μέσα στο σπίτι τους (Χουρδάκη,1991).

Όπως υποστηρίζει ο Γάλλος παιδοψυχολόγος Smyrnoff , «πολλοί γονείς εκνευρίζονται με τις πιο μικρές αντιθέσεις της καθημερινής ζωής. Ιδίως στο τέλος της ημέρας που η κούραση είναι μεγαλύτερη, αναπτύσσεται στην οικογένεια μια τεταμένη ατμόσφαιρα που δεν περιμένει παρά έναν σπινθήρα για να ξεσπάσει. Αυτός ο σπινθήρας θα δοθεί από το παιδί. Ένας κακός βαθμός από το παιδί στο σχολείο, ένα παιχνίδι που προκαλεί θόρυβο, ένα βάζο που σπάει, μια κουβέντα που γίνεται αναιδής και η καταγίδα ξεσπά. Στην αρχή φωνές, απειλές, ύστερα τιμωρίες, κλείσιμο στο δωμάτιο, ένα χαστούκι και γερό ξύλο, συμπληρώνουν την σκηνή, ενώ το παιδί διαμαρτύρεται, κλαίει ή αντίθετα δέχεται καρτερικά τους πατρικούς κεραυνούς. Οι γονείς γνωρίζουν πως αυτό που προκάλεσε τη σκηνή ήταν ένα μικροεπεισόδιο, που δεν έχει σχέση με τις συνέπειες του. Απλούστατα η νευρικότητα των γονέων είχε ανάγκη από ξέσπασμα και το ξέσπασμα έγινε με μια αφορμή που έδωσε το παιδί. Έτσι με τη σειρά του το παιδί θα γίνει νευρικό ,ευερέθιστο, επιθετικό, φοβητσιάρικο , επιφυλακτικό, δύσπιστο με το φόβο μην κάνει τίποτα κακό. Βέβαια για την δυσαρέσκεια των γονέων του και για τις συνέπειες της. Με αυτόν τον τρόπο οι

απροσεξίες, η αναίδεια, η αφηρημάδα, η αποτυχία στο σχολείο πολλαπλασιάζονται και μια που έχασε την εμπιστοσύνη των γονιών του , θα καταφύγει στα μικροψέματα για να γλιτώσει καινούργιους καβγάδες.

Η νευρικότητα, λοιπόν των γονέων επιδρά αφάνταστα στη συμπεριφορά του παιδιού. Είναι φανερό πόσο αυτός ο τύπος γονέων είναι κουραστικός και πόσο δυσάρεστες συνέπειες προκαλεί στα παιδιά τους που είναι φοβητσιάρικα, τρομοκρατούμενα , που αργότερα στη ζωή τους δεν μπορούν να βγάλουν τη φοβία από μέσα τους και να σταθούν υπεύθυνα σ' ένα χρέος. Είναι παιδιά που φοβούνται μόλις καλούνται να αντιμετωπίσουν ένα πρόβλημα στη ζωή τους (Χουρδάκη,1992).

Ο Παρασκευόπουλος (1985,σελ.192),τονίζει ότι το *«παιδί εκδηλώνει περισσότερο επιθετικότητα, μιμούμενο τις επιθετικές ενέργειες του τιμωρητικού γονέα. Οι τιμωρητικοί δηλαδή γονείς, ότι σπέρνουν θερίζουν»*Η τιμωρία του παιδιού από τον γονέα προκαλεί επιθετικότητα. Σύμφωνα με τον παραπάνω συγγραφέα, επιθετικά παιδιά έχουν και οι γονείς που δείχνουν μεγάλη ανοχή στην επιθετικότητα του παιδιού και την αφήνουν ελεύθερα να εκδηλώνεται, κάτι που θα πρέπει ν' αποφεύγεται. Για το λόγω αυτό οι γονείς θα πρέπει να φροντίζουν ώστε να αποτρέπουν την δημιουργία εκρηκτικών καταστάσεων, να αποσβήσουν διαμάχες και αντιδικίες μεταξύ των παιδιών, χωρίζοντας τα πριν αρχίσουν οι διαπληκτισμοί . Όταν όμως εκδηλωθούν τέτοιες ενέργειες θα πρέπει να καταβάλλεται κάθε προσπάθεια , εκτός βέβαια από την χρήση τιμωρίας που θα κάνει πιο επιθετικό το παιδί να την σταματήσουν το ταχύτερο (Χουρδάκη,1992).

3.9 ΛΑΘΗ ΓΟΝΙΩΝ

Το πρώτο και σημαντικότερο λάθος, που διαπράττουν οι γονείς είναι ότι ξεχνούν πάνω απ' όλα ότι είναι άνθρωποι με αδυναμίες, ελαττώματα, δεν είναι παντογνώστες και σίγουρα κάνουν λάθη στην αγωγή των παιδιών τους, τα οποία όμως μπορούν να τα συνειδητοποιήσουν και να μην τα επαναλαμβάνουν.

Οι γονείς πρέπει να αποκτήσουν γνώσεις για την ανατροφή των παιδιών, να προετοιμάζονται για τα ενδεχόμενα μελλοντικά προβλήματα και να δημιουργούν τις κατάλληλες συνθήκες και προϋποθέσεις για αρμονική συνεργασία, τόσο μεταξύ τους όσο και με τα παιδιά. Η συμπεριφορά τους προς τα παιδιά, επηρεάζει όχι μόνο τη σχέση που θα έχουν με τα παιδιά αλλά και ολόκληρη την ανάπτυξη του χαρακτήρα των παιδιών (Χριστοδουλίδη,1980).

Παρακάτω αναλύονται κάποια λάθη, τα οποία κάνουν οι γονείς, χωρίς να συνειδητοποιούν.

1. Πολλοί γονείς στην προσπάθειά τους να καθοδηγήσουν , να συμβουλέψουν και να προστατέψουν τα παιδιά τους , με σκοπό να τα κάνουν ευτυχισμένα και επιτυχημένα στη ζωή, τα καταπιέζουν, καταπνίγουν τις επιθυμίες τους και δεν τους δίνουν περιθώρια για πρωτοβουλίες και αυτονομία. Τα παιδιά, νιώθουν ανίκανα να κάνουν κάτι μόνα τους και πιστεύουν, ότι είναι κλεισμένα σε χρυσό κλουβί. Πρέπει να δίνουν κάποιες ελευθερίες στα παιδιά, όχι όμως να καταλήγουν στην ασυδοσία (Ντράικωρς,1998).

2. Οι γονείς με τη καταπιεστική και αποκλειστική αγάπη που δείχνουν στα παιδιά (και την η ίδια αγάπη προσδοκούν να εισπράξουν) τα αποξενώνουν από τον έξω κόσμο, τα εμποδίζουν στο να κάνουν φίλιες και γνωριμίες και τέλος τα παιδιά αυτά γίνονται ενήλικες, μοναχικοί, εσωστρεφείς, με προβλήματα

κοινωνικής συμπεριφοράς και συναναστροφής. Το κάθε παιδί έχει ανάγκη από την απεριόριστη αγάπη των γονιών του, αλλά αυτή η αγάπη δεν πρέπει να τα κάνει να εξαρτώνται από τους γονείς και να μην μπορούν να αποκολληθούν από αυτούς (Ντάικωρς,1998).

3. Από την άλλη, οι εντελώς αδιάφοροι γονείς, οι γονείς δηλαδή που δεν δίνουν σημασία στα προβλήματα και στις ανάγκες των παιδιών, δεν τους προσφέρουν αγάπη και φροντίδα, δημιουργούν ψυχολογικές διαταραχές και νοητική καθυστέρηση στα παιδιά, τα οποία νιώθουν μόνα, εγκαταλελειμένα και αποξενωμένα. Και αυτό γιατί η ψυχολογική ανάγκη του παιδιού να αγαπά και να αγαπιέται, να φροντίζεται, να νιώθει ασφαλές, δεν ικανοποιείται και έτσι δημιουργούνται ανεπανόρθωτες ψυχικές βλάβες και τραύματα. Ο *Nobel* λέει:

«Το παιδί που μεγαλώνει με επιδοκιμασία, μαθαίνει να αγαπά τον εαυτό του».

«Το παιδί που μεγαλώνει με ασφάλεια μάθαινε πιστεύει στον εαυτό του».

«Το παιδί που μεγαλώνει με αποδοχή και φιλία, μαθαίνει να αγαπά τον κόσμο»
(Μουδατσάκη,1995).

4. Οι γονείς ξεχνάνε να συμπεριφέρονται μερικές φορές σαν τα παιδιά, να παίζουν μαζί τους, να προσπαθούν να σκέφτονται όπως τα παιδιά, ώστε να καταλάβουν τον τρόπο και την αιτία των πράξεών τους και απαιτούν από τα παιδιά να φέρονται, να σκέφτονται και ενεργούν όπως οι μεγάλοι, κάτι που είναι αρκετά δύσκολο. Οι γονείς απαιτούν την τελειότητα από τα παιδιά στην συμπεριφορά τους και την τυφλή υπακοή στο πρόσωπό τους, έχοντας βέβαια, τις περισσότερες φορές, καλό κίνητρο. Ο τρόπος όμως που εκφράζουν την απαίτηση αυτή είναι αυταρχικός και βίαιος (Χριστοδουλίκη,1980).

5. Πολλά λάθη γίνονται από τους γονείς ανάλογα με τη σειρά της γέννησης των παιδιών. Κυρίως στο πρωτότοκο παιδί, κάνουν οι γονείς τα περισσότερα λάθη, από άγνοια και από έλλειψη εμπειρίας. Οι γονείς φτάνουν σε υπερβολές και παραφέρονται, όσον αφορά τη διαπαιδαγώγηση του. Με την γέννηση των άλλων παιδιών, οι γονείς κάνουν συγκρίσεις με το πρωτότοκο και ίσως να αδιαφορήσουν και να το παραμερίσουν με τον ερχομό το δεύτερου παιδιού, δίνοντας περισσότερη προσοχή στο νέο μέλος της οικογένειας (Παρασκευόπουλος,1985).

Στο τελευταίο παιδί, οι φροντίδες και η προσοχή που του δίνουν είναι μερικές φορές υπερβολικές και καταπιεστικές με αποτέλεσμα το παιδί να εξαρτάται αποκλειστικά από τους γονείς, να μην έχει δική του πρωτοβουλία και γνώμη, να μην είναι αυτόνομο και να νιώθει καταπίεση και ασφυκτική αγάπη. Τα μεγαλύτερα αδέλφια του, βλέποντας την ιδιαίτερη προσοχή και αγάπη που του δείχνουν οι γονείς, υπάρχει περίπτωση να ζηλέψουν και να του κρατήσουν κακία, μιας και συγκεντρώνει όλα τα προνόμια των γονιών του.

Το μεσαίο παιδί, συγκεντρώνει τα λιγότερα προνόμια και τη λιγότερο προσοχή των γονιών και ίσως και κάποια αδιαφορία εκ μέρους τους μιας και αφιερώνουν την περισσότερη φροντίδα τους στο τελευταίο παιδί τους.

Το μοναχοπαιδί, αν και έχει την αποκλειστική φροντίδα και μέριμνα των γονιών του, μιας και μεγαλώνει σε κλίμα υπερπροστατευτικό και σε περιβάλλον μεγάλων, νιώθει ανασφάλεια στην επαφή του με τα άλλα παιδιά, γίνεται απαιτητικό, ανυπόμονο και επίμονο στις απαιτήσεις του, τις οποίες συνήθως τις πραγματοποιούν οι γονείς του και δυσκολεύεται στις σχέσεις του, μιας και έχει μάθει να τα έχει όλα δικά του και δεν γνωρίζει την άρνηση. Οι γονείς για να αποφύγουν τη διαμόρφωση ενός δύστροπου χαρακτήρα και την προσκόλληση μαζί τους, πρέπει να το προτρέπουν να κάνει παρέα και με άλλα παιδιά, να μην είναι συνέχεια μαζί τους, να μην του δείχνουν υπερβολική αδυναμία και

αφοσίωση και καλό θα ήταν να τον πήγαιναν στο νηπιαγωγείο, για να έρθει σε επαφή με άλλα παιδιά και να κοινωνικοποιηθεί σωστά (Ηλιοπούλου,1989).

Τέλος θα πρέπει να αναφερθούν συνοπτικά κάποια σημαντικά λάθη που κάνουν οι γονείς:

- ✓ Δεν σέβονται την προσωπικότητα του παιδιού και το θεωρούν ως κτήμα τους.
- ✓ Επιβάλλουν τρομοκράτηση με σωματικές ποινές και ψυχολογική βία.
- ✓ Ασκούν υπερβολική επίβλεψη και αφαίρεση δικαιωμάτων με αποτέλεσμα το παιδί να νιώθει ανίκανο να κάνει οτιδήποτε.
- ✓ Δημιουργούν συνεχής γκρίνια, μαλώματα και τιμωρίες για μη ουσιαστικά προβλήματα, με παράλληλη ταπείνωση του εγωισμού του παιδιού.
- ✓ Δείχνουν αδιαφορία και έλλειψη τρυφερότητας και αγάπης.
- ✓ Δημιουργούν καταστάσεις που ευνοούν την ανισότητα των δύο φύλων (Ντράικωρς,1998).

3.10 ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΚΑΛΥΤΕΡΟΥΣ ΓΟΝΕΙΣ

Η Μ. Χουρδάκη αναφέρει (1982) ορισμένα μέτρα που μπορούν να πάρουν οι σύζυγοι πριν να γίνουν γονείς- αν και ορισμένα από αυτά μπορούν να εφαρμοστούν και μετά την απόκτηση παιδιών- τα οποία θα τους βοηθήσουν να αντιμετωπίζουν πιο αποτελεσματικά τα προβλήματα της αγωγής των παιδιών τους.

Το **πρώτο μέτρο** αναφέρεται στους συζύγους και στο χρόνο απόκτησής των παιδιών τους. Θετικό είναι το ζευγάρι πριν αποκτήσει παιδιά να ζήσει αρκετά χρόνια μόνο του, γνωρίζοντας έτσι καλά ο ένας την ψυχολογία του άλλου, διευθετώντας διαφωνίες και προβλήματα, χωρίς να υπάρχουν παιδιά να παρακολουθούν.

Το **δεύτερο μέτρο** σχετίζεται με το βαθμό αποδοχής από μέρους των γονιών των γονικών τους ρόλων. Έτσι όταν οι γονείς δεν αμφισβητούν και απορρίπτουν τους ρόλους τους, αλλά τους δέχονται, τότε είναι περισσότερο έτοιμοι ν' ανταποκριθούν στις υποχρεώσεις τους.

Πολλές φορές και αυτό ισχύει κυρίως για τη μητέρα, ο βαθμός αποδοχής των ρόλων από τους γονείς σχετίζεται με την ηλικία που απέκτησαν παιδιά και με το βαθμό που είχαν και οι δύο εκπληρώσει τα όνειρά τους, κοινωνικά και επαγγελματικά.

Και το **τρίτο μέτρο** αναφέρεται στο βαθμό που το ζευγάρι έχει «κόψει» τους στενούς δεσμούς του με την αρχική του οικογένεια.

Έτσι αν έχει καταφέρει ν' αποδεσμευτεί από αυτή, τότε είναι έτοιμο να δημιουργήσει τη δική του οικογένεια χωρίς δυσκολία και διαφωνίες μεταξύ των συζύγων, λόγω προσκόλλησης τους στην αρχική.

Συμπερασματικά τα μέτρα που προαναφέρθηκαν βοηθούν τους γονείς να ωριμάσουν ψυχολογικά για να αντιμετωπίσουν πιο ικανοποιητικά τα προβλήματα της αγωγής των παιδιών τους (Χουρδάκη,1982).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Ο ΠΑΤΕΡΑΣ ΣΤΗΝ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

4.1 ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ

Ένας πολύ γνωστός ανθρωπολόγος είπε κάποτε, ότι ο πατέρας είναι βιολογική μεν αναγκαιότητα, αλλά τυχαίο κοινωνικό γεγονός. Για αρκετό καιρό στον αιώνα μας, και όλο τον περασμένο αιώνα, ο τρόπος ζωής μας, οι πολιτιστικές μας αξίες συμφωνούσαν μ' αυτή την άποψη. Η κατά παράδοση εικόνα του πατέρα τον θέλει αμέτοχο στη φροντίδα του παιδιού, να βηματίζει στην αίθουσα αναμονής περιμένοντας τον ερχομό του παιδιού στον κόσμο, να μην καταπιάνεται ποτέ με το άλλαγμα μιας πάνας ή με το ζέσταμα του μπουκαλιού, και γενικά να αποφεύγει το βρεφικό κοιτώνα και να αφήνει σχεδόν όλη την ευθύνη για το μεγάλωμα του παιδιού στη γυναίκα του. Κλεισμένοι στο ρόλο της «κολώνας του σπιτιού», οι μυθικοί πατέρες αυτού του τύπου προμήθευαν ένα δυνατό από απόσταση πρότυπο στα παιδιά τους και ηθική και υλική στήριξη στις γυναίκες τους. Κατά τα άλλα, η ύπαρξη αυτού του πατέρα ήταν πραγματικά κάτι σαν κοινωνικό τυχαίο γεγονός, αφού ο πατέρας μόλις και μετά βίας συμμετείχε ενεργά στην ανατροφή των παιδιών του (Parker,1987).

Κατά πόσο αυτό το στερεότυπο του αμέτοχου πατέρα λειτουργούσε πράγματι σε μεγάλη έκταση είναι συζητήσιμο. Σήμερα δεν υπάρχει ένας μοναδικός τύπος πατέρα. Μερικοί πατέρες παραμένουν όπως αυτός που περιγράφεται παραπάνω, άλλοι συμμετέχουν ενεργά και μερικοί φτάνουν να ανατρέφουν οι ίδιοι τα παιδιά τους. Μια ποικιλία αλλαγών που σχετίζονται με την τεχνική, την οικονομία και τις ιδεολογικές τάσεις της κοινωνία μας προσδιορίζουν μ' ένα νέο τρόπο την έννοια του πατέρα. Δίχως πια να αποτελούν ένα τυχαίο κοινωνικό φαινόμενο, πολλοί πατέρες μετέχουν ενεργά σαν σύντροφοι στη γονική μέριμνα και ασκούν άμεση επίδραση στην ανατροφή

των παιδιών τους. Είναι σήμερα ολοφάνερο ότι ο πατέρας μπορεί να συμβάλει σημαντικά και με μοναδικό τρόπο στον τομέα αυτό (Parker,1987).

4.2 ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΟΤΗΤΑ

Οι περισσότερες ψυχολογικές θεωρίες αγνόησαν τον πατέρα για αρκετό καιρό και άρχισαν να εμφανίζονται από τη στιγμή που θεωρήθηκε σημαντική η άμεση επιρροή του στην ανάπτυξη του βρέφους. Αντίθετα δόθηκε μεγάλη έμφαση στη σχέση μητέρας - παιδιού, η οποία κατείχε σημαντική θέση στις διάφορες θεωρίες. Η σχέση γονέα- παιδιού, είναι σημαντικότερη για το παιδί γιατί του παρέχει τις βασικές του ανάγκες και καλύπτει την ανάγκη του για επαφή και εμπιστοσύνη. Και αυτός ο σημαντικός γονέας είναι τόσο μητέρα όσο και ο πατέρας (Χουντουμαδάκη , 1998).

Για την ψυχαναλυτική θεωρία, μετά το φαλλικό στάδιο και το οιδιπόδειο σύμπλεγμα του παιδιού, ως την ηλικία των τριών με τεσσάρων χρόνων, δεν εμφανιζόταν στο προσκήνιο το θέμα του πατέρα. Η μητέρα θεωρείται το πρωταρχικό και μοναδικό πρόσωπο που έχει ανάγκη το βρέφος ,γιατί η ίδια το τρέφει και το φροντίζει. Σύμφωνα με την ψυχαναλυτική σκέψη ο ρόλος του πατέρα αφορά στην υποστήριξη του εγώ της μητέρας, στον περιορισμό και τον έλεγχο των παιδικών φαντασιώσεων για παντοδυναμία και των καταστροφικών επιθυμιών και στην ενθάρρυνση της επιτυχίας του παιδιού. Ο ρόλος του πατέρα είναι να προετοιμάσει το έδαφος για τον αποχωρισμό και την ανεξαρτοποίηση του βρέφους από τη μητέρα (Frankl,1990).

Ο ίδιος ο Freud (1924) υποστηρίζει ότι ο πατέρας αποτελεί για το βρέφος το πρόσωπο αγάπης και θαυμασμού, απαραίτητα συναισθήματα ιδιαίτερα για την επιτυχημένη ταύτιση του αγοριού με το φυλετικό του ρόλο του αργότερα.

Επίσης, για τον Freud , ο πατέρας είναι χρήσιμος για να προσφέρει στο παιδί ασφάλεια και προστασία και θεωρείται για το παιδί σύμβολο δύναμης και εξουσίας (Frankl,1990).

Έτσι η παρουσία του πατέρα δεν παίρνει τη μορφή στοργής, αγάπης και τρυφερότητας , αλλά τη μορφή εξουσίας και τιμωρίας που είναι απαραίτητα για

την κοινωνικοποίηση του παιδιού, την αυτονομία του (σταματώντας την προσκόλληση στη μητέρα) και τη κατάκτηση των φυλετικών παρόλα (Frankl, 1990).

Ο **Bowlby** (1940) , ανέπτυξε τη θεωρία της προσκόλληση, του συναισθηματικού δεσμού που αναπτύσσεται μεταξύ του βρέφους και του ατόμου που το φροντίζει. Υποστηρίζει ότι η μητέρα είναι το σημαντικότερο πρόσωπο στην αρχή της ζωής του βρέφους γιατί καλύπτει τις βασικές του ανάγκες. Η προσκόλληση αυτή είναι σημαντική για την ψυχική υγεία και σταθερότητα του βρέφους, ενώ οι άλλες προσκολλήσεις με άλλα πρόσωπα δεν αποκτούν μεγάλη σημασία. Η μητρική στέρηση είναι η αιτία προβλημάτων στη διάρκεια της ανάπτυξης. Για το Bowlby , η προσκόλληση είναι μια ενστικτώδης συμπεριφορά του βρέφους και αποσκοπεί στη φροντίδα και τη συντήρησή του. Επίσης ο ίδιος δέχεται ότι η μητέρα βιολογικά προετοιμασμένη για αυτόν τον ρόλο, ενώ ο πατέρας όχι. Βρίσκεται απλώς για να υποστηρίξει ηθικά τη μητέρα(Parker, 1987).

Ο **Erikson** έχει αναλύσει την ανάπτυξη και εξέλιξη του ατόμου με βάση τα στάδια ανάπτυξης και τις ανάλογες κρίσεις που αναπαριστούν. Εδώ σκοπός της πατρότητας είναι να δώσει στο νεογέννητο βρέφος τις ευκαιρίες να αναπτύξει αισθήματα εμπιστοσύνης και ασφάλειας, να νικήσει την σύγκρουση που του δημιουργούν τα αισθήματα ανασφάλειας και δυσπιστίας. Έτσι ο πατέρας βοηθάει το παιδί να αναπτυχθεί και να ωριμάσει, μαθαίνοντας το να λύνει με αποτελεσματικό τρόπο τυχόν προβλήματα που θα του δημιουργηθούν στο μέλλον (Mc Cluskey ,1984).

Η **Mahler** (1955) υποστηρίζει ότι η σχέση με το πατέρα είναι σημαντική για το παιδί ήδη από πολύ νωρίς. Ο ρόλος του συνίσταται στη διαδικασία αποχωρισμού- εξατομίκευσης. Η αυστηρή συμπεριφορά του πατέρα διευκολύνει την απομάκρυνση του βρέφους από τη μητέρα και τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου εαυτού. Το βρέφος νιώθει αμφιθυμικά συναισθήματα για τη

μητέρα του. Προσπαθώντας να αυτονομηθεί, από τη μια μεριά νιώθει την έντονη ανάγκη για εξάρτηση από την μητέρα του και από την άλλη φόβο, γιατί αυτή η εξάρτηση του εμποδίζει την αυτονομία του. Ο ρόλος του πατέρα είναι να βοηθήσει αυτή τη διαδικασία. Αν δεν καταφέρει να χαλαρώσει τους δεσμούς με τη μητέρα, τότε το βρέφος θα προσκολληθεί για πάντα επάνω της και θα είναι δύσκολο να αναπτύξει σχέσεις με άλλους (Mc Cluskey , 1984).

Ο **Winnicott (1924)** και αυτός δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη σχέση βρέφους- μητέρας. Το βρέφος απόλυτα εξαρτημένο από τη μητέρα του, για την κάλυψη των αναγκών του, δεν διαχωρίζει τον εαυτό του από τη σχέση αυτή. Βρέφος και μητέρα είναι μια οντότητα. Ο ρόλος του πατέρα εδώ είναι η συναισθηματική ψυχολογική και ηθική βοήθεια και υποστήριξη προς τη σύζυγο, ώστε να αναπτυχθεί μια θετική σχέση μέσα από την οποία θα ωφεληθεί το παιδί, αφού θα είναι ικανή η μητέρα να το στηρίζει και να το φροντίσει συναισθηματικά, δημιουργώντας του μια ψυχική ισορροπία (Χουντουμαδάκη,1998).

Οι **συμπεριφοριστικές θεωρίες** τονίζουν τη σημασία της μάθησης στη διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Υποστηρίζουν ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά είναι εύπλαστη και τροποποιείται από την επίδραση του περιβάλλοντος. Όσον αφορά τον πατέρα σημαντική είναι η συμβολή του μοντέλου μάθησης μέσω μίμησης και ταύτισης, αφού ο ίδιος αποτελεί πρότυπο μίμησης για το γιο και ετερογενές πρότυπο μίμησης για την κόρη. Στην προσπάθεια διαμόρφωσης μιας επιθυμητής συμπεριφοράς ο πατέρας κυρίως μέσω της ενίσχυσης και της τιμωρίας διαμορφώνει την προσωπικότητα του παιδιού. Ο πατέρας είναι πιο τιμωρητικός , πιο αυστηρός από τη φύση του και επομένως πιο αποτελεσματικός στη διαμόρφωση επιθυμητών συμπεριφορών και στην εξάλειψη αντικοινωνικών και ανεπιθύμητων συμπεριφορών. Επίσης ο πατέρας συμβάλλει και μέσω της μίμησης και όχι μόνο μέσω της τιμωρίας. Οι πρώτες επιδράσεις των παιδιών γίνονται μέσω της οικογένειας, εκεί παρατηρούν και

μιμούνται τρόπους συμπεριφοράς. Ιδιαίτερος θεωρείται ο ρόλος του πατέρα στην μάθηση των φυλετικών ρόλων του παιδιού. Ο ίδιος είναι πρότυπο κυρίως για το αγόρι, από τον οποίον μέσω της μίμησης μαθαίνει τρόπους συμπεριφοράς που αρμόζουν στο φυλετικό του ρόλο(Roberts, 1980).

Από τη μια μεριά της βιολογίας και της εθνολογίας έχουν διατυπωθεί διάφορες απόψεις για την πατρότητα. Από βιολογική άποψη βρέθηκε ότι η ανθρώπινη πατρική συμπεριφορά παρουσιάζει ομοιότητες στους διάφορους πολιτισμούς που οφείλονται στο βιολογικό της υπόβαθρο, ενώ οι διαφορές που φαίνονται στους πολιτισμούς είναι μαθημένες αντιδράσεις. Σε αρκετές κοινωνίες οι πατέρες έχουν γενικά λίγη ανάμιξη στην περιποίηση και στην ανατροφή των παιδιών, ενώ οι μητέρες είναι αυτές που αναλαμβάνουν την φροντίδα του βρέφους. Υπάρχουν όμως και κοινωνίες όπου άντρες και γυναίκες μοιράζονται ισότιμα τη φροντίδα των παιδιών. Αυτό δείχνει ότι οι ικανότητες αυτές δεν είναι βιολογικά προκαθορισμένες. Ο ρόλος που θα αναλάβει κάθε άντρας σε κάθε κοινωνία ποικίλλει ανάλογα με τις κοινωνικές, ιδεολογικές και πολιτισμικές συνθήκες(Parke, 1980).

Παρόμοιες συμπεριφορές συναντιούνται και σε διάφορες κοινωνίες των ζώων. Από έρευνες πάνω σε πιθήκους έχει βρεθεί ότι τα αρσενικά δεν ανακατεύονται τόσο συχνά στη φροντίδα των μικρών τους, ενώ δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για την ομάδα ολόκληρη. Τα θηλυκά δείχνουν μια πιο περιποιητική και συμπεριφορά ενώ τα αρσενικά εμφανίζονται πιο επιθετικά. Διαφορές όμως υπάρχουν και εδώ ανάμεσα στα είδη των ζώων. Σε άλλα είδη πιθήκων έχουν βρεθεί ότι τα αρσενικά περιποιούνται τα μικρά τους και τα ταΐζουν. Ακόμη και πιο άγρια ήδη πιθήκων, κάτω από εργαστηριακές συνθήκες έχει βρεθεί ότι όταν μείνουν μόνα τα αρσενικά με τα μικρά τους δείχνουν περιποιητική συμπεριφορά και τα φροντίζουν όπως ακριβώς όπως τα θηλυκά . Από αυτό φαίνεται ότι δεν ισχύει η άποψη η πατρική συμπεριφορά είναι βιολογικά καθορισμένη, αφού τόσο σε ανθρώπους όσο και στα ζώα μπορεί να

αλλάξει και εξαρτάται και σε μεγάλο βαθμό από το περιβάλλον και από το ποσοστό ανάμειξης που επιτρέπουν τα θηλυκά(Parke, 1987).

Επίσης ορισμένοι ισχυρίζονται ότι η μητέρα είναι βιολογικά προετοιμασμένη για τη μητρότητα εξαιτίας των ορμονικών αλλαγών που συμβαίνουν, ενώ ο πατέρας αντίστοιχα δεν εμφανίζει τέτοιες συμπεριφορές επειδή δεν συμβαίνουν ορμονικές αλλαγές. Και πάλι αποδείχθηκε ότι ο ρόλος του περιβάλλοντος είναι ποιος σημαντικός όπως έδειξαν έρευνες με ζώα . Δεν είναι απαραίτητες ορισμένες ορμόνες για να εμφανιστεί πατρική ή μητρική συμπεριφορά, όπως έδειξε μια έρευνα όπου απομονώθηκαν ένα αρσενικό και ένα θηλυκό ζώο σε ένα κλουβί μαζί με μικρά που δεν ανήκαν σε αυτούς. Τα ζώα έδειξαν τρυφερά αισθήματα προς τα μικρά και τα φρόντιζαν σαν να ήταν δικά τους(Parke, 1987).

4.3 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα έχει μελετηθεί ο ρόλος του πατέρα και η έννοια της πατρότητας έχει μεταβληθεί κατά καιρούς και έχει αποκτήσει διάφορες σημασίες. Στην εποχή μας ο ρόλος του πατέρα στην οικογένεια αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς έχει αποδειχτεί, ότι η συμβολή του στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού είναι σημαντική και απαραίτητη. Ο όρος «**πατέρας**» αναφέρεται στην βιολογική συνεισφορά ενός άνδρα στη δημιουργία ενός παιδιού και στην ενεργό συμμετοχή, ανάμειξη και ευθύνη για την εξέλιξη του παιδιού (Mc Cluskey, 1984).

Στις πολύ παλαιότερες εποχές ένας πατέρας προστάτευε τους απογόνους του πολεμώντας και κυνηγώντας. Με πολύ δουλειά και αυτοθυσία κέρδιζε χρήματα με τα οποία εξασφάλιζε την ασφάλεια και την προστασία της οικογένειας. Οι παραδόσεις εκείνων των εποχών θέλουν τον πατέρα αμέτοχο από την φροντίδα των παιδιών, αυτό ήταν αποκλειστικό προνόμιο των γυναικών, οι οποίες ασχολούνταν με το νοικοκυριό και την ανατροφή των παιδιών της οικογένειας. (Mc Cluskey, 1984)

Διαφορές ως προς τη σημασία της πατρότητας έχουν βρεθεί και μεταξύ κοινωνιών από εποχή σε εποχή. Η κάθε κοινωνία διαμορφώνει τη δική τους κουλτούρα, κουβαλάει τις προσωπικές της αξίες, ήθη και έθιμα και νόμους.

Με βάση αυτά διαμορφώνονται και οι διάφοροι ρόλοι των ανθρώπων που ζουν μέσα στους κόλπους της. Σε ορισμένες κοινωνίες τη θέση του πατέρα μπορούσαν να καταλάβουν διάφορα πρόσωπα, όπως ο αδελφός της μητέρας ή του πατέρα, ο παππούς, κάποιος εκτός οικογένειας που υιοθετεί το βρέφος ή δίνει το όνομά του. Σε μια φυλή του Θιβέτ, τους «**Τόμπο**» πολύ άνδρες είχαν την ίδια γυναίκα. Ο αρχικός πατέρας μετά από μια ειδική τελετή εγκατέλειπε το ρόλο του και τον πατρικό ρόλο αναλάμβανε κάποιος άλλος άνδρας. Επίσης στους Ινδιάνους Τσικάο ο άντρας ήταν αυτός που ήταν υπεύθυνος κυρίως για

τη γέννηση του παιδιού, ο ρόλος του αποκτούσε ιδιαίτερη σημασία και γι' αυτό η γυναίκα έπρεπε να έχει όσο το δυνατόν περισσότερους άνδρες κατά την εγκυμοσύνη, γιατί η συμβολή τους είναι απαραίτητη ώστε να γεννηθεί το παιδί υγιές και δυνατό. Ο σύζυγος ήταν ένας από τους άνδρες αυτούς. Όλοι θεωρούνταν πατέρες και έπαιρναν μέρος στην τελετή της αρρενολογείας (Δραγώνα & Ναζίρη,1995).

Με το πέρασμα του χρόνου, μέχρι την εποχή μας η έννοια της πατρότητας και η σημασία της έχει αλλάξει παράλληλα με την αλλαγή της κοινωνικής πραγματικότητας. Παράλληλα με τις διάφορες οικονομικές, θεσμικές και κοινωνικές αλλαγές, μεταβάλλεται και η δομή της οικογένειας, η οποία μπορεί να πάρει πολλές μορφές με την αύξηση του αριθμού των διαζυγίων και την πρόοδο της βιολογίας και της ιατρικής που πρόσφερε νέες μεθόδους τεχνητής αναπαραγωγής(Mc Cluskey, 1984).

Τα υψηλά ποσοστά διαζυγίων και οι γεννήσεις παιδιών από ανύπαντρες μητέρες είχαν ως αποτέλεσμα πολλά παιδιά να ζουν χωρίς τον πατέρα τους.

Σήμερα οι γυναίκες όλο και περισσότερο αναλαμβάνουν κάποια επαγγελματική δραστηριότητα εκτός σπιτιού. Η γυναικεία εργασία έχει ανατρέψει πολλές παλαιές θεωρίες για την πατρότητα και έχει επιφέρει πολλές αλλαγές στη σχέση των φύλων. Έτσι δεν υπάρχει πια ένας και μοναδικός τύπος πατέρα, αυτός που εργάζεται και είναι ο κουβαλητής του σπιτιού και ο προστάτης της οικογένειας. Υπάρχουν βέβαια και πατέρες που συνεχίζουν αυτό τον παραδοσιακό τους ρόλο, ωστόσο υπάρχουν και αυτοί που συμμετέχουν ενεργά στη φροντίδα του παιδιού και αυτοί που αποφασίζουν να αναθρέψουν μόνοι τους τα παιδιά τους. Αυτοί είναι οι μοναχικοί πατέρες λόγω κάποιου διαζυγίου. Υπάρχει τέλος και ο θετός πατέρας λόγω κάποιας υιοθεσίας (Balter,1999).

Όλες αυτές οι αλλαγές έχουν ως συνέπεια την αύξηση της συμμετοχής του πατέρα στην φροντίδα του παιδιού και στην ανάμειξή του στις δουλειές και ανάγκες του σπιτιού. Και οι ίδιοι οι άνδρες έχουν αλλάξει απέναντι στο ρόλο τους ως πατέρες και αρκετές είναι αυτοί οι ίδιοι που επιδιώκουν να ασχολούνται περισσότερο με τα παιδιά τους και να συμμετέχουν στην ανατροφή τους. Έχουν αντιληφθεί πλέον τη σπουδαιότητα και αναγκαιότητα του ρόλου τους και τις αρνητικές επιπτώσεις της απουσίας τους. Ο ρόλος τους είναι το ίδιο σημαντικός και συμπληρωματικός μ' αυτόν του γυναικείου ρόλου.

Η παρουσία του πατέρα συμβάλλει τόσο στην κοινωνική, συναισθηματική, γνωστική ανάπτυξη του παιδιού όσο και στη δημιουργία μιας ισορροπημένης και υγιούς προσωπικότητας του. Ο πατέρας έχει αποδειχτεί πια, ότι μπορεί εξίσου να φροντίζει τα παιδιά με στοργή και αγάπη, έχοντας διαφορετικό τρόπο από τη μητέρα, αλλά ισάξιο. Η επίδραση του πατέρα δεν είναι μόνο άμεση, αλλά και έμμεση μέσα από τη σχέση με τη σύντροφό του. Η ποιότητα της σχέσης του ζευγαριού επηρεάζει την πατρότητα. Επίσης επιρροές δέχεται η πατρότητα και από το κοινωνικό σύνολο, από το εξωτερικό περιβάλλον, αφού οικογένεια δεν είναι αποκομμένη από την κοινωνία.

Τέλος, και οι ίδιοι άνδρες επηρεάζονται από την πατρότητα και το γονικό τους ρόλο, γιατί μπορεί να τους βοηθήσει να αλλάξουν την αντίληψη του εαυτού τους και να βελτιθούν ακόμη. Επομένως η πατρότητα είναι μια κρίσιμη περίοδο στην ζωή του άνδρα που επιφέρει πολλές αλλαγές, αλλά παράλληλα είναι μια πολύτιμη και ανεπανάληπτη εμπειρία για κάθε άνδρα (Parke,1987).

4.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Ο σύγχρονος τρόπος ζωής έχει αναπόφευκτα επηρεάσει τη ζωή και τα χαρακτηριστικά του θεσμού της οικογένειας. Ενώ παλιότερα, η ανατροφή και η διαπαιδαγώγηση των παιδιών αποτελούσε παραδοσιακά ευθύνη της μητέρας, σήμερα με την έξοδό της από το σπίτι και την είσοδό της στην εργασία, ο πατέρας αναλαμβάνει πρωταγωνιστικό ρόλο στη ζωή της οικογένειας(Χουρδάκη,1992).

Ο άντρας έχει να αντιμετωπίσει, λοιπόν, την πρόκληση πολλαπλών ρόλων: να είναι επιτυχημένος και παραγωγικός στον εργασιακό του χώρο, να συμμετέχει περισσότερο στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών του, να είναι ευαίσθητος, προσιτός και διαθέσιμος στο παιδί, διατηρώντας, όμως, παρά τη θέση του ως πατέρας και όχι ως ένας συνομήλικος φίλος του παιδιού. Ο εργασιακός του ρόλος τον αναγκάζει να φεύγει το πρωί για τη δουλειά, όταν τα παιδιά κοιμούνται ακόμη, ενώ όταν επιστρέφει στο σπίτι το απόγευμα ή συχνά το βράδυ να είναι τόσο εξαντλημένος, που δεν έχει την ψυχική δύναμη να ασχοληθεί μαζί τους. Έτσι λοιπόν, ένας πατέρας μπορεί να είναι φυσικά παρών, αλλά ψυχικά να απουσιάζει. Με την απουσία αυτή του πατέρα, οι συναισθηματικές ανάγκες του παιδιού μένουν ανικανοποίητες και για πολύ καιρό στραμμένα στη μητέρα, με αποτέλεσμα να εμποδίζεται η ανεξαρτητοποίηση και ωρίμανση του παιδιού. Βέβαια πρέπει να εξηγηθεί το ότι η απουσία του πατέρα έχει πολλαπλά νοήματα. Συνδέεται με την αυταρχικότητα, τη στερητικότητα, την ανάγκη υπερβολικής αυτοεπιβεβαίωσης, τη συναισθηματική απάθεια κ.λ.π. Μια απουσία του πατέρα, η οποία οδηγεί σε απουσία σχέσης με το παιδί έχει ως αποτέλεσμα το τελευταίο να αισθάνεται αποξενωμένο και στερημένο, γεγονός που επηρεάζει την η ψυχοσυναισθηματική του ανάπτυξη (Canitz,1980).

Η φύση της πατρικής αγάπης

Η πατρική αγάπη είναι αγάπη με όρους. Η αρχή της βρίσκεται στο: «σε αγαπώ ,γιατί εκπληρώνεις τις προσδοκίες μου, γιατί κάνεις το καθήκον σου, γιατί μου μοιάζεις.»

Στην υπό όρους πατρική αγάπη βρίσκουμε μια θετική και μια αρνητική όψη. Η **αρνητική όψη** είναι το ίδιο το γεγονός , ότι η πατρική αγάπη πρέπει να καταξιοωθεί, ότι κινδυνεύει να χαθεί αν το παιδί δεν εκπληρώσει εκείνο που ο πατέρας προσδοκά. Στη φύση της πατρικής αγάπης έγκειται το γεγονός ότι η υπακοή γίνεται η κύρια αρετή και η ανυπακοή η κυρία αμαρτία που τιμωρείται με την αποστέρηση της πατρικής αγάπης. Εξίσου σημαντική, όμως, είναι η **θετική πλευρά**. Αφού η αγάπη του είναι υπό όρους το παιδί μπορεί να κάνει κάτι να την κερδίσει, μπορεί να δουλέψει γι' αυτήν, γιατί η αγάπη του πατέρα δεν είναι έξω από τον έλεγχο του, όπως είναι η αγάπη της μητέρας (Χουρδάκη,1992).

Η αγάπη του πατέρα καθοδηγείται από αρχές και προσδοκίες. Πρέπει να είναι υπομονετική και ανεκτική και όχι απειλητική και αυταρχική. Θα πρέπει να δίνει στο παιδί που μεγαλώνει μια ολοένα και μεγαλύτερη συναίσθηση ικανότητας, και τελικά να του επιτρέψει να γίνει κύριος του εαυτού του και να απαλλαγεί από την ηγεσία του πατέρα.

Το παιδί σε κάθε εξελικτικό στάδιο χρειάζεται τον πατέρα, (όσο και τη μητέρα) ως πηγή ασφάλειας και ως πρότυπο ταύτισης . Τον χρειάζεται ως πρόσωπο ενάντια στο οποίο μπορεί να επαναστατήσει κάποια στιγμή, αλλά αυτό δεν θα καταστραφεί από την αμφισβήτηση και την επιθετικότητα του παιδιού που είναι φυσιολογικό να εκδηλωθούν. Ο πατέρας θα βρίσκεται εκεί πρόθυμος πάντα να το στηρίξει και στη συνέχεια να κάνει «χώρο» και να επιτρέψει στο παιδί να αναπτύξει την δική του προσωπικότητα (Canitz,1980).

Ποιος είναι ο Πραγματικός πατέρας;

Ο πραγματικός πατέρας αντλεί την απόλαυση του από τη γυναίκα του και δεν την αποζητά στη σχέση με το παιδί του. Είναι επιβλαβής παρά ωφέλιμος ένας πατέρας που παρεμβαίνει στο παιδί ελέγχοντας το καθετί, ο οποίος αντί να εκπροσωπεί το «νόμο» ταυτίζεται με αυτόν. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να είναι και ο ίδιος απόλυτα συνεπής με τους κοινωνικούς κανόνες, διότι το παιδί παρατηρεί και μιμείται τις συμπεριφορές του πατέρα του (Μαλικιώση,2002).

Πώς ο πατέρας εμπλουτίζει τη ζωή του παιδιού;

Ο πατέρας εμπλουτίζει και παράλληλα διευρύνει του ορίζοντες του παιδιού. Καλό θα είναι να επιδιώκει- και η μητέρα από την πλευρά της να διευκολύνει - κάποιες εξόδους ή δραστηριότητες αποκλειστικά με το παιδί του που θα τους βοηθήσει να γνωριστούν καλύτερα και θα κάνει πιο ουσιαστική τη σχέση τους. Η μητέρα θα πρέπει να αφήνει χώρο ,κυρίως στη σχέση του αγοριού με τον πατέρα. Δεν χρειάζεται να ικανοποιηθεί και να προλαμβάνει όλες τις ανάγκες του παιδιού ή να απαντά σε κάθε του ερώτημα. Για παράδειγμα, όταν το μικρό αγόρι ή ο έφηβος ζητήσει πληροφορίες για θέματα σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης , θα ήταν καλύτερα η μητέρα να το παραπέμψει στον πατέρα. Θα πρέπει να γίνει αντιληπτό ,ότι ο πατέρας μπορεί εξίσου να φροντίσει τα παιδιά με στοργή και αγάπη έχοντας ίσως διαφορετικό τρόπο από την μητέρα, αλλά εξίσου σημαντικό. Το παιδί αναπτύσσει διαφορετική σχέση με τον κάθε γονιό και κάθε γονιός του μεταφέρει διαφορετικές εμπειρίες ως αποτέλεσμα του φύλου του αλλά και των προσωπικών του εμπειριών (Μισέλ,1981).

Ποιοι παράγοντες επηρεάζουν την ενεργό συμμετοχή του πατέρα;

✓ Ψυχολογικοί παράγοντες:

Η ταυτότητα - ο ρόλος- του άντρα, η σχέση του με το δικό του πατέρα, η ηλικία του, η ευχαρίστηση που αντλεί από τη φροντίδα του παιδιού και η ψυχολογική του κατάσταση.

✓ Κοινωνικοί παράγοντες:

Η θέση που κατέχει στον κοινωνικό ιστό, αλλά και η εργασιακή του θέση (Μαλικιώση,2002).

4.5 ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Ο κάθε πατέρας για τον ρόλο που ασκεί χαρακτηρίζεται από συγκεκριμένες λειτουργίες , οι οποίες καθιστούν την παρουσία του υπαρκτή και ζωτικής σημασίας για την οικογένειά του. Αυτές λοιπόν οι λειτουργίες είναι:

1)Τροφείας

Είναι ένα από τα κυριότερα χαρακτηριστικά του πατρικού ρόλου. Ο πατέρας είναι αυτός που κυρίως φροντίζει για τα υλικά αγαθά της οικογένειάς του, έχοντας μερικές φορές βοηθό τη σύζυγό του. Οι υλικές ανάγκες ενός παιδιού από τη γέννηση του ως τη στιγμή της ενηλικίωσης του, είναι τεράστιες. Βέβαια, όταν λέμε υλικές ανάγκες, δεν εννοούμε μόνο την παροχή τροφής, σε αυτές συνυπολογίζεται η ένδυση, η αγορά παιχνιδιών, σπουδές. Όλα αυτά τα υλικά αγαθά πρέπει να παρέχονται με μέτρο και όχι με ασυδοσία ή περίσσεια φειδώ , πρέπει να κυριαρχήσει σύνεση, έτσι ώστε το παιδί να μάθει να μην έχει παράλογες απαιτήσεις από τους άλλους. Απ' την άλλη πλευρά, δεν πρέπει να αποκτά με πλάγιους τρόπους (π. χ κλεψιά)τα αγαθά που είναι απαραίτητα και δεν του παρέχονται για να ικανοποιήσει βασικές του ανάγκες (Korevsh,1990).

Τα τελευταία χρόνια ,βέβαια ο πατέρας αποτελεί τον αποκλειστικό τροφέα της οικογένειάς του. Σ' αυτό το δύσκολο έργο έχει πολλές φορές βοηθό του τη σύζυγό του, η οποία έχει βγει από το σπίτι για να εργαστεί και έτσι συμβάλλει και αυτή οικονομικά ανατροφή των παιδιών (Canitz,1980).

2) Παραγωγός

Είναι ο καθαρά βιολογικός ρόλος του πατέρα, από τη στιγμή της σύλληψής του παιδιού του. Ο ρόλος αυτός αρχίζει από πολύ νωρίς ,δηλαδή από τη στιγμή που το ζευγάρι αποφασίζει να κάνει παιδί. Βέβαια όποιος κάνει ένα παιδί, δεν αποκαλείται γονιός, αν η συμπεριφορά του διαψεύδει το ρόλο αυτό. Πρέπει να

επισημάνουμε ότι στον πατέρα υπάρχει η προδιάθεση του γεννήτορα, όχι όμως και η συνείδηση του πατέρα. Αυτό είναι κάτι που μαθαίνεται με την πείρα και την συνεχή προσπάθεια (Κορώση,1990).

Ως γεννήτορας, λοιπόν, έχει μεγάλη ευθύνη προς το παιδί του, ακόμα και πριν τη γέννηση του. Καταρχήν πρέπει να κάνει τις απαραίτητες εξετάσεις προκειμένου να αποφευχθούν δυσάρεστες συνέπειες(προγεννητικός έλεγχος). Επίσης πρέπει να συνειδητοποιήσει ότι θα φέρει στον κόσμο για νέα ύπαρξη , για την οποία έχει πολλές και μεγάλες ευθύνες. Το παιδί δεν πρέπει να μεγαλώνει μόνο με τη μητέρα, γιατί ο ρόλος του πατέρα είναι ιδιαίτερα σημαντικός στην ανάπτυξη του. Πρέπει να δεχτεί την ιδέα ότι θα προστεθεί ένα νέο μέλος στην οικογένεια για το οποίο είναι υπεύθυνος, τουλάχιστον ώσπου να ενηλικιωθεί (Canitz,1980).

3) Παιδαγωγός

Ο πατέρας ως παιδαγωγός ,διαπαιδαγωγεί ικανούς ανθρώπους να αντιμετωπίσουν τη ζωή και την κοινωνία με θάρρος με τα αναγκαία εφόδια, για την αντιμετώπιση των δυσκολιών. Είναι ιδιαίτερα δύσκολος και σημαντικός ρόλος, μιας και λίγοι γονείς και διαπαιδαγωγούν σωστά τα παιδιά τους. Ένας πατέρας που ασχολείται με τα παιδιά του μόνο το Σαββατοκύριακο, δεν θα πρέπει να αισθάνεται ικανοποιημένος απ' αυτά που προσφέρει. Υπάρχουν πολλά πράγματα που πρέπει να κάνει ένας πατέρας για να διαπαιδαγωγήσει τα παιδιά του (Χουρδάκη,1992).

Ας αρχίσουμε με το πιο απλό, το παιχνίδι. Για να παίξει με το παιδί του, πρέπει να ξέρει τις ικανότητες και τις επιθυμίες του παιδιού, δίνοντας του ευκαιρίες να αναπτύξει πρωτοβουλίες και την δημιουργικότητά του. Πρέπει να απαντά στις ερωτήσεις του με προθυμία και ειλικρίνεια γιατί αυτό που έχει σημασία είναι η ποιότητα των απαντήσεων. Επίσης, έχει ευθύνη για τη

διαμόρφωση του χαρακτήρα, για την ανάπτυξης σωστής προσωπικότητας, δείχνοντας ευαισθησία, κατανόηση και ανεκτικότητα πρωτοβουλιών, μιας και μόνο έτσι τα παιδιά νιώθουν ασφάλεια, επάρκεια και δημιουργική διάθεση και κυρίως ικανοποίηση και υπερηφάνεια για το πρότυπο τον πατέρα τους. Τέλος ο συγκεκριμένος αυτός ρόλος του πατέρα είναι το κλειδί για την κοινωνικοποίηση του παιδιού (Canitz,1980).

4) Προστάτης

Κάποια άλλη εξίσου σημαντική λειτουργία του πατέρα είναι του προστάτη των παιδιών του. Από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους, τα παιδιά πρέπει να δέχονται την καθοδήγηση του πατέρα και την προστασία του από τις κακοτοπιές. Η προστασία άρχιζε από τους κινδύνους του σπιτιού και επεκτείνεται έξω από αυτό. Στην αρχή ο πατέρας θα προστατεύσει το παιδί από τις κακοτοπιές του σπιτιού (δηλαδή πρίζες, σπέρτα, ηλεκτρικές συσκευές). Στη συνέχεια θα το προστατεύσει από τις κακοτοπιές της κοινωνίας,(δηλαδή κακές παρέες, ναρκωτικά, αλκοόλ). Το σημαντικό είναι ο πατέρας να μη χρησιμοποιεί σωματική και ψυχολογική βία, για να προστατέψει τα παιδιά, απ' ότι νομίζει αυτό λάθος και επικίνδυνο. Αρκεί ο σωστός λόγος και διάλογος, καθώς η δική του σωστή στάση απέναντι στα προβλήματα ζωής (Κορώση,1990).

5) Πρότυπο ταύτισης

Το παιδί επιβάλλεται να έχει ένα πρότυπο ταύτισης για να λειτουργεί με τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του φύλου του. Θέλει να έχει έναν καθοδηγητή ή αλλιώς ένα ίνδαλμα για να προχωρήσει σωστά. Ο πατέρας πρέπει να προσφέρει το σωστό στήριγμα στο παιδί για να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες της ζωής. Το

σωστό πρότυπο, βοηθάει στην ανάπτυξη της νοημοσύνης, της ταυτότητας, του φόβου και της αυτονομίας του παιδιού. Αυτά όμως συμβαίνουν όταν το πρότυπο ενεργεί με τρόπο που δεν ευνοεί την προσκόλληση στο πρόσωπό του. Ο πατέρας επομένως πρέπει να είναι πολύ προσεκτικός ως προς την ταυτότητα του φύλου του παιδιού. Δεν πρέπει για παράδειγμα να ξεχωρίζει τα παιδιά ως προς το φύλο τους για τις εργασίες ή το παιχνίδι που θα κάνουν, δηλαδή να μην αποτρέπει τα αγόρια από τις λεγόμενες «γυναικείες» δουλειές, και τα κορίτσια από τις ανδρικές. Αυτή η στάση είναι λανθασμένη γιατί ενισχύει και ενθαρρύνει τα στερεότυπα των φύλων, τα οποία διαιώνονται και είναι ανώφελα και πολλές φορές αποβαίνουν επικίνδυνα για τις διαπροσωπικές σχέσεις των φύλων (Μισέλ, 1981).

6) Ο πατέρας σαν σύντροφος στις ελεύθερες ώρες του παιδιού

Σημαντικό είναι να λειτουργεί ο πατέρας ως φίλος του παιδιού του στις ελεύθερες ώρες του. Δυστυχώς όμως ο χρόνος που αφιερώνει ο πατέρας στα παιδιά του περιορίζεται στη διάρκεια των διακοπών. Ο χρόνος όμως αυτός δεν επαρκεί εάν δεν ασχολείται τον υπόλοιπο χρόνο, για να γνωρίζει τι αρέσει στο παιδί του, ποιες οι προτιμήσεις του και τι θέλει να κάνει. Για να μπορεί όμως ο πατέρας να παίξει με το παιδί του, πρέπει να ξέρει περισσότερο τις ανάγκες του παιδιού του, απ' ό,τι συμβαίνει στην πραγματικότητα. Όπως αποδεικνύει η H. Pross σπάνια είναι οι πατέρες πρόθυμοι να πληροφορηθούν τις ανάγκες των παιδιών τους.

Συμπεριφέρονται όπως νομίζουν αυτοί, ότι είναι το σωστό. Αυτό όμως δε σημαίνει σε καμία περίπτωση ότι αυτό είναι το σωστό για τα παιδιά. Μόνο η μείωση των ωρών εργασίας και τα ελεύθερα Σαββατοκύριακα δίνουν τη δυνατότητα στον πατέρα να έχει τόσες ελεύθερες ώρες ώστε να μπορεί να ασχοληθεί μ' αυτό το καθήκον. Αυτά όμως που κάνει στις ελεύθερες ώρες του

δεν βοηθούν πάντοτε την οικογένεια. Τα παιδιά έχουν συχνά δικές τους σκέψεις, όχι μόνο για το τι θέλουν να παίξουν, αλλά για το πως θέλουν να παίξουν. Οι πατέρες αντιμετωπίζουν συχνά το γεγονός αυτό χωρίς κατανόηση. Αν κάνουν κάποιες σκέψεις, τότε οι σκέψεις αυτές πηγαίνουν προς την κατεύθυνση ότι το παιδί πρέπει με το παιχνίδι να μάθει κάτι που θα μπορούσε π.χ να χρειαστεί στο σχολείο, και έτσι ακολουθούνται πάλι τα δεδομένα πρότυπα. Έτσι νοιώθουν γρήγορα τα παιδιά πλήξη και οι πατέρες μένουν απογοητευμένοι, γιατί δεν καρποφόρησαν οι προσπάθειες τους. Οι έρευνες των Parke/Sawin έδειξαν ότι τα παιδιά των οποίων οι πατέρες ασχολούνται ενεργητικά μαζί τους, αισθάνονται άνετα με άλλους ανθρώπους. Είναι πιο ήσυχα και περισσότερο ευχαριστημένα (Canitz,1980).

Οι Parke/Sawin εκφράζουν την άποψη ότι ο τρόπος που ο πατέρας παίζει με το παιδί ,επηρεάζει την πνευματική του ανάπτυξη, εκφράζοντας μάλιστα την πεποίθηση πως αυτή είναι η σημαντικότερη προσφορά των πατέρων όταν έρχονται σε επαφή με τα παιδιά τους στον ελεύθερο χρόνο τους.

Η εκπλήρωση του ρόλου του πατέρα όμως στις ελεύθερες ώρες εξαρτάται βέβαια και από την επαγγελματική του απασχόληση. Άνδρες, που δουλεύουν σε διάφορες βάρδιες, ή το επάγγελμά τους, τους υποχρεώνει να εργάζονται σε άλλη πόλη, δεν είναι τόσο ενεργητικοί στο ρόλο αυτό όσο άλλοι πατέρες. Αλλά και οι πατέρες, που το επάγγελμά τους απασχολεί πολύ όπως οι γιατροί, οι δικηγόροι οι μάνατζερ οι επιστήμονες κ.λ.π.-άνδρες που έχουν ούτως ή άλλως λίγες ελεύθερες ώρες -ανταποκρίνονται μόνο ευκαιριακά στο ρόλο τους (Χουρδάκη,1992).

Η δραστηριότητα των πατέρων στις ελεύθερες ώρες περιορίζεται επίσης ,όταν οι σχέσεις μεταξύ των γονέων έχουν διαταραχθεί ή όταν υπάρχουν

σοβαρά προβλήματα στο γάμο του. Σ' αυτές τις περιπτώσεις δεν αναπτύσσονται κοινές οικογενειακές δραστηριότητες στις ελεύθερες ώρες.

Ποιες δραστηριότητες όμως γενικά αναπτύσσονται στις ελεύθερες ώρες; Συνήθως είναι παθητικές ασχολίες, δηλαδή κοινές καταναλωτικές συμπεριφορές, όπως συμβαίνει π.χ όταν βλέπουν όλοι μαζί τηλεόραση. Αλλά και οι εκδρομές τα Σαββατοκύριακα που συνηθίζονται σε πολλές οικογένειες, δεν δίνουν επίσης πολλές ευκαιρίες για μια πραγματική επικοινωνία ανάμεσα στο πατέρα και τα παιδιά (Canitz,1980).

Οι έρευνες των Parke/Sawin, που ασχολούνται με τις δραστηριότητες των πατέρων στα νεογέννητα παιδιά, καταλήγουν στο συμπέρασμα, ότι οι πατέρες αυτοί παίζουν με τα παιδιά αυθόρμητα και ευχάριστα. Οποσδήποτε παίζουν με μεγαλύτερη ευχαρίστηση και συχνότητα απ' όσο ασχολούνται με την περιποίηση και το τάϊσμα του παιδιού. Αλλά και ο τρόπος, που παίζουν με τα παιδιά είναι διαφορετικός από εκείνον της μητέρας. Έχουν λιγότερη λεκτική επαφή με το παιδί, αλλά αγγίζουν το παιδί συχνότερα, έρχονται σε μεγαλύτερη σωματική επαφή μαζί του. Όταν μεγαλώσουν κάπως τα παιδιά, παίζουν οι πατέρες μαζί τους, καταβάλλοντας μεγαλύτερη σωματική δύναμη και τους αρέσουν τα ασυνήθιστα παιχνίδια, που φαίνεται πως αρέσουν και στα παιδιά γιατί προτιμούν να παίζουν με τον πατέρα τους. Οι μητέρες προτιμούν τα γνωστά παιχνίδια για μωρά και η επαφή με τα παιδιά τους είναι περισσότερο και λεκτική πάρα σωματική (Canitz,1980).

Η Parke/Sawin διατυπώνουν την άποψη ότι ο πατέρας επηρεάζει με τον τρόπο που παίζει με το παιδί και την πνευματική του ανάπτυξη. Εκφράζουν μάλιστα την πεποίθηση ότι αυτή είναι και η σημαντικότερη προσφορά του πατέρα του σ' αυτό το ρόλο. Αλλά συγχρόνως τονίζουν ότι οι πατέρες πρέπει πάλι μ' αυτό τον τρόπο να μάθουν να έρχονται σε επαφή με το παιδί τους. Οι πατέρες, στους οποίους αναφέρονται οι Parke/Sawin αισθάνονται ολοφάνερα ευχαρίστηση στην επαφή με τα παιδιά τους. Όταν σκέπτεται κανείς πόσες

ελεύθερες ώρες έχουν σήμερα πολλοί πατέρες, χωρίς να τις αξιοποιούν –ενώ είναι τόσο σημαντικές για το ρόλο του συντρόφου στο παιχνίδι του παιδιού- πρέπει να κάνει κανείς τα πάντα να πείσει τους πατέρες να εκμεταλλευτούν αυτές τις ευκαιρίες. Αυτό δεν είναι καλό μόνο για τα παιδιά, αλλά τουλάχιστον εξίσου καλό και για τους ιδίους (Χουρδάκη,1980).

4.6 ΤΥΠΟΙ ΠΑΤΕΡΑ

1) Αυταρχικός πατέρας

Είναι ο πατέρας ο οποίος θέλει πάντα να επιβάλλει τις απόψεις του στο παιδί και απαιτεί πιστή συμμόρφωση καταπνίγοντας κάθε αντίδραση. Είναι αυτός που δεν εννοεί να ακούσει κανέναν άλλον, που πιστεύει πως τα ξέρει όλα και αποφεύγει να μάθει. Αποφεύγει γιατί δεν τον «συμφέρει» τίποτα ούτε η εξέλιξη της ψυχολογίας, που τελικά δεν την παραδέχεται. Είναι πλέον χαρακτηριστικό ότι ακριβώς οι άνθρωποι που χρειάζονται την ψυχολογία και την βοήθεια της, αυτοί την απορρίπτουν, γιατί δεν «συμφέρει» να ενδώσουν σε μια συζήτηση ψυχολογική. Η αυταρχικότητα του πατέρα δημιουργεί πολλές δυσκολίες στην προσωπικότητα των παιδιών (Κουναλάκη,1980).

2) Επεικής πατέρας

Ο επεικής πατέρας είναι συνηθισμένος χαρακτηριστικός τύπος. Περιβάλλει με αγάπη τα παιδιά του. Τα βοηθά να γίνουν καλύτερα, σκορπίζοντας γύρω τους ένα άρωμα σιγουριάς και εμπιστοσύνης. Εύκολα παραβλέπει τις αδυναμίες τους, συγχωράει τα σφάλματά τους, ανέχεται τις παρεκτροπές τους. Η αγάπη προς τα παιδιά του δεν είναι κρυφή, αλλά ολοφάνερη. Δεν ψάχνουν να την ανακαλύψουν τα παιδιά, γιατί τους προσφέρεται άμεσα και πηγαία. Είναι το οξυγόνο της ζωής τους. Ο επεικής πατέρας πάνω απ' όλα βάζει τη χαρά του παιδιού του. Θυσιάζει πολλά για να χαρεί αυτό. Κρύβει τη λύπη του για να μην τον πικράνει. Δεν του καταλογίζει ευθύνες για τα σφάλματά του και παίρνει πάντα το μέρος του όταν επικρίνεται από άλλο πρόσωπο για αταξίες ή παρεκτροπές. Είναι ανεκτικός, ήπιος, αγαθός, αγαπητός, φιλόστοργος πατέρας (Χουρδάκη,1995).

Ο τύπος αυτός του πατέρα είναι αντίθετος του αυστηρού. Είναι εύκαμπτος στις σχέσεις του με τα παιδιά του. Η αγάπη κινεί κάθε δραστηριότητα του. Δεν στεναχωρεί, δεν πικραίνει, δεν τιμωρεί. Στέκεται πάντα κοντά στο παιδί του, έτοιμος να ικανοποιήσει τις επιθυμίες του και να διευκολύνει τη ζωή του. Κι όταν ακόμα διαπιστώνει σφάλματα, βρίσκει τρόπους να απαλλάξει το παιδί από την ευθύνη ή την ενοχή του. Η αγάπη του είναι πολλές φορές τυφλή, παθολογική, άρρωστη, γι' αυτό και δεν ωφελεί. Η απεριόριστη ικανοποίηση των απαιτήσεων του παιδιού γίνεται εχθρός της ανεξαρτησίας του (Κρασανάκης,1991).

3)Αυστηρός πατέρας

Η απλούστερη ερμηνεία του όρου «αυστηρός» θα μπορούσε να δοθεί με την αντίθετη ακριβώς λέξη. Αυστηρός είναι ο ανεπιεικής , αυτός δηλαδή που δεν είναι ήπιος στις κρίσεις του για τη συμπεριφορά των άλλων ή ακόμα και του εαυτού του. Ο αυστηρός άνθρωπος εμφανίζεται πολλές φορές δριμύς και σκληρός. Είναι πρόθυμος να ψάξει, να ελέγξει, να παρατηρήσει άλλους για τις παραβάσεις αρχών και κανόνων ζωής, που ο ίδιος τηρεί με σχολαστικότητα. Επιπλήττει. Παρεμβαίνει με τραχύτητα στη ζωή των άλλων, ιδιαίτερα μάλιστα των μικρών, που εύκολα εξουσιάζει. Στέκεται μπροστά τους άσπλαχνος, ανηλεής, ασυγκράτητος. Πολύ τυπικός ο ίδιος, πολύ εγκρατής και χρηστός, θέλει και οι άλλοι να τον μιμούνται, να ακολουθούν το δρόμο που ο ίδιος πορεύεται. Όσοι δεν συμμορφώνονται προς τις αρχές του, αντιμετωπίζονται με περιφρόνηση, ελέγχονται ή και τιμωρούνται, πολλές φορές μάλιστα σκληρά (Παρασκευόπουλος,1985).

Ο αυστηρός πατέρας μπορεί να έχει όλα τα παραπάνω γνωρίσματα, σε μεγάλο ή σε μικρό βαθμό. Η αυστηρότητα του έναντι των παιδιών μπορεί να παίρνει ήπια, μέτρια μορφή, ή υπερβαίνει ορισμένα όρια, οπότε γίνεται

αυταρχικότητα, σκληρότητα, εχθρότητα . Οι ακραίες περιπτώσεις είναι σπάνιες. Η πιο συνηθισμένη μορφή αυστηρού πατέρα είναι εκείνη του ελεγκτή, του ευαίσθητου έναντι των παιδικών σφαλμάτων ή παρεκτροπών (Χουρδάκη,1992).

Ο αυστηρός πατέρας χαρακτηρίζεται από ένα ενδιαφέρον αγάπης και φροντίδας για τα παιδιά που. Τα θέλει πρώτα στις σχολικές, επαγγελματικές και κοινωνικές επιδόσεις. Δεν ανέχεται παρεκτροπές, σφάλματα, αποτυχίες. Για να προλάβει τέτοιες ανεπιθύμητες καταστάσεις, χρησιμοποιεί όλες τις μορφές της αυστηρής του παρουσίας. Περιορίζει την ελευθερία και την αυτόνομη συμπεριφορά των παιδιών. Χαράζει τον δρόμο τους και καθοδηγεί την οικογενειακή, σχολική και κοινωνική τους δραστηριότητα. Μπροστά στο μεγάλο όραμα της προόδου των παιδιών, θυσιάζει άλλα αγαθά. Γι' αυτό φαίνεται απαιτητικός ,σκληρός, ανυποχώρητος, υπερβολικός (Κουναλάκη,1980).

4)Απών πατέρας

Απών είναι αυτός που δεν είναι παρών εκεί όπου εντάσσεται κοινωνικά, οικογενειακά, επαγγελματικά. Αυτός που απουσιάζει από το χώρο των κυρίων ή των δευτερευόντων καθηκόντων του. Αυτή είναι φυσική απουσία. Υπάρχει όμως και ψυχολογική. Μπορεί ένα άτομο να είναι σωματικά παρών, αλλά ψυχικά εκτός χώρου ή και χρόνου. Η αδιαφορία του για όσα συμβαίνουν γύρω του τον απομακρύνει από τον ανθρώπινο περίγυρο του. Απών είναι το αφηρημένο, το απρόσεχτο ή το ψυχικά άρρωστο άτομο. Έχουμε λοιπόν, φυσική και ψυχική απουσία. Και οι δύο αυτές μορφές οδηγούν στο ίδιο αποτέλεσμα, την αδιαφορία για ότι συντελείτε στο κοινωνικό περιβάλλον, με την ευρύτερη ή την στενότερη του έννοια (Χουρδάκη,1995).

Απών πατέρας είναι ο αδιάφορος, ο αμέτοχος στο δημιουργικό έργο της οικογένειας του και μάλιστα στο μορφωτικό έργο της αγωγής των παιδιών του.

Απών δεν είναι μόνο ο πατέρας που οι επαγγελματικές του υποχρεώσεις τον κρατούν μακριά από τα πατρικά του καθήκοντα. Είναι και αυτός που δεν θέλει ή που δεν μπορεί να ανταποκριθεί στην εκπλήρωση του ρόλου του. Το τελευταίο μπορεί να οφείλεται σε αδυναμίες σωματικές, πνευματικές, χαρακτηριστικές (Παρασκευόπουλος,1985).

Η φυσική απουσία του πατέρα μπορεί να είναι μικρής ή μεγάλης διάρκειας. Στην πρώτη περίπτωση εντάσσεται η απουσία από το σπίτι για την καθημερινή εργασία ή ακόμα και εκείνη που γίνεται για τον ίδιο σκοπό και διαρκεί εβδομάδες ή και μήνες. Είναι γνωστές οι ιδιαίτερες υποχρεώσεις ορισμένων κοινωνικών κατηγοριών, που δεν μπορούν να ασκήσουν το επάγγελμά τους κοντά στην οικογένεια. Τέτοιοι είναι οι ναυτικοί, οι ψαράδες, οι μετανάστες. Στις περιπτώσεις αυτές, ο πατέρας είναι κυριολεκτικά απών. Τα παιδιά δεν τον βλέπουν πάρα μετά από μεγάλα χρονικά διαστήματα. Η ταύτισή τους με αυτόν, ιδιαίτερα μάλιστα κατά τη μικρή ηλικία, χαλαρώνεται, αποδυναμώνεται. Η μητέρα των παιδιών αναγκάζεται να παίζει διπλό ρόλο, με πολλά δυσάρεστα επακόλουθα για την ίδια, αλλά προπάντων για τα παιδιά. Το μεγάλο βάρος που επωμίζεται η μητέρα, οι ανησυχίες και οι αγωνίες της, η ανασφάλεια, η άτακτη συμπεριφορά των παιδιών, οι συγκρούσεις, αλλά και οι οικονομικές πολλές φορές δυσκολίες, θα επηρεάσουν δυσμενώς τη νοητική, την συναισθηματική και την ηθική ανάπτυξη των παιδιών (Αναστασιάδης 1993).

Η ψυχολογική απουσία του πατέρα είναι εξίσου σπουδαίο γεγονός. Πολλοί πατέρες είναι αδιάφοροι για το έργο της αγωγής των παιδιών τους. Το θεωρούν πάρεργο. Τις περισσότερες ημέρες έρχονται στο σπίτι αργά, τότε που τα παιδιά κοιμούνται, και φεύγουν πάλι πολύ νωρίς το πρωί. Είναι οι «μεγάλοι» επισκέπτες της οικογένειας, που ξέρουν μόνο να καλύπτουν τις οικονομικές ανάγκες των παιδιών, τα οποίο πολλές φορές ούτε τα σαββατοκύριακα βλέπουν όπως πρέπει και όσο πρέπει. Είναι τόσο

απορροφημένοι από τον έξω κόσμο, το επάγγελμα, τη διασκέδαση, τα σπορ, τα χόμπι, που τα παιδιά μόνο ευκαιριακά μπορεί να τα δουν. Γίνονται έτσι πρόξενοι ρωγμών της τριαδικής σχέσης «μητέρα- πατέρα- παιδί». Συνήθως, η σχέση αυτή, στα πλαίσια των οικογενειακών αλληλεπιδράσεων εμφανίζεται με την διπολική της μορφή «μητέρα-παιδί». Πρόκειται για μια αγωγή μονόπλευρη, θηλυπρεπή, που θα προκάλεσε διαταραχές στην ομαλή εξέλιξη του παιδιού. Ιδιαίτερα, η κρίση που θα ξεσπάσει στις παιδικές ψυχές κατά την εφηβική ηλικία θα είναι επιζήμια για την πρόοδο και το μέλλον του νέου ανθρώπου. Πολλές επαναστατικές τάσεις, πολλές αντιθέσεις, συγκρούσεις και παρεκτροπές των σημερινών νέων οφείλονται στην απουσία του πατέρα (Olivier,1980).

5) Πατρικός τύπος

Ο πατρικός τύπος διαθέτει ανεπτυγμένο πατρικό αίσθημα, σεβασμό προς το παιδί, και τη δυνατότητα για σωστή επικοινωνία μαζί του, στο πλαίσιο της οποίας μπορεί εκείνο εκφράζεται ελεύθερα και να αντλεί συνεχή στήριξη. Η διαπροσωπική σχέση με το παιδί λειτουργεί εποικοδομητικά, ο πατέρας αυτός ωστόσο διατηρεί σε κάποιο βαθμό απόσταση, θεωρώντας τις ευχάριστες εμπειρίες με το παιδί αποκλειστικό καθήκον της μητέρας.

Έχει ιδιαίτερα ανεπτυγμένο το πατρικό αίσθημα, κρατώντας πάντα μια σχετική απόσταση, ώστε τα παιδιά να μην ξεχνούν ότι πάνω απ' όλα είναι πατέρας τους (Κρασανάκης,1991).

Είναι ο τύπος που τα παιδιά μπορούν να βασιστούν, να συζητούν τα προβλήματά τους, αλλά του είναι δύσκολο να παίξει μαζί τους, ή να διασκεδάσει γιατί το θεωρεί ως καθήκον της μητέρας (Canitz, 1993).

6)Υπερπροστατευτικός τύπος

Είναι εκείνος ο πατέρας που ασχολείται με περιέργεια και σχολαστικότητα παντού σε όλα τα θέματα των παιδιών του χωρίς καμία διακριτικότητα και σεβασμό. Θα πρέπει να κατανοήσουν οι γονείς ότι η υπερπροστασία, που ασφυκτικά ασκούν ορισμένοι γονείς στα παιδιά τους, δημιουργεί σε αυτά άγχος, ανασφάλεια και κλονισμό της αυτοπεποίθησης τους και τα παρεμποδίζει να κοινωνικοποιηθούν και να ωριμάσουν. Μια ασφυκτική υπερπροστασία και καταπιεστική αστυνόμευση είναι όχι μόνο επιζήμια, αλλά και περιττή για έναν πατέρα που είναι πραγματικός καθοδηγητής και αληθινός σύμβουλος των παιδιών (Αναστασιάδης, 1993).

7)Πατέρας-Φίλος

Ο τύπος του πατέρα-φίλου προς τα παιδιά του, που απαντά συχνά στις μέρες μας, είναι ο τύπος του ανώριμου πατέρα, που ίσως ο ίδιος καταπιέστηκε κατά την παιδική και εφηβική του ηλικία και για αυτό παραιτείται από τον σωστό πατρικό του ρόλο, τον προστατευτικό και καθοδηγητικό, και αφήνει το γιο ή την κόρη του στην πιο κρίσιμη ηλικία τους να κάνουν ό,τι θέλουν. Και όταν μαθαίνει τα παραστρατήματα τους, μένει αδιάφορος και απαθής, με τη δικαιολογία ότι τάχα δεν έκαναν κανένα κακό και ότι όλοι οι νέοι σήμερα τα ίδια κάνουν. Θα πρέπει να συνειδητοποιήσει ο κάθε γονέας ότι άλλο πράγμα είναι φιλία και άλλο φιλικότητα που σημαίνει συμπαθητική και αγαπητή στάση, χωρίς την οποία δεν μπορεί να ασκηθεί καμία σωστή αγωγή. Αντίθετα όμως την ανάγκη για τη φιλία την ικανοποιεί το παιδί με στενούς δεσμούς μόνο με συνομήλικους του, ενώ την ανάγκη για φιλικότητα και αγάπη, την ικανοποιεί όταν έχει γονείς με υπευθυνότητα, σταθερότητα, ετοιμότητα και ανιδιοτελή αγάπη (Αναστασιάδης, 1993).

8)Ο πατέρας χωρίς κύρος και πυγμή

Ο τύπος του πατέρα χωρίς κύρος και πυγμή δεν μπορεί να ανταποκριθεί στον προστατευτικό και καθοδηγητικό ρόλο του πατέρα, γιατί δεν ικανοποιεί την έμφυτη τάση του παιδιού να βρει έναν ώριμο τον οποίο ψάχνει πρώτα στον πατέρα του, ώστε να του χρησιμεύσει με τα λόγια και τα έργα του και γενικά με την όλη του την προσωπικότητα ως πρότυπο για ταύτιση (Μουσούρου,1994).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗ

5.1 ΤΑ ΚΙΝΗΤΡΑ ΓΙΑ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΑΝΤΡΑ

Κάθε άνθρωπος γεννιέται με τις προσωπικές του ανάγκες και επιθυμίες. Με βάση αυτές πορεύεται στη ζωή προσπαθώντας να καλύψει τόσο τις φυσιολογικές όσο και ψυχολογικές του ορμές . Ολόκληρη ζωή είναι ένας αγώνας για επιβίωση, επιτυχία και αυτοπραγμάτωση. Τόσο τα εσωτερικά όσο και τα εξωτερικά κίνητρα είναι αυτά που ωθούν κάποιον να πάρει αποφάσεις και να ενεργήσει σύμφωνα με επιθυμίες του. Κάθε άνθρωπος διαθέτει κίνητρα που εξηπυρετούν κάποιους σκοπούς για διάφορες φάσεις της ζωής του. Ένα από αυτά είναι και το κίνητρο για την αναπαραγωγή. Οι άνθρωποι ως κοινωνικά όντα αναζητούν την συντροφικότητα και την αγάπη, δεν ζουν μόνοι τους (Parke, 1987).

Εκτός όμως πολλές αλλαγές που έχουν γίνει σε πολιτισμικό ,κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, έχουν επέλθει αλλαγές και στον τομέα της ανθρώπινης γονιμότητας. Η υπογονιμότητα είναι ένα πλήγμα για την κοινωνία μας και με την πάροδο του χρόνου ολοένα και αυξάνεται. Με την πρόοδο όμως της τεχνολογίας έχουν βρεθεί λύσεις που βοηθούν τα ζευγάρια που θέλουν να τεκνοποιήσουν, να αποκτήσουν πλέον παιδιά. Τα περισσότερα παιδιά που γέννιούνται σήμερα είναι πιο επιθυμητά από τους γονείς, αφού ο σωστός προγραμματισμός από τη μεριά τους και οι ποικίλες μέθοδοι αποφυγής μιας ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης, βοηθούν ώστε να γεννηθούν παιδιά επιθυμητά, πράγμα που ωφελεί και στη σωστή ανάπτυξη και ανατροφή τους. Επομένως, αν και πότε θα αποκτήσει ένα ζευγάρι παιδιά είναι πλέον ατομική επιλογή και απόφαση.(Fischer,2000). Η επιθυμία ενός άνδρα να αποκτήσει παιδί εξαρτάται από πολλούς παράγοντες, όπως βιολογικούς, πολιτισμικούς κοινωνικούς,

προσωπικούς και ψυχολογικούς. Τα κίνητρα επομένως που ωθούν κάποιον σε αναπαραγωγή είναι τόσο εσωτερικά, εγγενή όσο και εξωτερικά.

A) Οι βιολογικοί παράγοντες και συγκεκριμένα ορισμένες ορμόνες μπορούν να συμβάλουν σε κάποιο βαθμό στην επιθυμία αναπαραγωγής, όμως σε αυτούς παρεμβαίνουν και άλλοι περιβαλλοντικοί παράγοντες, όπως η εμπειρία και η μάθηση, ιδιαίτερα η πρώιμη κοινωνική μάθηση κατά την παιδική ηλικία του άντρα. Οι ορμόνες αν και ασκούν άμεση επίδραση σεξουαλική ανάπτυξη του ανθρώπου, ωστόσο η επίδρασή του στη δημιουργία κινήτρου για σεξουαλική συμπεριφορά και αναπαραγωγή δεν είναι τόσο ξεκάθαρη. Η τεστοστερόνη επιδρά στη σεξουαλική συμπεριφορά, ενώ τα οιστρογόνα όχι. Στους άνδρες ο ρόλος των ανδρογόνων συνίσταται στη δημιουργία της επιθυμίας. Στον άνθρωπο η σεξουαλική συμπεριφορά δεν εξυπηρετεί μόνον αναπαραγωγικούς λόγους και γι' αυτό δεν εξαρτάται και αποκλειστικά από τις ορμόνες, αλλά συμμετέχει και η εμπειρία και η μάθηση.

Επίσης έχει βρεθεί ότι ορισμένοι νευρομεταβιβαστές, όπως η ντοπαμίνη και η νορεπινεφρίνη ,αλλά και η φενιλεφιλανίνη παίζουν ένα ορισμένο ρόλο στη διαδικασία της αναπαραγωγής. Οι συγκεκριμένες ουσίες είναι διεργετικές και προκαλούν αισθήματα ευφορίας και ευχαρίστησης. Έχει βρεθεί ότι σε ζευγάρια που είναι μαζί, οι ουσίες αυτές βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα στα δύο με τρία πρώτα χρόνια του γάμου, μετά μειώνονται. Αυτό ίσως να συνδέεται με την ολοκλήρωση της αναπαραγωγής και επιθυμίας για δημιουργία απογόνων. Η διατήρηση του ενδιαφέροντος και της αγάπης στα παντρεμένα ζευγάρια για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα γίνεται για άλλους λόγους, όπως οι κοινοί στόχοι και τα ενδιαφέροντα και δεν στηρίζεται μόνο στη σεξουαλική έλξη (Fischer,2000).

B) Η επιθυμία για παιδί στον άντρα επίσης εξαρτάται από πολιτισμικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Ένας από αυτούς τους παράγοντες είναι οι αξίες της κοινωνίας μέσα στην οποία ζει ο άνδρας. Οι συνθήκες της κοινωνίας μέσα στην

οποία ζει επηρεάζουν την απόφαση του και συνήθως οι συνθήκες αυτές αλληλεπιδρούν με τα πρότυπα, τις αξίες και τα πιστεύω του ατόμου. Η γονιμότητα έχει μεγάλη αξία στην κοινωνία μας. Η κοινωνία περνάει συνήθως την αντίληψη ότι για να νιώθει κάποιος πετυχημένος και ολοκληρωμένος ως άνθρωπος, για να φτάσει στην προσωπική και κοινωνική καταξίωση, πρέπει να δημιουργήσει οικογένεια και να αποκτήσει παιδί.

Επίσης ο προορισμός του άντρα, αλλά και της γυναίκας, είναι η απόκτηση παιδίων. Ακόμη μεγαλύτερο πλήγμα θεωρείται για την κοινωνία η υπογονιμότητα και η μη απόκτηση απογόνων για τη γυναίκα παρά για τον άντρα. Αυτά τα πρότυπα έχουν περάσει κάποιο βαθμό και έχουν επηρεάσει τις αντιλήψεις των ανδρών. Αυτό φαίνεται και από έρευνες που έγιναν όπου ρωτήθηκαν σχετικά με αυτό κάποιοι άνδρες και βρέθηκε ότι όντως πιστεύουν το να μην αποκτήσουν παιδιά, είναι πιο το οδυνηρό για τις γυναίκες παρά για τους ίδιους. Περισσότερες γυναίκες αποκτούν προσωπική και κοινωνική αξία έτσι, αφού αυτός είναι ο προορισμός τους. Οι ίδιοι μπορούν να αντισταθμίσουν αυτή την έλλειψη και τα συναισθήματα μοναξιάς μέσα από την επαγγελματική τους καταξίωση περισσότερο απ' ό,τι οι γυναίκες. Αρκετοί είναι οι άνδρες που έχουν ανατραφεί με αυτόν τον τρόπο και έχουν μάθει να λειτουργούν έτσι. Παρόλα αυτά οι πιέσεις αυτές και οι αξίες της κάθε κοινωνίας επηρεάζουν ως ένα βαθμό τη συμπεριφορά. Μεγαλύτερο ρόλο παίζουν οι ατομικές επιλογές, η κρίση του καθενός, οι προσωπικές του αξίες και πεποιθήσεις. Το μορφωτικό επίπεδο του κάθε ατόμου και η κριτική του σκέψη είναι παράγοντες που καθορίζουν συνήθως αν κάποιος θα δεχτεί και θα συμμορφωθεί με τις αξίες της κοινωνίας (Χουντουμάδη, 1998).

Ένας δεύτερος παράγοντας είναι το επάγγελμα του άνδρα. Εδώ περιλαμβάνονται οι φιλοδοξίες του κάθε άνδρα για την επαγγελματική του σταδιοδρομία, οι υποχρεώσεις απέναντι στην εργασία του, ο ελεύθερος χρόνος και οι συνθήκες εργασίας, όπως επίσης και ικανοποίηση και οικονομικές

απολαβές. Όλοι αυτοί οι παράμετροι μπορούν να επηρεάσουν είτε αρνητικά είτε θετικά την απόφασή του να αποκτήσει παιδί. Το στρες και οι άσχημες συνθήκες εργασίας επηρεάζουν αρνητικά την επιθυμία του για παιδί. Αντίθετα η ευχαρίστηση που δέχεται κάποιος από την εργασία του, βελτιώνει την αυτοεκτίμηση του και εφόσον νιώθει επιτυχημένος σε αυτό τον τομέα, είναι έτοιμος να προχωρήσει ένα βήμα μπροστά και να προχωρήσει προς την πατρότητα.

Επίσης οι ικανοποιητικές οικονομικές απολαβές ενισχύουν την επιθυμία του για παιδί, αφού μπορεί να το αναθρέψει χωρίς στερήσεις. Αντίθετα η ανεργία και η φτώχεια είναι από τους παράγοντες που συνήθως αποτρέπουν τον άντρα από την επιθυμία του για οικογένεια. Οι υπερβολικές φιλοδοξίες και τα όνειρα για την επαγγελματική του σταδιοδρομία, επίσης, λειτουργούν αρνητικά, εφόσον τα άτομα αυτά αφοσιώνονται ολοκληρωτικά στην καριέρα τους με αποτέλεσμα το περιορισμένο ελεύθερο χρόνο για άλλες δραστηριότητες. Όσο υψηλότερες προσδοκίες έχεις κάποιος για την καριέρα του, τόσο λιγότερες είναι οι ανάγκες του για τη δημιουργία οικογένειας (Burman, 1999).

Ένας τρίτος παράγοντας είναι η σχέση του άνδρα με την οικογένειά του και ιδιαίτερα με το πατέρα του. Ο άνδρας που μεγάλωσε σε μια ενωμένη οικογένεια όπου εισέπραξε αισθήματα τρυφερότητας και αγάπης και όπου σχέση του με τον πατέρα ήταν αρμονική, έχει περισσότερες πιθανότητες να αναπτύξει το κίνητρο για την δική του πατρότητα. Τα πρότυπα που θα πάρει ένα παιδί από την οικογένεια του διαμορφώνει μεγάλο βαθμό την προσωπικότητά του. Η αρμονική σχέση των γονιών του και ανατροφή κοντά σε έναν πατέρα που είναι στο πλάι του κάθε στιγμή και του δείχνει την αγάπη του, βοηθούν ώστε το παιδί αργότερα στην ενήλικη ζωή, να ακολουθήσει ένα τέτοιο πρότυπο ζωής, να αναπτύξει μια ισότιμη και αρμονική συζυγική σχέση και να αναπτύξει το ένστικτο της πατρότητας. Αντίθετα οι άντρες που στερήθηκαν την πατρική φιγούρα στα παιδικά τους χρόνια, ίσως θέλουν να αποφύγουν την πατρότητα για

να μην προκαλέσουν τις ίδιες στερήσεις και κάνουν τα ίδια λάθη με τα παιδιά τους(Burman,1999).

Γ) Εκτός από τους παραπάνω παράγοντες πολύ σημαντικό ρόλο στην απόφαση αυτή του άνδρα να γίνει πατέρας, παίζουν και οι προσωπικοί παράγοντες. Κάθε άνδρας έχει κάποιους δικούς του προσωπικούς λόγους και ανάγκες που τον ωθούν να γίνει πατέρας. Αυτά είναι τα προσωπικά , τα εσωτερικά κίνητρα του καθενός. Κάθε άνδρας διαφέρει ως προς τις ανάγκες αυτές, αφού έχουν σχέση με τις απόψεις του για το θέμα της πατρότητας.

Ένας από τους λόγους που επιθυμεί ένας άνδρας να γίνει γονέας είναι και η ανάγκη του για αποδοχή από τους άλλους, αλλά και από τον ίδιο του τον εαυτό του ως υπεύθυνου μέλους της κοινωνίας. Έτσι θα αυξηθεί η αυτοεκτίμηση και θα νιώσει ολοκληρωμένος ως άνθρωπος.

Ένας δεύτερος λόγος είναι η επιθυμία του για επέκταση και συνέχιση του ονόματός του και του ιδίου του εαυτού του . Έτσι θα αποκτήσει νέο νόημα η ζωή του, θα γευτεί νέες εμπειρίες και θα αφήσει πίσω του απογόνους.

Ένας τρίτος λόγος είναι η ανάγκη του να δώσει και να πάρει στοργή και αγάπη και να εκφράσει την τρυφερότητα του απέναντι σε κάποιον. Μέσα από αυτή τη σχέση του με το παιδί θα βελτιωθεί ως άνθρωπος, θα μάθει να θυσιάζεται και να κατανοεί τις ανάγκες των άλλων.

Ένας τέταρτος λόγος είναι η ανάγκη διασκέδασης και χαράς που προσφέρουν τα παιδιά. Μέσα από το παιχνίδι με τα παιδιά θα ξαναβιώσουν και οι ίδιοι παιδιά, θα ξαναβιώσουν τα δικά τους παιδικά χρόνια και ίσως εκπληρώσουν τα όνειρά τους, που ίσως έμειναν ανεκπλήρωτα.

Ακόμη άλλος ένας λόγος είναι η επιθυμία τους για συντροφιά και φροντίδα στα επόμενα χρόνια. Ο φόβος της μοναξιάς τους ωθεί στο να αποκτήσουν παιδιά ώστε να εισπράξουν και οι ίδιοι την απαραίτητη φροντίδα και αγάπη

τους όταν φτάσουν σε μεγαλύτερη ηλικία. Επίσης μέρος της φροντίδας των παιδιών του θα είναι οικονομική βοήθεια που θα δεχτούν από τα παιδιά τους (Χουντουμάδη, 1999).

Ένας τελευταίος λόγος είναι η επιθυμία και προσπάθεια των ανδρών να σώσουν μια δυσλειτουργική συζυγική σχέση. Πολλοί πιστεύουν ότι με την απόκτηση ενός παιδιού θα βελτιωθούν και οι σχέσεις των συζύγων και θα αντιμετωπιστούν τυχόν προβλήματα μέσα στο γάμο. Ένα παιδί όμως δεν είναι αρκετό για να σώσει ένα γάμο που νοσει, ούτε για να αποφευχθεί ένα διαζύγιο. Σε τέτοιες περιπτώσεις το παιδί είναι αυτό που θα δεχτεί τις περισσότερες αρνητικές συνέπειες της διαταραγμένης σχέσης, αφού δεν θα πληρούνται οι προϋποθέσεις για τη σωστή του ανατροφή (Χουντουμάδη, 1999).

Σε μια έρευνα του Owens στην Αγγλία ένας αριθμός ανδρών ρωτήθηκε για τα κίνητρα αναπαραγωγής. Η απάντηση που έδωσαν οι περισσότεροι ήταν ότι το θεωρούσαν κάτι το φυσικό, ως αναμενόμενο, ένα γεγονός, που θα γινόταν σε κάποια φάση της ζωής τους. Επιθυμούσαν παιδιά, γιατί αυτούς σήμαιναν ευτυχία, χαρά, συντροφικότητα. Ήθελαν να αποκτήσουν παιδιά ώστε να γίνουν μια ολοκληρωμένη οικογένεια και το θεωρούσαν ως το επόμενο φυσικό στάδιο του γάμου. Μάλιστα, προτιμούσαν οι ίδιοι οι άντρες ένα αγόρι για τον εαυτό τους και αργότερα ένα κορίτσι για συντροφιά στη σύζυγό τους (Χουντουμάδη, 1999).

Δ) Υπάρχουν και ορισμένοι ψυχολογικοί παράγοντες που ωθούν τον άντρα στην αναπαραγωγή. Τα ψυχολογικά αυτά κίνητρα έχουν μελετηθεί από ψυχαναλυτές, οι οποίοι έδωσαν τις ερμηνείες τους για αυτές τις ανάγκες των αντρών. Η ψυχαναλυτική αυτή εξήγηση στηρίζεται στην προσωπικότητα του ατόμου στην παιδική του ηλικία, ενώ δεν αναζητούν τις ρίζες της επιθυμίας αναπαραγωγής τις συνθήκες που επικρατούν όταν το άτομο ενηλικιωθεί. Τα κίνητρα αυτά είναι συνειδητά και σχετίζονται με την ψυχοσεξουαλική ανάπτυξη, τη διαμόρφωση του εγώ και τα γονεϊκά πρότυπα. Πρώτος ο Freud

μίλησε για τις δύο ορμές , τις ενστικτώδεις δυνάμεις του πηγάζουν από την ψυχική ενέργεια του ανθρώπου. Αυτές είναι η **libido** το ένστικτο της ζωής και το ένστικτο του θανάτου . Οι διάφορες επιθυμίες που δημιουργούνται στον άνθρωπο που έχουν πηγή το ένστικτο της δημιουργίας, της ζωής ή το ένστικτο της καταστροφής, του θανάτου . Την άποψη αυτή υιοθέτησαν και με βάση αυτή υποστήριξαν οι ψυχαναλυτές ότι το κίνητρο για αναπαραγωγή είναι μια έμφυτη τάση σε όλους τους άντρες που βασίζονται στο ένστικτο της επιβίωσης, της δημιουργίας (Frankl,1990).

Η πρώτη επιθυμία για παιδί στον άνδρα εμφανίζεται πολύ νωρίς, σύμφωνα με την ψυχαναλυτική άποψη, πριν τη εμφάνιση του οιδιπόδειου συμπλέγματος, κατά την διάρκεια των τριών ψυχοσεξουαλικών σταδίων του στοματικού, του πρωκτικού και του φαλλικού η πρώτη επιθυμία για παιδί εμφανίζεται στο στοματικό και πρωκτικό στάδιο, μέσα από την πλήρη εξάρτηση και της στοματικής συγχώνευσης του βρέφους με τη μητέρα. Κατά το φαλλικό στάδιο αναπτύσσει το αγόρι μια στοργή και προσκόλληση προς το γονέα του αντίθετου φύλου . Το αγόρι αρχίζει να νιώθει μια νέα μορφή αγάπης προς τη μητέρα και θεωρεί ως αντίζηλο τον πατέρα ,συγχρόνως όμως νιώθει έντονα συναισθήματα ενοχής και φόβου τιμωρίας για αιμομικτικές του αυτές διαθέσεις. Τέλος, η επιθυμία στρέφεται από τη μητέρα στον πατέρα. Ο φόβος τιμωρίας και ο φόβος ευνουχισμού που αναπτύσσει το μικρό αγόρι το κάνουν να στραφεί προς το πατέρα του, να ταυτιστεί μαζί του και να αποβάλει την αρχική του επιθυμία για την εγκυμοσύνη μέσα από την ταύτισή του με τη μητέρα. Τώρα η επιθυμία του στρέφεται στην κατεύθυνση να αποκτήσει παιδί από τη μητέρα του, ταυτιζόμενος όμως με τον πατέρα του. Αυτή η διαδικασία είναι απαραίτητη για τη φυσιολογική μελλοντική ανάπτυξη της επιθυμίας του άντρα να αποκτήσει παιδιά (Δραγώνα & Ναζίρη, 1995).

Μια δεύτερη ψυχαναλυτική εξήγηση για την επιθυμία για αναπαραγωγή στον άνδρα βασίζεται στην άποψη ότι η επιθυμία αυτή εκφράζει ένα φόβο και

δέος για την γυναικεία δυνατότητα της αναπαραγωγής και εγκυμοσύνης. Έτσι με το να γίνει ο ίδιος πατέρας και να ταυτιστεί με το παιδί και τη γυναίκα, διώχνουν την αρχική του επιθυμία για ταύτιση με τη μητέρα του (Δραγώνα & Ναζίρη, 1995).

Μια τρίτη εξήγηση είναι ότι οι άνδρες συνήθως νιώθουν μια σύγκρουση ανάμεσα στην ανάγκη τους για εξάρτηση και στην προσπάθεια τους να αποφύγουν μια τέτοια ανάγκη. Έτσι η επιθυμία για απόκτηση παιδιού επιβεβαιώνει τον ανδρισμό τους και τους βοηθάει να απαλλαχτούν από την αρχική τους εξάρτηση με το δικό τους πατέρα. Έτσι δεν νιώθουν τώρα πια ως οι αδύναμοι που έχουν ανάγκη και τη φροντίδα του πατέρα τους, αλλά παίρνουν οι ίδιοι τη θέση του ισχυρού πια, την οποία κατείχε ο πατέρας τους, με το να φροντίζουν το πιο αδύναμο που είναι το βρέφος και η μητέρα. (Δραγώνα & Ναζίρη, 1995).

Μια τέταρτη εξήγηση προκύπτει μέσα από την έμφυτη αγωνία και το φόβο του θανάτου που υπάρχει στον άνδρα. Έτσι δημιουργείται η επιθυμία προέκτασης του εαυτού τους και αυτοπραγμάτωσης . Με την απόκτηση απογόνων εκπληρώνεται αυτή η ναρκισσιστική αίσθηση της παντοδυναμίας του ατόμου, αφού έτσι συνεχίζεται ο εαυτός του ίδιου του πατέρα μέσα από τους απογόνους του. Ακόμη εκπληρώνεται η επιθυμία της δημιουργίας(Δραγώνα & Ναζίρη, 1995).

Μια άλλη ερμηνεία είναι αυτή που σχετίζεται με τα αισθήματα ενοχής που βιώνει ο άνδρας, καθώς αποχωρίζεται τους γονείς και απομακρύνεται από την οικογένεια καταγωγής του. Πίσω από αυτόν τον αποχωρισμό κρύβεται μια επιθυμία ταύτισης του άντρα με τους γονείς του . Έτσι η επιθυμία για παιδί έρχεται να καλύψει την ενοχή που νιώθει ο άνδρας για την απομάκρυνση του και τον αποχωρισμό από τους γονείς του. Με την απόκτηση του παιδιού του θα προσφέρει στους γονείς του το παιδί που δεν μπορεί να είναι πια ο ίδιος για αυτούς. Έτσι αυτή η «προσφορά» τους ξαναζωντανεύει τους γονείς του. Μέσα

από αυτή την ζωντάνια αναζωογονείται και ο ίδιος ταυτιζόμενος με τους γονείς και αντιμετωπίζει την αρχική του ενοχή για τον αποχωρισμό από αυτούς (Δραγώνα & και Ναζίρη, 1995).

Επομένως πολλοί είναι οι παράγοντες που συμβάλλουν στη δημιουργία επιθυμίας για αναπαραγωγή τον άντρα. Το κίνητρο αυτό δημιουργεί τις βάσεις του από πολύ νωρίς και συνεχίζει να αναπτύσσεται σε όλη την πορεία της ζωής του άντρα μέχρι την ενηλικίωση του και την τελική του απόφαση να αποκτήσει παιδιά. Η οικογένεια του άντρα, ο τρόπος ανατροφής του και η σχέση του με τον πατέρα του και γενικότερα οι εμπειρίες της παιδικής του ηλικίας είναι παράγοντες που παίζουν σημαντικό ρόλο για την απόκτηση θετικής στάσης απέναντι στην πατρότητα. Στη συνέχεια οι προσωπικές αντιλήψεις και οι πεποιθήσεις του κάθε άνδρα θα αλληλεπιδράσουν με τους κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες για τις αντιλήψεις της κοινωνίας μέσα στην οποία ζει, έτσι ώστε τελικά να διαμορφωθεί μια τελική στάση και συμπεριφορά του άντρα απέναντι στην πατρότητα. Όλοι αυτοί οι παράγοντες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και συμβάλλουν θετικά ή αρνητικά στη δημιουργία κινήτρου για αναπαραγωγή, η απόφαση όμως ενός άνδρα να γίνει πατέρας και να αποκτήσει οικογένεια είναι προσωπική απόφαση και επιλογή του καθενός.

5.2 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗΝ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗ

Ο πατρικός ρόλος ξεκινάει από τη στιγμή που το ζευγάρι αποφασίζει από κοινού να αποκτήσει παιδί και η περίοδος εγκυμοσύνης, είναι για τους άνδρες μια εποχή όπου αρχίζουν να συνειδητοποιούν πλέον τον πατρικό τους ρόλο και η ζωή τους αρχίζει να παίρνει μια διαφορετική πορεία, αφού είναι και αλλά τα καθήκοντα που πρέπει τώρα να αναλάβουν. Η εγκυμοσύνη δεν είναι μια ατομική υπόθεση, αλλά αποτελεί οικογενειακή υπόθεση. Η αμοιβαία αγάπη, κατανόηση και επικοινωνία ανάμεσα στο ζευγάρι, όπως και η προγραμματισμένη απόφαση να αποκτήσουν παιδί είναι σημαντικοί παράγοντες που συμβάλουν στην επιτυχία του γονεϊκού και πατρικού ρόλου. Ο πατέρας μπορεί να παίξει σπουδαίο ρόλο στην διάρκεια της εγκυμοσύνης της συζύγου του (Parker, 1987).

Όπως στη μέλλουσα μητέρα συμβαίνουν αλλαγές στη διάρκεια της εγκυμοσύνης, έτσι και στον πατέρα παρατηρούνται κάποιες αλλαγές τόσο σε ψυχολογικό, σωματικό όσο και κοινωνικό επίπεδο. Όλα αυτά εξαρτώνται από την προσωπικότητα του κάθε πατέρα, όμως σε αρκετούς από αυτούς παρατηρούνται αλλαγές όπως απώλεια της όρεξης, εμετοί, ναυτίες. Επίσης, κατάθλιψη, ένταση, άγχος, αϋπνίες. Επίσης όσο προχωράει η διαδικασία της εγκυμοσύνης, οι άνδρες δείχνουν όλο και περισσότερο ενδιαφέρον για το μωρό. Πολλοί είναι αυτοί που θέλουν να ενημερωθούν και διαβάζουν σχετικά βιβλία για να αποκτήσουν γνώσεις. Επίσης πολλοί άνδρες αρχίζουν να δουλεύουν περισσότερο ή να αποκτούν και δεύτερη δουλειά για να αντιμετωπίσουν τα έξοδα της οικογένειας. Ακόμη οι άνδρες τώρα είναι πιο ανήσυχοι, περισσότερο αγχωμένοι και δείχνουν υπερβολικό ενδιαφέρον για την υγεία της συζύγου τους και του μωρού τους. Αυτά τα συμπτώματα ενισχύονται περισσότερο προς το τέλος της εγκυμοσύνης και όσο πλησιάζει η ώρα του τοκετού. Μένουν περισσότερη ώρα μπροστά στη σύζυγο τους και ανησυχούν αν θα φτάσουν

εγκαίρως στο νοσοκομείο , για την υγεία του μωρού και τον τοκετό(Parker,1987).

Παρόλα αυτά, κάθε άνδρας αντιμετωπίζει διαφορετικά την περίοδο αυτή της εγκυμοσύνης. Για το αν και σε ποιο βαθμό θα εκδηλώσει διάφορα συμπτώματα, εξαρτάται από την προσωπικότητα του καθενός, τα προσωπικά του βιώματα, τις πεποιθήσεις του και τις αξίες του, όπως και από την θέση που κατέχει στην κοινωνία. Υπάρχουν άνδρες στους οποίους η εγκυμοσύνη προκαλεί συναισθήματα ενοχής, κυρίως γιατί βιώνουν, αρνητικά και οι οποίοι δεν ήταν απόλυτα προετοιμασμένοι για αυτή την διαδικασία. Επίσης υπάρχουν εκείνοι που είναι περισσότερο προσανατολισμένοι στην καριέρα τους και συνήθως βιώνουν την εγκυμοσύνη ως βάρος και εμπόδιο για τη επαγγελματική τους σταδιοδρομία. Τέλος, υπάρχουν και αυτοί οι οποίοι είναι απόλυτα προετοιμασμένοι και περισσότερο έχουν στραμμένη την προσοχή τους στην οικογένεια, αφού αυτή είναι η μεγαλύτερη αξία για τους ίδιους. Αυτοί νιώθουν πληρότητα και τα συνθήματα τους είναι όλα θετικά και είναι απόλυτα προετοιμασμένοι για τον νέο τους πατρικό ρόλο (Diamond,1986).

Η θέση που πρόκειται να πάρει κάθε άνδρας απέναντι από την εγκυμοσύνη επηρεάζεται από το μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο, από τη σχέση του με την οικογένεια καταγωγής του, από τον προγραμματισμό και την επιθυμία της εγκυμοσύνης από την ποιότητα της συζυγικής σχέσης. Η διάρκεια της σχέσης του ζευγαριού και η ποιότητα της σχέσης αυτής επηρεάζει τη στάση του πατέρα απέναντι στην εγκυμοσύνη. Βρέθηκε ότι συνήθως στα ζευγάρια που είναι μαζί περισσότερα χρόνια, βιώνουν λιγότερες δυσκολίες ως σύντροφοι από την έναρξη της εγκυμοσύνης και οι πατέρες είναι περισσότερο προετοιμασμένοι και αναμένουν με χαρά τον ερχομό του παιδιού, απ' ότι τα ζευγάρια που αποκτούν αμέσως ένα παιδί. Η θετική στάση του άνδρα απέναντι στην εγκυμοσύνη επιδρά θετικά και στην πορεία της εγκυμοσύνης, με την συναισθηματική υποστήριξη προς την σύζυγο, αλλά και με τη βοήθεια και

προετοιμασία προς το μεγαλύτερο παιδί, όταν υπάρχει (Δραγώνα & Ναζίρη 1995).

Η εξάρτηση από τους άλλους, οι οιδιπόδειες φαντασιώσεις, συναισθήματα ζήλειας και ανταγωνισμού προς τη γυναίκα τους για αυτήν τους την ικανότητα, αμφιθυμικά συναισθήματα, μίσους και τρυφερότητας προς στη σύντροφό και το βρέφος. Τα συναισθήματα αυτά δημιουργούν ένταση και ενοχή στον άνδρα. Για να μειωθεί η ένταση βρίσκουν διέξοδο μέσα από τις σωματικές αυτές εκδηλώσεις. Επίσης αποτελεί μια ασυνείδητη επιθυμία του άνδρα να συμμετέχει στην διαδικασία της εγκυμοσύνης και του τοκετού (Δραγώνα & Ναζίρη, 1995).

Υπάρχουν κάποια συγκεκριμένα συμπτώματα που συνήθως εμφανίζονται με μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό στο 10% ως 20% των ανδρών. Οι συγκεκριμένοι άνδρες εκδηλώνουν ναυτία, εμετούς, μειωμένη όρεξη για το φαγητό, πονοκεφάλους, πόνους στο στομάχι, κριθαράκι στο μάτι, διάφορους δερματικούς ερεθισμούς και αύξηση του βάρους τους. Τα παραπάνω σημαντικά συμπτώματα εμφανίζονται μέσα από το μηχανισμό της ταύτισης. Ωστόσο αυτά τα συμπτώματα δε γίνονται φανερά ούτε από τον ίδιο τον άνδρα, ούτε τον περίγυρό του, αλλά είναι ένας τρόπος ώστε να βιώσει ο άντρας την πλευρά αυτήν της πατρότητας του με αυτόν τον τρόπο (Δραγώνα & Ναζίρη, 1995).

Η πατρότητα και εγκυμοσύνη μπορούν να ενισχύσουν την αυτοπεποίθηση του άνδρα και να κάνουν πιο ισχυρό το συναίσθημα της ικανότητας να δημιουργήσει μια νέα ζωή, ένα απόγονο. Για να ανταποκριθεί ο άνδρας σωστά στο πατρικό του ρόλο και να δεχτεί με θετικό τρόπο την εγκυμοσύνη απαιτείται και η συναισθηματική του ωριμότητα. Πρέπει να αντιληφθεί ότι δεν γεννιέται κανείς πατέρας, αλλά μαθαίνει να λειτουργεί ως πατέρας στην πορεία της και ότι σε αυτόν το νέο του ρόλο θα κάνει και λάθη, μέσα από τα οποία θα μαθαίνει και θα βελτιώνεται (Χουντουμάδη, 1998).

Ένας από τους σημαντικότερους ρόλους που καλείται να παίξει ο πατέρας κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης είναι η παροχή βοήθειας και συναισθηματικής υποστήριξης της συζύγου του. Πρέπει να φροντίζει να υπάρχει επικοινωνία μεταξύ τους για τα θέματα που τους αφορούν, να της δείχνει ότι είναι πάντα δίπλα της και βοηθός της σε όλη τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, να της δείχνει την αγάπη του και την αξία της. Μάλιστα βαθμό της συναισθηματικής στήριξης του μέλλοντα πατέρα προς την σύντροφο του, αποτελεί και μια ένδειξη για την μελλοντική συμπεριφορά του στον νέο του ρόλο ως πατέρα(Parker,1987) .

Η αξία αυτής της συναισθηματικής βοήθειας φαίνεται αργότερα και στις σχέσεις της μητέρας-βρέφους, Από έρευνες βρέθηκε ότι η θετική συναισθηματική στήριξη βοηθάει στη θετική συμπεριφορά της μητέρας προς το παιδί και στη αύξηση της ευαισθησίας της απέναντι στις ανάγκες του βρέφους. Αντίθετα, η έλλειψη μια τέτοιας βοήθειας μπορεί να οδηγήσει ακόμα και σε κατάθλιψη της μητέρας. Επίσης συναισθηματική υποστήριξη μπορεί να ζητήσει η γυναίκα και από τη μητέρα της, όμως αυτή του πατέρα έχει ιδιαίτερη σημασία και σπουδαιότητα. Μάλιστα πολύ είναι και οι ίδιοι οι άνδρες που στρέφονται στις μητέρες τους για βοήθεια, πράγμα που φανερώνει και την ανάγκη των ίδιων για συναισθηματική βοήθεια (Parke 1987).

Η σεξουαλική ζωή του ζευγαριού επίσης είναι δυνατόν να αλλάξει. Στο σώμα της γυναίκας συμβαίνουν ορισμένες ορμονικές αλλαγές που επηρεάζουν τη σεξουαλική επιθυμία της. Και εδώ πρέπει να είναι προσεκτικός ο σύντροφος και να συμβάλει με τη βοήθεια του στην αύξηση της αυτοεκτίμησης της γυναίκας. Θα πρέπει να της δείχνει ότι είναι επιθυμητή παρόλο τις αλλαγές που συμβαίνουν στο σώμα της, ότι εξακολουθεί να είναι ελκυστική για τον ίδιο, πράγμα που τη βοηθάει στην καλύτερη αποδοχή του ρόλου της ως μητέρας (Parke,1987).

Σε περιπτώσεις όπου υπάρχει στην οικογένεια και άλλο μεγαλύτερο παιδί, ο πατέρας αναλαμβάνει ακόμη ένα άλλον σημαντικό ρόλο. Την παροχή της βοήθειας του και τη συμπαράστασή του προς το παιδί, ώστε να δεχτεί τη νέα κατάσταση πιο αρμονικά. Όσο πιο έντονο είναι το ενδιαφέρον του πατέρα για το μεγαλύτερο παιδί κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης, τόσο περισσότερα και αποτελεσματικότερα βοηθάει στην προσαρμογή τους στην κατάσταση της οικογένειας. Αυτό είναι απαραίτητο, γιατί η γυναίκα σε αυτή την περίοδο συχνά γίνεται πιο ανυπόμονη και απόμακρη, πράγμα που προκαλεί θλίψη και θυμό στο μεγαλύτερο παιδί. Επίσης γίνεται ευέξαπτη με αποτέλεσμα να ξεσπά πολλές φορές αρνητικά στο μεγαλύτερο παιδί, το οποίο είναι δυνατό να παλινδρομήσει σε προηγούμενες συνήθειες του και να αλλάξει τη συμπεριφορά του. Γι' αυτό το λόγο κρίνεται αναγκαία και απαραίτητη η συμβουλή του πατέρα και σε αυτό το τομέα, ώστε να επιτευχθεί μια πιο ομαλή προσαρμογή και ένα θετικό συναισθηματικό κλίμα στην οικογένεια (Parke,1987).

Κατά τη περίοδο της εγκυμοσύνης η προετοιμασία που γίνεται από την πλευρά του άνδρα για να αποδεχτεί και να αναλάβει το νέο του ρόλο ως πατέρας, έχει χαρακτηριστεί ως μια περίοδος κρίσης και κυρίως αυτούς που γίνονται πατέρες για πρώτη φορά. Είναι μια εποχή που έχει πολλές ανακατατάξεις και ραγδαίες εξελίξεις τόσο από ψυχολογική όσο και από κοινωνική πλευρά. Είναι μια έντονη δοκιμασία για τον ψυχισμό του άνδρα , την οποία μπορεί να βγει είτε πιο δυνατός είτε πιο αποφασιστικός, είτε πιο αποδυναμωμένος. Ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία του κάθε άνδρα ξεχωριστά και τις πεποιθήσεις και τις προσδοκίες που έχει από την εγκυμοσύνη και από το αν αισθάνεται έτοιμος να αναλάβει τον πατρικό του ρόλο, από αυτά κυρίως θα κριθεί και σε ποιο βαθμό θα περάσει και η συγκεκριμένη κρίση (Δραγώνα & Ναζίρη, 1995) .

Ορισμένοι άνδρες είναι πιθανόν να περάσουν την κρίση αυτή με πιο βαριά συμπτώματα για αυτούς, να είναι μια ιδιαίτερα δύσκολη φάση της ζωής της. Κάποιοι άλλοι την παίρνουν με φυσιολογικά συμπτώματα και είναι το μεγαλύτερο ποσοστό των ανδρών αυτών, ενώ κάποιοι άλλοι ,ελάχιστοι αντιμετωπίζουν την περίοδο αυτή της ζωής τους ως την πιο εύκολη, χωρίς ιδιαίτερα συμπτώματα και ανησυχίες. Οι άνδρες αυτοί συνήθως αισθάνονται ευχάριστα συναισθήματα και ικανοποίηση από την αλλαγή της ζωής τους. Ιδιαίτερη δυσκολία αντιμετωπίζουν συνήθως οι πατέρες μικρής ηλικίας, για τους οποίους ίσως η εγκυμοσύνη να είναι μια ανεπιθύμητη κατάσταση επειδή αποτελεί εμπόδιο στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία και επιπλέον επιβάρυνση της οικονομικής τους κατάστασης (Χουντουμάδη, 1998).

Οι πιο συνηθισμένες εκδηλώσεις που εμφανίζονται στους άνδρες σε αυτήν την περίοδο της εγκυμοσύνης είναι συναισθήματα μοναξιάς και αποκλεισμού , τα συμπτώματα του φαινομένου «COUVADES» , πολλοί οδηγούνται σε άγχος και καταθλιπτικά συμπτώματα και σε άλλες δυσκολίες, όπως σεξουαλικές διαταραχές, απομόνωση και δυσκολίες στις διαπροσωπικές και κοινωνικές τους σχέσεις (Δραγώνα & Ναζίρη,1995) .

Τα συμπτώματα αυτά που βιώνουν οι άνδρες σε αυτή την ιδιαίτερη φάση της ζωής τους θα μπορούσε να χωριστούν σε δύο κατηγορίες, τις συναισθηματικές εκδηλώσεις και τις σωματικές εκδηλώσεις. Οι συναισθηματικές φύσεως εκδηλώσεις μπορούν να πάρουν τη μορφή απλών συναισθημάτων, όπως μοναξιά, άγχος είναι θα εκδηλωθούν σε πιο βαριές μορφές, όπως κατάθλιψη ή άλλες ψυχικές διαταραχές. Ο πατέρας συνήθως βιώνει την εγκυμοσύνη διαφορετικά από τη σύζυγό του, περισσότερο αισθάνεται σαν παρατηρητής. Είναι πιθανόν να αισθάνεται ορισμένες φορές κάπως «χαμένος στον κόσμο του» , πράγμα που το προκαλεί άγχος και αγωνία. Πρέπει να καταβάλει προσπάθεια ώστε να μπει στη θέση της συζύγου του και να δει πιο αντικειμενικά την ίδια την κατάσταση. Αντίθετα μπορεί να οδηγηθεί

σε αισθήματα μοναξιάς και αποκλεισμού. Τα παραπάνω φανερώνουν επίσης και μια ανάγκη εξάρτησης του άνδρα από τη σύζυγό του, η οποία είναι ως αποτέλεσμα της έντονης ενασχόλησης και απορρόφησης της συζύγου από τις δίκες της σωματικές και ψυχικές αλλαγές. Με το να δείχνει την ανάγκη του για περισσότερη προσοχή και ενδιαφέρον από τη σύζυγο, εκδηλώνει μια ασυνείδητη ανάγκη του για το ενδιαφέρον και προσοχή από τη μητέρα του και έτσι αναβιώνει κάποιες παιδικές συγκρούσεις που έζησε κυρίως με τη μητέρα του (Δραγώνα & Ναζίρη,1995).

Από πολλές έρευνες και μελέτες έχει βρεθεί ότι οι άνδρες νιώθουν συνήθως αυξημένο άγχος στην περίοδο της εγκυμοσύνης και σε κάποιους μπορεί να φτάσει και σε σημείο ήπιας η πιο βαριάς μορφής κατάθλιψης. Οι ερευνητές Osofsky και Culp (1989) βρήκαν ότι το 29% των αντρών που μελέτησαν παρουσίασαν συμπτώματα κατάθλιψης και το 47% παρουσίασε μειωμένη αυτοεκτίμηση (Δραγώνα & Ναζίρη,1995).

Όλα αυτά συμβαίνουν γιατί σε ασυνείδητο επίπεδο αναβιώνουν οιδιπόδειες συγκρούσεις και παρουσιάζουν αμφιθυμικά συναισθήματα. Στο συνειδητό επίπεδο, αυτές τις συναισθηματικές αντιδράσεις τους είναι αποτέλεσμα των έντονων αλλαγών που συμβαίνουν, αλλαγές στην αίσθηση του εαυτού τους και τη ζωή τους. Παρόλα αυτά, οι συγκεκριμένες εκρήξεις άγχους και κατάθλιψης είναι φυσιολογικές, αφού συμβάλλουν στην προσαρμογή αυτής της νέας πορείας στη ζωή των αντρών και στην αποδοχή του πατρικού τους ρόλου . Η άρνηση του άνδρα να συμμετέχει στη διαδικασία της εγκυμοσύνης και στις αλλαγές που φέρνει μπορεί να αυξήσει αυτά τα συναισθήματα, ενώ η ενεργός συμμετοχή του έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του άγχους και της κατάθλιψης. Εξάλλου το υπερβολικό άγχος και η ανησυχία του συζύγου οδηγεί και σε αντίστοιχο άγχος από τη μεριά της γυναίκας όσον αφορά την εγκυμοσύνη της, με αποτέλεσμα να μεταδίδει και η ίδια με τη σειρά της την ανησυχία της στον άντρα (Δραγώνα & Ναζίρη,1995) .

Σε κάποιες περιπτώσεις μπορεί αυτές οι συναισθηματικές εκδηλώσεις να πάρουν πιο βαριά μορφή και ίσως να οδηγήσουν σε άλλες ψυχικές διαταραχές. Τότε ο άνδρας μπορεί να εμφανιστεί αρνητικός απέναντι στην πατρότητα του , να τραπεί σε φυγή ή και να εκδηλώσει ακόμη και κάποιες υποχονδριακές συνήθειες. Επίσης η εγκυμοσύνη μπορεί να λειτουργήσει αρνητικά σε άνδρες που έχουν μια προδιάθεση στις ψυχικές διαταραχές. Τότε το αυξημένο άγχος τους θα τους ωθήσει να εκδηλώσουν κάποια συμπτώματα ψυχικών διαταραχών. Πολλοί άνδρες χρησιμοποιούν την εκδραμάτση προκειμένου να αποφύγουν την ένταση που τους δημιουργούν συγκρούσεις που εμφανίζονται στην περίοδο της εγκυμοσύνης. Έτσι τρέπονται σε φυγή ή έρχονται αντιμέτωποι με καβγάδες και βιαιότητες η ακόμη αλλάζει και η σεξουαλική τους δραστηριότητα . Οι συγκεκριμένοι άνδρες συνήθως καταφεύγουν στην εργασία τους και δείχνουν υπερβολικό ζήλο για τη δουλειά τους ώστε να μειώσουν την ένταση που νιώθουν, ή παρουσιάζουν υπερκινητικότητα για πολλές δραστηριότητες. Συνήθως τα χαρακτηριστικά αυτά παρουσιάζονται σε άνδρες που γίνονται πατέρες για πρώτη φορά εξαιτίας των έντονων ενδοψυχικών συγκρούσεων που βιώνουν. Έχει αποδειχτεί όμως ότι οι άνδρες που δεν τρέπονται σε φυγή με διάφορους τρόπους, αλλά συμμετέχουν ενεργά στη διάρκεια της εγκυμοσύνης, ασχολούνται και φροντίζουν περισσότερο το βρέφος τους και μετά τον τοκετό (Δραγώνα & Ναζίρη,1995).

Οι συγκεκριμένες πιο βαριάς μορφής συναισθηματικές εκδηλώσεις οδηγούν και σε άλλες της σεξουαλικής δραστηριότητας του άντρα. Και αυτό είναι πάλι αποτέλεσμα των ενδοψυχικών συγκρούσεων που βιώνουν. Έτσι μπορεί να τραπούν σε ερωτικές περιπέτειες η εξωσυζυγικές σχέσεις ώστε να μειώσουν την ένταση και το άγχος τους ως προς τη σεξουαλική του ταυτότητα. Επίσης σε τέτοιες περιπτώσεις αναβιώνουν κάποιες αιμομικτικές φαντασιώσεις, που είτε ωθούν τον άνδρα σε ομοφυλόφιλες σχέσεις, σε σπάνιες περιπτώσεις, είτε σε μειωμένη σεξουαλική επιθυμία προς τις σύντροφό του, εξαιτίας του

φόβου που νιώθει για το έμβρυο. Οι παραπάνω αντιδράσεις έχουν σκοπό να μειώσουν το άγχος που βιώνουν οι άνδρες σε αυτή την περίοδο σε σχέση με τη σεξουαλική τους ταυτότητα (Δραγώνα & Ναζίρη, 1995).

Εκτός από τα συναισθηματικά συμπτώματα που εμφανίζονται στους άνδρες στην περίοδο της εγκυμοσύνης της συζύγου τους έχουμε και τα σωματικά συμπτώματα. Εδώ εμφανίζεται το φαινόμενο «COUVADE», γνωστό ως αρρενολοχεία. Πρόκειται για ένα παλιό φαινόμενο, το οποίο εμφανιζόταν και στις πιο πρωτόγονες κοινωνίες, όπου μέσα από μια τελετουργική διαδικασία, ο άνδρας συμμετέχει σε όλη την πορεία της εγκυμοσύνης και υποδύεται τους πόνους του τοκετού (Δραγώνα & Ναζίρη, 1995).

Στη σύγχρονη δυτική κοινωνία το φαινόμενο αυτό έχει αλλάξει εξαρτάται από τη δομή της κάθε κοινωνίας και τις αξίες της θρησκευτικές και κοινωνικές, και από την άλλη, από τον ίδιο τον πατέρα, τις πεποιθήσεις του, τη στάση του και τα συναισθήματα του απέναντι στη σύντροφό του και την εγκυμοσύνη (Δραγώνα & Ναζίρη, 1995).

Πολλοί εθνολόγοι προσπαθώντας να εξηγήσουν αυτό το φαινόμενο, έδωσαν την ερμηνεία ότι όλες αυτές διαδικασίες επινοήθηκαν από τις γυναίκες, με σκοπό να κρατούν τους άντρες τους κοντά τους κατά την εγκυμοσύνη. Σε άλλες κοινωνίες, όπου οι άνδρες δεν έχουν τόσα δικαιώματα και οι γυναίκες είναι αυτές που διατηρούν ισχυρή θέση ως προς τα γονικά δικαιώματα, ισχυρίστηκαν ότι η αρρενολοχεία ήταν μια εφεύρεση των ανδρών ώστε να αποκτήσουν περισσότερα πατρικά δικαιώματα και να κυριαρχήσει η θέση τους στην οικογένεια και την κοινωνία. Επίσης μια τρίτη εξήγηση είναι ότι αποτελεί ένα φαινόμενο που σκοπό έχει να μειώσει την ένταση και αναταραχή που υπάρχει στους άνδρες σε αυτή την περίοδο της πατρότητας τους (Δραγώνα & Ναζίρη, 1995).

5.2.1 ΤΥΠΟΙ ΣΥΖΥΓΩΝ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΕΓΚΥΜΟΣΥΝΗ

Σύμφωνα με τον Παρασκευόπουλο (1985), υπάρχουν τρεις διαφορετικοί τύποι συζύγων, σε σχέση με τη στάση τους απέναντι στην εγκυμοσύνη:

1) ΝΑΡΚΙΣΣΙΣΤΙΚΟΣ-ΕΓΩΚΕΝΤΡΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

Βλέπει τον ερχομό του παιδιού και την πατρότητα σαν απειλή για τη δική του ταυτότητα και ευδαιμονία. Αυτοί οι άντρες φοβούνται ότι θα πάνε να είναι το επίκεντρο της προσοχής και των περιποιήσεων των άλλων. Νιώθουν ότι με τη νέα αυτή διαβίου υποχρέωση, έχουν παγιδευτεί. Για τα άτομα αυτά ο ερχομός του παιδιού αποτελεί οξεία αναπτυξιακή κρίση η οποία εκδηλώνεται με παλινδρόμηση σε εφηβικές ρομαντικές μορφές σεξουαλικής συμπεριφοράς και με έντονες συγκρούσεις τόσο με τη σύζυγο όσο και με τους γονείς του (Παρασκευόπουλος, 1985).

2) ΦΙΛΟΔΟΞΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΗΛΩΜΕΝΟΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΣΤΑΔΙΟΔΡΟΜΙΑ

Αντιμετωπίζει τον ερχομό του παιδιού σαν πιθανό εμπόδιο στην υλοποίηση των δικών του στόχων για επαγγελματική εξέλιξη. Γι' αυτό προσπαθεί να μείνει όσο το δυνατόν αμέτοχος, μακριά από τις νέες εξελίξεις. Τηρεί μια μακρινή σχέση με το γεγονός. Ακόμη και ο πιο στοχαστικός σύζυγός του τύπου αυτού αρνείται ότι η έγκυος είναι σε μια κατάσταση ημι-ασθένειας, οριακής ασθένειας, και ότι απαιτεί ιδιαίτερη προσοχή και φροντίδα. Επιμένει και απαιτεί να μην αλλάξει τίποτε, να μην αναβάλει τίποτε περισσότερο απ' ότι είχε πριν (Παρασκευόπουλος, 1985).

3) Ο ΤΥΠΟΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΡΧΗ

Αποδέχεται την εγκυμοσύνη σαν θείο δώρο, γιατί θεωρεί την πατρότητα ως ένα βασικό σκοπό της ζωής, του οποίου η εκπλήρωση συμβάλλει στην περαιτέρω προσωπική ανάπτυξη και ολοκλήρωση. Έτοιμος λοιπόν να δεχτεί το νέο ρόλο, συμμετέχει ενεργά σε όλες τις προπαρασκευαστικές εργασίες για την υποδοχή του νέου μέλους της οικογένειας. Παρακολουθεί με μεγάλο θαυμασμό και ενθουσιασμό τις αλλαγές που συμβαίνουν στη σύζυγό του, καθώς προχωρεί η εγκυμοσύνη. Βιώνει με τη σύζυγό του μια στενότερη σχέση. Συχνά μαζί παρακολουθούν και νιώθουν τα σκιρτήματα του κυήματος και κάνουν όνειρα για το παιδί. Αρχίζει να διαβάζει βιβλία για παιδιά, επιδιώκει συναναστροφές με ζευγάρια που έχουν παιδιά, παρατηρεί και προσπαθεί να γνωρίσει τη συμπεριφορά των παιδιών.

Αξιοπερίεργο είναι το φαινόμενο της ανδρικής λοχειάς, το οποίο τόσο συχνά παρατηρείται σε πρωτογενές φίλες. Το 20% έως 25% των ανδρών μπορεί να ταυτιστούν τόσο στενά με τη σύζυγο, ώστε παράλληλα με εκείνη, να παρουσιάζουν ψυχοσωματικά συμπτώματα εγκυμοσύνης, όπως απώλεια όρεξης, ναυτία, αύξηση του βάρους, πόνους στην κοιλιακή χώρα, δυσκοιλιότητα (Παρασκευόπουλος, 1985).

5.3 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΟΝ ΤΟΚΕΤΟ

Ο τοκετός αποτελεί μια σημαντική και μοναδική εμπειρία τόσο για τη μητέρα όσο και για τον νέο πατέρα. Η παρουσία και η συμμετοχή του άνδρα στον τοκετό είναι μια διαδικασία που ωφελεί τους δύο γονείς, αφού ο άνδρας λειτουργεί υποστηρικτικά για τη γυναίκα και από την άλλη μεριά ο ίδιος έχει τη δυνατότητα να αντιληφθεί και να βιώσει άμεσα αυτή την εμπειρία της γέννησης του παιδιού του. Επίσης βοηθάει στην αμοιβαία κατανόηση των ρόλων τους και τη συντροφικότητα που πρέπει να δείξουν από δω και πέρα ως γονείς .

Σήμερα όλο και περισσότερα ζευγάρια μοιράζονται αυτήν τη μοναδική εμπειρία, αφού ο αριθμός των αντρών που συμμετέχουν στον τοκετό έχει αυξηθεί και συνεχίζει να αυξάνεται. Ο βαθμός συμμετοχής βέβαια του άνδρα εξαρτάται από την ποιότητα της συζυγικής σχέσης. Όσο πιο ισχυρή και αμοιβαία είναι η σχέση αυτή, τόσο μεγαλύτερη είναι και η συμμετοχή του άνδρα και η επιθυμία του να παρευρίσκεται στον τοκετό. Όταν ο δεσμός των συζύγων δεν είναι τόσο ισχυρός και χαρακτηρίζεται από συγκρούσεις και διαφωνίες, τόσο μειώνεται και η επιθυμία του άνδρα να συμμετέχει. Επίσης ο βαθμός συμμετοχής εξαρτάται και από την ίδια την επιθυμία της γυναίκας να έχει το σύντροφό της δίπλα της εκείνη τη στιγμή (Παρασκευόπουλος,1985).

Τέλος εξαρτάται και από τα πολιτισμικά στοιχεία της κάθε κοινωνίας. Υπάρχουν κοινωνίες όπου θεωρούν αυτό το γεγονός ότι ανήκει αποκλειστικά στη γυναίκα και άλλες κοινωνίες όπου θεωρούν ότι ανήκει στον πατέρα και κρίνουν απαραίτητη τη συμμετοχή του, αφού και ο ίδιος έχει την ευθύνη για τον πόνο και την ταλαιπωρία της γυναίκας του (Δραγώνα & Ναζίρη,1995).

Το ποσοστό συμμετοχής του πατέρα στο χώρο του τοκετού έχει αυξηθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια. Στις αρχές της δεκαετίας του εβδομήντα το ποσοστό αυτό, κυρίως σε αμερικανικές κλινικές ήταν γύρω στο 72% ενώ μέχρι το 1980 έχει αυξηθεί στο 80%. Αλλά και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες το

ποσοστό αυτό είναι κοντά στο 80% και φαίνεται να αυξάνεται στα επόμενα χρόνια (Parke, 1987).

Μέχρι περίπου την δεκαετία του εβδομήντα απαγορευόταν η παρουσία του πατέρα στο χώρο της γέννησης του παιδιού. Αυτό γινόταν συνήθως για λόγους υγιεινής, ώστε να αποφευχθεί ο κίνδυνος μετάδοσης μικρόβιων τόσο στη μητέρα όσο και στο παιδί. Στην Αμερική η είσοδος του πατέρα στην αίθουσα τοκετού άρχισε να επιτρέπεται το 1974, αφού αποδείχτηκε ότι δεν υπήρχε αυτός ο κίνδυνος μόλυνσης από μικρόβια και καμιά ασθένειά δεν είχε σχέση με την παρουσία του πατέρα. Επίσης αρκετοί θεωρούσαν την παρουσία του άνδρα ως μια επιπλέον αρνητική φόρτιση για τη μητέρα, αλλά και για το προσωπικό της κλινικής. Ακόμα όλη η διαδικασία θεωρούνταν ως ένα πραγματικό γεγονός για τον άντρα που θα μπορούσε να επηρεάσει αρνητικά ακόμη και τις σεξουαλικές σχέσεις των δύο συντρόφων (Diamond, 1986).

Σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει και πολλοί πατέρες είναι παρόντες στη γέννηση του παιδιού τους και μάλιστα η παρουσία τους θεωρείται αναγκαία, ώστε να του δοθεί η δυνατότητα ανάπτυξης μιας σωστής, πρώιμης και έντονης επαφής με το βρέφος. Όλες αυτές οι αλλαγές έγιναν γιατί τόσο οι φόβοι για τις μολύνσεις αποδειχτήκαν λανθασμένοι, αλλά και τόσο γιατί οι ίδιοι οι πατέρες σήμερα αποζητούν τη συμμετοχή τους ακόμα περισσότερο. Ο τρόπος που αντιμετωπίζουν τον τοκετό έχει αλλάξει. Δεν θεωρείται ως ένα οδυνηρό γεγονός, αλλά ως μια ευχάριστη εμπειρία και ως μια κανονική φάση της ανάπτυξης της οικογένειας. Έτσι έχουν γίνει αλλαγές ακόμη και στις αίθουσες τοκετού, ώστε να μπορούν να αισθάνονται οι νέοι γονείς όσο το δυνατόν πιο άνετα, οι θάλαμοι να θυμίζουν δωμάτια σπιτιού και η διαδικασία της γέννησής να συνδέεται με θετικά συναισθήματα(Parke 1987) .

Ένας μεγάλος αριθμός νοσοκομείων διοργανώνουν κάποιοι ειδικά σεμινάρια που περιλαμβάνουν μαθήματα που αφορούν ασκήσεις χαλάρωσης και τεχνικές αναπνοής που βοηθούν στη διαδικασία του τοκετού. Ένα τέτοιος τρόπος είναι η μέθοδος **Lamaze** . Οι ασκήσεις της μεθόδου κάνουν τη μητέρα να χαλαρώνει και μειώνουν τον πόνο. Σε αυτήν τη διαδικασία συμμετέχουν και οι ίδιοι οι πατέρες βοηθώντας τις συζύγους τους στην εκτέλεσή τους. Επίσης με αυτήν τη βοήθεια και ιδιαίτερα όταν βρίσκεται ο πατέρας στην αίθουσα τοκετού μειώνεται και η ανάγκη χρήση φαρμάκων για τον πόνο (Parke 1987).

Η παρουσία του πατέρα τη διαδικασία του τοκετού ωφελεί τόσο τον ίδιο, τη σύζυγό του, όσο και τη μετέπειτα σχέση του με το βρέφος. Στους τοκετούς όπου συμμετέχουν οι ίδιοι οι πατέρες, βρέθηκε ότι οι γυναίκες υπέφεραν λιγότερο, πήραν λιγότερα φάρμακα και η εμπειρία της γέννησης του παιδιού ήταν πιο θετική, και οι ίδιοι οι πατέρες αισθάνονταν ενθουσιασμένοι με την εμπειρία αυτή και την χαρακτήριζαν ως τη σημαντικότερη φάση της ζωής τους. Επίσης οι πατέρες αυτοί έχουν τη δυνατότητα από πολύ νωρίς να κρατήσουν στα χέρια τους το βρέφος από την στιγμή που έρχεται στον κόσμο. Αυτές οι πρώτες επαφές είναι σημαντικές γιατί δυναμώνουν τα πατρικά αισθήματα, το δεσμό πατέρα βρέφους και ενισχύουν το κατοπινό ενδιαφέρον του για το βρέφος. Αυτά αποτελεί ένα θετικό ξεκίνημα στις σχέσεις του με το παιδί, αφού αυτοί οι πατέρες ασχολούνται περισσότερο με το βρέφος στο σπίτι και συμμετέχουν σε μεγαλύτερο ποσοστό στη φροντίδα του (Parke,1987).

Η παρουσία του πατέρα και στον τοκετό με καισαρική είναι επίσης θετική . Και εδώ ο ρόλος του προς τη σύζυγό τους είναι βοηθητικός, αφού οι γυναίκες αυτές έχουν καλύτερη εμπειρία και πιο θετική στάση. Και εδώ επηρεάζεται η σχέση πατέρα -βρέφους, αφού η πρώιμη επαφή βοηθάει τον πατέρα αργότερα με τον ασχολείται περισσότερο με τη φροντίδα του. Οι πατέρες αυτοί συνήθως ασχολούνται στο σπίτι περισσότερες ώρες με το μικρό τους, το φροντίζουν και το ταΐζουν περισσότερο σε σχέση με τα βρέφη που γέννιούνται κανονικά.

Αυτό συμβαίνει κυρίως γιατί η γυναίκα έχει περισσότερη ανάγκη τη βοήθεια του συζύγου της σε αυτήν την περίπτωση, αφού είναι πιο καταπονημένη και έτσι ο πατέρας αναλαμβάνει περισσότερα καθήκοντα. Αυτό συμβάλει όμως και στην καλύτερη σχέση μητέρας –βρέφους (Parke, 1987).

Επομένως η συμβολή του πατέρα στη διαδικασία του τοκετού είναι σημαντική γιατί:

- ✓ Διατηρεί την επικοινωνία μεταξύ της συζύγου του και του ιατρικού προσωπικού, διευκολύνοντας τη μητέρα να μειώσει το πόνο και το φόβο της.
- ✓ Με την παρουσία του διευκολύνει τη μητέρα να χαλαρώσει και με τη συμπαράσταση του ενισχύει τα θετικά συναισθήματα της μητέρας για την διαδικασία της γέννησης, κάνοντας την να δει το γεγονός και να το αντιμετωπίσει ως θετικό και σπουδαίο.
- ✓ Βιώνουν και οι δύο αυτό το ανεπανάληπτο συναίσθημα από κοινού. Έτσι ενισχύεται η σχέση τους και αντιλαμβάνονται καλύτερα το νέο τους ρόλο.
- ✓ Ο πατέρας ωφελείται σημαντικά, αφού το γεγονός τον κάνει να συνειδητοποιήσει καλύτερα τον πατρικό του ρόλο και επίσης οι πρώτες επαφές πατέρα -βρέφους ενισχύουν αυτόν τον δεσμό και ωθούν τον πατέρα στην επιθυμία να θέλει ο ίδιος να ασχοληθεί περισσότερο καιρό με τη φροντίδα του βρέφους (Burman,1999).

5.4 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΜΕΤΑ ΤΟΝ ΤΟΚΕΤΟ

5.4.1 Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΣΤΗ ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Η ενεργός συμμετοχή του πατέρα στην ανατροφή των παιδιών του είναι σημαντική. Οι πατέρες που ενδιαφέρονται και συμμετέχουν ενεργά στη ζωή των παιδιών τους και ιδίως εκείνοι που είναι συναισθηματικά διαθέσιμοι για τα παιδιά τους, ωφελούν με τρόπο μοναδικό την ψυχική και σωματική τους υγεία. Ένας πατέρας επηρεάζει τα παιδιά με διαφορετικό τρόπο από τη μητέρα, ειδικά σε τομείς όπως είναι οι σχέσεις με τους συνομηλίκους και τις κοινωνικές συναναστροφές. Η θετική επίδραση του πατέρα είναι διαφορετική για τα αγόρια και διαφορετική για τα κορίτσια. Όταν ο πατέρας απουσιάζει, τα αγόρια δυσκολεύονται να βρουν μια ισορροπημένη ταυτότητα του φύλου, δεν αποκτούν σωστό αυτοέλεγχο, δυσκολεύονται στις κοινωνικές επαφές τους. Τα κορίτσια δυσκολεύονται να αναπτύξουν υγιείς σχέσεις με άνδρες όταν ενηλικιωθούν και γενικά να εμπιστευτούν το αντίθετο φύλο (Burman,1999).

Η επιρροή του πατέρα επίσης έχει μεγάλη διάρκεια και ισχύ. Πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι τα παιδιά των οποίων ο πατέρας ήταν παρών και συμμετείχε στη φροντίδα τους από την αρχή τη ζωή τους, στην ενήλικη ζωή έγιναν περισσότερο συναισθηματικά, ώριμα, με ενσυναίσθηση και συμπονετικοί απέναντι στους άλλους, απ' ότι τα παιδιά των οποίων ο πατέρας απουσίαζε. Έτσι καταφέρνουν και αναπτύσσουν υγιείς κοινωνικές σχέσεις, και ευτυχισμένους, επιτυχημένους γάμους (Burman,1999).

Ο νέος ρόλος του πατέρα μετά τον τοκετό φέρνει νέες ευθύνες για τον άντρα, αφού θα χρειαστεί πια να φροντίζει, ειδικά στην αρχή, τόσο τη σύζυγο όσο και το βρέφος. Πιθανόν να αναλάβει ορισμένες δουλειές του σπιτιού ώστε να βοηθήσει. Οι νέοι αυτοί οι ρόλοι του θα του ξυπνήσουν συναισθήματα τρυφερότητας, ενώ ίσως αισθανθεί και άγχος για τα νέα του καθήκοντα. Επίσης αν οι επαγγελματικές του υποχρεώσεις του ασκούν ιδιαίτερες πιέσεις, είναι

πιθανόν να αισθανθεί και αμφιθυμικά συναισθήματα απέναντι στη νέα κατάσταση(Burman,1999).

Σήμερα ο ρόλος του πατέρα έχει πολλές διαστάσεις. Συνδυάζει το ρόλο του κουβαλητή, του προστάτη, του καθοδηγητή, του συζύγου, του πατέρα που κατανοεί και προσπαθεί να συμμετέχει ενεργά στις δουλειές του σπιτιού και κυρίως την ανατροφή του παιδιού. Οι σημερινοί πατέρες, και ειδικά στις οικογένειες όπου και οι δύο σύζυγοι έχουν επαγγελματική δραστηριότητα, φροντίζουν περισσότερο τα παιδιά τους, απ' ότι οι προηγούμενες γενιές. Ο πατέρας σήμερα συμμετέχει περισσότερο στη γέννηση του παιδιού, του ρυθμίζει το ωράριο εργασίας του και μειώνει τις ώρες που εργάζεται και προσπαθεί να βρει περισσότερο ελεύθερο χρόνο να αφιερώσει στα παιδιά του (Burman,1999).

Αν και συνεχίζει να αυξάνεται η συμμετοχή του πατέρα στη φροντίδα των παιδιών, η αύξηση αυτή γίνεται με αργούς ρυθμούς. Αυτός ο λόγος ίσως να οφείλεται και στην έλλειψη βοήθειας που παρέχει το κράτος προς τους πατέρες. Στις περισσότερες περιπτώσεις διαζυγίων, η επιμέλεια των παιδιών πηγαίνει στη μητέρα. Ελάχιστοι είναι οι πατέρες που ζουν με τα παιδιά τους και αναλαμβάνουν αποκλειστικά τη φροντίδα τους. Επίσης πολλοί πατέρες δεν ενημερώνονται κατάλληλα και έτσι δεν γνωρίζουν τα διάφορα δικαιώματά τους, όπως αν δικαιούνται πατρική άδεια από την εργασία τους. (Χουντουμάδη,1998)

Τέλος είναι και οι ίδιοι άνδρες οι οποίοι δεν αναλαμβάνουν περισσότερες πρωτοβουλίες ώστε να αναμειχθούν ενεργά στην καθημερινή ζωή των παιδιών τους. Αρκετοί είναι αυτοί που περιμένουν να τους αναθέσουν αρμοδιότητες οι σύζυγοι τους, αντί να πάρουν οι ίδιοι την πρωτοβουλία να κάνουν κάτι (Burman,1999).

5.4.2 ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΕΠΗΡΕΑΖΟΥΝ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Η μειωμένη συμμετοχή του πατέρα στη ζωή του παιδιού έχει αρνητικές συνέπειες τόσο για το παιδί, αλλά και για τον ίδιο, αφού στερείται πολύτιμες εμπειρίες. Η συμμετοχή του είναι σημαντική, γιατί συμβάλλει στην εξέλιξη όλων των μελών της οικογένειας. Πολλοί είναι οι παράγοντες που επηρεάζουν τη συμμετοχή του πατέρα στη φροντίδα του παιδιού, οι οποίοι μπορούν να διακριθούν σε τρεις μεγάλες κατηγορίες: Στους παράγοντες που σχετίζονται με το ίδιο το παιδί, στους παράγοντες που σχετίζονται με τον πατέρα και σ' αυτούς που αφορούν τη μητέρα (Χουντουμάδη,1998).

5.4.3 ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟ ΠΑΙΔΙ

1) Η ηλικία του παιδιού.

Είναι ένας από τους παράγοντες που επηρεάζουν την εμπλοκή του πατέρα. Έχει βρεθεί ότι όσο αυξάνεται η ηλικία του παιδιού, τόσο η πατρική συμμετοχή ελαττώνεται και η συμπεριφορά του πατέρα αλλάζει. Δηλαδή ο χρόνος που αφιερώνουν συνήθως οι πατέρες στα παιδιά τους, είναι περισσότερο στις πρώτες περιόδους της ζωής τους και μειώνεται, καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν και αποκτούν άλλες δραστηριότητες εκτός σπιτιού. Η συμπεριφορά του πατέρα επίσης είναι διαφορετική. Αλλιώς θα δείξει τη στοργή στο βρέφος και με διαφορετικό τρόπο σε ένα παιδί σχολικής ηλικίας ή σ' έναν έφηβο (Fischer,2000).

2) Το φύλο του βρέφους.

Επηρεάζει την αλληλεπίδραση πατέρα- παιδιού και το χρόνο που θα αφιερώσει σ' αυτό. Οι πατέρες έχουν την τάση να δείχνουν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τις δραστηριότητες των αγοριών τους και συνήθως περνούν περισσότερο χρόνο με τους γιούς τους παρά με τις κόρες τους. Υπάρχει επίσης

μικρότερος κίνδυνος για κάποιο διαζύγιο όταν η οικογένεια έχει ένα γιο, παρά μόνο κόρες ενώ οι πατέρες βρίσκονται συχνότερα στο σπίτι όταν έχουν γιο (Maccoby,1978).

Επίσης το είδος των δραστηριοτήτων που πραγματοποιούν οι πατέρες με τα βρέφη τους διαφέρει ανάλογα με το φύλο. Συνηθίζουν να παίζουν περισσότερο με τ' αγόρια απ' ότι με τα κορίτσια και το είδος δραστηριότητας διαφέρει επίσης. Η διαφοροποίηση αυτή αφορά περισσότερο το παιχνίδι και όχι τόσο τη φροντίδα του βρέφους. Με τ' αγόρια προτιμούν τα πιο έντονα και σωματικά παιχνίδια, ενώ με τα κορίτσια κάνουν περισσότερο κουβεντούλες και συζητήσεις. Αυτή η διαφορετική αλληλεπίδραση του πατέρα με τα παιδιά έχει ως αποτέλεσμα αργότερα τις διαφορές των δύο φύλων στη συμπεριφορά (Parke, 1987).

3) Ο αριθμός των παιδιών.

Στις οικογένειες με περισσότερα παιδιά ή στις οικογένειες με δίδυμα οι πατέρες συμμετέχουν περισσότερο στην φροντίδα τους και στην ανατροφή τους. Αυτό είναι κάτι που ως έναν βαθμό αναγκάζονται να το κάνουν, αφού η οικογένεια έχει ανάγκη από περισσότερη βοήθεια, όπως και η μητέρα. Οι αρμοδιότητες είναι αυξημένες και απαιτείται περισσότερος χρόνος από τον πατέρα. Όμως παρόλο που ασχολείται ο πατέρας περισσότερο και συμμετέχει, ο χρόνος που διαθέτει για να αφιερώσει στο κάθε παιδί ξεχωριστά είναι πιο περιορισμένος (Burman,1999).

4) Η σειρά γέννησης του παιδιού.

Οι πατέρας συνήθως συμμετέχουν στη φροντίδα και δείχνουν πιο ενδιαφέρον για τα πρωτότοκα παιδιά περισσότερο παρά για τα δευτερότοκα. Συνήθως το πρώτο παιδί είναι αυτό που θα δεχτεί την περισσότερη φροντίδα, αφού με το πρώτο παιδί οι πατέρες βιώνουν όλες αυτές τις πρωτόγονες αλλαγές. Σε αυτό θα δώσουν όλη την ενέργεια τους και την προσοχή τους και έτσι θα έχουν και περισσότερες προσδοκίες από αυτό. Αντίθετα στα υστερότοκα παιδιά

μπορεί να συμπεριφέρονται για μεγαλύτερο διάστημα απέναντί τους σαν να είναι ακόμη βρέφη (Fischer,2000).

5) Τα χαρακτηριστικά του παιδιού.

Ο χαρακτήρας, η ιδιοσυγκρασία του βρέφους είναι ένας παράγοντας που μπορεί να επηρεαστεί τη συμμετοχή του πατέρα. Ο τρόπος αντίδρασης του βρέφους απέναντί του, όπως και απέναντι σε ερεθίσματα και καταστάσεις καθορίζουν το ποσοστό συμμετοχής του. Διαφορετικά θα αλληλεπιδράσει ο πατέρας με ένα ήσυχο και υπάκουο βρέφος, που ανταποκρίνεται στα ερεθίσματα του περιβάλλοντος και δείχνει πάντα πρόθυμο να παίξει με τον πατέρα, και διαφορετικά θα αντιδράσει απέναντι σε ένα ανήσυχο και ευερέθιστο βρέφος. Στην πρώτη περίπτωση η συμπεριφορά του βρέφους προκαλεί τον πατέρα περισσότερο και τον γεμίζει ευχάριστα αισθήματα και ικανοποίηση και έτσι αφιερώνει περισσότερο χρόνο μαζί του. Αντίθετα όταν το βρέφος δεν ανταποκρίνεται, δε δείχνει ζωντανή και ευχαρίστηση από την επαφή με τον πατέρα, επιδρά αρνητικά και δεν ενισχύεται η συμπεριφορά του πατέρα για περαιτέρω αλληλεπίδραση και επαφή με το βρέφος (Burman,1999).

6) Οι δεξιότητες του παιδιού.

Η διανοητική ανάπτυξη του βρέφους, ο βαθμός ζωνηρότητας του και η ενεργητικότητα επηρεάζουν τη συμμετοχή του πατέρα. Ορισμένα βρέφη είναι ιδιαίτερα ενεργητικά, αναζητούν συνεχώς την επαφή με άλλους και μέσα από τα ερεθίσματα που λαμβάνουν αναπτύσσουν εξαιρετικές ικανότητες, τόσο διανοητικές όσο και κοινωνικές. Έτσι οι πατέρες θεωρούν τα βρέφη τους ιδιαίτερα έξυπνα, καμαρώνουν περισσότερο και αυτό λειτουργεί ως ανατροφοδότηση για αυτούς, με αποτέλεσμα να επιδιώκουν να συμμετέχουν στη ζωή τους περισσότερο (Burman,1999).

5.4.4 ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ

1) Η προσωπική του ιστορία.

Οι προσωπικές εμπειρίες του πατέρα, τα βιώματα του από την παιδική του ηλικία και η σχέση με το δικό πατέρα επηρεάζουν την συμπεριφορά του και το ποσοστό ανάμειξής του στη φροντίδα του βρέφους. Από την παιδική του ηλικία ο άντρας δέχεται επιρροές από την οικογένειά του και διαμορφώνει τις δικές του αξίες και πεποιθήσεις σε σχέση με το πατρικό ρόλο και ιδιαίτερα από την σχέση του με τον πατέρα του. Τα πρότυπα που θα αποκτήσει από την οικογένειά του, τον πατέρα του και τη ζεστή οικογενειακή ατμόσφαιρα, θα επηρεάσουν τη στάση του απέναντι στο βρέφος. Ο άνδρας ο οποίος είχε μια στενή σχέση με τα πατέρα του και συναισθηματική στήριξη από τον ίδιο, αυτός ο οποίος είχε πάντα στο πλευρό του τον πατέρα του και είχε αναπτύξει μια θετική σχέση μαζί του, θα συμμετέχει περισσότερο στην ανατροφή και φροντίδα των παιδιών του, απ' ό,τι ο άντρας ο οποίος πήρε αρνητικές επιδράσεις από την οικογένειά του και έχει αναπτύξει μια εχθρική, απόμακρη, ή αρνητική σχέση με τον πατέρα του ή που δεν είχε τον πατέρα του στα πλευρά του. Ορισμένοι άντρες την άλλη μεριά αναγνωρίζουν ότι διδάχτηκαν και δέχθηκαν ένα αρνητικό γονικό μοντέλο και προσπαθώντας να το αλλάξουν, συμμετέχουν ενεργά στη φροντίδα των δικών τους παιδιών, έτσι ώστε να αναπληρώσουν τις στερήσεις που είχαν οι ίδιοι από τη σχέση τους με το δικό τους πατέρα και να μην περάσουν τα ίδια πρότυπα στα παιδιά τους (Δραγώνα & Ναζίρη, 1995)

2) Επαγγελματική απασχόληση.

Η εργασία του πατέρα, οι συνθήκες εργασίας και η ικανοποίηση που αντλεί από αυτό είναι παράγοντες που επηρεάζουν την εμπλοκή του. Τα παραπάνω μπορούν να επηρεάσουν θετικά ή αρνητικά ως προς την συμμετοχή του. Όταν οι συνθήκες εργασίας τους, του προκαλούν στρες και ένταση δεν

παίρνει το κουράγιο και τη θέληση να ασχοληθεί αρκετά με το βρέφος του και συχνά είναι ψυχικά απών ακόμη και όταν βρίσκεται κοντά του. Όταν είναι ήρεμος και απόλυτα ικανοποιημένος με την εργασία του, διατηρεί καλές σχέσεις με το βρέφος. Επίσης οι υπερβολικές απαιτήσεις και ο περιορισμένος ελεύθερος χρόνος επιδρούν αρνητικά. Οι συνθήκες εργασίας, η σχέση με του με άλλους συναδέλφους οι οικονομικές του απολαβές επιδρούν επίσης είτε θετικά είτε αρνητικά. Επίσης ο πατέρας μπορεί να επηρεάζει και τις σχέσεις μητέρας-παιδιού. Όταν αναγκάζεται εξαιτίας εργασίας του να μένει για το μεγάλο χρονικό διάστημα μακριά από την οικογένεια του, έχει λιγότερες επαφές με το βρέφος του, αλλά και οι μητέρες έχουν πιο αρνητικές αλληλεπιδράσεις με το παιδί. Το στρες και τα προβλήματα στη δουλειά επηρεάζουν αρνητικά τη συζυγική σχέση, που με τη σειρά της επιδρά αρνητικά στη σχέση με το πατέρα-βρέφους. Τα προβλήματα της σχέσης μειώνουν την ευχαρίστησή του πατέρα ως προς την γονική του ιδιότητα με αποτέλεσμα να συμμετέχει λιγότερο στην φροντίδα του βρέφους. Οι άνδρες συχνά πρέπει να θυσιάσουν τις οικονομικές απολαβές και την επαγγελματική τους εξέλιξη προκειμένου να πετύχουν μια καλύτερη ισορροπία ανάμεσα στη δουλειά και στην οικογένεια (Δραγώνα & Ναζίρη,1995)

3) Οι στάσεις και οι απόψεις του πατέρα.

Οι συγκεκριμένες απόψεις μπορεί να αφορούν την κατανομή των ρόλων των δύο φύλων και την άποψη του για τον πατρικό του ρόλο, όπως και ποιος πρέπει να ασχολείται κυρίως με τη φροντίδα και ανατροφή του βρέφους. Αυτές οι αξίες διαμορφώνονται από τα πρότυπα και τα μοντέλα συμπεριφοράς που οι ίδιοι έχουν υιοθετήσει από την οικογένειά τους, την παιδική τους ηλικία και από τις εμπειρίες τους και τα προσωπικά τους βιώματα στην πορεία της ζωής τους. Κάθε άντρας διαμορφώνει τις προσωπικές του αξίες και απόψεις για τον γονεϊκό του ρόλο και με βάση αυτές θα ενεργήσει ανάλογα. Οι ατομικές

διαφορές είναι τεράστιες. Ορισμένοι πατέρες τείνουν να είναι πιο ευαίσθητοι απέναντι στο γονεϊκό τους ρόλο και ανταποκρίνονται περισσότερο στις βρεφικές ανάγκες. Σημαντικές είναι και οι απόψεις του πατέρα για την ικανότητά του να αναλάβει τον συγκεκριμένο ρόλο. Πόσο ο ίδιος πιστεύει ότι είναι άξιος να συμμετέχει και να αναλάβει τη φροντίδα του παιδιού και πόσο θεωρεί ότι αυτή είναι αρμοδιότητα της μητέρας. Και αυτοί οι παράγοντες επίσης επηρεάζονται από τα κοινωνικά πρότυπα και την ανατροφή του ίδιου του άνδρα. Ορισμένες κοινωνίες θέλουν τη γυναίκα να έχει την απόλυτη ευθύνη για τη φροντίδα των παιδιών και τον άντρα στη θέση του κουβαλητή, αυτού που εργάζεται έξω από το σπίτι και φροντίζει να φέρνει τα αγαθά στην οικογένεια. Κάθε κοινωνικό σύστημα έχει τα δικά του πρότυπα και αξίες, ωστόσο το άτομο είναι αυτό που θα κρίνει αν τις ακολουθήσει ή αν διαμορφώσει τις δικές του. Έχει βρεθεί ότι οι πατέρες που θεωρούν σημαντική τη δική τους συμβολή και πιστεύουν ότι είναι και οι ίδιοι ικανοί να συμμετέχουν στη φροντίδα του βρέφους, αναλαμβάνουν περισσότερες αρμοδιότητες, ενώ αυτοί που θεωρούν ότι μόνο οι γυναίκες διαθέτουν αυτό το ισχυρό μητρικό ένστικτο, δεν έχουν ενεργό συμμετοχή. Οι πρώτοι θα κάνουν τα πάντα προκειμένου να συμμετέχουν και η εμπλοκή τους φαίνεται από τις πρώτες μέρες της γέννησης του βρέφους (Δραγώνα & Ναζίρη, 1995).

4) Η ποιότητα της συζυγικής σχέσης,

Οι σχέσεις μεταξύ των δύο συντρόφων επηρεάζουν τη σχέση πατέρα παιδιού και καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την πατρική συμμετοχή. Όταν υπάρχουν διαταραγμένες σχέσεις στο ζευγάρι τότε συνήθως και η συμμετοχή του πατέρα είναι μικρότερη και αρκετοί άντρες φτάνουν ακόμη και στο σημείο να εγκαταλείψουν τις οικογένειές τους, όταν υπάρχουν σοβαρά προβλήματα, με αρνητικές συνέπειες για το ίδιο το παιδί. Όταν οι σύντροφοι διατηρούν μια αρμονική και ισορροπημένη σχέση που βασίζεται στην αμοιβαία κατανόηση

και τον σεβασμό, λειτουργούν ως γονείς και ως άτομα στις κοινωνικές τους σχέσεις περισσότερο θετικά και ανταποκρίνονται στους διαφορετικούς ρόλους τους με μεγαλύτερη επιτυχία. Στους υγιείς και αρμονικούς γάμους οι γονείς επιδιώκουν να έχουν μοιρασμένους και αμοιβαίους ρόλους μέσα στην οικογένεια. Όταν υπάρχει μια αδύναμη συζυγική σχέση, η αλληλεπίδραση πατέρα- παιδιού είναι περισσότερο αρνητική και προβληματική. Οι πατέρες αυτοί δεν συμμετέχουν στη φροντίδα του βρέφους, αντιδρούν αρνητικά απέναντί του και διατηρούν μια αρνητικά φορτισμένη ατμόσφαιρα μέσα στην οικογένεια, είναι πιο αυταρχικοί, χρησιμοποιούν περισσότερο τιμωρίες και απειλές απέναντι στο παιδί. Η πατρική συμμετοχή επομένως επηρεάζεται από τη συζυγική σχέση, αλλά και επηρεάζει τη σχέση αυτή (Χουντουμάδη,1998).

5.4.5 ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΧΕΤΙΖΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗ ΜΗΤΕΡΑ

1) Η στάση της μητέρας.

Η στάση της μητέρας είναι ένας παράγοντας που καθορίζει το ποσοστό συμμετοχής του πατέρα στην φροντίδα του βρέφους. Αυτό γίνεται είτε στηρίζοντας τον είτε αποθαρρύνοντας τον. Τα περιθώρια που αφήνει μια μητέρα στον πατέρα για αλληλεπίδραση με το παιδί ποικίλουν. Η μητέρα αρκετές φορές συνειδητά ή ασυνείδητα εμποδίζει την πατρική συμμετοχή, είτε γιατί αισθάνεται ότι ο πατέρας είναι αδύναμος για να ανταποκριθεί στις ανάγκες του βρέφους είτε και η ίδια είναι από τη φύση της η πιο ακατάλληλη για την ανατροφή του, είτε γιατί δεν θέλει να παραδεχτεί ότι ο σύζυγός της τα καταφέρνει εξίσου καλά στην φροντίδα του παιδιού και στη βοήθεια στο σπίτι. Και εδώ φαίνονται ατομικές διαφορές, αφού μερικές μητέρες από τους συντρόφους τους να είναι ενεργητικοί, ενώ κάποιες άλλες θεωρούν το μέγλωμα του παιδιού δική τους αρμοδιότητα. Πολλές γυναίκες επίσης δίνουν μεγάλη σημασία στη συμμετοχή του πατέρα αλλά δεν ξέρουν πώς να τον ενθαρρύνουν. Η υποστήριξη στον άνδρα από τη σύζυγο είναι ωφέλιμη για να

τον ωθήσει να αναλάβει και ο ίδιος αρμοδιότητες στην φροντίδα βρέφους. Αν η μητέρα ενισχύει τη σχέση πατέρα -παιδιού τότε η αλληλεπίδραση θα είναι ευεργετική και για τους δύο (Burman,1999).

2) Επαγγελματική απασχόληση.

Η είσοδος της γυναίκας στο χώρο εργασίας και στην αυξανόμενη απασχόλησή τους έξω από το σπίτι έχει επιφέρει αλλαγές. Οι ρόλοι έχουν δεχτεί αλλαγές και απαιτείται από τον πατέρα μεγάλη συμμετοχή στη φροντίδα του παιδιού και στην συντήρηση του σπιτιού . Όταν οι μητέρες είναι εργαζόμενες, οι πατέρες αφιερώνουν περισσότερο χρόνο στην οικογένεια τόσο στην ανατροφή και φροντίδα του παιδιού όσο και στις υπόλοιπες ανάγκες του σπιτιού (Χουντουμάδη,1998).

5.5 ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΒΡΕΦΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Από τη στιγμή που θα γεννηθεί το βρέφος έχει ανάγκη να βρίσκεται κοντά του, εκτός από τη μητέρα του και ο πατέρας όχι μόνο ως φυσική αλλά και ως συναισθηματική παρουσία. Από την πρώτη επαφή δημιουργείται ένας ισχυρός δεσμός και η σχέση τους αυτή έχει απλή κατεύθυνση, αφού μέσα από την αλληλεπίδραση τους και τα βρέφη επηρεάζουν τους πατέρες και τη συμπεριφορά τους και οι πατέρες συμβάλουν στη γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική τους ανάπτυξη (Burman, 1999).

Όταν ο πατέρας είναι απών, απόμακρος και στη συνέχεια απασχολημένος, όταν δεν αφιερώνει χρόνο στα παιδιά του τότε τα παιδιά αλλά και ο ίδιος πατέρας έχουν να χάσουν πολλά από την ουσιαστική σχέση. Δημιουργεί το βρέφος μια σχέση τελείως διαφορετική απ' αυτήν με τη μητέρα και η εμπλοκή του συμβάλλει στην ανάπτυξη διαφορετικών ικανοτήτων, ιδιαίτερα στις κοινωνικές σχέσεις του παιδιού. Μια έρευνα έδειξε ότι τα αγόρια πέντε μηνών, τα οποία είχαν επαφές με τους πατέρες τους, ένιωθαν πιο άνετα όταν είχαν γύρω τους άγνωστα άτομα. Τα βρέφη έβγαζαν περισσότερους ήχους και δυσανασχετούσαν λιγότερο όταν οι άγνωστοι τα έπαιρναν αγκαλιά. Επίσης έκλαιγαν λιγότερο από τα βρέφη στα οποία οι πατέρες δεν συμμετείχαν στη φροντίδα τους (Burman, 1999).

Οι άντρες είναι ικανοί να συμμετέχουν στη φροντίδα και ανατροφή του βρέφους, όπως και οι μητέρες. Έχουν την ικανότητα να αναγνωρίζουν και να ανταποκρίνονται στα συναισθήματα του βρέφους, έχουν την ικανότητα να αναπτύσσουν ευαισθησία και να γίνονται τρυφεροί και περιποιητικοί από τη στιγμή που θα γίνουν πατέρες. Αναπτύσσουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα νεογέννητα βρέφη και βιώνουν απεριόριστη χαρά και πρωτόγνωρα συναισθήματα όταν βρίσκονται κοντά στα παιδιά τους. Η συμπεριφορά τους αλλάζει και μαθαίνουν πώς να προσαρμόζονται στις ανάγκες του μωρού. Αυτό

φαίνεται και από τον τρόπο με τον οποίο μιλούν στο βρέφος τους . Η γονική ομιλία χαρακτηρίζεται από αργό ρυθμό , απλές λέξεις και σύντομες δράσεις, και πολλές επαναλήψεις. Έτσι αυξάνουν το ενδιαφέρον του βρέφους, τραβούν την προσοχή του και έτσι είναι ένα μέσο να μάθουν τα βρέφη να αναγνωρίζουν τους γονείς τους και να τους διακρίνουν από τα ξένα πρόσωπα (Burman, 1999).

Οι πατέρες είναι εξίσου ικανοί με τις μητέρες να ερμηνεύσουν σωστά τις ανάγκες και τα μηνύματα που στέλνει το βρέφος. Είναι ικανοί να διακρίνουν το κλάμα του μωρού και να το ερμηνεύσουν σωστά. Οι ίδιοι συνηθίζουν να μιλούν περισσότερο στο βρέφος και προσπαθούν να το διασκεδάσουν μέσα από το παιχνίδι ακόμα όταν κλαίει, ,ενώ οι μητέρες εκδηλώνουν το ενδιαφέρον τους περισσότερο χαϊδεύοντας το , φιλώντας το και παίρνοντας το αγκαλιά για να το ηρεμήσουν. Οι πατέρες μιμούνται πολλές κινήσεις του, ανοίγουν το στόμα, κουνούν το κεφάλι ώστε να προσαρμόσουν τη συμπεριφορά τους με αυτή του βρέφους . Έτσι τα βρέφη μαθαίνουν από πολύ νωρίς ακόμη, μέσα από τις επαφές με το πατέρα ότι μπορούν να επηρεάσουν τους άλλους μέσα από τη δική τους συμπεριφορά (Parke 1987) .

Οι πατέρες θα πρέπει να προσπαθούν να κάνουν όλα τα απαραίτητα βήματα για να είναι διαθέσιμοι για τα παιδιά τους. Να ρυθμίζουν τη ζωή τους έτσι ώστε να τους αφιερώνουν όσο το δυνατόν περισσότερο χρόνο και να τα φροντίζουν. Το να βρει περισσότερο χρόνο ένας πατέρας να ασχοληθεί με τα παιδιά του είναι πολλές φορές αρκετά δύσκολο, ωστόσο πρέπει να γνωρίζει τη σημασία που έχει η ποιότητα του χρόνου που έχει αφιερώσει μαζί τους.

Ακόμα κι αν η ποσότητα δεν είναι αρκετή, η ποιότητα του χρόνου είναι η σημαντικότερη για τη σχέση τους. Ο πατέρας που είναι δίπλα στο βρέφος από τη στιγμή της γέννησής του, το φροντίζει και συμμετέχει στην ανατροφή του, θα συνεχίσει να το κάνει και αργότερα όταν το βρέφος μεγαλώσει. Αν ο πατέρας δεν επιδιώκει συνειδητά να ασχοληθεί με την καθημερινή ζωή του

βρέφους, χάνονται οι βάσεις πάνω στις οποίες θα χτιστεί η στενή σχέση πατέρα-παιδιού και θα συνεχιστεί (Parke, 1987).

5.5.1 ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ

Για τη συστηματική ανάπτυξη του βρέφους ενός ορισμένου υποστηρίζουν ότι αρχίζει από την περίοδο που βρίσκεται στη μήτρα, στη διάρκεια της εγκυμοσύνης, γιατί το βρέφος αντιδρά στο άγχος ή τη χαρά και στην ηρεμία της μητέρας του. Άλλη άποψη είναι ότι ξεκινάει αμέσως μετά τη γέννηση του, καθώς οι γονείς του ταΐζουν, φροντίζουν και μιλούν του βρέφους. Τέλος μια τρίτη άποψη είναι ότι ξεκινά λίγο καιρό μετά τη γέννηση, όταν το βρέφος εμφανίζει το πρώτο του χαμόγελο προς την μητέρα ή τον πατέρα (Fischer, 2000).

Πράγματι η συναισθηματική αγωγή και ανάπτυξη του βρέφους αρχίζει νωρίς αφού τα βρέφη δείχνουν ενδιαφέρον και ανταπόκριση για πρώτη φορά για τις διαπροσωπικές, κοινωνικές αλληλεπιδράσεις από πολύ νωρίς, αρχίζοντας από τους γονείς. Μέχρι σχεδόν τον τρίτο μήνα της ζωής του τα βρέφη αναπτύσσουν αυτές τις ικανότητες και είναι έτοιμα να ανταποκριθούν στα συναισθήματα του γονέα. Το βλέμμα τους είναι χαρακτηριστικό, αφού συχνά προσηλώνουν το βλέμμα στο γονέα που είναι κοντά τους, τον κοιτάνε και αναζητούν την επικοινωνία μαζί του. Μέσα από το παιχνίδι με τον πατέρα μαθαίνουν να αντιλαμβάνονται τα συναισθήματα τόσο τα δικά τους όσο και των άλλων και να προσαρμόζονται σε αυτά. Ένα βρέφος μπορεί να μάθει πολλά για την ανάγνωση και την έκφραση των συναισθημάτων μέσα από την παρατήρηση και τη μίμηση. Έτσι ο πατέρας με το να δείχνει την προσοχή του και την ανταπόκριση του στο βρέφος, μπορεί να ξεκινήσει τη διαδικασία της συναισθηματικής αγωγής από την πρώτη βρεφική ηλικία. Για αυτό ο χρόνος που θα αφιερώσει στην αλληλεπίδραση του με το βρέφος είναι πολύ σημαντικός και πολύτιμος.

Ο πατέρας προσπαθεί να διατηρήσει την προσοχή και το ενδιαφέρον του βρέφους του χρησιμοποιώντας συχνά ένα τύπο ομιλίας που μιμείται τον βρεφικό λόγο και χαρακτηρίζεται από υψηλό τόνο φωνής, αργό και επαναληπτικό ρυθμό και πολλές μη λεκτικές συμπεριφορές, όπως οι εκφράσεις του προσώπου και οι κινήσεις του. Αυτή η ομιλία αποδίδει τις περισσότερες φορές. Τα βρέφη σηκώνουν το κεφάλι και προσέχουν περισσότερο τον πατέρα όταν τον βλέπουν και τον ακούνε να μιλάει με αυτόν τον τρόπο. Το βρέφος μιμείται τον πατέρα και μαθαίνει να ξεχωρίζει τα συναισθήματα και τις εκφράσεις του προσώπου. Αλλά και ο πατέρας μιμείται το βρέφος. Για παράδειγμα ο πατέρας σηκώνει τα φρύδια η κουνάει το στόμα και το ίδιο κάνει το βρέφος. Το μωρό βγάζει τη γλώσσα και το ίδιο κάνει και ο πατέρας. Είναι ένας τρόπος επικοινωνίας. Η προσοχή του βρέφους είναι ιδιαίτερα έντονη σε αυτά τα παιχνίδια μίμησης, κυρίως όταν ο πατέρας μιμείται με λίγο διαφορετικό τρόπο το βρέφος. Οι μιμητικές αυτές συνομιλίες είναι ιδιαίτερα σημαντικές, γιατί δείχνουν στο παιδί ότι ο γονέας το προσέχει και ανταποκρίνεται στα συναισθήματα του. Είναι η πρώτη του εμπειρία ότι γίνεται κατανοητό από ένα άλλο άτομο. Είναι η αρχή της συναισθηματικής του επικοινωνίας (Fischer, 2000).

Η έλλειψη της ανταπόκρισης και η αλλαγή της διάθεση από το πατέρα γίνεται αμέσως αντιληπτή από το βρέφος. Η αλλαγή της διάθεσης που από χαρά γίνεται λύπη έχει έντονη επίδραση στο βρέφος. Εκφράζει περισσότερο αρνητικά συναισθήματα, γίνεται πιο απόμακρο και δείχνει λιγότερη ανταπόκριση. Το βρέφος συμμετέχει σ' αυτό το παιχνίδι μίμησης, δεν είναι παθητικό, επιδιώκει τη διέγερση, τη διασκέδαση και τη συναισθηματική σύνδεση με τον πατέρα(Fischer, 2000).

Ο πατέρας επηρεάζει τη συναισθηματική ανάπτυξη του βρέφους και έμμεσα, μέσα από τη σχέση του με τη σύζυγο. Όταν υπάρχουν προβλήματα στις σχέσεις τους και διαταράσσεται η συναισθηματική τους ισορροπία αυτό

περνάει και στο βρέφος. Όταν υπάρχει καταθλιπτική διάθεση από τη μητέρα, τα βρέφη έχουν την τάση να αντανakλούν τη λύπη, τη χαμηλή ενεργητικότητα, το θυμό και την ευερεθιστότητα της μητέρας τους . Αν το αρνητικό κλίμα και η καταθλιπτική διάθεση της μητέρας διαρκεί πολύ καιρό, το βρέφος θα αρχίσει να παρουσιάζει σημάδια ψυχικής , σωματικής και νοητικής υστέρησης, επηρεάζονται ακόμη και οι εγκεφαλικές και λειτουργίες του. Ωστόσο τα βρέφη αυτά παρουσιάζουν βελτίωση όταν αλληλεπιδρούν με άλλα άτομα, κυρίως με μη καταθλιπτικούς πατέρες(Fischer, 2000).

Επομένως οι γονείς που φροντίζουν το βρέφος είναι δυνατό να επηρεάσουν σε μεγάλο βαθμό τη συναισθηματική του ανάπτυξη ήδη από πολύ μικρή ηλικία. Τόσο ο πατέρας όσο και η μητέρα είναι σημαντικό να δείχνουν στα παιδιά τους ευαισθησία, έτσι ώστε η συναισθηματική επικοινωνία να βελτιωθεί (Fischer, 2000)

5.5.2 ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ

Από τους πρώτους μήνες ζωής του βρέφους ο πατέρας μπορεί να συμβάλει στην πνευματική και γενικότερη κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού. Είναι σημαντικό το βρέφος να βρίσκεται και να αναπτύσσεται μέσα σ' ένα περιβάλλον με ερεθίσματα. Οι πατέρες είναι ικανοί να προσφέρουν ένα πολύτιμο αριθμό εμπειριών για το παιδί. Από τις πρώτες επαφές μπορεί και πρέπει να ενισχύει τα θετικά στοιχεία του παιδιού και τα προσωπικά του επιτεύγματα. Η αυστηρή κριτική μειώνει την αυτοεκτίμηση του παιδιού και νιώθει μειονεκτικά. Πρέπει να εξερευνά το περιβάλλον για να αναπτύξει , την αυτονομία του. Μερικοί υποστηρίζουν ότι η νοητική ανάπτυξη της κόρης αποκτά σημασία σε επόμενη φάση, αργότερα από το αγόρι. Η έντονη ζεστασιά του πατέρα στην κόρη , εμποδίζει την ανάπτυξη των νοητικών ικανοτήτων της. Έτσι χρειάζεται μια ασφαλής απόσταση, αλλά παράλληλα να ευνοείται η αυτονομία της (Χουντουμάδη,1998).

Οι πατέρες συνήθως αφήνουν μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων στα βρέφη από τις μητέρες. Ο ίδιος είναι πρότυπο μίμησης γι' αυτό πρέπει να διατηρεί μια συμπεριφορά ζέστη, στοργική και με έντονο ενδιαφέρον. Μέσα από το παιχνίδι μπορεί να ευνοήσει και να αυξήσει τη δημιουργική φαντασία στο βρέφος. Επίσης πρέπει το βρέφος να έρχεται σε επαφή με άλλα άτομα, για να αναπτύξει τις κοινωνικές του δεξιότητες. Θα το βοηθήσει να αυτονομηθεί και να ενσωματωθεί αργότερα στην κοινωνία με ευκολία. (Χουντουμάδη,1998).

Σημασία έχει και η συχνότητα της επαφής πατέρα- βρέφους. Έχει βρεθεί ότι τα βρέφη που βρίσκονται πιο συχνά κοντά στο πατέρα τους και ενθαρρύνονται σε νέα ερεθίσματα έχουν πιο υψηλή βαθμολογία στην κλίμακα νοημοσύνης. Όταν το παιδί μεγαλώνει με τον ένα γονιό μόνο, ελαττώνονται και τα πνευματικά ερεθίσματα που λαμβάνει, αφού ο χρόνος του γονιού να ενασχοληθεί με το παιδί είναι πιο περιορισμένος (Parke, 1987).

Ωστόσο και οι δύο γονείς συμβάλλουν, αλλά με διαφορετικό τρόπο ο καθένας. Η μητέρα συνήθως βοηθάει με τις κουβεντούλες που χρησιμοποιεί, με την στοργή και την τρυφερότητα που τους εκδηλώνει. Ο πατέρας επιδρά κυρίως μέσα από το παιχνίδι μαζί τους. Ο διαφορετικός τρόπος παιχνιδιού του πατέρα με την κόρη, βοηθάει τα κορίτσια να αναπτυχθούν πνευματικά. Είναι σημαντικό να βρίσκεται ο πατέρας δίπλα στο παιδί από τη βρεφική ηλικία, να του παρέχει ερεθίσματα, να το ενθαρρύνει στις δραστηριότητες του, να του δείχνει στοργή, αφού έτσι συμβάλει στη γνωστική και κοινωνική του εξέλιξη(Parke, 1987).

5.5.3 ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΤΡΟΦΗ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ

Πολλοί είναι οι πατέρες που αναλαμβάνουν και οι ίδιοι τη διατροφή του βρέφους τους, αφού είναι μια διαδικασία την οποία μπορούν να εκτελέσουν το ίδιο καλά όσο οι γυναίκες, αλλά και μια διαδικασία τις περισσότερες φορές ευχάριστη για τους ίδιους, αφού συνήθως την θεωρούν διασκεδαστική. Αυτή

είναι και η βασική διαφορά στον τρόπο που ταΐζουν τα βρέφη τους από τις γυναίκες. Συνήθως οι πατέρες παίζουν παράλληλα με τα βρέφη τους, την ώρα που τα ταΐζουν (Parke, 1987).

Ακόμη και όταν υπάρχει ισότητα ανάμεσα στο ζευγάρι και δεν ακολουθείται η παραδοσιακή διάκριση ρόλων ως προς τη διατροφή, που θέλει τη γυναίκα να ασχολείται αποκλειστικά με αυτή τη δραστηριότητα, έχει βρεθεί ότι οι πατέρες είναι αυτοί που ασχολούνται συνήθως λιγότερο με το τάϊσμα του βρέφους, αφού αυτοί είναι που λείπουν τις περισσότερες ώρες από το σπίτι. Οι ίδιοι θα ασχοληθούν περισσότερο με αυτόν τον τομέα σε κάποιες ιδιαίτερες περιπτώσεις. Αυτές είναι όταν υπάρχουν βρέφη που έχουν γεννηθεί πρόωρα ή με καισαρική. Τότε είναι πιο απαραίτητη η προσφορά τους σε αυτόν τον τομέα και η βοήθεια του πατέρα στη μητέρα είναι απαραίτητη εξαιτίας της έντασης και της ταλαιπωρίας που υπάρχει σε μεγαλύτερο βαθμό σε αυτές τις περιπτώσεις, αφού η μητέρα είναι περισσότερο ταλαιπωρημένη και χρειάζεται περισσότερη ξεκούραση. Επίσης τα βρέφη αυτά συνήθως είναι πιο ανήσυχα και χρειάζονται περισσότερη διατροφή με αποτέλεσμα οι ανάγκες να είναι πιο αυξημένες. Αναλαμβάνοντας έτσι ο πατέρας αυτόν το ρόλο βοηθάει από τη μια τη σύζυγο και απ' την άλλη τη σχέση της μητέρας με το βρέφος καλυτερεύοντας την (Parke, 1987).

Αλλά και σε οικογένειες που υπάρχουν βρέφη που γεννήθηκαν κανονικά είναι δυνατόν να υπάρχουν πατέρες που αναλαμβάνουν αυτή τη φροντίδα περισσότερο από κάποιους άλλους. Σε αυτό παίζει ρόλο η αντίληψη που έχει ο ίδιος ο άνδρας για το ρόλο του φύλου του. Έχει βρεθεί ότι οι άνδρες που συνδυάζουν τον ανδρόγυνο τύπο, δηλαδή έχουν χαρακτηριστικά προσωπικότητας που θεωρούνται και θηλυκά και αρσενικά, αυτοί συμμετέχουν περισσότερο στη διατροφή και φροντίδα του βρέφους από τους άνδρες που θεωρούν τον εαυτό τους καθαρά αρρενωπούς και πιο σκληρούς. Οι πρώτοι καταναλώνουν περίπου το 25% του χρόνου τους την ημέρα στη διατροφή και

άλλες φροντίδες του βρέφους, ενώ οι δεύτεροι το 10% του χρόνου τους. Παρόλα αυτά έχει αποδειχτεί ότι οι πατέρες είναι ικανοί σε αυτούς τους ρόλους και κατάλληλοι όσο και οι μητέρες, αφού και οι ίδιοι αντιλαμβάνονται το ίδιο καλά τα μηνύματα που στέλνει το βρέφος. Η μόνη διαφορά είναι ο τρόπος που γίνεται η διαδικασία, αφού οι ίδιοι συνηθίζουν να παίζουν ταυτόχρονα με το βρέφος όταν το ταΐζουν και το παρακινούν λιγότερο να συνεχίζει να τρώει όταν για κάποιο λόγο διακόψει (Parke, 1987)

5.5.4 ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΠΑΙΧΝΙΑΙ ΜΕ ΤΟ ΒΡΕΦΟΣ

Το παιχνίδι ξεκινάει για το παιδί από πολύ νωρίς, από τους πρώτους μήνες της ζωής του. Είναι ένας τρόπος επικοινωνίας του βρέφους με το περιβάλλον του και είναι πολύ σημαντικό αφού συμβάλλει στη σωματική, πνευματική, συναισθηματική και κοινωνική του ανάπτυξη. Από την αρχή της ζωής του το βρέφος αντιλαμβάνεται τα ερεθίσματα του περιβάλλοντος, αντιδρά σε αυτά, άρα είναι ικανό να παίζει. Τόσο η μητέρα όσο και ο πατέρας είναι τα κατάλληλα πρόσωπα και σύντροφοι στο παιχνίδι του παιδιού. Ωστόσο την κυρίαρχη θέση εδώ καταλαμβάνει ο πατέρας. Αυτός είναι που διαθέτει ένα μεγάλο μέρος του χρόνου του στη διασκέδαση του βρέφους μέσω του παιχνιδιού (Parke, 1987).

Υπάρχουν και εδώ διαφορές ως προς τον τρόπο που παίζουν οι γονείς με τα βρέφη τους. Οι πατέρες προτιμούν παιχνίδια ζωντανά, με κινήσεις των χεριών και ποδιών, σωματικά παιχνίδια, ενώ οι μητέρες κυρίως συνηθίζουν να παίζουν με διαφορετικό τρόπο, προτιμώντας πιο λεκτικά και ήρεμα παιχνίδια. Η σχέση του πατέρα με τη διασκέδαση του βρέφους εξαρτάται από την εργασιακή του δραστηριότητα και της συζύγου του. Υπάρχουν περιπτώσεις όπου ο ελεύθερος χρόνος του πατέρα είναι πολύ περιορισμένος. Ωστόσο, αυτό που έχει σημασία δεν είναι η ποσότητα του χρόνου που αφιερώνει, αλλά η ποιότητα της σχέσης και της συμπεριφοράς του πατέρα απέναντι στο παιδί που παίζει τον αποφασιστικό ρόλο για την ανάπτυξη του (Parke, 1987). Τα βρέφη φαίνεται να

προτιμούν περισσότερο το παιχνίδι με τον πατέρα. Ο πατέρας προτιμά παιχνίδια ζωηρά και πιο ζωντανά και χαρούμενα.

Έτσι το βρέφος ανταποκρίνεται πιο έντονα και δείχνει περισσότερη διάθεση να παίξει με τον πατέρα του. Και αυτή η σχέση πατέρα- βρέφους με το παιχνίδι χαρακτηρίζεται από αβεβαιότητα, αφού οι ίδιοι οι πατέρες είναι ικανοί να αντιλαμβάνονται τα μηνύματα που στέλνει το βρέφος. Είναι ένας τρόπος επικοινωνίας μεταξύ τους. Φυσικά όσο μεγαλώνει το βρέφος το παιχνίδι αλλάζει και παίρνει διαφορετική μορφή, όμως εξακολουθεί να είναι ένα σημαντικό κομμάτι της ζωής του, αφού το βοηθάει να αναπτυχθεί σωματικά, πνευματικά, συναισθηματικά και κοινωνικά (Parke, 1987).

Οι πατέρες τείνουν να χρησιμοποιούν περισσότερο τα ζωηρά, σωματικά παιχνίδια με τα αγόρια τους παρά με τα κορίτσια. Επίσης παίζουν περισσότερο αυτά τα έντονα παιχνίδια με τα βρέφη που γέννιούνται κανονικά και όχι με τα πρόωρα βρέφη. Με τα κορίτσια συνηθίζουν να παίζουν πιο ήρεμα παιχνίδια και να τους μιλούν περισσότερο. Επίσης και τα βρέφη δείχνουν την προτίμησή τους στο πατέρα για σύντροφό τους στο παιχνίδι. Τα κορίτσια όταν αρχίζουν να μεγαλώνουν αλλάζουν και προτιμούν τις μητέρες τους για το παιχνίδι. Αυτό συμβαίνει γιατί αρχίζει να τη βλέπει ως πρότυπο συμπεριφοράς και αρχίζει να διακρίνει το θηλυκό της ρόλο (Parke, 1987).

Πολλοί πιστεύουν ότι η επίδραση του πατέρα συντελείτε κυρίως μέσα από το παιχνίδι, και αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στο συγκεκριμένο στυλ του παιχνιδιού με τον πατέρα που είναι περισσότερο σωματικό και πιο συναρπαστικό από το παιχνίδι με τη μητέρα. Οι πατέρες στην αλληλεπίδρασή τους συνήθως μιλούν λιγότερο αλλά αγγίζουν τα βρέφη περισσότερο, δημιουργούν ρυθμικούς ήχους και χτύπους για να προσελκύσουν την προσοχή τους. Έτσι το είδος αυτού του παιχνιδιού μπορεί να προκαλέσει στα βρέφη ένα εύρος συναισθημάτων, ξεκινώντας από δραστηριότητες που παρουσιάζουν ελάχιστο ενδιαφέρον μέχρι δραστηριότητες που τους συναρπάζουν. Οι μητέρες

αντίθετα με τον τρόπο τους μέσα από το παιχνίδι, διατηρούν τα συναισθήματα των παιδιών σε ισορροπία χωρίς αλλαγές και σκαμπανεβάσματα. Αυτό το είδος πατρικού παιχνιδιού διευκολύνει τη μάθηση των συναισθημάτων στα βρέφη. Μαθαίνει να αισθάνεται συγκίνηση, ευχαρίστηση, φόβο μέσα από τα έντονα χαρακτηριστικά του παιχνιδιού. Του μαθαίνουν τον τρόπο να παρατηρεί και να αντιδρά στα επικοινωνιακά σήματα του πατέρα. Παρατηρεί τον πατέρα και μαθαίνει πως, μετά τη διέγερση που αισθάνεται με το παιχνίδι, να επανέρχεται στη φυσιολογική του κατάσταση και να ηρεμεί (Balter, 1999).

Οι δεξιότητες αυτές είναι χρήσιμες στο παιδί για τη μετέπειτα πορεία του, όταν συναντηθεί με συνομηλίκους του. Από την εμπειρία των παιχνιδιών με τον πατέρα του έχει μάθει να διαβάζει τώρα τα μηνύματα των άλλων και να ξέρει να ρυθμίζει ανάλογα τα συναισθήματά του. Οι καλύτερες κοινωνικές σχέσεις και δεξιότητες των παιδιών αναπτύσσονται όταν οι πατέρες παροτρύνουν και επιτρέπουν στα βρέφη να λάβουν μέρος αλλά και να κατευθύνουν την πορεία του παιχνιδιού. Έτσι μαθαίνουν να παίρνουν πρωτοβουλία στη ζωή τους (Balter, 1999).

5.5.5 ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΦΥΛΟ ΤΟΥ ΒΡΕΦΟΥΣ

Η συμβολή του πατέρα είναι εξίσου σημαντική και όσον αφορά το φύλο του παιδιού και τη διαμόρφωση της ταυτότητας του παιδιού αργότερα. Επίσης το φύλο του βρέφους επηρεάζει την αλληλεπίδραση πατέρα-βρέφους και τη μεταξύ τους σχέση. Πολλοί γονείς δείχνουν την προτίμησή τους για το φύλο του βρέφους, ακόμη από την περίοδο της εγκυμοσύνης και ιδιαίτερα οι πατέρες είναι αυτοί που προτιμούν περισσότερο το πρώτο τους παιδί να είναι αγόρι. Επίσης αρκετοί είναι οι γονείς που συνεχίζουν να κάνουν παιδιά μέχρι να αποκτήσουν αγόρι. Και εδώ η συμπεριφορά του πατέρα είναι διαφορετική απέναντι στους γιούς απ' ότι στα κορίτσια. Δεν αδιαφορούν οι πατέρες για τα

κορίτσια τους, απλώς έχουν την τάση, όπως βρέθηκε από έρευνες να αλληλεπιδρούν διαφορετικά με τα αγόρια.

Αφιερώνουν περισσότερο χρόνο μαζί τους στο παιχνίδι, στη φροντίδα και τους μιλούν περισσότερο. Ακόμη και στη διατροφή οι πατέρες κάνουν περισσότερες προσπάθειες με τα αγόρια απ' ότι με τα κορίτσια, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η αγάπη τους διαφέρει. Αντίθετα οι μητέρες φαίνεται να ασχολούνται περισσότερο με τις κόρες τους. Από την άλλη μεριά, οι πατέρες τείνουν να συμπεριφέρονται πιο στοργικά, πιο τρυφερά με τις κόρες γιατί τις θεωρούν πιο ευαίσθητες.

Ο συγκεκριμένος τρόπος συμπεριφοράς τους συμβάλλει στη διαμόρφωση των ρόλων των δύο φύλων. Έτσι βοηθούν τους γιους τους να αναπτυχθούν περισσότερο σωματικά και πνευματικά και τις κόρες τους να αναπτύξουν τη θηλυκότητά τους. Βέβαια η συμπεριφορά του πατέρα απέναντι στο γιο ή στην κόρη εξαρτάται από το πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο μεγάλωσε και από τις προσωπικές αξίες του κάθε πατέρα όσον αφορά το φύλο (Parke, 1987).

Οι πατέρες είναι αυτοί που παίζουν το σημαντικότερο ρόλο στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του παιδιού σύμφωνα με το φύλο του. Περισσότερο σημαντική είναι η παρουσία του πατέρα στο σπίτι για το αγόρι. Όσο μικρότερο σε ηλικία είναι το αγόρι τόσο περισσότερο χρειάζεται το πρότυπο του πατέρα. Όταν ο πατέρας απουσιάζει αφού το αγόρι συμπληρώσει το 5^ο σχεδόν έτος της ηλικίας του, τόσο λιγότερες θα είναι οι συνέπειες της απουσίας του, αφού θα έχει φτάσει στην ηλικία όπου έχει διαμορφώσει την ταυτότητα του φύλου του. Ακόμη πιο αρνητικές είναι οι συνέπειες για το αγόρι όταν απουσιάζει ο πατέρας και δεν υπάρχει κάποιο άλλο αρσενικό πρότυπο γύρω του, όπως κάποιος αδελφός ή θείος. Επίσης μπορεί ο πατέρας να είναι παρών, αλλά να απουσιάζει ψυχικά. Οι πατέρες πρέπει να δείχνουν στοργή και αγάπη. Η ζεστασιά και η στοργή τους είναι ιδιαίτερα σημαντική και παίζουν ρόλο στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του φύλου του παιδιού. Ακόμη και η συμπεριφορά του ίδιου του

πατέρα μέσα στο σπίτι και η σχέση του με τη σύζυγό του μπορούν να επηρεάσουν το φύλο του παιδιού .

Ο πατέρας συμβάλλει στη διαμόρφωση της συνείδησης του φύλου για το κορίτσι με διαφορετικό τρόπο από το αγόρι. Η σχέση πατέρα-κόρη επηρεάζει τη μετέπειτα σχέση της με το άλλο φύλο. Ο πατέρας που δεν είναι διαθέσιμος να ανταποκριθεί στις προσδοκίες της κόρης του, την εμποδίζει να εμπιστευτεί αργότερα τους υπόλοιπους άνδρες και έχει την πεποίθηση ότι είναι αναξιόπιστοι . Γι' αυτό πατέρας πρέπει να ενθαρρύνει την κόρη του από τη βρεφική ηλικία και να δείχνει ότι την αποδέχεται, να τονώσει την αυτοπεποίθησή της και να την αντιμετωπίζει παρόμοια με το γιο του (Χουντουμάδη ,1998).

Τις ίδιες αρνητικές συνέπειες έχει και η ψυχική απουσία του πατέρα για την κόρη. Όπως είναι συναισθηματικά απαραίτητοι στους γιους , το ίδιο είναι και στις κόρες . Η αυτοεκτίμηση του κοριτσιού εξαρτάται από τη στάση του πατέρα. Από τη στάση του τη συμπεριφορά του τόσο απέναντι στην κόρη όσο και απέναντι στην μητέρα της. Η κόρη μαθαίνει έμμεσα από τη συμπεριφορά του πατέρα της στη σχέση του με τη σύζυγο, αφού το κορίτσι σε κάποια ηλικία ταυτίζεται με τη μητέρα του (Χουντουμάδη,1998).

5.6 ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΝΗΠΙΑΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Η νηπιακή ηλικία, αρχίζει από τα τρία και φτάνει μέχρι τα έξι χρόνια. Κατά την νηπιακή ηλικία, η εικόνα του πατέρα γίνεται εντονότερη για το παιδί. Η ανάπτυξη των πνευματικών δυνάμεων θα βοηθήσει το παιδί να γνωρίσει καλύτερα τον πατρικό ρόλο και να τον θεωρήσει ισότιμο με το μητρικό. Για το παιδί της προσχολικής ηλικίας, ο πατέρας είναι φορέας εξουσίας και δύναμews. Όταν τον θαυμάζει, αλλά και όταν εκδηλώνει επιθετικές στάσεις απέναντι του, δεν παύει να αναγνωρίζει την υπεροχή του και να επιβεβαιώνει το βασικό ρόλο που παίζει μέσα στην οικογένεια. Οι ψυχαναλυτές μας λένε ότι κατά την ηλικία αυτή και μάλιστα γύρω στα τέσσερα με έξι χρόνια της ζωής τους, πολλά παιδιά εκδηλώνουν προς τους γονείς και μάλιστα προς τον πατέρα παράξενα συναισθήματά. Τα αγόρια και τα κορίτσια αρχίζουν να αναπτύσσουν κάπως διαφορετικές σχέσεις με τον πατέρα τους. Είναι η περίοδος του «οικογενειακού ειδυλλίου», κατά την οποία τα παιδιά σαγηνεύονται από το γονέα του αντίθετου φύλου, προσκολλούνε σε αυτόν και ταυτόχρονα αναπτύσσουν ανταγωνιστική σχέση με το γονέα του ίδιου φύλου.

Η συμπεριφορά τους χαρακτηρίζεται από μίσος και επιθετικότητα, αλλά και από αγάπη και θαυμασμό. Το **αγόρι** θαυμάζει τον πατέρα του για την υπεροχή του, αλλά και το μισεί. Θέλει να πάρει τη θέση που εκείνος έχει δίπλα στη μάνα του. Θέλει να παίξει το ρόλο του, γι' αυτό θα επιθυμήσει και το θάνατο του ακόμα. Πρόκειται για το γνωστό «οιδιπόδειο σύμπλεγμα», που συνοπτικά εκφράζεται ως ταύτιση του παιδιού με τον πατέρα και στροφή προς τη μητέρα. Το αγόρι βιώνει την εικόνα ενός πατέρα πρότυπου εξουσίας και δύναμης, την οποία επιθυμεί για τον εαυτό του. Θέλει να είναι μεγάλος και ισχυρός σαν τον πατέρα του. Η παραδοχή του πατρικού προτύπου δεν δημιουργεί μόνο συναισθήματα κατωτερότητας για το αγόρι, αλλά και ισχυρά κίνητρα για μεγαλύτερη αυτό-ανάπτυξη του. Θέλει να μεγαλώσει γρήγορα, για να γίνει άνδρας, να γίνει πατέρας. Έτσι, το αγόρι που πάσχει από αυτό το

σύμπλεγμα φοβάται μην τιμωρηθεί από τον πατέρα του για την τάση που έχει να «κατακτήσει» τη μητέρα του, αλλά συγχρόνως θέλει να γίνει μεγάλος σαν κι αυτόν. Με άλλα λόγια δεν ζει μόνο αθέμιτες αιμομικτικές παρορμήσεις, αλλά και ένα έντονο ναρκισσισμό. Αντίθετα, το **κορίτσι** της ίδιας ηλικίας πάσχει από το λεγόμενο «σύμπλεγμα Ηλέκτρας», που χαρακτηρίζεται από την ταύτιση προς τη μητέρα και ιδιαίτερη στροφή και αγάπη προς τον πατέρα. Το κορίτσι ταυτίζεται με τη μητέρα ως προς το σεξουαλικό ρόλο και φυσικά ασυνείδητα, θέλει να πάρει δίπλα στον πατέρα του τη θέση της. Επειδή όμως η μητέρα εμποδίζει την εκπλήρωση της επιθυμίας αυτής, το κορίτσι την μισεί ενώ αγαπά τον πατέρα του (Κρασανάκης,1991).

Στην ιδανική περίπτωση, οι πατεράδες μπορούν να διαχειριστούν αυτές τις εξελίξεις χωρίς υπερβολικό άγχος, θυμό η σεξουαλικό ερεθισμό. Μερικές φορές, όμως οι αντιδράσεις τους είναι δυσλειτουργικές. Ορισμένοι αγχώνονται τόσο πολύ με το φλερτάρισμα των κοριτσιών που απομακρύνονται ή τα απορρίπτουν. Κάποιοι άλλοι, που οι προσωπικότητες τους χαρακτηρίζονται από χαμηλή αυτό-εκτίμηση, μειωμένη αντοχή στη ματαίωση και φτωχό έλεγχο των παρορμήσεων, ενδέχεται, σε αυτό το χρονικό διάστημα να προβούν σε πράξεις σεξουαλικής κακοποίησης (Thorman,1983).

Η συμπεριφορά του πατέρα και οι σχέσεις του με το παιδί πρέπει να είναι ανάλογη με την ηλικία του παιδιού. Αν γίνει σεβαστός, τότε μπορούν να αναπτυχθούν αληθινές σχέσεις που θα βοηθήσουν το παιδί στην αύξηση της δικής του ωριμότητας. Ο πατέρας δεν μπορεί να είναι ούτε αυστηρός ούτε επιεικής. Η ισορροπία βρίσκεται στη μέση. Ούτε αυστηρότητα, ούτε υπερβολική επιείκεια ή απόλυτη ελευθερία. Και τα δύο βλάπτουν. Η πολύ αυστηρότητα τραυματίζει το παιδί ανεπανόρθωτα, του αλλοιώνει την προσωπικότητα και το κάνει άβουλο ή επαναστατικό.

Δοκιμάζουν να μιμηθούν τις πράξεις των γονιών τους ξεχνώντας τελείως τι είχαν υποφέρει οι ίδιοι σαν παιδιά. Ένας πατέρας που έτρωγε ξύλο όταν ήταν

παιδί, είχε την τάση να δέρνει τα παιδιά του. Ξεχνά τελείως την ταπείνωση που είχε αισθανθεί παιδί, το μίσος και την αντίδραση που μεγαλώνουν κάτω από το μαστίγωμα, του πατρικού χεριού ή βέργας. Υπάρχουν πολλά παιδιά που έχουν πιστέψει από τους γονείς τους ότι το ξύλο τους κάνει πραγματικά καλό. Στην ερώτηση, αν καμιά φορά τρώνε ξύλο, δίνουν την τρομακτική απάντηση: «όταν μας χρειάζεται.» Η εμπειρία της τιμωρίας και του ξύλου έστω και αν νομίζουν ότι σβήνει ή χάνεται κάποτε, παραμένει τυπωμένη και γραμμένη στο χαρτί της ψυχής.

Γενικά στην ηλικία αυτή ο ρόλος του πατέρα γίνεται πιο αισθητός και το νήπιο αντιλαμβάνεται ότι παράλληλα με τη μητέρα του και αυτό το πρόσωπο παίζει σημαντικό ρόλο στη ζωή του(Κοσμόπουλος,1988).

5.7 ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Η εικόνα του πατέρα στην παιδική σκέψη τροποποιείται ριζικά κατά τη σχολική ηλικία. Ιδιαίτερα, κατά την ηλικία των 7- 11 ετών, κατά τη λανθάνουσα περίοδο, όπως την ονόμασε ο Freud , οι ψυχοσεξουαλικές εντάσεις της προηγούμενης ηλικίας κάμπτονται. Τα συμπλέγματα που περιγράψαμε ξεπέρνιούνται και οι σχέσεις του παιδιού με τον πατέρα, ομαλοποιούνται. Το παιδί θέλει να έχει αρμονικές σχέσεις και με τους δύο γονείς. Ο πατέρας συμβάλλει στην πνευματική και ηθική ανάπτυξη του παιδιού με τη συμπεριφορά του. Το παιδί τον έχει ως πρότυπο και φορέα δύναμης και εξουσίας. Σωστό θα ήταν ο πατέρας να μην κάνει κατάχρηση αυτού του γεγονότος γιατί το παιδί θα εξαρτηθεί σε μεγάλο βαθμό από αυτόν, χωρίς να έχει αυτοπεποίθησή και εμπιστοσύνη στον εαυτό του. Η θετική αντιμετώπιση του πατέρα απέναντι στις ανάγκες, στις απαιτήσεις και στα ερωτήματα του παιδιού συμβάλλουν στην αρμονική ανάπτυξη του (Κρασανάκης ,1991).

Από το 7ο έτος και εξής, αγόρια και κορίτσια αρχίζουν να βλέπουν με ευδιάκριτο μάτι όχι μόνο τον πατέρα και τη μητέρα τους ,αλλά και άλλα πρόσωπα το στενότερο και ευρύτερου περιβάλλοντος. Το παιδί αγαπά τους άλλους και θέλει να αγαπιέται από αυτούς. Επιδιώκει την αναγνώριση και τους επαίνους και αντιμετωπίζει με μεγάλη ευαισθησία την κριτική στάση των άλλων απέναντί του. Συγκρίνοντας τον εαυτό του με τους άλλους, ιδιαίτερα μάλιστα με τους συμμαθητές του, ωθείται σ' ένα είδος αυτοκριτικής και αυτοεκτίμησης, πολύ αναγκαία στη ρύθμιση των σχέσεων του με το πρόσωπο που ενσαρκώνει την πρώτη εξουσία του σπιτιού, τον πατέρα του. Οι σχέσεις του με αυτόν αναπτύσσονται μέσα σε ένα κλίμα εξωτερικής και προπάντων εσωτερικής γαλήνης. Το αγόρι δεν βλέπει πια τον πατέρα του με μάτι ανταγωνιστικό, εχθρικό. Αλλά ούτε και το κορίτσι τον αγαπά περισσότερο από τη μάνα του. Οι σχέσεις πατέρα - παιδιού σε αυτή τη μεταβατική φάση είναι βασισμένη σε μια πραγματική συνειδητή εκτίμηση της ζωής. Όσο και αν αγαπάει το παιδί άλλα

πρόσωπα, πράγμα πολύ φυσιολογικό, δεν θα παύσει ποτέ να έχει πρότυπο εξουσίας και οδηγό τον πατέρα του. Η συνεργασία μαζί του, η αγάπη του, η συμπαράσταση του, η κριτική θέση μπροστά στα προβλήματα που καθημερινά αντιμετωπίζει, όχι μόνον γίνονται δεκτές από το παιδί, αλλά επιδιώκονται κιόλας από αυτό. Ένας έπαινος από τον πατέρα αξίζει πολύ περισσότερα από πολλούς άλλους ξένων προσώπων. Και αντίθετα, μια τιμωρία του θα του στοιχίσει όσο καμιά άλλη, που αντικειμενικά μπορεί να κρίνεται ίσης ή μεγαλύτερης βαρύτητας (Κρασανάκης,1991).

5.7.1 ΤΟ ΣΧΟΛΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ Ο ΠΑΤΕΡΑΣ

Η ενεργός συμμετοχή του πατέρα στη σχολική ζωή των παιδιών του, είναι ευεργετική για την απόδοση και τις επιτεύξεις τους. Επιπρόσθετα το ειλικρινές, έμπρακτο ενδιαφέρον του πατέρα για τις δραστηριότητες των παιδιών του, μεταφράζεται με καλύτερη κοινωνική εξέλιξη ή ανέλιξη με τις καλύτερες σχέσεις των παιδιών τους συνομήλικός τους (Κοσμόπουλος ,1988).

Όταν ο πατέρας, δείχνει καθημερινά ειλικρινές ενδιαφέρον για τα μαθήματα των παιδιών, μιλώντας μαζί τους, ρωτώντας τα για το τι κάνουν, τι μαθαίνουν και για τη σχέση τους με τα άλλα παιδιά στο σχολείο, τότε πετυχαίνουν καλύτερα αποτελέσματα σε μαθήματα όπως τα μαθηματικά και άλλα. Οι βαθμοί των παιδιών σε διαγωνίσματα είναι συνήθως ψηλότερη τα παιδιά είναι περισσότερο ευτυχισμένα με καλύτερες σχέσεις με τα άλλα παιδιά στο σχολείο όταν νιώθουν ότι ο πατέρας τους ενδιαφέρεται πραγματικά και το δείχνει έμπρακτα καθημερινά για τη σχολική τους δραστηριότητα και εργασία. Η προσωπική εμπλοκή του πατέρα έχει θετικά αποτελέσματα για τις επιδόσεις και την απόκτηση των γνωστικών ικανοτήτων, όχι μόνον όταν πρόκειται για τον βιολογικό πατέρα του παιδιού. Ακόμη και αν το ρόλο του πατέρα τον έχει κάποιος άλλος άντρας που δεν είναι ο βιολογικός πατέρας, τότε δεδομένου ότι

υπάρχει το έμπρακτο, ειλικρινές και καθημερινό ενδιαφέρον για τα μαθήματα κατά τη σχολική ζωή του παιδιού, τα αποτελέσματα του παιδιού είναι γενικά καλύτερα. Σε περιπτώσεις παιδιών που ανήκουν σε ομάδες υψηλού κινδύνου, λόγω οικογενειακών ή άλλων προβλημάτων, η παρουσία της πατρικής προσωπικότητας που εμπλέκεται και ενδιαφέρεται για το παιδί, βελτιώνει τη συνολική εικόνα που παρουσιάζει το παιδί στο σχολείο. Ακόμη και όταν υπάρχουν οικονομικά προβλήματα στην οικογένεια και περιορισμένα σχολικές δυνατότητες, η πατρική παρουσία βελτιώνει την μάθηση, την απόδοση και τις κοινωνικές δεξιότητες των παιδιών. Το σημαντικότερο είναι η πατρική εμπλοκή, για να επιτευχθούν τα ευεργετικά αποτελέσματα στο σχολείο και στην κοινωνική εξέλιξη του παιδιού, είναι ο πατέρας να μην περιορίζεται απλά στο να μεταφέρει το παιδί στο σχολείο, να το φέρνει πίσω από κει και επιφανειακά να ασχολείται με κάποια πρακτικά προβλήματα. Το ζητούμενο είναι να αποδεικνύει ένα συνεχές ενδιαφέρον με συχνές ερωτήσεις και συνομιλίες με τα παιδιά του για το τι κάνουν στο σχολείο και για τα μαθήματά τους.

Γι' αυτό λοιπόν αρχικά χρειάζεται να ενημερωθούν οι άντρες για τη μεγάλη σημασία που έχει στη δική τους ενεργή και τακτική συμμετοχή στη σχολική ζωή των παιδιών τους πρέπει παράλληλα να διαπαιδαγωγηθούν στο να ρωτούν, να ενδιαφέρονται τόσο για τα διάφορα μαθήματα που κάνουν τα παιδιά τους όσο και για τις σχέσεις με τους συνομηλίκους στους στο σχολείο. Από τη μεριά του σχολείου και των εκπαιδευτικών η συνειδητοποίηση της σημασίας του πατέρα, μπορεί να προσφέρει πολλά. Η επιδίωξη του σχολείου της περισσότερης εμπλοκής του πατέρα η συμβολή στη διαφώτιση και εκπαίδευση των ανδρών για την ενεργό ρόλο του πατέρα στη σχολική ζωή του παιδιού, είναι δράσεις που μπορούν να έχουν καρποφόρα αποτελέσματα.

5.8 ΠΑΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ

Στη διάρκεια της εφηβείας κάθε πατέρας προσπαθεί να τα βγάλει πέρα με την εκρηκτική αυτονόμηση και σεξουαλικότητα που εκδηλώνουν τα παιδιά και έρχεται αντιμέτωπος με ένα πλήθος ζητημάτων και συγκρούσεων. Η στοργή, η καθοδήγηση και υποστήριξη που προσφέρει ο πατέρας στον έφηβο που ωριμάζει παίζουν μεγάλο και σημαντικό ρόλο στην προώθηση της υγιούς ανάπτυξης του. Οι πατέρες χρειάζεται να συντονίζονται με την εναλλασσόμενη ανάγκη των νέων για εξάρτηση και αυτονομία και να είναι σε θέση να προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους σε αυτές τις αλλαγές. Πρόκειται όμως για ένα εξαιρετικά δύσκολο έργο, γιατί η εκπαίδευση στον ανδρικό ρόλο αποδίδει μεγάλη σημασία στην κυριαρχία και τον έλεγχο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τις συνεχές συγκρούσεις ανάμεσα στους πατέρες και στους εφήβους, κυρίως όταν είναι αγόρια. Οι περισσότεροι πατέρες μπορούν να αναπτύξουν την κατανόηση και την ευελιξία που θα τους επιτρέψει να επεξεργαστούν αυτές τις συγκρούσεις και να βοηθήσουν τους γιούς ή τις κόρες τους να ενηλικιωθούν.

Στην περίοδο της εφηβείας, όσο και αν ο έφηβος θέλει να αποδεσμευτεί από το οικογενειακό του περιβάλλον, χρειάζεται την καθοδήγηση του πατέρα του, καθώς αυτός χρησιμεύει ως πρότυπο. Έτσι είναι καλό ο πατέρας να γίνει ο πρώτος ήρωας του νέου, αρκεί στη συνέχεια όμως η διακριτική βοήθεια του πατέρα να αφήσει τον έφηβο να τραβήξει το δικό του ανεξάρτητο δρόμο στη ζωή (Αναστασιάδης, 1989).

Κατά την εφηβική ηλικία, η εικόνα του παιδιού για τον πατέρα του παίρνει εντελώς διαφορετική μορφή. Οι μεγάλες αλλαγές και οι έντονες αναπτυξιακές κρίσεις που περνά ο έφηβος επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις σχέσεις του με τους γονείς και μάλιστα με τον πατέρα. Οι σχέσεις τους θα δοκιμαστούν, θα περάσουν από πραγματικά δύσκολες φάσεις. Αν η εφηβεία είναι μια περίοδος έντονου προβληματισμού, είναι αναντίλεκτα και μια φάση

ζωής με έντονη κριτική θεώρηση της συμπεριφοράς και της στάσης των προσώπων που περιβάλλουν τον νέο άνθρωπο. Ο γιος και η κόρη θα έρθουν σε σύγκρουση με τον πατέρα τους, τον οποίο βλέπουν τώρα με μάτι κριτικό. Η εικόνα που είχαν γι' αυτό δοκιμάζεται, αλλά και φωτίζεται περισσότερο. Γίνεται ρεαλιστική, πραγματική. Ο πατέρας δεν είναι πια το πρόσωπο που ασυνείδητα μισεί το αγόρι και ερωτεύεται το κορίτσι. Τα προσόντα του, η δύναμη του, η εξουσία του, τα έργα του κρίνονται, διωλίζονται, αναλύονται κάτω από ένα πρίσμα καθαρό, φωτεινό, συνειδητό. Ο έφηβος εκτιμά απόλυτα τα προσόντα του πατέρα και ψέγει της αδυναμίας του. Δεν τον φοβάται πια, αλλά ούτε και τον αγαπά με τυφλή αγάπη. Τόσο το αγόρι όσο και το κορίτσι είναι ευαίσθητο στις ιδιαίτερες συνομιλίες και συναντήσεις με τον πατέρα. Θα τον ανεβάσει πολύ στη συνείδηση του, όταν είναι δημοκρατικός στις σχέσεις του με τα παιδιά του αλλά και όλα τα μέλη της οικογένειας. Αντίθετα θα τον περιφρονήσει, όταν δεν είναι προσοντούχος και προπάντων αν δεν μπορεί να παίξει πραγματικά τον πατρικό του ρόλο. Ο έφηβος, αντίθετα προς το παιδί της προσχολικής και σχολικής ηλικίας, θα εκτιμήσει την παρουσία και τον ρόλο του πατέρα με κριτήρια συνειδητά. Στο πρόσωπο του δεν θα δει τον πατέρα, όπως τον προσδιόρισαν οι ασυνείδητες ψυχοσεξουαλικές τάσεις της νηπιακής ηλικίας, αλλά ως ένα πρότυπο άξιο για μίμηση.

Έτσι λοιπόν την περίοδο αυτή ο ρόλος του πατέρα κλυδωνίζεται και δοκιμάζεται αρκετά και γίνεται πολύ πιο δύσκολος και ιδιόμορφος απ' όλες τις προηγούμενες περιόδους. Ο πατέρας προσπαθεί να εμποδίσει το παιδί από τις παγίδες της ζωής ή να το συμβουλέψει για τις σωστές στάσεις και συμπεριφορές που πρέπει να υιοθετήσει στις διάφορες περιστάσεις που θα αντιμετωπίσει. Στην εφηβική ηλικία, εμφανίζεται στα παιδιά μια τάση αυτονομίας, η οποία έρχεται σε σύγκρουση με τον υπερπροστατευτικό πατέρα. Το πρόβλημα αυτής της αντιδραστικής συμπεριφοράς παρατηρείται πιο έντονο στα αγόρια, το αγόρι προσπαθεί να σπάσει τα δεσμά του με την

οικογένεια, να ελευθερωθεί από την καταπίεση που μπορεί να νιώθει και να ζήσει κάθε στιγμή που περνάει όσο πιο έντονα μπορεί, ενώ από την άλλη ο πατέρας προσπαθεί να το προστατέψει από τον έξω κόσμο, να τον παρεμποδίσει να πέσει στις κακοτοπιές και στις παγίδες.. Αναπόφευκτα λοιπόν, δημιουργείται σύγκρουση. Υπάρχει, βέβαια, και η αντίθετη περίπτωση, όπου ο έφηβος θα δει τον πατέρα του ως άξιο πρότυπο μίμησης , ξεπερνώντας τις ασυνείδητες ψυχοσεξουαλικές τάσεις, που τον διέκριναν στις προηγούμενες χρονικές περιόδους (Κρασανάκης,1991).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ

Η απουσία του πατέρα από το σπίτι είναι ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι οικογένειες. Για τα παιδιά δεν είναι μόνο σημαντικό να έχουν τον πατέρα τους στο σπίτι, αλλά αυτός να αναλαμβάνει ουσιαστικό ρόλο σε όλες πτυχές της ζωής τους.

Η σπουδαιότητα του πατέρα σήμερα είναι μεγαλύτερη γιατί η σύγχρονη οικογένεια είναι πυρηνική, σχετικά απομονωμένη και η ανεύρεση πατρικών υποκατάστατων σε περιπτώσεις απουσίας ή ανεπάρκειας. Η απουσία του πατέρα (συχνότερο φαινόμενο από την απουσία της μητέρας) μπορεί να οφείλεται στο θάνατό του ή σε άλλου είδους απομάκρυνση του από την οικογένεια (Γελαλή,2003).

Οι πρώτες έρευνες για την απουσία του πατέρα έγιναν με αφορμή τους παγκόσμιους πολέμους που στερούσαν τα παιδιά από τους πατέρες τους. Αυτά τα παιδιά ήταν αγχώδη και εξαρτημένα από τη μητέρα, είχαν χαμηλή αυτοεκτίμηση, ανασφάλεια στις διαπροσωπικές τους σχέσεις, δυσκολίες στην τήρηση συμφωνιών και στην εκτέλεση των υποχρεώσεών τους αλλά και χαμηλή επίδοση και συγκρούσεις με πρόσωπα εξουσίας (π.χ εκπαιδευτικούς, αστυνομία). Όσο μικρότερο είναι το παιδί τόσο πιο δυσμενείς είναι οι επιπτώσεις της απουσίας του πατέρα στην ανάπτυξη του. Εάν βρεθούν μαζί μετά από χρόνια, καταλήγουν να νιώθουν αποξενωμένοι ο ένας από τον άλλον (Καλλινικάκη,1992).

Ο πατέρας ασκεί επίδραση στο παιδί μέσω μηχανισμών, όπως είναι η ταύτιση με την έννοια της εξωτερίκευσης γνωρισμάτων και της υιοθέτησης στάσεων και συμπεριφορών(π.χ. ταυτότητας του φύλου), η μάθηση (π.χ. της επιθετικότητας) μέσω παρατήρησης και μίμησης του πατέρα, η μάθηση μέσω

αντιπροσώπου (π.χ. για τις βλαβερές συνέπειες του καπνίσματος από τον καπνιστή πατέρα) και η μάθηση μέσω αμοιβής και τιμωρίας. Όλα αυτά ισχύουν ιδιαίτερα μετά το 3^ο και 4^ο έτος της ηλικίας του.

Όμως και η πατρική φροντίδα προσφέρετε πολλές φορές με παραλλαγές που δεν είναι καθόλου συντελεστικές για την ομαλή ανάπτυξη του παιδιού. Όπως παρατηρεί ο **Mauco**: «ο πατέρας- παιδί, ο πατέρας-παππούς , ο αγχώδης, ο άγριος ή ο αδιάφορος πατέρας που παραιτείται της εξουσίας του, είναι κάποιες παραλλαγές που πηγάζουν από τις προσωπικές συναισθηματικές δυσκολίες (του πατέρα) επιδρούν στη συμπεριφορά του και κάνουν τις οικογενειακές του σχέσεις δύσκολες και ανώμαλες για το παιδί» (Χουντουμάδη,1995).

Πολλοί παράγοντες επιδρούν στην άσκηση του ρόλου του πατέρα:

- ✓ Η οικογενειακή κατάσταση (άθικτη οικογένεια, διαζύγιο, μονογονεϊκή οικογένεια).
- ✓ Η οικονομική κατάσταση της οικογένειας.
- ✓ Η εργασία η δική του και της μητέρας.
- ✓ Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του.
- ✓ Η σχέση με τους δικούς του γονείς.
- ✓ Η ηλικία του.
- ✓ Η κοινωνική του θέση.
- ✓ Οι προηγούμενες εμπειρίες του με παιδιά .
- ✓ Η στάση της συντρόφου του απέναντι στο ρόλο του αλλά και στην προσωπική τους εξέλιξη παίζει σημαντικό ρόλο .
- ✓ Τέλος σημαντική είναι η στάση του ευρύτερου οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος (συγγενών, φίλων, συναδέλφων)και οι κοινωνικές συνθήκες (π.χ. ανεργία) (Χουντουμάδη,1995).

6.1 ΛΟΓΟΙ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΕΝΑΣ ΠΑΤΕΡΑΣ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΑ ΜΑΚΡΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ

A) Οικονομικός λόγος

Η πρώτη εξήγηση είναι οικονομική, ο σημερινός πατέρας έχει επωμιστεί περίπου όλα τα βάρη του σπιτιού, έχει την κύρια ευθύνη του οικονομικού προβλήματος. Ο πατέρας έχει πάρει αυτό το ρόλο του τοις μετρητοίς, πώς πρέπει να κερδίζει χρήματα. Γι' αυτό φεύγει από το πρωί και γυρίζει αργά το βράδυ αν έχει ελεύθερο επάγγελμα. Είναι χαρακτηριστικό το πόσο πολύ ένας πατέρας έχει γεμίσει τις ώρες του με εργασία. Στο θέμα αυτό τον σπρώχνει οπωσδήποτε η καταναλωτική μας κοινωνία που έχει δεσμεύσει το δυναμισμό, το χρόνο και την προσωπικότητά του σύγχρονου πατέρα . Δεν τον αφήνει να έχει ελεύθερο χρόνο, δεν τον αφήνει να ζήσει τις οικογενειακές χαρές όπως ο ίδιος θα ήθελε να τον εαυτό του, για τους δικούς του. Η καταναλωτική κοινωνία λοιπόν επηρεάζει και καθορίζει τη θέση του σύγχρονου πατέρα.

Είναι λοιπόν ο πρώτος λόγος που διώχνει τον άντρα από το σπίτι οικονομικός. Η εποχή μας είναι τέτοια που πρέπει κάποιος να επωμισθεί την ευθύνη του βιοποριστικού και ο άντρας δέχτηκε αυτήν την κοινωνική ευθύνη- ίσως αποτελεί μια λύση του δικού του προσωπικού προβλήματος. Ικανοποιείται ξέροντας πως προσφέρει. Αισθάνεται δικαίωσή , την ικανοποίησή πως κάποιος έχει λύσει το πρόβλημα του να είναι «εν τάξει» με το σπίτι του και τις υποχρεώσεις του (Κρασανάκης,1991).

B) Η προσωπικότητα της νέας γυναίκας - συζύγου

Ένας δεύτερος λόγος που κάνει το σύγχρονο πατέρα να παραπαίει είναι η προσωπικότητα της νέας γυναίκας. Τον παλιό καιρό όταν πήγαινε ο άντρας

στο σπίτι του ήξερε πώς θα βρει τη γυναίκα του αφοσιωμένη να τον περιμένει να μην έχει δεύτερη κουβέντα, αφέντης και αφεντικό και ο κύριος ήταν αυτός. Εκείνη δεν είχε γνώμη. Για τα οικονομικά δεν είχε ιδέα, στα κοινωνικά το ίδιο, τα πολιτικά δεν την απασχολούσαν και ήταν όλα βολικά από πλευράς οικογενειακής ψυχολογίας.

Σήμερα ο άντρας γυρίζοντας στο σπίτι του θέλει να βλέπει στη γυναίκα του την εικόνα του παλιού καιρού, μπορεί να την οραματίζεται, να την αναζητάει. Μα δεν τη βρίσκει. Αντίθετα, βρίσκει μια γυναίκα αλλιώτικη που έχει αξιώσεις, που θέλει να έχει γνώμη σε όλα, ξέρει όλα τα πολιτικά γιατί η τηλεόραση έχει μπει μέσα στο σπίτι και τα μαθαίνει πριν απ' όλα. Μια γυναίκα που διαχειρίζεται τα οικονομικά πιο άνετα. Όταν λοιπόν βλέπει αυτή τη διαφοροποίηση στη γυναίκα είναι φυσικό ο άντρας να μην αισθάνεται άνετα γιατί δεν έχει πια το βέτο, δεν έχει τώρα το κύρος που είχε παλιά και πρέπει να αναζητήσει άλλους τρόπους κύρους, επαφής, σχέσεων με την οικογένεια. Και αυτή η αναπροσαρμογή δεν είναι εύκολη. Είναι δύσκολο να χαλάσει το ψυχολογικό κατεστημένο και στη θέση του να βάλει κάτι άλλο. Και είναι υποχρεωμένος ο πατέρας να το κάνει γιατί πραγματικά η ισορροπία αισθάνεται να φεύγει κάτω απ' τα πόδια του (Κρασανάκης, 1991).

Μπορεί και πρέπει να ελαφρωθεί η θέση του σύγχρονου πατέρα, αυτό θα συμβεί αν τοποθετηθεί δίπλα σε μια σύζυγο που καταλαβαίνει το ρόλο του, το μόχθο του, τον κόπο του και περιορίζει τις δικές τις υλικές αξιώσεις. Μα η σύγχρονη γυναίκα δεν δίνει συχνά αυτό το παράδειγμα. Συνήθως θέλει και ζητάει συνέχεια γιατί και αυτή έχει εμπλακεί σε ένα καταναλωτικό σύστημα. Έτσι ο σύγχρονος σύζυγος δυσκολεύεται από την προσωπικότητα της σύγχρονης γυναίκας και παραπαίει στο ρόλο του, έτσι που και η δική του προσωπικότητα βάλλεται και υποφέρει. (ο.π., 1991)

6.2 Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΛΟΓΩ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

Τα παιδιά τα οποία μεγαλώνουν χωρίς την παρουσία του πατέρα τους διατρέχουν περισσότερους κινδύνους σε σύγκριση με άλλα παιδιά. Η απουσία του πατέρα μπορεί να προκύψει για διάφορους λόγους. Το διαζύγιο, η συχνότητα του οποίου δυστυχώς παρουσιάζει μια συνεχή αύξηση, είναι από τις σημαντικότερες αιτίες. Οι γυναίκες που είναι μόνες τους και έχουν παιδιά χωρίς να παντρευτούν ή δεν έχουν σύντροφο, είναι σήμερα περισσότερες και αυξάνονται σε πολλές χώρες. Η στέρηση του πατέρα για τα παιδιά μπορεί να προκύψει και από άλλους λόγους, όπως για π.χ. όταν αυτός αποβιώσει ή όταν εγκαταλείψει την οικογένεια.

Σύμφωνα με επιστήμονες από την αμερικανική εταιρεία κοινωνιολογίας, Οι ανεπιθύμητες επιπτώσεις μπορούν να προκύψουν σε παιδιά που μεγαλώνουν χωρίς τον πατέρα τους, οφείλονται σε 3 κατηγορίες παραγόντων:

- ✓ Η δυσκολία παροχής της καλύτερης δυνατής ποιότητας γονικής υποστήριξης προς τα παιδιά.
- ✓ Οι δυσκολίες και στερήσεις που προκύπτουν από οικονομικά προβλήματα.
- ✓ Η απουσία κοινωνικής υποστήριξης (Χουντουμάδη ,1995).

Αυτό δεν σημαίνει ,ότι όλα τα παιδιά τα οποία μεγαλώνουν χωρίς τον πατέρα τους, θα παρουσιάσουν προβλήματα. Ήδη από το 1980 , η επιστημονική κοινότητα, βασισμένη πάνω σε έρευνες, αποδέχεται ότι τα περισσότερα παιδιά από διαζευγμένους γονείς θα μεγαλώσουν και θα αναπτυχθούν κανονικά όπως και τα άλλα παιδιά. Όμως τα παιδιά αυτά έχουν περισσότερες πιθανότητες να παρουσιάσουν προβλήματα. Για παράδειγμα τα κορίτσια που προέρχονται από οικογένειες χωρίς πατέρα , φαίνεται σύμφωνα με έρευνες, να αρχίζουν την σεξουαλική τους δραστηριότητα σε μια πιο νεαρή ηλικία σε σύγκριση με τα άλλα κορίτσια. Επίσης έχουν περισσότερες πιθανότητες να κάνουν εξώγαμα

παιδιά. Τα αγόρια που μεγαλώνουν χωρίς τον πατέρα τους, έχουν περισσότερες δυσκολίες να βρουν και να διατηρήσουν μια εργασία ,όταν είναι πλέον νέοι ενήλικες. Οι δυσκολίες που προκύπτουν σε παιδιά από οικογένειες χωρίς πατέρα, παρουσιάζονται περίπου με τον ίδιο τρόπο σε όλα τα κοινωνικοοικονομικά επίπεδα (Μουσούρου,1989).

Στις περιπτώσεις των διαζυγίων δεν έχει ακόμη διευκρινισθεί και παραμένει επίμαχο θέμα το κατά πόσο, τα προβλήματα που παρατηρούνται στο παιδιά οφείλονται στο ίδιο το διαζύγιο ή σε κάτι άλλο που υπάρχει στην οικογένεια. τα δεδομένα που υπάρχουν μέχρι τώρα δείχνουν και προς τις δυο κατευθύνσεις. Η μια θεωρία είναι ότι τα προβλήματα δημιουργούνται από το ίδιο το διαζύγιο ενώ η άλλη υποστηρίζει ότι οι επιπτώσεις που σχετίζονται με το διαζύγιο, οφείλονται στην κακή ποιότητα της γονικής φροντίδας και ανατροφής ή ακόμα σύμφωνα με άλλους προκαλούνται από γονιδιακούς παράγοντες. Η αναγνώριση των προβλημάτων που δημιουργούνται από τις καταστάσεις αυτές είναι σημαντική διότι επιτρέπει την εφαρμογή μιας κοινωνικής πολιτικής, η οποία θα πρέπει να προάγει την πρόληψη εγκατάστασης αρνητικών επιπτώσεων σε παιδιά που μεγαλώνουν χωρίς πατέρα.

Για παράδειγμα **κοινωνικά μέτρα** που ευνοούν το γάμο θα μπορούσαν να είναι εποικοδομητικά. Τρόποι βελτίωσης της υποστήριξης από τον πατέρα, έστω και αν αυτός βρίσκεται μακριά και ζει κάπου αλλού, τους μπορούν να έχουν ευεργετικές επιδράσεις στα παιδιά όπως επίσης και η βοήθεια προς την εργαζόμενη μητέρα.

Κοινωνικά μέτρα θα μπορούσαν επίσης να εφαρμοσθούν για την ενδυνάμωση των ευάλωτων οικογενειών και σε περιπτώσεις όπου οι γονείς μεγαλώνουν ένα παιδί χωρίς να είναι παντρεμένοι.

Πολλές πρόσφατες έρευνες έδειξαν τη σημασία του ρόλου του πατέρα στην ανάπτυξη του παιδιού. Τα πορίσματα των επιστημόνων, δείχνουν, ότι η

επίδραση της αγάπης του πατέρα στην ψυχολογική, συναισθηματική, κοινωνική και γνωστική ανάπτυξη του παιδιού και του νεαρού ενήλικα, είναι ένας πολύ ισχυρός και σημαντικός παράγοντας (Κυριακίδης, 2000).

6.2.1 ΤΡΟΠΟΙ ΜΕ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ Ο ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΣ ΠΑΤΕΡΑΣ ΜΕΓΑΛΩΝΕΙ ΣΩΣΤΑ ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΤΟΥ

Ένα διαζύγιο φέρνει τεράστιες αλλαγές στην ζωή μιας οικογένειας. Μια από τις μεγαλύτερες αλλαγές είναι ο χρόνος που περνάει ο πατέρας με τα παιδιά του. Ξαφνικά γίνεται «μπαμπάς του σαββατοκύριακου», ίσως και μερικών απογευμάτων της εβδομάδας. Για τους περισσότερους διαζευγμένους μπαμπάδες (όπως οι ίδιοι καταθέτουν), η πατρότητα είναι: Η πατρότητα είναι πολυσύνθετη και πολυπαραγοντική, ιδιαίτερα μάλιστα μετά από ένα διαζύγιο. Τα συναισθήματά της περιέργειας και του φόβου της αισιοδοξίας και της ανησυχίας, της προσμονής και του δισταγμού, του ενθουσιασμού και της απροθυμίας, της περηφάνιας και της αμφιβολίας, της σιγουριάς και της αβεβαιότητας, εναλλάσσονται και αυτό είναι κάτι το φυσιολογικό (Κυριακίδης, 2000).

6.2.2 ΠΕΝΤΕ ΣΤΟΧΟΙ ΓΙΑ ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΟΥΣ ΠΑΤΕΡΕΣ

1) Τηρείστε τις υποσχέσεις σας

Τα παιδιά σας βασίζονται πάνω σας και η τήρηση των υποσχέσεων από την βοηθάει στην εδραίωση μιας σχέσης εμπιστοσύνης και στη δημιουργία σταθερότητας σε μια περίοδο γενικότερης αναστάτωσης και ταραχής όπως αυτή στη διάρκεια και αμέσως μετά το διαζύγιο. Κάθε φορά που αθετείτε μια υπόσχεση που δώσατε στο παιδί σας, όσο μικρή κι αν ήταν αυτή, ουσιαστικά μειώνει την εμπιστοσύνη που σας έχει το παιδί και αρχίζει να σας αντιμετωπίζει

με καχυποψία, ως «ένοχο μέχρι αποδείξεως του εναντίου»Μια τέτοια κατάσταση μπορεί να διαβρώσει την σχέση σας με το παιδί σας και να σας αντιμετωπίζει με δυσπιστία ακόμα και όταν ενηλικιωθεί.

2)Δείξτε στο παιδί σας ότι θα είστε καλά

Για να νιώθει το παιδί σας σιγουριά, ασφάλεια και ηρεμία, θα πρέπει να διαπιστώσει το ίδιο ότι εσείς αισθάνεστε έτσι. Προφανώς, αν δει ότι εσείς είστε απελπισμένος, δεν τα βγάζετε πέρα, θα νιώσει μεγάλη ανασφάλεια: «αφού ούτε καν ο μπαμπάς δεν μπορεί να τα καταφέρει σε αυτή τη δύσκολη κατάσταση, πόσο μάλλον εγώ», είναι η αρνητική σκέψη που κάνει ένα παιδί και το παρασέρνει σε μια συναισθηματική κατρακύλα. Δείξτε λοιπόν στο παιδί, με λόγια και έργα, ότι μπορείτε να τα βγάλετε πέρα και να παραμείνετε αλώβητος,, ακόμα και σε δύσκολες εποχές (Κυριακίδης ,2000).

3)Υποστηρίξτε τη μητέρα των παιδιών σας

«Αδύνατον!», σκέφτεστε καθώς διαβάζετε την προηγούμενη φράση; Και όμως, πρόκειται για ένα στοιχείο ζωτικής σημασίας για κάθε υγιή οικογένεια, διαζευγμένη ή μη. Αυτό δεν σημαίνει ότι πρέπει να τη συγχωρήσετε , να τη δικαιώσετε ή να σταματήσετε να αισθάνεστε θυμό στην απέναντι της.

Σημαίνει όμως ότι κι αν μειώνεται στα μάτια του παιδιού σας, αυτό θα αποβεί τελικά εις βάρος σας, αργότερα ή συντομότερα. Ότι και να γίνει παραμένει η μητέρα του παιδιού σας, και θα πρέπει να διατηρήσετε τέτοια στάση ώστε και το παιδί σας να τη σέβεται και να την τιμά ως μητέρα του. Τις διαφορές σας με την πρώην σύζυγό σας μπορείτε να τις λύσετε ιδιαιτέρως και τους καβγάδες σας να τους κάνετε όταν το παιδί σας δεν είναι παρών (Κυριακίδης,2000).

4)Να είστε ο καλύτερος δυνατό γονιός που μπορείτε να είστε

Αυτό είναι και το μόνο που μπορείτε να ελέγξετε τελικά. Το παιδί χρειάζεται υπομονή και κατανόηση, σωστά όρια, ισορροπία και συνέπεια από εσάς. Είναι σημαντικό να μην προσπαθεί ο πατέρας να έχει διαφορετικό στυλ διαπαιδαγώγησης από τη μητέρα μόνο και μόνο για να την «εκδικηθεί». Κάτι τέτοιο έχει αρνητικό αντίκτυπο στο παιδί. Είναι προτιμότερη οι χωρισμένοι γονείς να ω έχουν εκ των προτέρων μια γενικότερη συμφωνία ως προς τη στάση που θα κρατήσουν απέναντι στο παιδί, ώστε να μην του δίνουν αντιφατικά μηνύματα και να του προσφέρουν τη σιγουριά ότι παρόλο που δεν τα βρήκαν μεταξύ τους, εξακολουθούν να αγαπούν και να νοιάζονται για αυτό (Κυριακίδης ,2000)

5)Να παραμείνετε στη ζωή του παιδιού σας

Αν κι αυτό ακούγεται προφανές είναι απίστευτο πόσοι χωρισμένοι μπαμπάδες παρεκκλίνουν και αφοσιώνονται σε μια καινούργια δουλειά, νέο τόπο διαμονής, ή νέα σχέση ή ακόμη και καινούργια οικογένεια, με αποτέλεσμα να αποτραβιούνται από το παιδί τους. Για να έχετε θετική επιρροή στο παιδί σας , θα πρέπει να είστε παρόν όταν αυτό σας θέλει και σας χρειάζεται για κάτι μικρό ή κάτι μεγάλο (Κυριακίδης,2000).

6.3 Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΛΟΓΩ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η απουσία του πατέρα από τη ζωή του παιδιού απαντάται πολύ πιο συχνά στην κοινωνία μας από την απουσία της μητέρας. Πέρα από τις περιπτώσεις χωρισμένων ή άγαμων μητέρων, πολλά παιδιά που ζουν σε οικογένειες με πατέρα βιώνουν την απουσία του, από ψυχολογική άποψη. Όταν ο πατέρας φεύγει το πρωί για τη δουλειά, συχνά τα παιδιά κοιμούνται ακόμα, ενώ όταν γυρίζει το απόγευμα ή το βράδυ, είναι τόσο εξαντλημένος, που αν μη τι άλλο, δεν έχει την ψυχική ενέργεια να ασχοληθεί ουσιαστικά μαζί τους. Όταν ο πατέρας ξεκουραστεί λίγο, τα παιδιά πηγαίνουν για ύπνο. Οι βιομηχανικά αναπτυγμένες κοινωνίες μπορούν να θεωρηθούν κοινωνίες χωρίς πατέρες. Υπάρχουν βέβαια και οι περιπτώσεις που ο πατέρας απουσιάζει για πολύ μεγάλα διαστήματα λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων ή μετανάστευσης. *«Εκτιμάται ότι στην Αθήνα στο 7% των οικογενειών με παιδιά προσχολικής ηλικίας, ο πατέρας απουσιάζει για πολύ μακρά διαστήματα είτε γιατί είναι ναυτικός (4,5% των περιπτώσεων) είτε γιατί είναι αποσπασμένος σε άλλη πόλη ως υπάλληλος.»*(Μουσουρού, 1989).

Είναι λάθος να πιστεύετε ότι ο πατέρας είναι σημαντικός μόνο για την εξέλιξη συγκεκριμένων πλευρών στα παιδιά (π.χ. ταυτότητα φύλου και φυλετικού ρόλου). Ο πατέρας είναι σημαντικός για τα παιδιά, που από πολύ μικρή ηλικία, θα αποκτήσουν κάποια επαφή μαζί του. Είναι παράλογο να περιμένουμε ένα παιδί, που έχει γνωρίσει τον πατέρα του στα πρώτα παιδικά χρόνια σαν μια απόμακρη εξουσία, να αναπτύξει ξαφνικά σε μεγαλύτερη ηλικία στενή σχέση μαζί του. Πολλά παιδιά θεωρούν τον πατέρα σαν αυτόν που κερδίζει χρήματα και δεν έχει καμία ιδιαίτερη σχέση μαζί τους, ιδιαίτερα με τα πολύ μικρά παιδιά. Ακόμα χειρότερα, σε ορισμένες οικογένειες ο πατέρας θεωρείται ο τιμωρός, επειδή η μητέρα όταν θέλει να επιβληθεί, απειλεί τα παιδιά με τον ερχομό του πατέρα: *«Περίμενε να έρθει ο πατέρας σου και θα δεις εσύ!...»*(Κυριακίδης,2000).

Σαφώς η πατρική παρουσία στη ζωή ενός παιδιού είναι απαραίτητη , καθώς κοντά του αισθάνεται μεγαλύτερη ασφάλεια και προστασία. Όταν όμως εκείνος λείπει πολλές ώρες, ή ενώ βρίσκεται σπίτι δεν του αφιερώνει χρόνο , επακόλουθο είναι το παιδί να αντλεί περισσότερα στοιχεία από τη μητέρα του. Τον μεν αγόρι δεν έχει το ιδανικό ανδρικό πρότυπο για να ταυτιστεί με αυτό και έτσι ενδέχεται μεγαλώνοντας να γίνει ανώριμο ή να αντιμετωπίσει δυσκολίες στις σχέσεις με τους συνομηλίκους του , ενώ το κορίτσι δημιουργεί σχέση εξάρτησης με τη μητέρα του. Έχει, επίσης, παρατηρηθεί πως όταν ο πατέρας είναι απών, το αγόρι δυσκολεύεται να βρει την ανδρική του ταυτότητα, ενώ το κορίτσι αντιμετωπίζει με καχυποψία το άλλο φύλο. Όταν ο πατέρας δεν έχει ενεργό ρόλο στην ανατροφή του παιδιού του είτε είναι αγόρι είτε κορίτσι, δημιουργείται ένα δυσαναπλήρωτο κενό. Το παιδί σας έχει ανάγκη και τους δύο γονείς για να γίνει μια ισορροπημένη προσωπικότητα.(Γεμελιάρη,2000)

Ο πατέρας και η μητέρα δεν εκπληρώνουν διαφορετικές και αποκλειστικές λειτουργίες .Δεν υπάρχουν πράγματα που μόνο ο ένας ή η άλλη είναι ικανός/ή να κάνουν. Το παιδί χρειάζεται πολύ περισσότερα πράγματα από τον θηλασμό που είναι αποκλειστικό έργο της μητέρας (πολλά παιδιά δεν θηλάζονται καν). Η μητρική αγάπη δεν πρέπει ν' αντικατασταθεί από την πατρική αλλά από μια αγάπη για τα παιδιά που δεν δεσμεύεται από το φύλο και την οποία καλύτερα να χαρακτηρίσουμε αλληλέγγυα αγάπη. Η αλληλέγγυα αγάπη δεν έχει ως αφετηρία τις ανάγκες της μητέρας ή του πατέρα, αλλά εκείνες του παιδιού. Είναι ανάγκη για το παιδί, άσχετα από τη σχέση ή τη συγγένεια μαζί του. Πρέπει λοιπόν να προσπαθήσουμε να δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις, σε προσωπικό όσο και σε κοινωνικό επίπεδο, ώστε οι πατέρες να γίνουν πατέρες για τα παιδιά τους, όχι μόνο με τη γενετική αλλά και με την ψυχολογική έννοια. Αν όχι, τότε να παραιτηθούμε από την πλάνη ότι τα παιδιά έχουν πατέρα και να δεχτούμε μια κοινωνία, όπου οι πατέρες αποτελούν μόνον ένα βιολογικό παράγοντα (Κυριακίδης,2000).

6.4 Η ΑΠΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΤΕΡΑ ΛΟΓΩ ΘΑΝΑΤΟΥ

Ο θάνατος του πατέρα δεν επηρεάζει το παιδί μόνο κατά το χρόνο που συμβαίνει, αλλά και αργότερα. Φυσικά, αυτό εξαρτάται από την ικανότητα του παιδιού να συλλάβει την έννοια του θανάτου. Όταν ο πατέρας πεθαίνει, ενώ το παιδί διανύει την πρώτη ηλικία, το παιδί αποκτά πλήρη εξάρτηση από τη μητέρα. Τα παιδιά σε προσχολική ηλικία συνήθως βλέπουν το θάνατο σαν ένα γεγονός προσωρινό και αναστρέψιμο, μια πεποίθηση που ενισχύεται από το καρτούν όπου ο χαρακτήρας «πεθαίνει» και «ζωντανεύει» ξανά. Παιδιά μεταξύ πέντε και εννέα αρχίζουν να σκέφτονται περισσότερο σαν τους ενήλικες σχετικά με το θάνατο, ακόμα πιστεύουν ότι είναι κάτι που δεν πρόκειται να συμβεί σε αυτά ή σε κάποιον γνωστό τους. Το παιδί μπορεί να αισθάνεται θυμό για το άτομο που πέθανε και είναι φυσιολογικό δεδομένου ότι ήταν για το παιδί ουσιώδης και τη σταθερότητα του κόσμου του. Το θυμό του το παιδί μπορεί να τον εκφράσει με θορυβώδη και άγρια παιχνίδια, εφιάλτες, ενόχληση ή και μια πληθώρα από άλλες συμπεριφορές (Λεσάν, 1982).

Ωστόσο υπάρχουν και περιπτώσεις που η έκφραση του θυμού καταπιέζεται και το παιδί δοκιμάζει σύγκρουση μεταξύ εξάρτησης και περιφρόνησης, η οποία παραμένει άλυτη. Όταν ένας γονιός πεθαίνει, πολλά παιδιά παλινδρομούν σε συμπεριφορές μικρότερης ηλικίας. Το παιδί παροδικά μπορεί να έχει μια πιο παιδαριώδη συμπεριφορά, να απαιτεί φαγητό, προσοχή και χάρη και να μιλάει «μωρουδίστικα». Παιδιά μικρότερης ηλικίας μπορεί να πιστεύουν ότι αυτά είναι η αιτία για το συμβαίνει γύρω τους κατά συνέπεια είναι υπεύθυνα και για το θάνατο αυτό. Αυτό γίνεται γιατί το παιδί μπορεί να πιστεύει ότι επειδή είχε «ευχηθεί» πάνω στο θυμό του αυτό το άτομο να πεθάνει, νιώθει τύψεις και κατηγορεί τον εαυτό του ότι η «ευχή του βγήκε αληθινή».

Τα κορίτσια που χάνουν τον πατέρα τους δεν μπορούν εύκολα να δημιουργήσουν ομαλές σχέσεις με άνδρες, διότι κανένας άνδρας δεν μπορεί να

ανταγωνιστεί την εξιδανικευμένη εικόνα του απόντα πατέρα (Μαντζιάφου, 1986).

Τα παιδιά που έχουν σοβαρά προβλήματα με το πένθος και την απώλεια μπορεί να δείξουν ένα από τα παρακάτω σημάδια:

- ✓ Μια παρατεταμένη περίοδο κατάθλιψης όπου το παιδί χάνει το ενδιαφέρον του για τις καθημερινές δραστηριότητες και γεγονότα.
- ✓ Ανικανότητα να κοιμηθεί, απώλεια όρεξης, παρατεταμένος φόβος του μείνει μόνο του.
- ✓ Να παλινδρομεί σε συμπεριφορές μικρότερης ηλικίας για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα.
- ✓ Να μιμείται υπερβολικά το νεκρό άτομο.
- ✓ Να κάνει επαναλαμβανόμενες δηλώσεις ότι θέλει να βρεθεί κοντά στο νεκρό.
- ✓ Απομάκρυνση από τους φίλους.
- ✓ Απότομη κάθοδος στις σχολικές επιδόσεις ή άρνηση να παραβρεθεί στο σχολείο.

Αυτά τα σημάδια δείχνουν ότι το παιδί μπορεί να χρειάζεται βοήθεια από κάποιον ειδικό. Ένας ειδικός μπορεί να βοηθήσει το παιδί να δεχτεί το θάνατο και να συμπαρασταθεί στους επιζώντες στη βοήθειά που παρέχουν στο παιδί κατά τη διάρκεια της διαδικασίας πένθους (Acar, 1998).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^Ο

ΔΙΑΦΥΛΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Με τον όρο διαφυλικές σχέσεις εννοούμε τις διαπροσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, μεταξύ ανδρών και γυναικών. Η ανάπτυξη των διαφυλικών σχέσεων μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα, διότι η ύπαρξη καλών διαφυλικών σχέσεων επηρεάζει σημαντικά το ψυχολογικό κλίμα που δημιουργείται στην οικογένεια, στις ομάδες ενηλίκων και στην κοινωνία γενικότερα. Φαίνεται ότι τελικά αυτό που ονομάζετε φύλο , διαδραματίζει πολύ σημαντικότερο ρόλο απ' ό, τι υποψιαζόμαστε, στη συγκρότηση και στη λειτουργία της ομάδας σε όλες τις μορφές. Για το λόγο αυτό, είναι απαραίτητη την εξέταση η ανάπτυξης των διαφυλικών σχέσεων, καθώς επίσης και των παραγόντων που επηρεάζουν τη διαμόρφωση τους (Παρασκευόπουλος& Καραθανάση 1995).

7.1 ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ

ΓΥΝΑΙΚΑ-ΑΝΔΡΑΣ

Γυναίκα: «Το θηλυκό γένος του ανθρώπου σε κάθε ηλικία και κατάσταση, αυτή που έχει ήδη ανεπτυγμένη σωματική διάπλαση, που έπαψε να είναι παιδούλα» (Γιοβάνης « Νέο λεξικό Θησαυρός όλης της ελληνικής γλώσσας ,1978).

Ανδρας: «Το αρσενικό φύλο του ανθρώπινου είδους, σε αντίθεση με το θηλυκό, ομόκλινος σύζυγος, αυτός που μπήκε στην αντρική ηλικία, ενήλικος, ώριμος» (Γιοβάνης ,1978).

Φύλο: «Το γένος του ανθρώπου ή ζώου, αρσενικό ή θηλυκό, σύνολο ανθρώπων με κοινά εθνολογικά η ανθρωπολογικά γνωρίσματα»(Τεγόπουλος – Φυτράκης,1993).

«Το αρσενικό ή θηλυκό γένους ανθρώπου ή ζώου, καθένα από τα δύο είδη οργανισμών παρατηρούνται σε κάθε είδος που αναπαράγεται με φυλετική αναπαραγωγή, τάξη, σύνολο ανθρώπων που έχουν κοινό επάγγελμα, κοινή αποστολή ή κάποιες χαρακτηριστικές ιδιότητες.»(Χρήστος Γιοβάνης,1978).

Το φύλο , δομή κατεξοχήν κοινωνική, οικονομική, πολιτισμική, αναγνωρίζεται ως η βάση της κοινωνικής οργάνωσης, η «**αρχή του σχετίζεσθε**», και αν δεν υποκαθιστά ακόμη πλήρως την κατηγορία της συγγένειας- χάρη στις αντιστάσεις της κλασικής ανθρωπολογίας-στέκεται ισότιμα στο πλάι της, όπως και στο πλάι της τάξης ή της φυλής. Αντίθετα εγκαταλείπεται σιγά- σιγά η αντίληψη που ανάγει στη φυσιολογία τη βιολογία στις ανθρώπινες σχέσεις: «Η ανθρωπολογία των γυναικών και η ανθρωπολογία του φύλου συνέβαλαν στο να διαφανεί ο δυτικό-κεντρικός και κοινωνικά κατασκευασμένος χαρακτήρας της αντιπαράθεσης φύση- πολιτισμός και για να γίνει επομένως δυνατός ο διαχωρισμός της έννοιας του φύλου από τη βιολογική του διάσταση. Πολλές έρευνες έδειξαν ότι το φύλο δεν αποτελεί αναλλοίωτη, φυσική οντότητα, αλλά προϊόν κοινωνικό- πολιτιστικών ορών, που αλλάζουν μέσα στο χρόνο. Το περιεχόμενο της έννοιας του φύλου αποτελεί επομένως και αυτό κοινωνική κατασκευή μια ιστορική διάσταση και συγκροτείται και αναπαράγεται από ένα πλέγμα σχέσεων τόσο ανάμεσα στα φύλα όσο και στο εσωτερικό των φύλων»(Γκασούκα,1998).

7.2 ΒΙΟΛΟΓΙΚΟ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΥΛΟ

Ο όρος βιολογικό φύλο χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις βιολογικές κατηγορίες του άντρα και της γυναίκας. Το βιολογικό φύλο στον άνθρωπο καθορίζεται από τα χρωμοσώματα και τα ανατομικά χαρακτηριστικά του φύλου.

Ο όρος κοινωνικό φύλο χρησιμοποιείται για να περιγράψει τις κοινωνικές κατηγορίες της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας., δηλαδή τα χαρακτηριστικά και τη συμπεριφορά που αποδίδονται στο καθένα από τα δύο φύλα. Το κοινωνικό φύλο προσδιορίζεται από κοινωνικούς παράγοντες (Τέρνερ, 1998).

Τόσο το λεγόμενο βιολογικό φύλλο όσο και το κοινωνικό συνιστούν πολιτισμικές κατηγορίες. Και μάλιστα κατηγορίες, «που αναφέρονται σε τρόπους αναπαράστασης και αντίληψης των ανθρώπινων σωμάτων και αντίστοιχων σχέσεων, των σχέσεών μας με τον εαυτό μας και τους άλλους» (Παντελίδου, 2002).

7.2.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ

Ο κοινωνικός ρόλος του φύλου αναφέρεται σε συμπεριφορές, ενδιαφέροντα και υποχρεώσεις που ορίζονται από την κοινωνία ως κατάλληλα – αρμόζοντα για τους άνδρες και τις γυναίκες. Η ταυτότητα του κοινωνικού ρόλου του φύλου αναφέρεται στην αντίληψη που έχει το άτομο για το φύλο του. Για πολλά άτομα οι παραπάνω ταξινομήσεις επικαλύπτονται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό μεταξύ τους, ιδιαίτερα το βιολογικό φύλο και η ταυτότητα του κοινωνικού ρόλου του φύλου. Για παράδειγμα ένα άτομο που βιολογικά είναι η γυναίκα είναι πιθανόν να θεωρεί τον εαυτό της κορίτσι ή γυναίκα, αλλά δεν είναι απαραίτητο να έχει και γυναικείο ρόλο (Τέρνερ,1998).

7.3 ΒΙΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Το γενετικό σύστημα είναι υπεύθυνο για την αναπαραγωγή ή διαίωνιση του είδους. Το σύστημα αυτό διαφέρει σημαντικά στα δύο φύλα από ανατομικής πλευράς, από λειτουργικής όμως πλευράς έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά που μπορούν να συνοψιστούν ως εξής: α)την παραγωγή των γεννητικών κυττάρων, β)την αποβολή των γεννητικών κυττάρων και γ)τη συνουσία. Για καθεμία από τις παραπάνω λειτουργίες υπάρχουν ειδικά όργανα: α) τα όργανα που παράγουν τα γεννητικά κύτταρα είναι οι γενετικοί αδένες ή γονάδες. Στον άνδρα είναι οι όρχεις που παράγουν τα σπερματοζωάρια και στη γυναίκα οι ωοθήκες της παράγουν τα ωάρια, β) τα όργανα που αποβάλλουν τα γεννητικά κύτταρα στον άνδρα είναι η επιδιδυμίδα, οι σπερματικοί πόροι, οι σπερματοδόχοι κύστες και οι εκφορητικοί πόροι. Στη γυναίκα είναι οι σάλπιγγες και η μήτρα. Η μήτρα είναι το όργανο που δέχεται τον γονιμοποιημένο ωάριο από το οποίο στη συνέχεια δημιουργείται το κύημα (έμβρυο), γ)τα όργανα της συνουσίας: Το πέος στον άντρα, το αιδοίο και ο κόλπος στη γυναίκα (Εγκυκλοπαίδεια ΥΔΡΙΑ τόμος 17,1982).

7.4 ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

7.4.1 ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΡΟΛΩΝ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΦΥΛΟΥ

Σύμφωνα με ερευνητές υπάρχουν πολλά διαφορετικά στοιχεία της διαμόρφωσης του κοινωνικού ρόλου του φύλου. Ακολουθεί η παρουσίαση ορισμένων από τις πιο κοινές διακρίσεις που μπορούν να γίνουν ως προς τα χαρακτηριστικά συμπεριφοράς μεταξύ των δύο φύλων, τα οποία αναφέρονται ως το «περιεχόμενο των ρόλων του κοινωνικού φύλου». Το περιεχόμενο λοιπόν αυτό περιλαμβάνει: δραστηριότητες και ενδιαφέροντα των δύο φύλων (παιχνίδια, επαγγέλματα, οικιακοί ρόλοι) ,ατομικά και κοινωνικά

χαρακτηριστικά τους (επιθετικότητα, κυριαρχία, εξάρτηση, στοργική φροντίδα), κοινωνικές θέσεις τους (φύλο των φίλων, ερωτικοί σύντροφοι), χαρακτηριστικά του προσωπικού στυλ και της συμβολικής επικοινωνίας τους (χειρονομίες, τρόποι καθίσματος και περπατήματος, γλωσσικό στυλ).

Η ταύτιση ενός ατόμου με καθεμία από τις παραπάνω κατηγορίες περιεχομένου περιγράφεται με διαφορετικούς τρόπους οι οποίοι ονομάζονται «δομές». Οι δομές αυτές είναι οι ακόλουθες: πεποιθήσεις για τους άνδρες και τις γυναίκες (για παράδειγμα ότι οι άνδρες είναι συνήθως πιο διεκδικητικοί από ότι οι γυναίκες), προτιμήσεις (για παράδειγμα η επιθυμία να είναι κανείς διεκδικητικός ή να γίνει μηχανικός) και υιοθέτηση ορισμένου τρόπου συμπεριφοράς (για παράδειγμα το να συμπεριφέρεται κανείς με τρόπο διεκδικητικό ή να γίνει μηχανικός). Στην πραγματικότητα η προτίμηση και η υιοθέτηση συγκεκριμένων συμπεριφορών συχνά επικαλύπτονται, γιατί πολλές φορές η συμπεριφορά αντικατοπτρίζει μια προτίμηση, αν και αυτό δεν συμβαίνει πάντοτε (Τερνερ,1998).

7.5 ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Είναι σήμερα ευρέως διαδεδομένη και παραδεχτή η άποψη ότι οι σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων είναι κλονισμένες, ότι υπάρχουν έντονα και σοβαρά προβλήματα στις μεταξύ τους σχέσεις και γενικά οι διαφυλικές σχέσεις, παρά τις προσπάθειες και προόδους που έχουν πραγματοποιηθεί όσον αφορά την κατάκτηση της ισοτιμίας των γυναικών, δεν έχουν φθάσει ακόμα σε ικανοποιητικό επίπεδο. Μάλιστα, υποστηρίζεται ότι σήμερα υπάρχουν πολύ περισσότερα προβλήματα απ' ό, τι υπήρχαν παλαιότερα. Αυτό φαίνεται ότι οφείλεται στο ότι σήμερα ζούμε σε μια μεταβατική περίοδο, κατά την οποία αλλάζουν οι ρόλοι των δύο φύλων, καθώς επίσης και οι στάσεις, αντιλήψεις και νοοτροπίες όσον αφορά τα δύο φύλα, χωρίς όμως οι αλλαγές αυτές να έχουν πάρει μια οριστική και ξεκάθαρη μορφή, γεγονός που εντείνει περισσότερο τη σύγχυση η οποία κυριαρχεί. Υπάρχουν, βέβαια διάφορες απόψεις και πολλά ερωτήματα τίθενται για το πρόβλημα των σχέσεων των δύο φύλων και των αιτίων οι οποίες δημιουργούν αυτά τα προβλήματα, για τις μεταβολές οι οποίες υπεισέρχονται και αντί να διευκολύνουν δυσχεραίνουν την επικοινωνία των δύο φύλων, με αποτέλεσμα τη ύπαρξη περισσότερων προβλημάτων (Παρασκευόπουλος & Μπεζεβέγκης ,1998). Έτσι ακολουθούν παρακάτω κάποιες απόψεις ψυχαναλυτών και εκπροσώπων της ψυχαναλυτικής σχολής για τις διαφυλικές σχέσεις. Αυτοί είναι: Adler, Jung , Horney, Maucó.

7.6 ΑΠΟΨΕΙΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΤΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΑΦΥΛΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

7.6.1 ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ ADLER

Σήμερα, όπως και παλιότερα, θεωρείται αποδεκτό, ότι μεταξύ των δύο φύλων υπάρχει μια δυσπιστία, η οποία δηλητηριάζει τις διαφυλικές σχέσεις και τη δυνατότητα επικοινωνίας μεταξύ των δύο φύλων. Αυτή η δυσπιστία, σύμφωνα με τον Adler χαντακώνει κάθε οικειότητα και εξαιτίας αυτού του γεγονότος υποφέρει όλη η ανθρωπότητα. Η δυσπιστία αυτή οφείλεται στον κλονισμό της ψυχικής αρμονίας μεταξύ των δύο φύλων η οποία είναι αποτέλεσμα της υπεροχής του ο άντρας στο σημερινό πολιτισμό (Adler,1971).

Αυτή η υπεροχή του άντρα έχει σχέση με τη μια από τις βασικές κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες επηρεάζουν όλα τα ψυχικά σύμβαντα κατά την εκπλήρωση των τριών κύριων υποχρεώσεων της ζωής, που είναι η αγάπη, το επάγγελμα και η κοινωνία- δηλαδή την επιδίωξη για αναγνώριση μέσω της προσπάθειας για κατάκτησης εξουσίας και υπεροχής. Αυτή η επιδίωξη για αναγνώριση και δύναμη πραγματώνεται κυρίως μέσω της διαδικασίας της κατανομής της εργασίας, παράγοντα απαραίτητου και αναγκαίου για τη διατήρηση της ανθρώπινης κοινωνίας. Όμως αυτή η διαδικασία κατανομής της εργασίας δεν γίνεται πάντοτε ομαλά, με αποτέλεσμα η εργασία να διαμορφώνεται σε ένα είδος προνομίου για μερικούς και καταπίεσης για άλλους. Η συνεχής αυτή προσπάθεια του άντρα για υπεροχή πάνω στη γυναίκα και τα ανδρικά προνόμια- και προνομιούχα θέση του άνδρα που πιστοποιείται από όλους τους θεσμούς, νόμους, ήθη, έθιμα- είναι φυσικό να προκαλούν δυσαρέσκεια στη γυναίκα, δυσαρέσκεια που εκφράζεται με πολλούς τρόπους και η οποία, λόγω του ότι δημιουργεί εντάσεις, έχει σαν τελικό αποτέλεσμα τη δημιουργία ενοχλήσεων και τον κλονισμό της ψυχικής αρμονίας μεταξύ των δύο φύλων. Το γεγονός, αυτό της υπεροχής του άντρα στο σημερινό πολιτισμό,

εκφράζεται από την άλλη πλευρά με μία έντονη και αρκετά διαδεδομένη προκατάληψη για την κατωτερότητα της γυναίκας, η οποία βέβαια, έρχεται να δικαιολογήσει την προεξέχουσα θέση του άνδρα και την υπεροχή του, θέση η οποία συνδυάζεται με τον επιχειρήμα ότι η ανωτερότητα του άνδρα είναι δώρο της φύσης, κάτι το οποίο δεν ισχύει για τη γυναίκα.

Αυτή η προκατάληψη, η οποία γενικεύθηκε όσον αφορά την κατωτερότητα όλων των γυναικών, έχει οδηγήσει σε μια ιδιόμορφη διχοτόμηση των εννοιών, η οποία εκδηλώνεται στη συνήθεια να ταυτίζεται η έννοια του ανδρισμού με τις έννοιες του πολύτιμου, του δυνατού, του νικηφόρου και η έννοια του θηλυκού με τις έννοιες της υπακοής της εξυπηρετικής, της κατώτερης.

Γίνεται βέβαια φανερό ότι αυτές οι πολύ διαδεδομένες απόψεις, που μετατρέπονται σε προκαταλήψεις, επιδρούν αφενός μεν στη διαμόρφωση του **life style**, του υπανάπτυξη ατόμου, το οποίο αναπτυσσόμενο σε ένα τέτοιο πολιτισμικό και κοινωνικό πλαίσιο διαμορφώνει αντίστοιχες τάσεις και νοοτροπίες. Αν σε αυτό προστεθούν και τις στάσεις των γονέων απέναντι στα παιδιά τους, όσον αφορά το φύλο- είναι γνωστό πόσο προτιμητέο και σε υψηλότερη αξιολογική κλίμακα τοποθετείται το αγόρι- γίνεται φανερό ότι για το αγόρι η σημασία του ανδρισμού γίνεται καθήκον και η φιλοδοξία του, η επιθυμία του για δύναμη και υπεροχή συνδέεται τέλεια, γίνεται σχεδόν ταυτόσημη, με την υποχρέωση του ανδρισμού (Παρασκευόπουλος, 1985).

Έτσι το αγόρι κατευθύνει, στις περισσότερες περιπτώσεις, την προσπάθειά τους στο να πετύχει, κατά το δυνατόν, την ταύτιση του με τα κοινωνικώς αποδεκτά ανδρικά πρότυπα. Υπάρχουν όμως, περιπτώσεις κατά τις οποίες αυτή η ταύτιση με τα ανδρικά πρότυπα και τα θεωρούμενα ανδρικά χαρακτηριστικά δεν είναι εφικτή. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία αυτού που ο Adler αποκαλεί **ανδρική μειονεξία**. Αυτή η ανδρική μειονεξία εκφράζεται είτε με εκδήλωση **υπερβολικού ανδρισμού** (λειτουργία

μηχανισμού υπεραναπλήρωσης), πράγμα που είναι ορατό σε πολλές περιπτώσεις αγοριών, είτε με επιβεβαίωση του φύλου με **επικίνδυνα σπορ**, με **παλικάροσύνη** ή με τον τύπο του **Δον Ζουάν** (Adler 1971).

Όλες αυτές οι εκδηλώσεις υποκρύπτουν έντονη ανασφάλεια του αγοριού και του άντρα, η οποία οδηγεί σε τέτοιου τύπου εκδηλώσεις. Από την άλλη πλευρά, όλες αυτές οι προκαταλήψεις και τα στερεότυπα όσον αφορά τα δύο φύλα, και κυρίως η έμφαση που δίνεται στον ανδρισμό, διαμορφώνονται αρνητικές στάσεις όσον αφορά την εικόνα της γυναίκας, πράγμα το οποίο έχει δυσμενείς επιπτώσεις στις διαφυλικές σχέσεις αργότερα (Adler,1971).

7.6.2 ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ JUNG

Ο **Jung** αποδέχεται ως ένα βασικό στοιχείο της θεωρίας του την ύπαρξη του **ομαδικού ασυνείδητου**, το οποίο περιέχει τα **αρχέτυπα**. Το αρχέτυπο είναι το πλούσιο απόθεμα των προγονικών εμπειριών , το οποίο έχει συσσωρευτεί κατά τη διάρκεια των χιλιετιών που είναι ο απόηχος των προϊστορικών γεγονότων και η προσφορά των αιώνων, οι οποίοι ακολούθησαν.

Στα αρχέτυπα αυτά υπάρχει το αρχέτυπο του πατέρα- που είναι πηγή δύναμης, εξουσίας και ασφάλειας- και το αρχέτυπο της μητέρας- που είναι πηγή χαράς, στοργής, και τρυφερότητα. Τα αρχέτυπα αυτά, τα οποία επεκτείνονται και στον άνδρα και τη γυναίκα αντίστοιχα, βοηθούν στην αποδοχή του ρόλου του φύλου, διευκολύνοντας έτσι τις μεταξύ τους σχέσεις, αλλά και από την άλλη πλευρά συντελούν στο να παραμένουν τα ίδια στερεότυπα, όσον αφορά τα δύο φύλα.

Όμως η επικοινωνία των δύο φύλων, κατά τον **Jung**, διευκολύνεται κυρίως από τη μη ύπαρξη δύο αρχέτυπων **animus** και **anima**(Παρασκευόπουλος,1988).

Το animus είναι το αρσενικό στοιχείο στη γυναίκα και αντιπροσωπεύει την αρρενωπή κυριαρχία και ικανότητα, και το anima είναι το θηλυκό στοιχείο

στον άνδρα που αντιπροσωπεύει την τρυφερότητα και την αποδοχή. Τα δύο αυτά στοιχεία συνυπάρχουν τόσο στον άντρα, όσο και στη γυναίκα, με αντίστοιχη κυριαρχία του ενός ή του άλλου, ανάλογα με το φύλο. Τα στοιχεία αυτά πρέπει να καλλιεργούνται και στα δύο φύλα, αλλά κυρίως να είναι αποδεκτά και να επιτρέπεται η εκδήλωση και του anima στον άντρα και του animus στη γυναίκα. Αν αυτό συμβεί, τότε η επικοινωνία μεταξύ των δύο φύλων διευκολύνεται διότι μπορεί το καθένα να κατανοήσει ευχερέστερα το άλλο. Σε αντίθετη περίπτωση η επικοινωνία δυσχεραίνεται (Παρασκευόπουλος,1988).

7.6.3 ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΗΣ HORNEY

Και η **Horney** μιλάει για δυσπιστία ανάμεσα στα δύο φύλα. Η δυσπιστία αυτή, η οποία όντως υπάρχει, είναι αποτέλεσμα πολλών ψυχολογικών αιτιών, κυριότερες από τις οποίες είναι:

- ▼ Η επικέντρωση της προσοχής των ανθρώπων μόνο στις θετικές πλευρές των σχέσεων μεταξύ τους και κυρίως των δύο φύλων, με παράβλεψη του γεγονότος ότι υπάρχουν και οι αρνητικές. Η αγάπη θεωρείται δεδομένη, η εχθρότητα όμως όχι. Η εχθρότητα και οι καταστρεπτικές τάσεις συνυπάρχουν στα συναισθήματά των ανθρώπων από τη γέννησή τους.
- ▼ Η τάση για παράβλεψη των επιθετικών παρορμήσεων , τις οποίες ο καθένας έχει σε κάποιο βαθμό και οι οποίες συνυπάρχουν με τις θετικές. Συνήθως η συνειδητοποίηση των επιθετικών παρορμήσεων δημιουργεί ενοχές. Αυτές οι ενοχές πιέζουν και έτσι, προκειμένου να απαλλαγεί το άτομο από αυτές, τις προβάλλει πάνω στο σύντροφό του. Η διαδικασία αυτή εξ ανάγκης προκαλεί κάποια ανοιχτή ή κρυφή δυσπιστία απέναντι στην αγάπη, την πίστη, την ειλικρίνεια ή την καλοσύνη του συντρόφου.
- ▼ Η ένταση των συναισθημάτων ,η ένταση η οποία χαρακτηρίζει τα συναισθήματα από μικρή ηλικία- και η δυσκολία η οποία έχει το άτομο

να κυριαρχήσει πάνω σε αυτά- αντίθετα τα συναισθήματά το καταλαμβάνουν εξολοκλήρου, το κυριαρχούν από την παιδική ηλικία, έχοντας χαρακτήρα ολοκληρωτικό και απόλυτο. Γι' αυτό λόγω τα άτομα έχουν την τάση να δίνουν όλο και λιγότερα και να απαιτούν όλο και περισσότερα. Ίσως στον τομέα των συναισθημάτων και κυρίως της αγάπης παραμένουν όλοι λιγότερο ή περισσότερο εγωκεντρικοί και κτητικοί, όπως ακριβώς συμβαίνει στην παιδική ηλικία (Mauco, 1995).

- ▼ Η ίδια η ένταση των ερωτικών συναισθημάτων ξεσηκώνει όλους τους κρυφούς πόθους και τις κρυφές προσδοκίες για ευτυχία, οι οποίες υπάρχουν μέσα στο άτομο.
- ▼ Οι παιδικοί φόβοι, όσον αφορά τον απειλητικό γονέα, πατέρα ή μητέρα. σύμφωνα με την **HORNEY**, τα παιδιά έχουν καθ'όλη τη διάρκεια της μακράς αναπτυξιακής τους περιόδου δυσάρεστες και ταπεινωτικές εμπειρίες παρά τα υποστηριζόμενα από τους ενήλικες, για παράδεισο της παιδικής ηλικίας.

Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι τα παιδικά βιώματα και οι παιδικές εμπειρίες προ καθορίζουν, σε μεγάλο βαθμό, τη σχέση με το άλλο φύλο πολύ αργότερα και κυρίως την ερωτική σχέση (Horney, 1995).

7.6.4 ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΟΥ MAUCO

Ο Mauco, ψυχαναλυτής από τους νεότερους εκπροσώπους της ψυχαναλυτικής σχολής, φαίνεται ότι συγκλίνει και αυτός με τη βασική άποψη της Horney ότι η δυσπιστία μεταξύ των δύο φύλων έχει τις ρίζες της στην παιδική ηλικία. Ο Mauco δίνει μεγάλη έμφαση στο μη λεκτικό τρόπο επικοινωνίας που ονομάζει **επικοινωνία ασυνειδήτων**. Σύμφωνα με αυτόν στην επικοινωνία μεταξύ των ατόμων το καθοριστικότερο ρόλο φαίνεται ότι

διαδραματίζουν όχι τα **λεκτικά μηνύματα**, αλλά τα μη λεκτικά και κυρίως τα **ασυνείδητα**. Με άλλα λόγια, τα εσωτερικά βιώματα και κυρίως οι ασυνείδητες στάσεις και επιθυμίες γίνονται αντιληπτές τόσο από το παιδί, όσο και από τους ανθρώπους με τους οποίους δημιουργούνται **διαπροσωπικές σχέσεις**. Υπάρχει μια επικοινωνία των ασυνείδητων μέσω της οποίας γίνονται αντιληπτά τα εσωτερικά βιώματα και οι ασυνείδητες επιθυμίες.

Το σχήμα το οποίο λειτουργεί είναι το εξής:

Αρνητικά βιώματα (κατά την παιδική ηλικία)- δημιουργία αρνητικών στάσεων- ενοχές – απώθηση- ασυνείδητη απόρριψη- αντίδραση: ανταπόκριση στην ασυνείδητη απόρριψη.

Έτσι, στην περίπτωση δημιουργίας διαφυλικών σχέσεων, φαίνεται ότι εκείνο που διευκολύνει ή δυσχεραίνει τις σχέσεις άνδρα- γυναίκας, είναι ακριβώς τα βιώματα, οι επιθυμίες και οι στάσεις τις οποίες τόσο ο άνδρας, όσο και η γυναίκα, έχουν ο καθένας για λογαριασμό του διαμορφώσει όσον αφορά το άλλο ή το δικό του φύλο. Αυτές οι επιθυμίες γίνονται αντιληπτές από το άλλο φύλο και φαίνεται ότι προκαθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη σχέση του ζευγαριού. Όταν οι στάσεις και οι επιθυμίες αυτές είναι θετικές, δηλαδή ο άντρας και γυναίκα έχουν βιώσει και διαμορφώσει θετικές τάσεις για τον άνδρα και τη γυναίκα- πράγμα το οποίο έχει τις ρίζες του στην παιδική ηλικία και στα παιδικά βιώματα-, τότε οι στάσεις είναι θετικές και αυτό γίνεται αντιληπτό από το άλλο φύλο με αποτέλεσμα τη θετική επικοινωνία μεταξύ τους και τη δημιουργία θετικών διαφυλικών σχέσεων.

Στην αντίθετη περίπτωση, κατά την οποία ο άντρας και η γυναίκα έχουν διαμορφώσει και βιώνουν αρνητικές τάσεις για το φύλο- π.χ η γυναίκα η οποία έχει αρνητικά βιώματα από τον πατέρα της και ο άνδρας από τη μητέρα του και τα οποία απωθούνται , επειδή προκαλούν ενοχές- τότε αυτή η συνειδητή

απόρριψη, όσον αφορά τον άντρα ή τη γυναίκα, γίνεται αντιληπτή από το/ την σύντροφο με αποτέλεσμα να αντιδρά αρνητικά, δηλαδή να μην κάνει τίποτε άλλο παρά να ανταποκρίνεται στις ασυνείδητες επιθυμίες του άλλου. Για το λόγω αυτό, σε πολλά ζευγάρια, ενώ λεκτικά δεν υπάρχουν αρνητικές εκφράσεις, υπάρχει δυσπιστία, επιθετικότητα, απόρριψη, διότι στο ασυνείδητο του ενός ή του άλλου υπάρχουν απωθημένα αρνητικά βιώματα (Γκρέι,1999).

Οι παραπάνω απόψεις προσπαθούν να σκιαγραφήσουν την πορεία των διαφυλικών σχέσεων οι οποίες είναι παρούσες σε όλους τους τομείς ανάπτυξης και εξέλιξης των ανθρώπων. Ακολουθεί μια σύντομη περιγραφή της κατάστασης που συνήθως επικρατεί στις σχέσεις μεταξύ ανδρών- γυναικών όσον αφορά το ψυχολογικό τους κόσμο της οποίας η συνειδητοποίηση βοηθάει στην πλησιέστερη κατανόηση της διαφορετικότητας των δύο φύλων και στη βελτίωση της μεταξύ τους επικοινωνίας. Για τη βελτίωση των σχέσεων των δύο φύλων, είναι απαραίτητη κατανόηση των διαφορών τους. Αυτή η κατανόηση θα αυξήσει την αυτοπεποίθηση και την αξιοπρέπεια των δύο φύλων, ενώ παράλληλα θα τους εκπνεύσει αμοιβαία εμπιστοσύνη, υπευθυνότητα, καλύτερη συνεργασία και περισσότερη αγάπη στις μεταξύ τους σχέσεις. Πολλοί άνθρωποι αισθάνονται λοιπόν απογοητευμένοι από τις σχέσεις τους με το άλλο φύλο. Τούτο συμβαίνει διότι δεν συναισθάνονται τις διαφορές τους. Θεωρούν, λανθασμένα, ότι αν ο σύντροφος τους αγαπά, θα αντιδράσει και θα συμπεριφερθεί με συγκεκριμένους τρόπους, δηλαδή με τους τρόπους που εκείνοι αντιδρούν και φέρονται όταν αγαπάνε κάποιον. Είναι αναγκαίο τόσο οι άνδρες, όσο και οι γυναίκες να καταλάβουν ότι από τη φύση τους έχουν διαφορετικές αξίες και επομένως βιώνουν διαφορετικά τις ποικίλες ανάγκες τους. Επιπλέον πρέπει να συνειδητοποιήσουν ότι ο έρωτας μεταξύ του άνδρα και μιας γυναίκας δεν κρατάει για πάντα. Αντίθετα στη ζωή τους συμβάλλει η καθημερινότητα και οι διαφορές των δύο φύλων γίνονται εντονότερες με αποτέλεσμα να αρχίσουν τα προβλήματα στη σχέση τους. Μόνο όταν μπορούν

να σεβαστούν και να δεχτούν τις διαφορές τους υπάρχει πιθανότητα να ανθίσει η αγάπη (Γκρει.1999).

7.7 ΟΡΙΣΜΟΣ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ

Τα στερεότυπα γενικά είναι ο εύκολος τρόπος κωδικοποίησης της γνώσης και της εμπειρίας των ατόμων. Είναι μια μορφή ταξινόμησης η οποία διευκολύνει και απλοποιεί την πολυπλοκότητα του περιβάλλοντος. «Τα στερεότυπα είναι προκατασκευασμένα σχήματα αντίληψης- σκέψης (διανοητικές εικόνες- ιδέες), που παρεμβάλλονται ανάμεσα στην πραγματικότητα και την αντίληψη που πάμε να σχηματίσουμε για αυτή την πραγματικότητα, προκαλώντας απλοποιήσεις και γενικεύσεις που την διαστρεβλώνουν» (Φιλίας ,1998).

Σύμφωνα με έναν άλλο ορισμό των Ρασίνσκι, Κρόκερ και Χάστλ «τα στερεότυπα είναι γενικευμένες απόψεις σχετικά με τα χαρακτηριστικά που συνδέονται με τα μέλη των κοινωνικών ομάδων. Είναι βασικές αντιλήψεις που στηρίζονται στην πιθανότητα ότι ένα άτομο θα έχει μια συγκεκριμένη ιδιότητα επειδή ανήκει σε μια συγκεκριμένη κοινωνική κατηγορία». Παρατηρείται λοιπόν ότι τα στερεότυπα δεν είναι απλώς απόψεις σχετικά με συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων αλλά η αναγνώριση αυτών ως δομές, οι οποίες βοηθούν στον τρόπο με τον οποίο τα άτομα αποκτούν πληροφορίες. Αυτές οι γνωστικές δομές συχνά καλούνται **σχήματα** και ενεργούν σαν κανάλια πληροφοριών τα οποία οδηγούν τα άτομα να δώσουν προσοχή σε πληροφορίες, οι οποίες ταιριάζουν στα σχήματα η στα στερεότυπα και να αγνοήσουν αλλά που δεν ταιριάζουν. Τα στερεότυπα καθορίζονται από την κοινωνία με τους μηχανισμούς της κοινωνικοποίησης αλλά εσωτερικοποιούνται και ενδυναμώνονται μέσω της πορείας του σχηματισμού της αντίληψης (Κανταρτζή,2003).

7.7.1 ΕΙΔΗ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ

Κάθε κοινωνία έχει τα δικά τους στερεότυπα που άπτονται στα κοινωνικό- πολιτικά και οικονομικά συμφέροντα. Οι αντιλήψεις, οι προκαταλήψεις, τα στερεότυπα χρησιμοποιούνται σε σχέση με διαφορετικές κοινωνικές τάξεις και επαγγελματικές ομάδες η σε σχέση με το φύλο. Τα

στερεότυπα ειδικότερα από αυτήν την άποψη είναι συνδεδεμένα με ρόλους (π.χ. ρόλος που έχει ένα άτομο στην οικογένεια, στην εργασία, στο σχολείο, στις σχέσεις με το άλλο φύλο κ.α) ,σύμφωνα με τις κοινωνικές προσδοκίες στις οποίες τα άτομα είναι υποχρεωμένα να ανταποκριθούν. Τα στερεότυπα και οι προκαταλήψεις αλλάζουν κάτω από διαφορετικά κοινωνικά συστήματα. Κατά τη μετάβαση από το ένα κοινωνικό σύστημα στο άλλο η κυρίαρχη ιδεολογία καθορίζει και επιβάλλει νέους ρόλους και στερεότυπα. Τα στερεότυπα διαχωρίζονται από την προκατάληψη επειδή το στερεότυπο είναι μια κατηγορία αντιλήψεων ενώ ο όρος **προκατάληψη** αναφέρεται σε μια συγκεκριμένη θέση, η οποία ορίζεται και ελέγχεται από τα στερεότυπα. Τα στερεότυπα συχνά αντανakλούν τις κοινωνικές προκαταλήψεις, επιπλέον μεταφέρουν απόψεις μόνο σχετικά με τις διαφορές μεταξύ ομάδων και δεν συνοδεύονται απαραίτητα από θετικές ή αρνητικές κρίσεις (Νασιάκου,1989).

7.8 Η ΘΕΣΗ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Είναι γνωστά σε όλους ότι οι ρόλοι των δύο φύλων δεν προέκυψαν αυθαίρετα, αλλά δημιουργήθηκαν και στηρίχθηκαν πάνω στη θέση που κατείχαν τα δύο φύλα, αρσενικό και θηλυκό, από την αρχαιότητα ακόμη ως και σήμερα. Η θέση των δύο φύλων καθόρισε και τους ρόλους που διαδραμάτιζαν άτομα σε κάθε κοινωνία. Το σύστημα το φύλο μπορεί ανάλογα την κοινωνία που αναφέρεται να ορίζεται διαφορετικά, αλλά παραμένει για όλες τις κοινωνίες ένα σύστημα ασύμμετρο καθώς το ένα φύλο θεωρείται κατώτερο από το άλλο και αυτό πάντα είναι το γυναικείο (Κανταρτζή,2003).

Δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός ότι σε όλες τις κοινωνίες και τους αιώνες οι άνθρωποι θεωρούσαν ότι τα αρσενικά και τα θηλυκά είναι διαφορετικά, αφού καταρχάς διαφέρουν ανατομικά αλλά και ποιοτικά, στο πνεύμα, στην ψυχή και στις ικανότητες. Διάχυτη ήταν η άποψη ότι δεν είναι δυνατόν να κάνουν τα ίδια πράγματα, ούτε να σκέφτονται με τον ίδιο τρόπο. Η θέση των δύο φύλων από την εμφάνιση του ανθρώπου και μετά έχει υποστεί αρκετές αλλαγές μέχρι να φτάσει στη σημερινή πραγματικότητα. Ξεκινώντας από τους πρώτους ανθρώπους είναι βέβαιο πως δεν κατανοούσαν τη σχέση ανάμεσα στη σεξουαλική επαφή και τη γέννηση. Οι άντρες που γίνονταν πατέρες δεν είχαν καμία απόδειξη ότι αυτό το γεγονός ήταν το αποτέλεσμα της σεξουαλικής τους επαφής με κάποια γυναίκα. Έτσι για πολλά χρόνια οι γυναίκες είχαν σαφέστατα μεγαλύτερη εξουσία απέναντι στους άνδρες, αφού αυτές θεωρούνταν οι μοναδικές υπεύθυνες για αυτό το «θαύμα» της ικανότητάς τους να δίνουν ζωή. Αυτή η θηλυκή αναπαραγωγική δύναμη δημιουργούσε στον πρωτόγονο άνθρωπο ένα πλήθος από αντιφατικά συναισθήματα. Από τη μια σεβασμό, δέος, υποταγή αλλά και αμφιβολία αφού δεν μπορούσε να κατανοήσει την αντίφαση στο ότι η γυναίκα δίνει ζωή και από την άλλη χάνει ζωή με την έμμηνο ρύση. Στο μυαλό του πρωτόγονου ανθρώπου το πρώτο συνδέθηκε με το καλό και το δεύτερο με το κακό. Έτσι το θηλυκό από εκείνη

την εποχή κιόλας αποτέλεσε την πηγή του καλού και του κακού. Αυτή η αντίληψη ρίζωσε στο μυαλό των ανθρώπων, με το πέρασμα των χρόνων εδραιώθηκε και έγινε ταμπού που επιβιώνει ακόμα και σήμερα. Πλήθος λαϊκές ρήσεις και παροιμίες επιβεβαιώνουν τον κίνδυνο που διατρέχουν οι άνθρωποι από τις γυναίκες. Χαρακτηριστικό το εξής: "Πυρ, γυνή και θάλασσα", οι τρεις μεγαλύτεροι κίνδυνοι για τον άνθρωπό. Αυτός ο ιστορικά αποδεδειγμένος φόβος για τις γυναίκες καθόρισε σε μεγάλο βαθμό την κοινωνική στάση απέναντι τους από τη στιγμή της γέννησής τους κιόλας.(Νασιάκου,1989).

Όταν όμως έγινε γνωστός ο ρόλος του άντρα στην αναπαραγωγή οι ρόλοι αντιστράφηκαν. Τότε η εξουσία και το κύρος της γυναίκας μειώθηκαν και ο άντρας που μέχρι τότε ήταν στην αφάνεια απέκτησε τη μεγαλύτερη εξουσία από τα δύο φύλα. Αποτέλεσμα τούτου και για χάρη της εξασφάλισης της πατρότητας ήταν να περιορίσουν τη σεξουαλική ελευθερία των γυναικών χωρίς βέβαια να ισχύει το ίδιο και για τους άνδρες, φαινόμενο που διατηρείται μέχρι και σήμερα. Με αυτό τον τρόπο γεννιέται η πατριαρχία για να εξυπηρετήσει ως μοναδικό της σκοπό την περιθωριοποίηση της γυναίκας κάτω από τον πλήρη έλεγχο των ανδρών.

7.8.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΡΟΛΟ ΤΟΥ ΦΥΛΟΥ-ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Η κοινωνικοποίηση είναι η διαδικασία μέσα από την οποία το άτομο διαμορφώνει τη συμπεριφορά του, μαθαίνει τους τρόπους ζωής, που κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει το μεταβιβάζει άμεσα και έμμεσα.(Νασιάκου,1989). Η κοινωνικοποίηση είναι μετάδοση συμπεριφορών ρόλων, στάσεων και απόψεων στην επόμενη γενιά. Με άμεση εντολή, με το παράδειγμα και με την

άμεση προσδοκία, διαφορετικά άτομα σε διαφορετικές σχέσεις επηρεάζουν το άτομο που αναπτύσσεται (Weinreic,1987).

Επιπλέον η κοινωνικοποίηση είναι η πορεία η οποία επιτρέπει στον άνθρωπο να μάθει να ζει στην κοινωνία του σύμφωνα με τις αξίες της. Του επιτρέπει να αναπτύσσει ένα κοινωνικό εαυτό και να ανακαλύψει τη θέση του μέσα στο πλαίσιο του κόσμου του. Είναι μια πορεία που ενθαρρύνει τα άτομα να συμπεριφέρονται με τρόπους με τους οποίους θα κερδίσουν κοινωνική επιδοκιμασία και την ικανότητα να προβλέπουν τις αντιδράσεις οποίες θα προκαλέσουν οι πράξεις τους (Serbin,1983).

Από τους παραπάνω ορισμούς γίνεται αντιληπτό ότι η κοινωνικοποίηση είναι μια δυναμική λειτουργία. Είναι βασική προϋπόθεση για την ύπαρξη και τη λειτουργία κάθε κοινωνίας ή κοινωνικής ομάδας. Μέσα απ' αυτή τα άτομα αφομοιώνουν πολιτισμικά στοιχεία, αξίες και κανόνες που εκφράζουν την κάθε κοινωνία. Είναι συνεχής και αδιάκοπη, επειδή η εξέλιξη και η κατανομή των ρόλων κατά τη διάρκεια της ζωής είναι συνεχόμενη. Η κοινωνικοποίηση είναι μια πορεία που διαρκεί σε όλη τη ζωή του ατόμου. Αν και αναφέρεται κυρίως για παιδιά. Μέσω αυτής τα άτομα αποκτούν γνώσεις, δεξιότητες και στάσεις οι οποίες τα κάνουν ικανά να συμμετέχουν στη ζωή και στις δραστηριότητες των κοινωνικών ομάδων και ολόκληρης της κοινωνίας. Μέσα από την κοινωνικοποίηση τα αγόρια και τα κορίτσια θα συνειδητοποιήσουν την κατηγοριοποίηση για τον διαχωρισμό των ανθρώπων σε δύο φύλα , θα τοποθετήσουν τον εαυτό τους στη μια από τις δύο κατηγορίες και θα ενθαρρύνουν τον εαυτό τους να υιοθετήσουν τους κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους συμπεριφοράς για το φύλο τους. Η όλη πορεία που αρχίζει από τα πρώτα λεπτά της γέννησης και ίσως νωρίτερα, περιλαμβάνει μια από τις πιο σημαντικές πλευρές της ευρύτερης κοινωνικοποίησης, γνωστή με τον όρο **κοινωνικοποίηση του ρόλου των φύλων** (Νασίακου,1989).

Ο ρόλος των φίλων αναφέρεται σε μορφές συμπεριφοράς, στάσεις και δεξιότητες, τις οποίες η κοινωνία προσδοκά από τα άτομα απλώς και μόνο επειδή άντρες ή γυναίκες. Η κοινωνικοποίηση του ρόλου των φύλων αποτελείται από πολλές πορείες, οι οποίες χρησιμοποιούνται για να προετοιμάσουν τους άνδρες και τις γυναίκες για τους νέους, τους οποίους κάθε κοινωνία θεωρεί κατάλληλους για κάθε φύλο (Κανταρτζή,2003).

7.9 ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΑ

Οι πεποιθήσεις μας για το φύλο είναι εμπεδωμένες βαθιά στο οικοδόμημα της κοινωνίας και επομένως επηρεάζουν βαθιά τον τρόπο με τον οποίο οι άνδρες και γυναίκες βλέπουν τον εαυτό τους καθ' όλη τη διάρκεια της ψυχολογικής και κοινωνικής τους ανάπτυξης. Ο ανδρισμός μπορεί να γίνει αντιληπτός από μια στενά βιολογική οπτική. Μπορεί επίσης να περιλαμβάνει οποιαδήποτε χαρακτηριστικά ορίζονται από την κοινωνία ή τον πολιτισμό ως ανδρικά. Τα τελευταία χρόνια η διάκριση ανάμεσα στο ρόλο του φύλου και το σεξουαλικό ρόλο διευρύνθηκε διεξοδικά. Ως σεξουαλικοί ρόλοι περιγράφονται οι συγκεκριμένες συμπεριφορές που αφορούν τη βιολογική κατασκευή του άτομο από τη γέννηση του. Η διαφθορά στη λειτουργία της αναπαραγωγής αποτελούν το θεμελιώδες και πλέον συνηθισμένο στοιχείο περιγραφής της συμπεριφοράς των σεξουαλικών ρόλων. Οι ρόλοι του φύλου, από την άλλη πλευρά, δεν αποτελούν βιολογικές κοινωνικές κατασκευές που δημιουργούν πανίσχυρες προσδοκίες, οι οποίες έχουν στόχο να προσδιορίσουν τις γενικές κατευθύνσεις της συμπεριφοράς που γίνεται αποδεκτή για καθένα από τα δύο φύλα (Pasick,2000).

Ο Goldberg (1983) ,ήταν από τους πρώτους προειδοποίησε τους άνδρες για τους κινδύνους που συνεπάγεται η εμπειρία της ανδρικής κοινωνικοποίησης. Ένας από τους κινδύνους, σύμφωνα με τον Goldberg, είναι αυτός που συχνά εμφανίζεται όταν η εξωτερική πίεση για προβολή μιας ανδρικής εικόνας συγκρούεται με τις εσωτερικές ανάγκες του ατόμου (που παραδοσιακά μπορεί να θεωρούνται θηλυκές). Ένα συνηθισμένο σενάριο είναι αυτό σύμφωνα με τον οποίο ένας άντρας, στον οποίο μόλις έχει ανακοινωθεί ότι η αίτηση του για προαγωγή απορρίπτεται επιστρέφει στο γραφείο του νιώθοντας απογοητευμένος, πληγωμένος και θυμωμένος. Κάποιοι συνάδελφοί του καταλαβαίνουν αμέσως από την όψη του ότι δεν πήρε προαγωγή. Στις ερωτήσεις του σχετικά με το τι συνέβη εκείνος μαζεύεται, αποτραβιέται στον

εαυτό του και αδυνατεί να συγκεντρωθεί . Αισθάνεται απαίσια και δεν ξέρει τι να κάνει. Σκέφτεται να εκφράσει τις σκέψεις του στους φίλους του αλλά αμέσως απορρίπτει την ιδέα. Παρότι ενδεχομένως δεν έχει επίγνωση των κινήτρων του, σε πρωινή ηλικία έμαθε ότι η λεκτικοποίηση και έκφραση των συναισθημάτων δεν είναι αντρικό χαρακτηριστικό, αλλά κάτι που κάνουν οι γυναίκες (Coldberg,1983).

Ο φόβος της θηλυκότητας και των θηλυκών αξιών (και κατ' επέκταση ο σεξισμός) είναι φυσικά επακόλουθα της ανδρικής κοινωνικοποίησης. Ο, Farrell (1974) ένας από τους πρώτους ηγέτες του ανδρικού κινήματος, παρέθεσε τις δέκα εντολές του ανδρισμού που οδηγούσαν τους άνδρες σε καταστροφική συμπεριφορά, δείχνοντας έτσι τους κινδύνους της ανδρικής κοινωνικοποίησης. Παρότι κάποιοι μπορεί να θεωρήσουν ότι πρόκυπτε για μια περίπτωση υπερβολικής και ιδιαίτερης αντίδρασης ενάντια στην κοινωνικοποίηση του ανδρικού φύλου, το βιβλίο του Farrell σκόπευε να προκαλέσει τους άνδρες να επανεκτιμήσουν εκείνες τις πλευρές της ανάπτυξής τους που τους οδηγούν άκαμπτες και επικίνδυνες τάσεις στη ζωή. Για τους άνδρες είναι πιο εύκολο να διατηρήσουν τις γνωστές του συνήθειες- αυτό άλλωστε ισχύει και για κάθε μαθημένη συμπεριφορά. Η πίεση για αντίσταση στην αλλαγή δεν εκδηλώνεται μόνο από το ίδιο το άτομο, αλλά και από κοντινά σημαντικά πρόσωπα, τους φίλους, τους συνεργάτες, ακόμη και από τα ΜΜΕ . Οι κοινωνικές και πολιτικές αλλαγές που επιφέρει η ανάπτυξη του γυναικείου κινήματος δημιούργησαν ισχυρές αντίθετες πιέσεις. Οι ιδέες για τον ανδρισμό βρίσκονται σε διαδικασία αλλαγής (Meth,2000).

Πολλοί άνδρες αρχίζουν να πιστεύουν ότι κάποια από αυτά που έχουν μάθει σχετικά με την ανδρική ταυτότητα αναστέλλουν την εκπλήρωση των προσωπικών επιθυμιών τους, ειδικά στις σχέσεις τους με τις γυναίκες. Οι άνδρες αγοράζουν βιβλία που τους προκαλούν να επανεκτιμήσουν τις παραδοσιακές απόψεις για τον ανδρισμό, απόψεις που τους αποξενώνουν από τα

συναισθήματά τους και δημιουργούν συνθήκες που οδηγούν στην αυτοκαταστροφή.(Farrell,1975 & Golderg, 1976).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο

Η ΑΝΔΡΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

8.1 ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΑΝΔΡΙΣΜΟΥ

«Τον ανδρισμό καθορίζει η πολύπλοκη αλληλεπίδραση της σωματικής, ψυχολογικής και συναισθηματικής ανάπτυξης του ατόμου με τους περιβάλλοντες κοινωνικούς και πολιτισμικούς κανόνες».(Pasick,2000)

8.1.1 ΑΝΔΡΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΣΗΜΕΡΑ

Με την εμφάνιση του ανθρώπου στη γη, ο άνδρας λόγω της σωματικής του κατασκευής, ήταν αυτός που είχε το ρόλο του κυνηγού. Αυτός έπρεπε να έλθει σε αντιπαράθεση με τα άγρια ζώα, να τα σκοτώσει για να φάνε όλοι στην οικογένεια. Η γυναίκα περιορίστηκε σε άλλους ρόλους πιο εύκολους. Ως γνωστό, ο άνθρωπος για να ζήσει χρειάζεται τροφή. Έτσι ο άνδρας καταξιώνεται ,γίνεται το Α και το Ω στην προϊστορική κοινωνία, ενώ η γυναίκα συνεχώς υποβαθμίζεται. Η λέξη **άνδρας** τελικά, επειδή συνδέεται με την τροφή, σημαίνει υποσυνείδητα την ίδια την ύπαρξη του ανθρώπου πάνω στη γη. Έτσι όταν μιλάμε για άνθρωπο, εννοούμε τον άντρα, και αντίστροφα. (Ακόμα και σήμερα αυτό το μαρτυρούν οι περισσότερες γλώσσες λ.χ στην αγγλική η λέξη man σημαίνει άντρας και άνθρωπος, στην ελληνική γλώσσα η λέξη άνθρωπος είναι γένους αρσενικού κ.α) (Pasick,2000).

Προχωρώντας στη γραμμή του χρόνου και καθώς ο άνθρωπος συνεχώς ανακαλύπτει, η θέση του άνδρα γίνεται ακόμα ισχυρότερη. Με την ανάπτυξη του εμπορίου, των ταξιδιών με τα πλοία και τα άλλα μεταφορικά μέσα, η γνωριμία με διαφορετικές ομάδες ανθρώπων απαιτεί σωματική ρώμη που διαθέτουν οι άντρες. Στο ίδιο διάστημα η γυναίκα μένει αμέτοχη, και η θέση της

περιορίζεται στο σπίτι και την οικογένειά. (Εκεί βέβαια η θέση της είναι ισχυρή, γιατί επηρεάζει τον άντρα). Παράδειγμα από τον όμηρο, που στην Οδύσσεια η Πηνελόπη, αν και βασίλισσα, είναι ανίσχυρη μπροστά στους άντρες μνηστήρες και περιμένει τον «**άντρα- σωτήρα**» Οδυσσέα για να τη γλιτώσει από αυτούς. Οι εθνότητες που δημιουργούνται , τα κράτη, έχουν σαν βασιλείς άνδρες γιατί αυτοί θα μεγαλώσουν τη χώρα. Αυτοί θα υποτάξουν νέους λαούς. Αυτοί θα δώσουν την πολυπόθητη ευημερία που κάθε άνθρωπος επιδιώκει .

Φθάνουμε έτσι στα ιστορικά χρόνια και η ανδρική ταυτότητα έχει ήδη συνδεθεί με τις έννοιες κατέχω- κατοχή, κατακτώ- κατάκτηση εισχωρώ, κυριαρχώ- κυριαρχία, επιβάλω- επιβολή . Με το πέρασμα του χρόνου αυτή η αντίληψη γενικεύεται και ισχυροποιείται. Η έννοια άνδρας, είτε είναι κάποιος βασιλιάς είτε κάποιος συνηθισμένος άνδρας, σημαίνει τον ανώτερο σε σχέση πάντα με τη γυναίκα. Η γυναίκα δέχεται, θέλοντας και μη αυτό το ρόλο, ότι οι παραπάνω έννοιες ταιριάζουν με την έννοια άνδρας. Είναι πολύ λίγα τα παραδείγματα από την ιστορία γυναικών που δεν δέχονται αυτό το ρόλο. Οι αμαζόνες είναι ίσως η μόνη φυλή προσπαθεί να κερδίσει αυτές τις έννοιες που συνδέονται με τον αντρικό φύλο και τα καταφέρνει (Balswick,1981).

Περνώντας τα χρόνια, αλλάζοντας οι συνθήκες ζωής, αλλάζοντας ο τρόπος του εμπορίου, των κατακτήσεων, φτάνουμε στη σημερινή εποχή που βλέπουμε ότι τελικά το μόνο που δεν άλλαξε είναι οι έννοιες που πήρε από παλιά η ανδρική ταυτότητα. Αντίθετα η ανδρική ταυτότητα πλουτίστηκε και με άλλες έννοιες . Από την έννοια της λέξης κατέχω, κατακτώ, εισχωρώ, κυριαρχώ, επιβάλλω,, φτάνουμε σε έννοιες όπως: παραγωγή, πολιτική, δημιουργία, ανεξαρτησία, δημόσια ζωή, κρατική εξουσία, αυτοδυναμία, ηγεσία, ριψοκίνδυνος, αυτάρκης, φιλαλήθης, συμπονετικός, φιλόδοξος, ευφυής, ευγενικός, σοβαρός, θάρρος, αντοχή, εύνοια, επιτυχία, πρωτοπορία , αθλητισμός, εντιμότητα, επάγγελμα, εμπιστοσύνη και πολλών άλλων, που σήμερα θεωρούνται χαρακτηριστικά των ανδρών και έννοιες που ταιριάζουν

μόνο στους άνδρες που δύσκολα στη σημερινή κοινωνία μπορεί μια γυναίκα να πάρει, ενώ για έναν άνδρα θεωρούνται δεδομένα.

8.2 Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΑΝΔΡΙΚΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑΣ

Όλοι ξέρουν ότι δεν υπάρχουν γραπτές οδηγίες που να μας υπαγορεύουν το πώς πρέπει να φερόμαστε ως άνδρες ή ως γυναίκες. Οι κώδικες συμπεριφοράς που ορίζουν πώς να σκέφτεται ένα άτομο, να αισθάνεται και να ενεργεί ως άτομο ενός φύλου μεταβιβάζονται σε πολύ πρώιμη ηλικία από πάρα πολλές πηγές και με ανεπαίσθητους τρόπους. Πρόσφατες μελέτες σχετικά με την επίδραση των σεξουαλικών ορμονών στην ανάπτυξη της προσωπικότητας υποδεικνύουν την ύπαρξη γενετικής βάσης σε κάποιες από τις διαφορές που παρατηρούνται ανάμεσα στους άνδρες και τις γυναίκες (Treadwell, 1987). Αυτό όμως δεν αποκλείει την ύπαρξη άλλων παραγόντων. Πράγματι, η δύναμη της κοινωνικοποίησης αποδεικνύεται επαρκώς από τα αναρίθμητα πορίσματα των κοινωνικών επιστημών (Balswick, 1981).

Ο άνδρας, όταν ακόμα είναι παιδί μαθαίνει τι πρέπει να προσδοκά από τον εαυτό του. Η διαδικασία αυτή ξεκινά σχεδόν από την βρεφική ηλικία μέσω της επαφής με τα πρόσωπα που έχουν αναλάβει τη φροντίδα τους, «σημαντικούς άλλους» καθώς με άλλα πρόσωπα που, άμεσα ίσως και ασυνείδητα, επηρεάζουν την κοινωνικοποίηση του. Για να γίνει κατανοητή αυτή η διαδικασία είναι χρήσιμο να αναλογιστεί κανείς συγκεκριμένες δομές. Για παράδειγμα, είναι γνωστό ότι η οικογένεια μπορεί να γίνει αντιληπτή ως μια ευρεία δομή που στο εσωτερικό της περιέχει πολλές υποδομές (υποσυστήματα), οι οποίες λειτουργούν βάσει συγκεκριμένων κανόνων και κατευθύνσεων. Σύμφωνα με την συστημική θεωρία, αποδίδεται μεγάλη σημασία στις δομές έξω από τα όρια της οικογένειας. Με άλλα λόγια οι ειδικοί διεύρυναν το οπτικό τους πεδίο έτσι ώστε να περιλαμβάνουν της μακροδομές που ασκούν σημαντική επίδραση στη συμπεριφορά των μελών της οικογένειας. Αυτές οι ευρύτερες δομές ενισχύουν τις διαφορές των φύλων και αποδεικνύονται εξαιρετικά ισχυρές δυνάμεις οι οποίες επηρεάζουν την ανάπτυξη της ανδρικής ταυτότητας. Προτού όμως εξεταστούν οι επιδράσεις

των δομών που βρίσκονται έξω από την οικογένεια, πρέπει να αξιολογηθούν οι πρώτες επιρροές που δέχεται η ανδρική ταυτότητα. Οι επιρροές αυτές επηρεάζουν τους κανόνες που καθορίζουν το πως οι άνδρες μαθαίνουν να σκέφτονται, να συμπεριφέρονται και να αισθάνονται (Treadwell,1981).

Στην κοινωνία μας, οι μητέρες συνεχίζουν να έχουν την κύρια ευθύνη για τη φροντίδα του βρέφους- η σχέση του βρέφους με τη μητέρα είναι η πιο σημαντική. Συνεπώς, η ανάπτυξη της έννοιας του εαυτού τόσο από τα αγόρια όσο και από τα κορίτσια σχετίζεται κατά κύριο λόγο με τη μητέρα. *«Η εξάρτηση που αναπτύσσει το βρέφος από τη μητέρα του για την ικανοποίηση κάθε συναισθηματικής και σωματικής ανάγκης δημιουργεί μια σχέση που ασκεί τεράστια επίδραση στην αναδυόμενη ταυτότητα του φύλου»*Η ανάλυση της Chodorow , παρότι πηγάζει κυρίως από την παραδοσιακή ψυχαναλυτική θεωρία προσφέρει μια πολύτιμη οπτική των παραγόντων που καθορίζουν σε πρώιμο στάδιο την ανάπτυξη του φύλου, μια οπτική που εύκολα μπορεί να ενταχθεί στο μοντέλο της συστημικής θεραπείας (Chodorow,1978).

Η ανάλυση της συνδυάζει με επιδέξιο τρόπο τις επιδράσεις που ασκούν οι κυρίες ψυχολογικές διεργασίες και οι αναπτυσσόμενες ψυχικές δομές του υποκείμενου. Για παράδειγμα, εξετάζει τη φύση της προσκόλλησης που αναπτύσσεται ανάμεσα στη μητέρα και το βρέφος και ρίχνει φως στις διαφορές που δείχνουν ότι η της προσκόλλησης με τα αγόρια είναι διαφορετική από κείνη που αναπτύσσεται με τα κορίτσια. Το οιδιπόδειο τρίγωνο είναι ένα μέσο που συμβάλλει στη διερεύνηση του συγκρουσιακού περιβάλλοντος, του αρσενικού βρέφους, μέσω των ανταγωνιστικών συγκρούσεων που ξεσπούν αργότερα. Αυτή η ανταγωνιστικότητα και ταυτόχρονα ο αγώνας για ταύτιση με τον πατέρα (ή άλλες αυθεντικές φιγούρες) μεταβάλλουν τη όποια σταθερότητα έχει εδραιωθεί στη σχέση μητέρας- παιδιού. Οι μεταπτώσεις που βιώνουν τα νεαρά αρσενικά στις διαδικασίες προσκόλλησης και αποχωρισμού είναι πιο απρόβλεπτες και χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη ασυνέχεια σε σχέση με τα

νεαρά κορίτσια. Το κορίτσι αντίθετα παραμένει πιο στενά προσκολλημένο στη μητέρα. Αυτή η προσκόλληση δημιουργεί μια ποιότητα εγγύτητας που οι εξωτερικές δυνάμεις, συμπεριλαμβανομένων και του φύλου, σπάνια αμφισβητούν. Αυτή είναι μια σημαντική διαφορά που δημιουργεί τις προϋποθέσεις για κάποιες από τις συγκρούσεις που θα αφορούν το φύλο, με τις οποίες τα αγόρια θα έρθουν αντιμέτωπα αργότερα στην ανάπτυξη τους(Chodorow,1978).

Η ανάλυση της αποκαλύπτει ότι τα πρότυπα της συγχώνευσης , της συμβίωσης , της προσκόλλησης και του αποχωρισμού διαφέρουν για τους άνδρες και τις γυναίκες. Σε βασικές γραμμές, η αίσθηση που έχει το αρσενικό νήπιο για την σύνδεση με τα πρόσωπο που έχει την κύρια ευθύνη για την ανατροφή του μετατρέπεται σε αμφιθυμική σχέση- μια ευαίσθητη ισορροπία ανάμεσα στις ανάγκες του για συναισθηματική οικειότητα και την εξίσου επιτακτική ανάγκη της ταυτότητας η οποία οδηγεί στην αποκόλληση και την συναισθηματική αποστασιοποίηση από τη μητέρα (Meth,2000).

Η θεωρία αυτή βοηθάει να αναγνωρίσει με πιο τέτοιο οι άντρες παλεύουν από πολύ μικρή ηλικία για τις ανάγκες τους για εγγύτητα και απόσταση. Σπάνια , πάντως, συνειδητοποιούν την αιτία της σύγκρουσης αυτών των αναγκών. Συχνά αδυνατούν να εξηγήσουν με ακρίβεια γιατί απομονώνονται συναισθηματικά, ειδικά μάλιστα όταν πιστεύουν ότι θέλουν να νιώσουν εγγύτητα. Οι άνδρες περιέχονται σε αμηχανία όταν πρέπει να εξηγήσουν πως γίνεται να επιθυμούν μια σχέση γεμάτη στοργή ενώ ταυτόχρονα δημιουργούν συναισθηματική απόσταση και αρνούνται την εξάρτηση. Ο τρόπος με τον οποίο οι άνδρες αγωνίζονται στις προσωπικές τους σχέσεις μπορεί να συνδέεται με διαδικασίες που αρχίζουν να εμφανίζονται σε πολύ νεαρή ηλικία. Συνεπώς, είναι αδύνατον να γνωρίζουν τις ανεπέστητες δυνάμεις που διαμορφώνουν την προσωπικότητά τους (Meth,2000).

Το φύλο επηρεάζει τα αγόρια και τα κορίτσια πριν από οποιαδήποτε άλλη εμπειρία κοινωνικοποίησης. Θέτει το θέμα της ανάπτυξης του ρόλου του φύλου. Αυτό λοιπόν είναι το αποτέλεσμα της αυστηρής διάκρισης που επιβάλλει η κοινωνία μας στη συμπεριφορά ανδρών και γυναικών, ή μήπως οι εσωτερικευμένες ασυνείδητες αναπαραστάσεις των πραγματικών και φανταστικών εμπειριών προηγούνται κάθε εσωτερικής επίδρασης ;Όταν το αγόρι αποτραβιέται από το στενό δεσμό που έχει εγκαθιδρύσει με τη μητέρα αναδεικνύεται η σημασία ενός άλλου παράγοντα: της συναισθηματικής συμμετοχής και φροντίδας του πατέρα. Εάν ο πατέρας του αγοριού αδυνατεί να προσφέρει τη φροντίδα που δεν δόθηκε εξαιτίας αυτού του χωρισμού, ο κύκλος της άρνησης των συναισθηματικών αναγκών ενδέχεται να συνεχιστεί και την επόμενη γενιά (Pasick,2000).

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο αφορά τη στάση που η μητέρα κρατά απέναντι στον αγόρι: είναι διαφορετική από τη στάση της προς το κορίτσι; Πορ'ότι κάποιοι ερευνητές υποστηρίζουν ότι τα στοιχεία που παίρνουμε από τη συμπεριφορά των γονιών δεν συνηγορούν υπέρ της διαφοροποίησης της στάσης(Maccoby,Janclin,1974) πρόσφατα η Chodorow δήλωσε ότι τα αποτελέσματα είναι αντιφατικά. Υπαινίσσεται έτσι ότι και οι δύο θέσεις μπορούν να έχουν θεωρητική βάση. Για μια ακόμη μια φορά πρέπει να επισημάνουν ότι κάθε γενίκευση περικλείει κινδύνους, εξαιτίας γενικότερων διαφορών που αφορούν τη φυλή και την εθνότητα. Κάποιοι πολιτισμοί ή κοινωνικό- οικονομικές ομάδες ξεκαθαρίζουν πέρα από κάθε αμφιβολία ότι τα αγόρια πρέπει να έχουν διαφορετική αντιμετώπιση από τα κορίτσια (Chodorow,1978).

Αναρίθμητες μελέτες κοινωνιολόγων και κοινωνικών ψυχολόγων δείχνουν πόσο ευαίσθητα είναι τα νεαρά παιδιά, και ειδικά τα αγόρια, στις διακρίσεις ανάμεσα στα δύο φύλα. Και παρότι είναι πράγματι πάρα πολλές για να αναφερθούν , τα πορίσματα τους συμφωνούν: από την ηλικία των τριών και

τεσσάρων χρόνων τα αγόρια γνωρίζουν τι συγκροτεί την αρσενική συμπεριφορά και τι θεωρείται θηλυκό. Προσπαθούν επίσης να μείνουν προσκολλημένα στα παιχνίδια που εμπίπτουν στην κατηγορία των «**ανδρικών**» παιχνιδιών (Meth,2000).

Σε μια μελέτη ζητήθηκε από τα αγόρια και τα κορίτσια να χαρακτηρίσουν κάποια παιχνίδια ως κοριτσιίστικα ή αγορίστικα . Ο ερευνητής διαπίστωσε ότι τα αγόρια εκδήλωσαν την τάση και ήταν σε θέση να κάνουν διακρίσεις ως προς το φύλο. Οι διακρίσεις στηρίζονταν στην «**αρμόζουσα**» ανδρική συμπεριφορά, ενώ τα κορίτσια δεν έδειχναν να έχουν τόσο αυστηρή αντίληψη για το ποια παιχνίδια θεωρούνται «**ανδρικά**» ή «**γυναικεία**» . Τα αποτελέσματα αποκάλυψαν επίσης τα είδη της πίεσης πολύ υφίστανται τα νεαρά αγόρια προκειμένου να φέρονται ανδροπρεπώς παραμένοντας προσκολλημένος σε συγκεκριμένα πρότυπα για το ρόλο των φύλων. Τα αποτελέσματα αυτής της μελέτης ενισχύουν την άποψη ότι η κοινωνικοποίηση δημιουργεί πανίσχυρες διακρίσεις ανάμεσα στα φύλλα, οι οποίες περιορίζουν τη συμπεριφορά αγοριών καθώς αυτά μεγαλώνουν(Hartley,1979).

Καθώς το αγόρι ανδρώνεται δεν μαθαίνει μόνο ποιες στάσεις συμφωνούν με τις απαιτήσεις του ανδρισμού , αλλά και ποιες δραστηριότητες θεωρούνται θηλυκές. Έτσι, ταυτόχρονα με την παγίωση της ταυτότητάς τους, τα αγόρια αναπτύσσουν μια έντονη και οξεία ικανότητα να διακρίνουν την αρσενική από τη θηλυκή συμπεριφορά, αποφεύγοντας κατά κύριο λόγο οποιαδήποτε σχετίζεται με την θηλυκότητα (Pasick,2000).

Σε αυτό το σημείο πρέπει να τονίσουμε ότι η κοινωνική και οικονομική κατάσταση, η φυλή και η εθνικότητα αποτελούν παράγοντες που επηρεάζουν το βαθμό στον οποίο τα νεαρά αγόρια θα ασχοληθούν με αυτές τις διαφορές στους ρόλους των φύλων(O'Neil,1981).

Οι ερευνητές που μελέτησαν τη διαδικασία κοινωνικοποίησης του άνδρα διαπίστωσαν ότι υπάρχουν σημαντικές και ισχυρές δυνάμεις που ευθύνονται για τις ισχύουσες τάσεις και προκαταλήψεις σχετικά με το αντρικό φύλο. Μία από αυτές είναι η απέχθεια ή ο φόβος των ανδρών για την θηλυκότητα. Ο φόβος των ανδρών μήπως φανούν θηλυπρεπείς ευθύνεται συχνά για τον τρόπο με τον οποίο ενεργούν, αισθάνονται και συμπεριφέρονται. Πολλοί άνδρες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι το να είναι κανείς αρρενωπός ισοδυναμεί με το να μην κάνει τα πράγματα που αναμένεται να κάνει μια γυναίκα (Pasick,2000).

Σε γενικές γραμμές, όσοι ασχολούνται με την κοινωνικοποίηση του άνδρα συμφωνούν στο ότι οι άνδρες αποφεύγουν κάθε συμπεριφορά και συνήθεια που θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως θηλυκή. Τι σημαίνει όμως αυτό πρακτικά; Για παράδειγμα, ένα αγόρι μεγαλώνει μαθαίνοντας ότι τα αγόρια δεν κλαίνε, συνεπώς, ακόμη και αργότερα στη ζωή του, σπάνια εκφράζει τη λύπη του. Το παιχνίδι με τις κούκλες είναι ένα άλλο εύστοχο παράδειγμα. Τα αγόρια προσπαθούν να αποφύγουν οποιαδήποτε συμπεριφορά θυμίζει αυτό το παιχνίδι, γιατί θεωρείται ότι κάτι τέτοιο το κάνουν μόνο τα κορίτσια. Επομένως μια πλευρά του σύγχρονου ανδρισμού εμφανίζεται να αποφεύγει τη γυναικεία συμπεριφορά(Balswick,1979).

8.3 ΑΝΔΡΙΣΜΟΣ: ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΕΚΦΡΑΣΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Οι άνδρες μαθαίνουν ότι η ύπαρξή τους ως ανδρών εξαρτάται από συγκεκριμένες συμπεριφορές και συναισθηματικές στάσεις. Οι κανόνες που μαθαίνουν καθώς ανδρώνονται λειτουργούν ως ένα πρόγραμμα που ρυθμίζει τη συμπεριφορά τους. Όσον αφορά το πεδίο των συναισθημάτων, το μήνυμα είναι σαφές: οι άντρες δεν πρέπει να εκφράζουν τίποτε που θα τους κάνει να φανούν ευάλωτοι. Πρέπει να προσέχουν ώστε να εκδηλώνουν μόνο ότι θεωρούν ασφαλές. Αυτό το μήνυμα έχει ως συνέπεια πολλοί άνδρες να αποφεύγουν οποιαδήποτε μορφή συναισθηματικής εκδήλωσης μπορεί να εκληφθεί ως θηλυπρεπής . Όταν όμως οι άνδρες βρίσκονται ανάμεσα σε γυναίκες δεν προσέχουν τόσο να κρύψουν τα συναισθήματά τους. Οι άνδρες αντιμετωπίζουν ένα δίλημμα, από τη μια πλευρά, το όφελος που θα έχουν από την έκφραση των συναισθημάτων τους και από την άλλη, τους κινδύνους που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν όταν εκθέτουν τον εαυτό τους. Η απόφαση του άνδρα να μην αποκαλύπτει τα προσωπικά του συναισθήματα στην ανδρική του ομήγυρη πολλές φορές είναι συνειδητή. Σε πολλούς όμως άνδρες , η διαδικασία αυτή είναι ασυνείδητη. Ανεξάρτητα όμως από αυτό, η συγκεκριμένη απόφαση έχει σημαντικές επιπτώσεις στην οικειότητα που οι άνδρες μπορούν να βιώσουν σε κάθε τους σχέση. Ωστόσο οι άνδρες στην κοινωνία μας έχουν μεγαλώσει και έχουν μάθει να περιορίζουν την εξωτερίκευση των συναισθημάτων τους (Balswick,1999).

Οι άνδρες έχουν διδαχθεί να ελέγχουν τα συναισθήματά τους. Πέρα από τα μηνύματα που δέχονται και που τους ενθαρρύνουν να είναι λιγομίλητοι, υπάρχουν και κανόνες που υπαγορεύουν την ορθή σωματική επαφή. Η διαδικασία του απογαλακτισμού από το πρόσωπο που έχει τη βασική ευθύνη για την ανατροφή του παιδιού, την οποία εξετάστηκε προηγουμένως από την οπτική της Chodorow,συνεχίζεται καθ' όλη τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας. Η

σωματική επαφή των αγοριών με τη μητέρα τους γίνεται όλο και πιο σπάνια επειδή νιώθουν ότι περιμένουν από αυτά. Ακόμη και σε περιπτώσεις όπως ο θάνατος κάποιου μέλους της οικογένειας όπου το νεαρό αγόρι βιώνει έντονο πόνο και ανησυχία, το προτρέπουν να είναι δυνατό να φροντίζει τον εαυτό του και να είναι στην διάθεση των άλλων όταν το χρειαστούν (Meth,2000).

Αντίθετα με τα κορίτσια που όταν είναι στην εφηβεία, παροτρύνονται να εκφράζουν σωματική οικειότητα μεταξύ τους, τα αγόρια της ίδιας ηλικίας σπάνια εκφράζονται με τον ίδιο τρόπο. Συνήθως τα αγόρια αποφεύγουν κάθε μορφή σωματικής επαφής, εκτός ίσως από το φιλικό χτύπημα στην πλάτη 'όταν πρόκειται να συγχαρούν κάποιον σε μια αθλητική εκδήλωση. Στην πραγματικότητα, τα περισσότερα αγόρια δεν έχουν καμιά σωματική επαφή προτού αρχίσουν τους σεξουαλικούς πειραματισμούς. Το άγγιγμα και η σωματική επαφή γίνονται συνώνυμα του σεξ. Δεν πρέπει λοιπόν να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι καθώς ο έφηβος ενηλικιώνεται συνδέει, συχνά, τις οικείες σχέσεις με τις σεξουαλική δραστηριότητα (Balswick,1979).

Στο συναισθηματικό επίπεδο οι άνδρες παροτρύνονται να εκφράσουν μόνο ότι επιτρέπουν οι κανόνες περί αρρενωπότητας. Επειδή έχουν εκπαιδευτεί να αποφεύγουν να συμπεριφέρονται με γυναικείους τρόπους, συχνά εμφανίζονται καινού από συναισθήματα. Παρ' όλο αυτά έχουν ανάγκες και πρέπει να βρουν έναν αποδεκτό τρόπο να τις εκφράσουν (Meth,2000).

8.4 ΑΝΔΡΕΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

Στην ενότητα αυτή, θα εξεταστούν οι τρόποι με τους οποίους οι άνδρες μπορούν να βοηθηθούν οι άνδρες να κατανοήσουν συναισθηματικά τον εαυτό τους αναγνωρίζοντας μεταξύ άλλων και τα εμπόδια που συναντούν μπροστά τους το δρόμο για την αλλαγή.

1. *Μειωμένη ευαισθησία απέναντι στα αισθήματα των άλλων.* Η αναγνώριση των συναισθημάτων των άλλων, προϋποθέτει την ικανότητα για ενσυναίσθηση. Για να μπορούν όμως οι άνδρες να λειτουργούν με ενσυναίσθηση, πρέπει να παραδέχονται τα δικά τους συναισθήματα, κάτι που είναι δυνατό να τους οδηγήσει σε εσωτερική σύγκρουση. Για μια ακόμη φορά η ευκολότερη λύση για τον άνδρα είναι να αγνοήσει τα συναισθήματα των άλλων.
2. *Μη ανεκτικότητα ή σύγχυση όταν οι άλλοι εκφράζουν τα συναισθήματά τους.* Για τους άντρες αυτός ο τρόπος έκφρασης αποτελεί ένδειξη αδυναμίας. Όσα αγόρια εκφράζουν τα συναισθήματά τους αντιμετωπίζονται ως «θηλυπρεπείς». Επειδή οι γυναίκες είναι συναισθηματικές θεωρούνται το «αδύναμο φύλο».
3. *Υπερεκτίμηση του ορθολογικού στοιχείου.* Επειδή επικρατεί η άποψη ότι η ορθολογική σκέψη είναι αντίθετη από τη συναισθηματική συμπεριφορά, πολλοί άνδρες πιστεύουν ότι αν σκέφτονται λογικά μπορούν να απωθήσουν τα δυσάρεστα συναισθήματα. Τα ευρέως γνωστά περιοδικά και τα μαζικής κατανάλωσης βιβλία αυτοβοηθείας που κυκλοφορούν στην αγορά «γυμνάζουν» τους ανθρώπους όχι μόνο να είναι λογικοί αλλά να σκέφτονται θετικά. Δεν υποστηρίζεται, βέβαια ότι η θετική σκέψη δεν είναι ευεργετική, αναγκάζει όμως τους άνδρες να αρνούνται συναισθηματικές καταστάσεις που ίσως χρειάζεται να αναγνωρίσουν.

4. **Μεταμφιεσμένοι των συναισθημάτων τους.** Οι άνδρες έχουν στη διάθεσή τους μια ποικιλία από μάσκες για να καλύψουν τα συναισθήματά τους και να αποφύγουν την άμεση έκφρασή τους. Οι πιο συνηθισμένοι ρόλοι που συνήθως υιοθετούν γι' αυτό το σκοπό είναι εκείνοι του «πειραχτηρίου» και εκείνοι του «χωρατατζή». Έτσι λοιπόν, όταν ένας άνδρας τολμά να αποκαλύψει κάτι σημαντικό για τον εαυτό του, αμέσως μετά την αποκάλυψη, λέει ένα αστείο για να κάνει τους ανθρώπους να γελάσουν και να μειώσει την ένταση που έχει δημιουργήσει η εκδήλωση των συναισθημάτων του. Τα αλληλοσυγκρουόμενα μηνύματα συχνά προκαλούν σύγχυση στους ακροατές, που δεν μπορούν να καταλάβουν αν θα πρέπει να πάρει στα σοβαρά αυτή την εκδήλωση. Το χιούμορ χρησιμοποιείται επίσης σε πολύ οικείες καταστάσεις, για να αμβλύνει τη συναισθηματική ένταση που αισθάνονται οι άνδρες. Μια άλλη συνηθισμένη μάσκα είναι ο ρόλος του «τσαμπουκά». Οποίος κάθε φορά, πρέπει να είναι άφοβος (ακόμη και όταν φοβάται δεν πρέπει να το δείχνει) και «να μην αφήνει «τα πράγματα» να τον επηρεάζουν (επειδή κάποια γεγονότα μπορεί να προκαλέσουν συναισθήματα). Ο τσαμπουκάς ποτέ δεν συνδέεται στενά με τους άλλους, επειδή φοβάται μήπως αναπτύξει έντονα συναισθήματα που στη συνέχεια θα πρέπει να παραδεχτεί (Pasick,2000)
5. **Η αποφυγή στενών σχέσεων.** Για πολλούς άνδρες το να πλησιάσουν κάποιον σημαίνει να διακινδυνεύσουν την εκδήλωση έντονων συναισθημάτων προς αυτό το πρόσωπο. Αποκρινόμενοι από μια τέτοια δέσμευση αποφεύγουν τη σύγκρουση που θα προκαλούσε η έκφραση αυτών των συναισθημάτων.
6. **Η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών για την αποφυγή δυσάρεστων συναισθημάτων.** Πολλοί άνδρες αναφέρουν ότι η χρήση αλκοόλ ή άλλων ναρκωτικών ουσιών τους βοηθάνε να νεκρώσουν συναισθήματά

τους. Αυτό γίνεται όταν δεν επιτρέπουν στον εαυτό τους να εκφράσει με κάποιον άλλο τρόπο τα συναισθήματά του.

7. **Ο συναισθηματικός περιορισμός των ανδρών συμβάλλει στην ανάπτυξη αγχωδών διαταραχών.** Όταν οι άντρες αισθάνονται ότι δεν μπορούν να εκφράσουν τα συναισθήματά τους, δυσκολεύονται να βρουν αποδεκτούς τρόπους για να εκτονώσουν την έντασή τους. Η μη εύρεση αποτελεσματικών μέσων για τη μείωση της έντασης αυξάνει το επίπεδο του άγχους και είναι δυνατόν να οδηγήσει σε σοβαρά προβλήματα, όπως καρδιαγγειακές παθήσεις, έλκος και χρόνια κόπωση. (Meth,2000).

8.4.1 ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΜΕΤΑΞΥ ΑΝΔΡΩΝ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Οι άνδρες καλλιεργούν μια γλώσσα λογικής και αιτιότητας. Ο ορθός λόγος και ο έλεγχος αποτελούν τους ακρογωνιαίους λίθους της γλώσσας τους. Αυτή η γλώσσα τους επιτρέπει να ανταποκρίνονται με επιτυχία στις προσδοκίες των άλλων στον εργασιακό χώρο. Αυτό οι άνδρες δεν το μαθαίνουν από τα βιβλία. Όπως επίσης η οικογένειά τους δεν τους δίνει οδηγίες για την ορθή λεκτική επικοινωνία. Το συγκεκριμένο τρόπο τακτικής έκφρασης τον αναπτύσσουν κατά τη διάρκεια της μακράς και σύνθετης κοινωνικοποίησης του ρόλου τους, χωρίς να συνειδητοποιούν τους περιορισμούς που τους επιβάλλει αυτή η διαδικασία. Οι ατέλειες της γίνονται αισθητές με ιδιαίτερα οδυνηρό τρόπο στις προσωπικές τους σχέσεις και με τις γυναίκες. Οι άνδρες όχι μόνο δεν μαθαίνουν πως να εκφράζονται αλλά και πότε. Αν συμφωνηθεί ότι για τους άνδρες δεν είναι τόσο εύκολο να επικοινωνούν, τότε πως μαθαίνουν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους; Οι περιορισμοί που επιβάλλει ο ανδρισμός οδηγούν στην ανάπτυξη μιας μεταγλώσσας, η οποία συνδέεται με το φύλο και επηρεάζεται από αυτό, και η οποία μαθαίνεται και χρησιμοποιείται περισσότερο από τους άνδρες, παρά από τις γυναίκες. Είναι μια γλώσσα που δεν κατανοούν

ιδιαίτερα ούτε οι άντρες ούτε οι γυναίκες. Στη γλώσσα του άνδρα δεν περιλαμβάνονται δηλώσεις όπως «έχω ανάγκη να είμαι κοντά σου», «νιώθω μόνος», «δεν αντέχω άλλο», «χρειάζομαι χρόνο μαζί σου». Οι άνδρες ικανοποιούν αυτές τις ανάγκες με τη σεξουαλική επαφή. Ορισμένοι, αν όχι λεκτικά, μπορούν επίσης να εκφραστούν μέσω των διαφόρων κοινωνικών δραστηριοτήτων (Chodorow, 1978).

Η Chodorow (1971, 1978) ήταν η πρώτη που εισήγαγε τις έννοιες «**να είσαι**» και «**να κάνεις**». Υποστήριξε, με επιτυχία, ότι οι διαφορετικές γλώσσες που χρησιμοποιούν οι άνδρες και γυναίκες οφείλονται κυρίως στην κοινωνικοποίηση των δύο φύλων. Πιστεύει ότι τα αγόρια πιέζονται περισσότερο από την εκπαίδευση να είναι αρσενικά, από ότι τα κορίτσια να είναι θηλυκά. Συνεπώς η πίεση που δέχονται οι άνδρες είναι πολύ μεγαλύτερη. Συνήθως τα αγόρια αναπτύσσουν στενές σχέσεις μέσα από αθλήματα ή άλλα παιχνίδια. Όμως η Chodorow πιστεύει ότι ανεξάρτητα από τη δραστηριότητα «*οι διαδικασίες διαμόρφωσης της ανδρικής ταυτότητας δίνουν βαρύτητα στην διαφοροποίηση από τους άλλους, στην άρνηση της συναισθηματικής σχέσης*» και σε διαδικασίες που «*τείνουν να διαγράφουν τη σχέση*». Τόσο η κοινωνία όσο και η οικογένεια έχουν στηρίξει τα λακωνικό ύφος της επικοινωνίας των ανδρών, με αποτέλεσμα οι άντρες να μην αισθάνονται ότι υπάρχει κάτι κακό σε αυτό. Κάτι τέτοιο καθίσταται προβληματικό όταν η σύντροφος ζητά από τον άντρα να παραδεχτεί τα κρυμμένα και απομονωμένα κομμάτια του εαυτού του (Chodorow, 1978).

Η συναισθηματική γλώσσα του άνδρα διαφοροποιείται από τη γλώσσα των λέξεων- ένας άνδρας εκφράζει τις ανάγκες του περισσότερο με πράξεις. Όταν οι άνδρες δεν μπορούν να εκφράσουν τις ανάγκες τους με τον τρόπο που το κάνει η σύντροφός τους μπορεί να νιώσουν παρεξηγημένοι αλλά και δύσπιστοι. Βεβαίως ο θύμος είναι το μοναδικό ισχυρό συναίσθημα που οι άνδρες συνήθως εκφράζουν. Ο θύμος είναι εκείνο το συναίσθημα που οι

περισσότεροι άνδρες έχουν παρατηρήσει σε άλλους άνδρες, κυρίως στους πατέρες τους, και το οποίο φυσικά απορρέει από τη συνεχιζόμενη αυταπάρνηση που χαρακτηρίζει έντονα τους άνδρες. Πίσω όμως από τη μάσκα του θυμού βρίσκονται άλλα συναισθήματα τα οποία οι άνδρες αρνούνται. Αυτό έχει να κάνει με ένα συναισθηματικό περιορισμό που μπορεί να οδηγήσει το ζευγάρι σε καβγάδες οι οποίοι είναι αντιπαραγωγικοί και προκαλούν ματαίωση. Αυτοί συνοδεύονται συνήθως από αμοιβαίες κατηγορίες, με αποτέλεσμα και οι δύο σύντροφοι να υιοθετούν αμυντικές στάσεις για να προστατεύσουν τον εαυτό τους (Meth,2000)

8.4.2 ΚΑΝΟΝΕΣ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΦΡΑΣΗΣ ΤΩΝ ΑΝΔΡΩΝ

Τα περισσότερα αγόρια - καθώς μεγαλώνουν- μαθαίνουν πολύπλοκους και συχνά αντιφατικούς κανόνες, περιορίζοντας έτσι τους αποδεκτούς τρόπους έκφρασης των συναισθημάτων τους. Τα πρώτα βήματα που πρέπει να κάνουν οι άνδρες που προσπαθούν να κατανοήσουν τα συναισθήματά τους είναι να αναγνωρίσουν τους κανόνες που διέπουν τη συναισθηματική τους έκφραση. Μερικοί από τους πιο συνηθισμένους κανόνες είναι οι εξής:

1. *Τα αθλήματα αποτελούν ένα αποδεκτό μέσο έκφρασης των συναισθημάτων.* Οι άνδρες προτιμούν ως μέσο έκφρασης τα αθλήματα γιατί είναι προσανατολισμένα στη δράση, έτσι τα συναισθήματα εκτονώνονται χωρίς να λεκτικοποιούνται. Οι άνδρες μπορούν να συμμετάσχουν με ζήλο ως παίκτες σε ένα άθλημα χωρίς να διατρέχουν τον κίνδυνο να εκτεθούν. Η δραστηριότητα καλύπτει όποια συναισθήματα εγείρονται. Οι άνδρες μπορούν να είναι κοντά σε άλλους άντρες χωρίς να φοβούνται την οικειότητα. Η παρουσία θεατών στα αθλήματα τους δίνει την ευκαιρία να εκτονώσουν μια ποικιλία συναισθημάτων με έναν τρόπο που είναι κοινά αποδεκτός. Μπορούν να

ζητωκραυγάσουν τους νικητές, να γιουχάρουν αυτούς που κάνουν λάθη, να ανησυχούν για το αποτέλεσμα και να θυμώσουν με τους υπεύθυνους και τους αντιπάλους. Το γήπεδο είναι ένας χώρος στον οποίο ένας άντρας έχει κάθε δικαίωμα να εκφράζει την απογοήτευσή του για την αποτυχία. Ο αθλητισμός επιτρέπει στους άνδρες να παραβιάσουν τους κατά τα άλλα αυστηρότατους κανόνες ανδρικής συμπεριφοράς.

2. ***Οι άνδρες μπορούν να στηριχθούν στις γυναίκες για την εκπλήρωση των συναισθηματικών αναγκών τους.*** Πολλοί άνδρες μαθαίνουν ότι οι γυναίκες «θα φροντίσουν» τις συναισθηματικές τους ανάγκες. Με αυτές μπορούν να μοιραστούν τα συναισθήματά τους. Οι άνδρες περιμένουν από τις συντρόφους τους να προβλέπουν τις ανάγκες τους και να αντιδρούν ανάλογα.
3. ***Το σεξ είναι για τους άντρες ένας αποδεκτός τρόπος έκφρασης συναισθημάτων.*** Οι άνδρες μαθαίνουν ότι κατά τη διάρκεια της σεξουαλικής πράξης είναι ελεύθεροι να εκφράζουν ένα φάσμα συναισθημάτων πολύ ευρύτερο από αυτά που εκφράζουν στα διάφορα αθλήματα. Σε αυτά τα συναισθήματα περιλαμβάνεται η αγάπη, η τρυφερότητα, ο πόθος και η ηδονή.
4. ***Η κατανάλωση αλκοόλ βοηθά στην έκφραση των συναισθημάτων.*** Στην εφηβεία οι νέοι αποκαλύπτουν ότι οι κώδικες που περιορίζουν την έκφραση των συναισθημάτων τους χαλαρώνουν, όταν πίνουν παρέα. Τότε έχουν το δικαίωμα να εκτελέσουν συναισθήματα τα οποία, όταν δεν είναι μεθυσμένοι τα θεωρούν απαγορευμένα- όπως η χαρά, λύπη και συγκίνηση. Δεν έχει ξεκαθαριστεί αν αυτό που μειώνει τις αναστολές είναι το αλκοόλ ή ίδια η τελετουργία που προσωρινά αίρει τους κανόνες.
5. ***Ο χώρος εργασίας είναι ο λιγότερο επιθυμητός για συναισθηματική έκφραση χώρος.*** Η απώθηση των συναισθημάτων την ώρα της δουλειάς αφορά άμεσα τους άντρες. Στη διάρκεια της δουλειάς η παραμικρή συναισθηματική εκδήλωση μπορεί να θέσει σε κίνδυνο να αναρρίχηση

στην ιεραρχία της εταιρίας. Τα περισσότερα εργασιακά πλαίσια επιβραβεύουν όσους είναι σοβαροί και μετρημένοι. Οι περισσότεροι εργαζόμενοι άντρες σύντομα αντιλαμβάνονται ότι στη δουλειά είναι υποχρεωμένοι να πνιγούν τα συναισθήματά τους και να μην τα δείχνουν παρά μόνο όταν επιστρέφουν στο σπίτι, και εκεί ακόμη δεν είναι σίγουρο ότι μπορούν να τα εκφράσουν.

6. ***Οι άνδρες πρέπει να χειρίζονται όσο το δυνατόν πιο γρήγορα καταστάσεις που δημιουργούν ένταση.*** Θα υπάρξουν φορές που κάποια γεγονότα θα διαπεράσουν την μεταλλική πανοπλία ακόμη και του πιο στωικού άντρα. Το διαζύγιο ή θάνατος κάποιο κοντινού προσώπου είναι δύο καταστάσεις τις οποίες επιτρέπεται η απελευθέρωση έντονων συναισθημάτων. Παρ' όλα αυτά όμως, και παρά την επίδραση που ασκούν τέτοια γεγονότα, επικρατεί η άποψη ότι ο άνδρας πρέπει να ξεπεράσει σύντομα τον πόνο και να «συνεχίσει τη ζωή του». Μπορεί κανείς να νιώθει λύπη για αρκετούς μήνες, όμως η παράταση της θλίψης θα κάνει πολλούς άντρες να αναρωτηθούν για τα αρσενικά διαπιστευτήριά τους. Έτσι, συχνά οι άνδρες δεν μπορούν να θρηνήσουν όπως θα ήθελαν τα πρόσωπα που χάνουν, με αποτέλεσμα μετά από χρόνια να υφίστανται τις διάφορες παρενέργειες (Pasick,2000).

Οι κανόνες συναισθηματικής έκφρασης δεν έχουν παγκόσμια ούτε καθολική εφαρμογή. Ωστόσο βοηθούν τους άνδρες στην έκφραση των συναισθημάτων τους που τις περισσότερες φορές δεν μπορούν να εκφραστούν (Meth,2000).

8.5 Η ΑΝΔΡΙΚΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ

ΣΤΟ ΓΑΜΟ

Όταν ένας άνδρας αγαπάει μια γυναίκα και δεσμεύεται μαζί της βρίσκει τρόπους να είναι κοντά της τρόποι οι όποιοι του είναι γνωστοί και προσίτοι και οι οποίοι συνήθως αφορούν τις σωματικές πτυχές της σχέσης. Πολλές φορές ο μοναδικός τρόπος με τον οποίο οι άνδρες μπορούν να εκφράσουν την αγάπη τους προς την σύντροφο τους είναι η σεξουαλικότητα. Η σεξουαλική οικειότητα είναι αποδεκτή ως τρόπος συναισθηματικού δεσίματος. Τα υφιστάμενα πρότυπα για τον ανδρισμό επιτρέπουν στο σύζυγο να εξαρτηθεί από τη σύζυγο του ως προς αυτό. Για τα ζευγάρια όμως, η σεξουαλικότητα μπορεί να αποτελέσει αιτία πολλών συζυγικών καβγάδων. Υπάρχουν γυναίκες που εκφράζουν την απογοήτευσή τους για τη συνεχή και αποκλειστική ενασχόληση των συζύγων τους με το σεξ. Η σεξουαλική δραστηριότητα μπορεί να ικανοποιεί τις ανάγκες του άντρα, συγχρόνως όμως μπορεί να ακυρώνει τις ανάγκες της γυναίκας, η οποία διαθέτει άλλους τρόπους για να εκφράσει και να δεχτεί αγάπη. Αυτό είναι, ένα από τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα ζευγάρια. Όταν ένα ζευγάρι καταλάβει ότι τίποτε σκόπιμο ή κακό δεν κρύβεται στο ενδιαφέρον του άντρα για το σεξ- πως ίσως είναι ο μοναδικός τρόπος που ξέρει ένας άνδρας για να συνδεθεί συναισθηματικά με τη σύντροφο του - τότε μπορεί να παραμερίσει το θυμό και τις κατηγορίες που τους χωρίζουν (Chodorow,1978).

Στις μέρες μας οι γυναίκες δεν επιτρέπουν πλέον στους άνδρες να είναι οι αποκλειστικοί υπεύθυνοι για τον προσδιορισμό των σεξουαλικών τους σχέσεων. Το νέο κλίμα σεξουαλικής ελευθερίας που επικρατεί προκαλεί την παραδοσιακή ισορροπία της σεξουαλικής αυτονομίας των ανδρών. Το φεμινιστικό κίνημα παροτρύνει τις γυναίκες να μιλήσουν ελεύθερα στους συντρόφους τους για τη δική τους σεξουαλικότητα. Παρόλα αυτά, οι θετικές

αυτές αλλαγές των γυναικών δε γίνονται πάντα αντιληπτές από τους άνδρες ως πρόοδος (Belswick,1979).

Αναφέρθηκε η έντονη ενασχόληση των ανδρών με τα επιτεύγματα και τις επιδόσεις τους. Αυτό ισχύει και για τους ενήλικους άνδρες, οι οποίοι είναι εξίσου απορροφημένοι από τη σεξουαλικότητα τους . Όταν είναι ακόμη αγόρια ανακαλύπτουν ότι τα προσωπικά του αισθήματα για οτιδήποτε έχει σχέση με το σεξ είναι ένα είδος «δημόσιας περιουσίας». Υπάρχει μάλιστα ένας συγκεκριμένος κώδικας που καθορίζει τι πρέπει να αποκαλύπτουν τα αγόρια. Το μήνυμα που στέλνει η παρέα είναι ότι πρέπει να αναφέρουν κάθε πτυχή της σεξουαλικής συμπεριφοράς τους, από το πρώτο φιλί μέχρι την πρώτη συνουσία (την οποία κάποιοι τη θεωρούν κατάκτηση). Επίσης φτιάχνουν ομάδες στα πλαίσια των οποίων αυνανίζονται και δοκιμάζουν τις σεξουαλικές επιδόσεις τους, δείχνοντας έτσι τόσο στους φίλους τους όσο και στον εαυτό τους στην καλή σεξουαλική τους λειτουργία. Τους αρέσει να υπερηφανεύονται για κάθε σεξουαλική δραστηριότητα, εν μέρει για να ενημερώσουν την παρέα τους για την πρόοδό τους, αλλά και για να δώσουν κύρος την επερχόμενη ανδρική ηλικία.

Τέλος οι άνδρες θέλουν να νιώθουν επιτυχημένοι ως σεξουαλικοί σύντροφοι, γι' αυτό φοβούνται τη σεξουαλική αποτυχία και ανικανότητα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα πολλές φορές να διογκώνουν το μέγεθος των σεξουαλικών γνώσεων και εμπειριών τους (Koldberg,1987).

8.6 ΠΩΣ ΜΠΟΡΟΥΜΕ ΝΑ ΒΟΗΘΗΣΟΥΜΕ ΤΟΥΣ ΑΝΔΡΕΣ ΣΤΗ ΣΧΕΣΗ ΤΟΥΣ ΜΕ ΤΗ ΣΥΝΤΡΟΦΟ ΤΟΥΣ

- 1. Είναι σημαντικό να αναγνωριστεί ότι οι άνδρες έχουν συναισθήματα και ότι οι περισσότεροι θέλουν να μπορούν να τα εκφράζουν, οι άνδρες δεν είναι αναίσθητοι , και όταν αποτραβιούνται δεν το κάνουν εσκεμμένα.*
- 2. Πρέπει να αντιληφθεί κανείς ότι η επαφή που έχουν οι άντρες με τα συναισθήματά τους δεν είναι τέτοια που να τους επιτρέπει να τα εκφράζουν. Ίσως χρειάζονται βοήθεια για να συνειδητοποιήσουν την εσωτερική ζωή τους για να αποκτήσουν τις γλωσσικές ικανότητες που θα τους επιτρέψουν να μιλήσουν για τα συναισθήματά τους.*
- 3. Πρέπει να αναγνωριστεί ότι οι ανάγκες κάθε συντρόφου για οικειότητα στη σχέση διαφέρουν και πρέπει να αποφεύγονται οι αξιολογήσεις σχετικά με αυτές τις διαφορές. Ο κοινός χρόνος , η απόσταση, η παροχή και η λήψη φροντίδας αποτελούν σημαντικές ανάγκες. Η τάση να τοποθετούνται όλες μαζί στο ίδιο σακούλι δεν ισχύει , στην πραγματικότητα όμως είναι διαφορετικές και επικαλύπτουν η μία την άλλη. Αυτή η αναγνώριση βοηθάει τους δύο συντρόφους να καταλάβουν καλύτερα ο ένας τον άλλο και μειώνει τις συγκρούσεις σχετικά με αυτό το θέμα.*
- 4. Πρέπει το άτομο να ασχολείται με τους τρόπους με τους οποίους οι σχετικές με το φύλο συμπεριφορές επηρεάζουν τον κάθε σύντροφο- για παράδειγμα, πώς επηρεάζει τον /την σύντροφο η ανάγκη του άντρα να εμφανίζεται αυτόνομος και η ανάγκη της γυναίκας να δημιουργεί σχέσεις.*

5. *Πρέπει να αναγνωρίζονται οι αλληλοσυγκρουόμενες προσδοκίες που υπάρχουν μέσα στη σχέση και που εγκλωβίζουν κάθε σύντροφο σε αδιέξοδους ρόλους - για παράδειγμα, μια σύζυγος που εργάζεται και ταυτόχρονα έχει πάρα πολλές από τις ευθύνες του νοικοκυριού, ή ένας σύζυγος που προσπαθεί να είναι κοντά στα παιδιά του, αλλά πρέπει πάντοτε να είναι αυτός που επιβάλλει την πειθαρχία.*

6. *Οι σύντροφοι πρέπει να γνωρίζουν-μαθαίνουν πως να αντικαταστήσουν τις χειριστικές και δυσλειτουργικές χρήσεις της εξουσίας με θετικές προσπάθειες να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Έτσι δεν θα νιώθουν ανίσχυροι όταν προσπαθούν να αλλάξουν τον τρόπο με τον οποίο σχετίζονται. Μπορεί να παρουσιαστεί μια αντίστροφη: καθώς οι άνδρες μειώνουν την επιθετική συμπεριφορά, εκδηλώνουν τάσης συναίνεσης και απόσυρσης ,ή δε γυναίκες, καθώς υψώνουν το ανάστημά τους και εκφράζουν το θυμό τους, σκληραίνουν.*

7. *Είναι προτιμότερο να προάγεται η ισότητα και η αμοιβαιότητα στις σχέσεις από το να ανακατανέμεται η εξουσία. Για τους άνδρες που νιώθουν πανίσχυροι οι γυναίκες πιστεύουν ότι δεν έχουν κίνητρα για αλλαγή. Συχνά οι άντρες νιώθουν ανίσχυροι. Επιπλέον, με την κατάλληλη βοήθεια, μπορούν να εγκαταλείψουν την κυρίαρχη συμπεριφορά που έχουνε μάθει, αν ξέρουν ότι στην πορεία θα διατηρήσουν το σεβασμό και την αγάπη τους συντρόφους τους (Pasick,2000).*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9^ο

ΣΥΖΥΓΟΙ-ΑΝΔΡΟΓΥΝΟ ΖΕΥΓΑΡΙ

Ο άνθρωπος έχει την ανάγκη για σύντροφο, όχι μόνο για αναπαραγωγή, αλλά για ψυχική, νοητική και συναισθηματική ολοκλήρωση. Η ένωση αυτή βοηθάει στην εξάλειψη των λαθών, των σφαλμάτων του ατόμου, συντελεί στην ανάπτυξη της συζήτησης, συνεργασίας, επικοινωνιακού διαλόγου και στοχεύει στη συναισθηματική ολοκλήρωση. Όταν λοιπόν, τα άτομα σε μια σχέση βλέπουν τον ένα άνδρα και τη μία γυναίκα, ξεπερνώντας την προσωρινή όψη, δημιουργούν το μοναδικό ανδρόγυνο και καταλήγουν στον ιερό θεσμό του γάμου, και είναι ιερός γιατί ενώνονται δυο ψυχές και δημιουργείται η βάση για ένα νέο σύνολο για έναν νέο οικοδομικό σύνολο.

9.1 ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ

Σύζυγοι: Η λέξη σύζυγος προέρχεται από το αρχαίο ρήμα «ζεύγνυμι» , το οποίο σημαίνει ότι δύο άτομα ζευγαρώνουν για την επίτευξη ενός κοινού στόχου. Οι δύο δυνάμεις των συζύγων λειτουργούν σαν μια, κουβαλώντας μαζί τα βάρη και έχουν σαν στόχο τη συνέχιση της ζωής με διασταύρωση κοινών ενεργειών και τη δημιουργία έργων και ζωής που επιλέγονται από τους ίδιους. **Ανδρόγυνο,** λοιπόν είναι μια ενωμένη συνύπαρξη με στόχο την ολοκλήρωση της ζωής σε όλες τις εκδηλώσεις της, καθώς την αλλησυμπλήρωση και την αλληλοστήριξη των ατόμων που το αποτελούν. Απ' τη στιγμή που δέχτηκαν να δοθούν ο ένας στον άλλον και να διαλύσουν τα προσωπικά τους «εγώ», δημιουργούν ένα σύνολο, εργάζονται συνειδητά και δημιουργούν ένα νέο ενωμένο σύνολο. Μέσα από τη σχέση δημιουργείται η εσωτερική πραγμάτωση και εξελίσσονται ομαλά. Η ένωση αυτή έχει δύο σκοπούς: **την δόμηση της οικογένειας και την εσωτερική εξέλιξη των ατόμων.**

Έτσι λοιπόν πραγματοποιείται ο γάμος, μετά από μια μακρόχρονη σχέση του ζευγαριού και αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη νομιμοποίηση της σχέσης και την απόκτηση παιδιών(Χουρδάκη,1995).

9.2 ΓΑΜΟΣ: ΤΟ ΞΕΚΙΝΗΜΑ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΣΧΕΣΗΣ

Από νομικής πλευράς, η οικογενειακή συμβίωση αρχίζει με το γάμο. Είναι ένα πολύπλοκο κοινωνικό φαινόμενο, στο οποίο εμπλέκονται η βιολογία, η οικονομία, η νομική, η θρησκεία, κυρίως όμως είναι μια ψυχολογική σχέση μεταξύ δύο ετερόφυλων ατόμων. Όταν η ψυχολογική σχέση είναι ομαλή, τότε μπορούν να ρυθμιστούν οι άλλες πτυχές του φαινομένου, οι οποίες βεβαίως συμβάλλουν στη θετική ή αρνητική σχέση. Εφόσον η σχέση αυτή είναι υγιής και παραμένει τέτοια, μπορεί να περιμένει κανείς πως από αυτή θα προσέλθουν και άλλα, επίσης υγιή, άτομα, τα οποία με τη σειρά τους θα γίνουν γόνιμα μέλη της κοινωνίας και του πολιτισμού.

9.2.1 Η ΕΛΞΗ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ

Η έλξη των φύλων είναι από τα πολύπλοκα και δυσερμήνευτα φαινόμενα της ανθρώπινης συμπεριφοράς. Οφείλεται σε ένα σύνολο βιολογικών, ψυχολογικών και κοινωνικών αναγκών, που εκδηλώνονται ως πανίσχυρη έλξη μεταξύ άνδρα και γυναίκας. Τα κίνητρα που οδηγούν στην αναζήτηση του άλλου φύλου είναι κατά βάση ασυνείδητα.

Οι περισσότεροι άνθρωποι αισθάνονται την έλξη προς το άλλο φύλο χωρίς και να σκέφτονται ότι με την ένωση που επιδιώκουν συντελούν στη διαίωνιση του είδους, ή χωρίς καν να έχουν σεξουαλική επιθυμία.

Το συνεκτικό στοιχείο της έλξης δεν μπορεί να είναι και να παραμένει ο βιολογικός παράγοντας, εφόσον αυτή πρέπει να στηρίζεται σε κάτι βαθύτερο και σημαντικότερο, όπως είναι ο ψυχολογικός παράγοντας.

Ως συνεκτικά στοιχεία της έλξης μπορεί να θεωρούνται και μέχρι ένα βαθμό να λειτουργούν:

α. το ένστικτο της αναζήτησης του «άλλου»

- β. η βιολογική-γενετήσια ανάγκη
- γ. η οικονομική συνεργασία και απόδοση
- δ. ο νόμος της πολιτείας, του κράτους
- ε. η θρησκεία με τις εντολές και τα δόγματά της
- ζ. οι κοινές ιδεολογικές αναζητήσεις και τα πνευματικά ενδιαφέροντα
- η. τα παιδιά ως ανάγκη μητρικού και πατρικού ενστίκτου κ.λπ.

Για να εξελιχθεί όμως η σχέση του ζευγαριού, ανεξάρτητα με το ποιο από τα συνεκτικά στοιχεία προβάλλει ευκρινέστερα, και για να επιβιώσει και να ευδοκιμήσει η ένωσή του, χρειάζεται να εδράζεται σε υγιές ψυχολογικό υπόβαθρο και σε βαθύτερα πνευματικές βάσεις (Μαριχοβίτης,1982).

9.2.2 Η ΓΝΩΡΙΜΙΑ

Η έλξη είναι βασικός παράγοντας για να έλθουν κοντά ένας και μια γυναίκα, αυτό όμως δεν είναι αρκετό. Θα ακολουθήσει η λεπτή και δύσκολη περίοδος της γνωριμίας. Με ποια όμως εμπειρία, αφού πρόκειται για νέους και άπειρους ανθρώπους; «Ο νέος άνθρωπος», γράφει ο **Jung**: «γνωρίζει μόνον ελλιπώς τόσο τον εαυτό του όσο και τον άλλο, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να γνωρίζει σε ικανοποιητικό βαθμό ούτε τα κίνητρα του άλλου».

Παρότι η αλληλογνωριμία δύο ανθρώπων συνιστά έργο ολόκληρης ζωής, και κατά συνέπεια μπορεί να διερωτηθεί κανείς πώς μπορούμε να περιμένουμε την ολοκλήρωσή της σε ένα διάστημα κάποιων μηνών ή έστω πολύ λίγων ετών, η προσπάθεια καλύτερης αλληλογνωριμίας κατά την περίοδο αυτή είναι αναγκαία, για να προληφθούν δυσάρεστες εκπλήξεις στο μέλλον. Κατά την περίοδο της γνωριμίας, τα νεαρά ζευγάρια είναι ανάγκη να συζητούν ειλικρινά και χωρίς υποκρισία, προκειμένου οι τυχόν υποβόσκουσες διαφορές να γίνονται

εγκαίρως αντιληπτές, πριν καταστούν αγεφύρωτες, ώστε με τον τρόπο αυτό να αποφεύγεται η ένωση δυο ανθρώπων που ουσιαστικά δεν ταιριάζουν. Το να πιστεύει κανείς είτε ότι οι διαφορές θα εξομαλυνθούν με τον καιρό είτε ότι ο άλλος θα αλλάξει με τη δική μας επιμονή προς την κατεύθυνση που επιθυμούμε αποδεικνύεται συχνά μη ρεαλιστικό, ανεφάρμοστο και ανεδαφικό (Bovet,1986).

Η καθημερινή πρακτική, ωστόσο, δείχνει ότι τα νεαρά άτομα τα οποία υποτίθεται ότι «αλληλογνωρίζονται» και σκέφτονται τη μόνιμη σχέση-γάμο, πολλές φορές δεν συζητούν τα πραγματικά προβλήματα και τα θέματα της μελλοντικής οικογένειας. Αυτό συμβαίνει είτε γιατί, θέλοντας να εμφανίσουν μια άλλη εικόνα του εαυτού τους τέτοια που να είναι αρεστή στο συνομιλητή τους, υποκρίνονται ότι συμφωνούν σε όλα και «παίζουν θέατρο», είτε γιατί αφήνουν το χρόνο να περνά ευχάριστα, χωρίς συστηματική συζήτηση των καθημερινών προβλημάτων που παρουσιάζει μια οικογένεια και τα οποία δεν εντάσσονται κατά τη γνώμη τους στο ρομαντικό χαρακτήρα της περιόδου της γνωριμίας. Αυτό τουλάχιστον αποδεικνύουν τόσο η αύξηση των διαζυγίων όσο και οι καθημερινές προστριβές σε ζευγάρια τα οποία υποτίθεται ότι «γνωρίζονταν» χρόνια, αλλά στις συζητήσεις τους δεν είχαν εξετάσει θέματα ζωτικής σημασίας και προβλήματα θεμελιώδη για μια ομαλή οικογενειακή συμβίωση (Μαριχοβίτης,1982).

Συχνό φαινόμενο αποτελεί η παρέμβαση του στοιχείου της υποκρισίας στη σχέση δύο ανθρώπων. Αυτή, είτε παρατηρείται στη συμπεριφορά και των δυο είτε του ενός από τους δύο, έχει ως συνέπεια την απόκρυψη του «έσω ανθρώπου» και δρα ως αποσταθεροποιητικός παράγοντας. Όταν ο ένας από τους δύο παρουσιάζει τον εαυτό του και ο άλλος υποκρίνεται ότι συμφωνεί η αποδέχεται χαρακτηριστικά και εκδηλώσεις τα οποία αργότερα θα απορρίπτει και θα αντιμάχεται, είναι επόμενο να εμφανίζεται το φαινόμενο της ασυνέπειας και της υπαναχώρησης. Τις συνέπειες τόσο από την υποκρισία όσο και από την υπαναχώρηση μπορεί κανείς να εικάσει εύκολα.

Ένας γάμος, στον οποίο μπορεί κανείς να βασίζεται ότι θα έχει ομαλή πορεία, είναι ανάγκη να εκπληρώσει ορισμένες θεμελιώδεις προϋποθέσεις, οι οποίες αποτελούν ουσιώδους και καθοριστικής σημασίας θέματα συζήτησης και γνωριμίας: οι σύζυγοι πρέπει να ταιριάζουν πνευματικά, συναισθηματικά, σεξουαλικά, οικονομικά, θρησκευτικά, να είναι σύμφωνοι σε θέματα οικογενειακού προγραμματισμού, αγωγής των παιδιών, να έχουν συζητήσει τις σχέσεις με τους συγγενείς τους, ακόμη και τη μορφή ψυχαγωγίας που προτιμούν. Όταν υπάρχει δυσαρμονία, έστω και σε μια από τις προηγούμενες προϋποθέσεις, ο γάμος μπορεί μεν να κρατηθεί για κάποιο χρονικό διάστημα, το οποίο ενδέχεται να είναι και πολύ μεγάλο, αλλά η περίοδος της έντασης, των συγκρούσεων, των τριβών θα κάνει γρήγορα την εμφάνισή της και θα τον συνοδεύει. Όσο για το διαζύγιο, ίσως δεν αργήσει κι αυτό (Γιουγκ, Άντλερ, Φρόντ, 1992).

9.2.3 Η ΕΚΛΟΓΗ ΣΥΖΥΓΟΥ

Η εκλογή συζύγου δεν είναι θέμα λογικής. Όταν λέμε «εκλογή», έχουμε υπόψη μας λογικές διεργασίες που συντελούνται από το άτομο στο τέλος των οποίων γίνεται η «επιλογή» ή «εκλογή» συζύγου. Το θέμα αυτό είναι εξαιρετικά πολύπλοκο και στην εξέταση του παρεμβαίνουν παράγοντες συναισθηματικοί, λογικοί, συμπτώσεων, συγκυριών, βιωμάτων, επιδιώξεων. Ούτε καθαρά συναισθηματικά, αλλά ούτε αποκλειστικά λογικά μπορούν να είναι τα κριτήρια επιλογής. Όταν μαθαίνει κανείς με ποιόν τρόπο επιλέγουν πολλοί άνθρωποι το σύντροφό της ζωής τους, διαπιστώνει ότι αυτός αγγίζει τα όρια του κωμικού ή του τραγικού. Μεγάλος αριθμός ανθρώπων κάνει τη γνωριμία και προχωρά σε σχέση με τον άλλο μόνον από την εξωτερική εμφάνιση του ή από κάποια τυχαία κίνησή του. Πολλοί γάμοι στη συνέχεια διαλύονται, επειδή η επιλογή στηρίχθηκε αποκλειστικά σε εξωτερικά κριτήρια, ενώ είχαν παραθεωρηθεί ο

χαρακτήρας, το αξιολογικό σύστημα του άλλου, καθώς επίσης οι ιδέες και οι απόψεις του πάνω σε βασικά θέματα της ζωής (Napier,1997).

Πολλοί άνθρωποι παντρεύονται άτομα που τους έχουν ελκύσει ,ίσως μάλιστα πάρα πολύ ,χωρίς ωστόσο να τα γνωρίζουν προηγουμένως ως ανθρώπους. Η ερωτική έλξη μπορεί να ενώσει δυο ανθρώπους ,αυτό όμως δεν σημαίνει ότι μπορεί να ταιριάζουν και ως φίλοι, ως σύντροφοι. Οι λογικοί άνθρωποι γνωρίζουν ότι ένα άτομο είναι δυνατόν να έλκεται ερωτικά από πολλούς. Είναι γνωστό όμως ότι για να στεριώσει μια ικανοποιητική και δημιουργική σχέση μεταξύ δύο άγνωστων κατά βάση ατόμων, απαιτείται το συνταίριασμα και σε πολλές άλλες πτυχές της προσωπικότητας .

Υπάρχει μια άλλη μερίδα νέων ανθρώπων που πιστεύει, και αυτό είναι αληθινό ως ένα βαθμό ,ότι με το γάμο ανεβαίνει το κοινωνικό τους γόητρο και ότι καταξιώνεται κοινωνικά. Προβαίνουν λοιπόν στο σπουδαίο αυτό εγχείρημα χωρίς να το σκεφτούν πολύ σοβαρά. Έχουν την εντύπωση ότι ο σύζυγος/η σύζυγος που θα πάρουν είναι ικανότατος/η για πάρα πολλά πράγματα και ότι θα είναι έτοιμος/η για πολλές θυσίες, ενώ αυτοί οι ίδιοι ούτε για πολλά πράγματα είναι ικανοί ούτε βέβαια σκοπεύουν να θυσιάσουν πολλά από τον εαυτό τους για την επιτυχία της σχέσης και της οικογένειας που ετοιμάζουν. Μια σχέση που ξεκινά με τη μέθοδο δράσης αυτής της νοοτροπίας καταλήγει συνήθως σε αποτυχία. Όποιοι δεν έχουν ξεκαθαρίσει τι έχουν να προσφέρουν και τι έχουν να πάρουν από ένα γάμο, μετά από λίγο καιρό θα έρθουν αντιμέτωποι με τα προβλήματα και θα διαπιστώσουν ότι πολλά πράγματα δεν πηγαίνουν καλά ,είτε επειδή δεν εξελίχθηκαν κατά τις επιθυμίες τους είτε επειδή οι ίδιοι δεν είχαν προετοιμαστεί για την αντιμετώπισή τους , ίσως ακόμη και για την ίδια την ύπαρξη τους.

Δεν παντρεύεται κανείς ένα πρόσωπο με το οποίο πλήττει ή φοβάται ότι μπορεί να πλήξει, λόγω ασυμφωνίας ή χαώδους διαφοράς ηλικίας για την οποία αργότερα θα μετανιώσει. Δύο άνθρωποι που σκέφτονται να ζήσουν μαζί πρέπει

να είναι φίλοι ,να μοιράζονται κοινά όνειρα, να επιδιώκουν κοινούς στόχους αλλά πρώτα απ' όλα ,πρέπει να αρέσει ο ένας στον άλλον και να επιζητούν να είναι μαζί. Γάμοι των οποίων ο ένας εκ των συζύγων δεν συμμερίζεται ή δεν σέβεται τα ιερά και τα όσια του άλλου δεν έχουν ελπίδες ευδοκίμησης. Τέτοια στάση κατά κανόνα οδηγεί στην αποτυχία , διότι είναι δύσκολο , τελικά , να σεβαστεί κανείς μετά το γάμο αυτά που δεν σέβεται κατά την περίοδο της γνωριμίας που προηγήθηκε (Μαριχοβίτης,1982).

Επιπλέον το συνειδητό αλλά και το ασυνείδητο δέσιμο με τους γονείς, όπως και η αρρωστημένη ψυχολογική σχέση μαζί τους, επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό την εκλογή συζύγου. Υπάρχουν άνδρες αλλά και γυναίκες που στο πρόσωπο του συντρόφου της ζωής τους αναζητούν τον πατέρα ή τη μητέρα. Άνδρες στερημένοι από τη μητρική στοργή προτιμούν γυναίκα με χαρακτηριστικά μητέρας για τον εαυτό τους, και γυναίκες που στο πρόσωπο του συζύγου οραματίζονται τον πατέρα τους προτιμούν άνδρα σχετικά μεγάλο στα χρόνια. Τέτοιοι γάμοι, δεν έχουν πολλές πιθανότητες να προσφέρουν την ευτυχία. Σύζυγο επιλέγει κανείς όχι για μια περίοδο της ζωής, αλλά για ολόκληρη τη διάρκειά της. Η επένδυση σε σωματικά και μόνον χαρίσματα και προσόντα δεν είναι η καλύτερη εγγύηση μιας μακρόχρονης ομαλής οικογενειακής σχέσης, καθώς ο χρόνος αλλάζει ταχύτερα τα σωματικά παρά τα ψυχικά χαρίσματα. Καλά είναι τα εξωτερικά προσόντα όπως η ομορφιά, αλλά δεν μπορεί κάθε γυναίκα να φαντάζει σαν την Αφροδίτη της Μήλου πάνω στο βάθρο της όταν στην οικογένεια την περιμένουν ένα σωρό ευθύνες και ασχολίες, πολλές από τις οποίες δεν είναι καθόλου ευχάριστες, και για την αντιμετώπισή των οποίων τα εξωτερικά προσόντα, όπως η ομορφιά, δεν αποτελούν το καλύτερο εφόδιο (Ξηροτύρης,1981).

Είναι γεγονός ότι η υπόθεση της επιλογής συζύγου είναι ένα τόλμημα, ένα ρίσκο. Στους παραδοσιακούς γάμους οι συγγενείς εξετάζονταν και από τις δύο πλευρές. Οι γονείς των υποψηφίων για γάμο, μετά τον έλεγχο αποτελούσαν

κατά κάποιο τρόπο ένα στοιχειώδες εχέγγυο για τα παιδιά τους. Στην εποχή μας δεν υπάρχουν εχέγγυα, ούτε σίγουρες ασφαλιστικές δικλείδες. Η επιλογή γίνεται με τη συνείδηση του σχετικά καλού και του λιγότερο κακού, με την ελπίδα ότι οι πιθανότητες επιτυχίας θα είναι περισσότερες από εκείνες της αποτυχίας. Καθώς δε όλο και περισσότερες οικογένειες παρουσιάζουν χαρακτηριστικά «αστάθειας», είναι κοινός τόπος η άποψη ότι οι διαταραγμένες οικογένειες δεν αποτελούν το προσφορότερο κλίμα φυσιολογικής συμβίωσης των συζύγων και ομαλής ανάπτυξης των παιδιών, αφού δεν υπάρχουν σ' αυτές σταθερά γονεϊκά –συζυγικά πρότυπα (Χόρνεϋ,1971)

9.2.4 ΠΡΑΞΗ ΕΥΘΥΝΗΣ

Όταν κάποιος επιλέγει το δεσμό του γάμου, επιλέγει ενσυνειδήτως να θυσιάσει μέρος της ατομικότητας του. Γνωρίζει ότι με την πράξη του γάμου χάνει σημαντικό μέρος της αυτονομίας και της αυτοτέλειας του. Καθένας εκ των συζύγων θυσιάζει μέρος του «εγώ» του για χάρη του «εμείς». Η θυσία όμως αυτή έχει και την αντιπροσφορά: ο άνδρας γίνεται σύζυγος – πατέρας, η γυναίκα γίνεται σύζυγος-μητέρα. Οι τίτλοι αυτοί συνδέονται με ανάληψη αντίστοιχων ρόλων και ευθυνών. Μια ρωσική παροιμία λέει: «Παρακαλέστε το Θεό μια φορά πριν πάτε στον πόλεμο, δυο φορές πριν ταξιδέψτε στη θάλασσα και τρεις φορές πριν παντρευτείτε», για να δείξει πόσο σοβαρή είναι η υπόθεση να ξεκινήσει ένα ζευγάρι τη δημιουργία οικογένειας.

Όπου αυτή η ευθύνη δεν είναι ζωντανή, εκεί το μέλλον του γάμου δεν προδιαγράφεται λαμπρό. Κάθε πράξη του ανθρώπου στο δημόσιο βίο εμπεριέχει το στοιχείο της ευθύνης, και η έλλειψή της ως ανευθυνότητα άλλοτε μεν επισύρει νομικές κυρώσεις, άλλοτε όχι. Στην περίπτωση αυτή τις ανεύθυνες πράξεις τις «πληρώνει» το κοινωνικό σύνολο. Στην υπόθεση όμως της οικογενειακής ζωής δεν μπορεί κανείς να αποσειεί από επάνω του την ευθύνη.

Σχεδόν πίσω από κάθε οικογενειακό δράμα κρύβονται άμεσα ή έμμεσα μία ή περισσότερες πράξεις ανευθυνότητας.

Μεγάλος αριθμός ανθρώπων περιορίζεται στο να δρέπει για ένα διάστημα ό, τι καλό έχει ένας γάμος, παραθεωρώντας τις τεράστιες ευθύνες που συνεπάγεται η λειτουργία μιας οικογένειας, η ευτυχία ή δυστυχία μιας ομάδας ανθρώπων. Οι ευσυνείδητοι σύζυγοι-γονείς βρίσκονται σε διαρκή εγρήγορση και έγνοια αναφορικά με τη ζωή του κάθε μέλους της οικογένειας. Αν σιγήσει η φωνή της ευθύνης, τότε η συμπεριφορά των συζύγων είναι θέμα διάθεσης, νοοτροπίας, συμπάθειας ή αντιπάθειας, γούστου, ροπής της στιγμής και υπόθεσης που κυμαίνεται ανάλογα με τυχαίες συναισθηματικές καταστάσεις (Ξηροτύρης, 1981).

Όταν προτάσσεται η ατομική ευτυχία και άνεση, αντί της συλλογικής, εκεί παρατηρείται έλλειψη συναίσθησης ευθύνης. Η υπόθεση γάμος-οικογένεια συνοδεύεται από σωρεία πράξεων ευθύνης που απαιτούν θυσία πολλών πραγμάτων και απάρνηση περισσότερων. Θυσία και απάρνηση –αυταπάρνηση καμιά φορά - είναι στοιχεία βασικής σημασίας για τη λειτουργία μιας οικογένειας: δεν είναι πράγματα που μας επιβάλλονται «απ' έξω», αλλά πηγάζουν από τον εσωτερικό πλούτο που στ' αλήθεια αγαπούν.

9.2.5 ΣΥΝΗΘΕΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΛΩΝ

Οι άνδρες:

- ✓ Αναπτύσσουν ανεξαρτησία, αυτονομία και αυτοπεποίθηση.
- ✓ Θεωρούν σημαντική την επίτευξη των προσωπικών οραμάτων και την προσωπική ικανοποίηση.
- ✓ Δίνουν μεγάλη σημασία στην εκμάθηση των κανόνων (τι είναι σωστό και δίκαιο).
- ✓ Στα παιχνίδια που παίζουν αυτό που μετρά για τους άντρες είναι η νίκη.
- ✓ Δίνουν μεγάλη σημασία στον ανταγωνισμό.

- ✓ Κρύβουν τα συναισθήματά τους (εκτός από το θυμό).
- ✓ Θεωρούν την οικειότητα επικίνδυνη: νιώθουν να απειλούνται από τις δικές τους ανάγκες για προσκόλληση.
- ✓ Φοβούνται ότι σε καταστάσεις οικειότητας θα χάσουν τον εαυτό τους, βιώνουν την οικειότητα ως εισβολή.
- ✓ Δίνουν σημασία στην επαγγελματική ανάπτυξη.
- ✓ Βλέπουν ένα πρόβλημα και θέλουν να το λύσουν.

Οι γυναίκες:

- ✓ Αναπτύσσουν και διατηρούν τις σχέσεις.
- ✓ Θεωρούν σημαντική τη σύνδεση με άλλους,
- ✓ Δίνουν μεγάλη σημασία στην εκμάθηση δεξιοτήτων ενσυναίσθησης και συσχέτισης με τους άλλους.
- ✓ Στα παιχνίδια αυτό που μετράει είναι οι προσωπικές σχέσεις.
- ✓ Δίνουν μεγάλη σημασία στη συνεργασία.
- ✓ Εκφράζουν συναισθήματα.
- ✓ Βλέπουν κίνδυνο στα πρόσωπα επιτεύγματα και την επιτυχία που έρχεται με ανταγωνισμό
- ✓ Φοβούνται ότι σε καταστάσεις οικειότητας θα χάσουν τον εαυτό τους, αισθάνονται ότι ο άλλος τις καταβροχθίζει.
- ✓ Δίνουν σημασία στην οικογενειακή ανάπτυξη. Βλέπουν ένα πρόγραμμα και θέλουν να μιλήσουν γι' αυτό. .(Μαριχοβίτης,1982).

9.3 ΤΡΟΠΟΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ

ΤΩΝ ΖΕΥΓΑΡΙΩΝ

9.3.1 Ο ΧΕΙΡΙΣΜΟΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΕΞΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΟΥΣΗΣ

Πολλές γυναίκες θεωρούν ότι για πολλούς αιώνες οι άνδρες τις εξουσίαζαν. Αντιμετωπίζοντας το θέμα από αυτή την οπτική γωνία, πολλές γυναίκες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι μια γυναίκα δεν είναι δυνατόν να εξασφαλίσει μια δίκαιη διαπραγμάτευση με το πρόσωπο που τόσο καιρό είχε την εξουσία. Το μόνο που θα μπορούσε να περιμένει η γυναίκα από τον άντρα είναι η αντίσταση, και γι' αυτό πρέπει να αντιμετωπίσει την εξουσία του με τη δική της εξουσία. Συνήθως το αποτέλεσμα είναι μια πολύ έντονη σύγκρουση.

Πιστεύουμε ότι πρέπει πάντοτε να λαμβάνουμε υπόψη την ανδρική κοινωνικοποίηση και ανάπτυξη. Πολλές γυναίκες νομίζουν ότι οι άνδρες νιώθουν πανίσχυροι, επειδή εκείνες νιώθουν αδύναμες όταν συγκρούονται μαζί τους. Και όμως, όταν ένας άνδρας συγκρούεται με μια γυναίκα, αυτό που νιώθει συνήθως είναι να απόρριψη και αποτυχία. Και αυτό επειδή οι άνδρες πιστεύουν ότι μπροστά στις γυναίκες πρέπει να δείχνουν ηρωικοί και αήττητοι. Οι άνδρες που αντιδρούν με θυμό και εξουσιαστικό τρόπο συνήθως το κάνουν για να αμυνθούν σε αυτή την απειλή και όχι επειδή νιώθουν ισοδύναμοι (Χουντουμάδη,1995).

Για να γίνει κατανοητό το πώς λειτουργούν οι συγκρούσεις μέσα στο ζευγάρι πρέπει να κατανοηθούν οι τρόποι με τους οποίους κάθε φύλλο νιώθει να χάνει τον έλεγχο και να αναγνωριστούν οι διαφορετικοί τύποι εξουσίας που αντιστοιχούν σε κάθε φύλο. Συχνά αυτά πηγαίνουν μαζί. Οι ρόλοι των γυναικών, που είναι προσανατολισμένοι στις σχέσεις, και οι ρόλοι των αντρών, που είναι προσανατολισμένοι στα έργα, μπορούν να αποτελέσουν βάση δύναμης αλλά και απειλές για το άλλο φύλο.

Δυστυχώς , πολλά ζευγάρια αντιλαμβάνονται και λανθάνουσες αιτίες που προκαλούν τις συγκρούσεις μόνο όταν είναι πια πολύ αργά. Στην περίπτωση του διαζυγίου, οι συγκεκριμένοι τομείς εξουσίας ανδρών και γυναικών μπορούν να εμπλέξουν και να εγκλωβίσουν ένα ζευγάρι σε άσχημες καταστροφικές συγκρούσεις. Οι γυναίκες μπορεί να χρησιμοποιήσουν την εξουσία τους που στηρίζεται στις σχέσεις ,για να στρέψουν τα παιδιά ενάντια στον πατέρα ή για να ελέγξουν τις επισκέψεις (Χουρδάκη,1982).

Η αλλαγή στα πρότυπα κυριαρχίας και ευαλότητας μπορεί να επιφέρει νέες συγκρούσεις αν ο κάθε σύντροφος δεν διατηρεί επαφή με τα συναισθήματα του άλλου, καθώς και οι δύο προσπαθούν να αλλάξουν. Μια γυναίκα που προσπαθεί να ανταποκριθεί στην ανασφάλεια και την αδυναμία του συζύγου της μπορεί να φοβηθεί ότι έτσι «ξαναπέφτει στο ρόλο της μητέρας». Όταν οι άνδρες ρωτούν τις συζύγους τους να τους πουν τι θέλουν, ή όταν είναι πιο ανοιχτή και ζητούν άμεσα βοήθεια, εκείνες μπορεί να νιώσουν ότι παγιδεύονται να αναλάβουν την ευθύνη για την αλλαγή του συζύγου και γι' αυτό αντιδρούν με θυμό. Αυτή ακριβώς τη στιγμή φοβούνται άνδρες: «αν γίνω ευάλωτος πως μπορώ να είμαι σίγουρος ότι δεν θα πληγωθώ» η αλλαγή απαιτεί και από τους δύο συζύγους να διακινδυνεύσουν. Επίσης είναι απαραίτητο να υπάρξει και κάποια περίοδος μετάβασης, στη διάρκεια της οποίας και οι δυο μαθαίνουν να σχετίζονται με διαφορετικό τρόπο (Μουσούρου,1992).

Οι άνδρες χρειάζεται να αναγνωρίσουν αυτό που τους ωθεί να συμπεριφέρονται με τρόπο που κάνει τους άλλους να τρομοκρατούνται, και οι γυναίκες να δουν πως η έμμεση εκδήλωση του θυμού τους συμβάλλει στη δημιουργία συγκρούσεων. Οι γυναίκες πρέπει να μάθουν ότι μπορούν να αντιμετωπίσουν το θυμό η τη διαφωνία του άντρα και οι άνδρες να βρουν μια ισορροπία ανάμεσα στην υπέρμετρη άσκηση εξουσίας και την απόσυρση.

Μια άσκηση που βοηθά το ζευγάρι να αυξήσει την επίγνωση του σε θέματα ελέγχου και εξουσίας είναι η καθημερινή εναλλαγή της ευθύνη του νοικοκυριού (Scarf,1987).

Όταν ο κάθε σύντροφος έχει την ευθύνη όλων των επιλογών για μια ολόκληρη ημέρα, το ζευγάρι μπορεί να βιώσει μια άσκηση της εξουσίας που δεν περιλαμβάνει καβγάδες και συγκρούσεις. Επιπλέον, ο καθένας αρχίζει να βιώνει τη δική του εξουσία και την αντίδρασή του συντρόφου (ή της συντρόφου) στην άσκηση της. Συνήθως οι γυναίκες ανακαλύπτουν ότι μπορούν να είναι πανίσχυρες. Αυτή η ανακάλυψη τις απελευθερώνει και τους επιτρέπει να ασκήσουν την εξουσία τους πιο ανοιχτά, χωρίς εχθρότητα ή φόβο. Συχνά, άνδρες και γυναίκες ανακαλύπτουν ότι ο άντρας δεν ενδιαφέρεται τόσο για την άσκηση της εξουσίας, αλλά περισσότερο από ό, τι και οι δύο μπορούσαν να φανταστούν τον απασχολεί η αντίδραση της συζύγου του. Είναι επίσης δυνατόν να συνειδητοποιήσουν ότι, όταν μπορούν να βασιστούν στην αμοιβαιότητα, δεν χρειάζεται να ασκούν εξουσία (Κυριακίδης ,2000).

Η αλλαγή παραδοσιακών ρόλων στα πλαίσια της σχέσης μπορεί να αποτελεί ανεκτίμητη πηγή μάθησής και να γκρεμίσει στερεότυπα για το άλλο φύλο. Η εκτίμηση του ενός προς τον άλλο αναπτύσσεται και οι ευθύνες τους ισορροπούν όταν, για παράδειγμα, ο άντρας αναλαμβάνει όλη την ευθύνη για κάποια συγκεκριμένα γεύματα ή για μια επιπλέον πλευρά της φροντίδας του παιδιού και η γυναίκα πληρώνει τους λογαριασμούς η επισκευάζει το αυτοκίνητό. Μάλιστα αυτές η αλλαγές στους ρόλους βοηθούν τους δύο συντρόφους να συνειδητοποιήσουν ακόμα περισσότερο πιθανά αισθήματα ανεπάρκειας, καθώς επίσης ότι εξαιτίας αυτής της ανεπάρκειας ο ένας έχει την ανάγκη του άλλου και μπορεί να εξαρτάται από τον αυτόν και να τον συμπληρώνει (Χουρδάκη,1982).

Οι γυναίκες είναι απαραίτητο να εξετάσουν τους τρόπους με τους οποίους ενδεχομένως συμβάλουν στο να αναλάβουν οι σύζυγοι τους συστηματικά

επουσιώδεις ή δευτερεύοντες ρόλους. Όταν, για παράδειγμα, περιμένουν από αυτούς να επιβάλουν την πειθαρχία στα παιδιά, τους στερούν τη δυνατότητα να εκφράσουν τη στοργή τους. Οι γυναίκες πρέπει να δώσουν και να ζητήσουν από τους άντρες να αναλάβουν ρόλους που τους συνδέουν με τη συναισθηματική ζωή της οικογένειάς τους (Scarf,1987).

Μαθαίνοντας οι άνδρες και οι γυναίκες να αντιμετωπίζουν δημιουργικά τα θέματα εξουσίας και ελέγχου, διδάσκονται επίσης πως να μαλώνουν δημιουργικά. Ο θυμός τους περισσότερους άντρες είναι απορία καταστολή των δικών τους αναγκών. Αυτό εν μέρει οφείλεται στο αίσθημα ευθύνης και στην πίεση που δημιουργεί η συνήθειά τους να ανταποκρίνονται πιστά στις ανάγκες των συζύγων τους. Ένας άνδρας μπορεί να χρησιμοποιεί το θυμό του (όχι απαραίτητος συνειδητά) για να επιβάλει την εξουσία του στη σύζυγό του, επειδή δεν ξέρει με ποιον άλλο τρόπο μπορεί να απελευθερωθεί από το αίσθημα καθήκοντος που βιώνει. Ο θυμός του άντρα μειώνεται σε σημαντικό βαθμό, καθώς εκείνος μαθαίνει να εκφράζει τις ανάγκες και τα συναισθήματά του. Αυτό, από την άλλη πλευρά, απαλλάσσει τη σύζυγό από το φόβο των εθνικών αντιδράσεων και της επιτρέπει να ανταποκρίνεται σε μεγαλύτερο βαθμό στις ανάγκες του. Οι δυο σύντροφοι μπορούν να έχουν δημιουργικές και ειρηνικές συζητήσεις όταν στις διαφωνίες στους ο καθένας λαμβάνει σοβαρά υπόψη τις ανάγκες του άλλου. Ιδιαίτερα οι άνδρες μπορούν να βοηθηθούν αν καθημερινά κρατούν ημερολόγιο στο οποίο σημειώνουν ως τις ανεκπλήρωτες ανάγκες και το θυμό που νιώθουν κατά τη διάρκεια της ημέρας (Χουντουμάδη,1995).

9.4 ΤΡΟΠΟΙ ΓΙΑ ΝΑ ΥΠΑΡΞΕΙ ΑΡΜΟΝΙΚΗ ΣΧΕΣΗ

ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΣΥΖΥΓΩΝ

Η συζυγική σχέση χρειάζεται συνεχώς φροντίδα. Τα προβλήματα της καθημερινής ζωής είναι αναπόφευκτα και μπορούν να επηρεάζουν τις σχέσεις στο ζευγάρι. Ορισμένα λάθη που γίνονται συχνά, προκαλούν ένταση, νευρικότητα. Αποτελούν αιτία γένεσης δυσάρεστων καταστάσεων, προσωρινών ή κάποτε δυστυχώς μονίμων, που υποβιβάζουν την ποιότητα ζωής. Υπάρχουν τρόποι που βελτιώνουν τη συζυγική σχέση. Η κάθε σχέση με τα δικά της ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Και οι δυο στο ζευγάρι πρέπει συνεχώς να εξετάσουν πώς μπορούν να επενδύουν και να αξιοποιούν τις δικές τους ιδιαιτερότητες και ταυτόχρονα να αποφεύγουν ή να ελαχιστοποιούν λάθη, κακές συνήθειες που βλάπτουν τη σχέση τους. Έτσι λοιπόν τα πιο συχνότερα λάθη που γίνονται στις συζυγικές σχέσεις και πρέπει καλύτερα να αποφεύγονται είναι:

- Η έλλειψη αναγνώρισης και σεβασμού του ή της συζύγου μπορεί να έχει δυσάρεστες επιπτώσεις που μπορεί να είναι εμφανής ή όχι. Οι άνθρωποι χρειάζονται να νιώθουν ότι τους εκτιμούν, ότι τους σέβονται. Ακόμη ενδόμυχα χρειάζονται να νιώθουν ότι η άλλοι τους ευχαριστούν για όσα κάνουν γι' αυτούς. Για το λόγο αυτό είναι λάθος όταν στο ζευγάρι ο ένας λέει άσχημα πράγματα για τον άλλον σε συγγενείς, φίλους ή συναδέλφους. Αντίθετα η έκφραση σεβασμού, εκτίμησης και αναγνώρισης για τη συμβολή του άλλου, βελτιώνουν της συζυγική ζωή.
- Δεν πρέπει ο ένας από τους δύο να νιώθει ότι πάντα έχει δίκιο. Στο λάθος αυτό συμπεριλαμβάνεται και η τάση του ενός το ζευγάρι να επιπλήττει και τον άλλο η να του κάνει κήρυγμα είναι έχει πάντοτε τον τελευταίο λόγο. Η τάση αυτή μπορεί να απομακρυνθεί και να

αποξενώνει τον έναν από τον άλλο. Οι άνθρωποι συνήθως δεν εκτιμούν πολύ αυτούς που τα ξέρουν όλα και πάντοτε. Είναι καλό στο ζευγάρι να παραδέχονται ο ένας και ο άλλος ότι κάνουν κάποτε λάθη και δεν έχουν την απάντηση και τη λύση για όλα τα προβλήματα.

- Η μη απόδοση της αναγκαίας προσοχής στον άλλο, όταν χρειάζεται, είναι πηγή αρνητικών συναισθημάτων. Όταν ο ένας μιλάει και ο άλλος δεν δίνει τη δέουσα προσοχή και σημασία, κοιτάζει την τηλεόραση τον υπολογιστή, δημιουργούνται παρεξηγήσεις. Επίσης λάθος είναι και οι διακοπές οι παρεμβάσεις των άλλων όταν μιλά.
- Η μη τήρηση των υποσχέσεων κλονίζει την εμπιστοσύνη. Οι πράξεις μιλούν πιο δυνατά από τα λόγια. Όταν ο ένας στο ζευγάρι λέει ότι θα κάνει κάτι πρέπει να το κάνει.
- Η απουσία ενδιαφέροντος για τις σεξουαλικές ανάγκες του άλλου στο ζευγάρι είναι αιτία της δυσλειτουργιών της σχέσης. Στις περιπτώσεις που ένας από τους δύο έχει προβλήματα όσον αφορά τη σεξουαλική επιθυμία είναι προτιμότερο το ζευγάρι να ζητά βοήθεια από εξειδικευμένους συμβούλους.
- Η απουσία ειλικρίνειας ,μπορεί να είναι καταστροφική για μια συζυγική σχέση. Τα μυστικά τον άλλο , τα ψέματα, δημιουργούν αποστάσεις. Η απουσία εμπιστοσύνης υπονομεύει το μέλλον της σχέσης. Οι συζυγικά απιστία και η απληστία δυναμιτίζει τη σχέση και είναι συχνά πηγή πολλών δεινών και για τους δύο.
- Τα πειράγματα από τον έναν στον άλλον, μπορεί να είναι εξαιρετικά ενοχλητικά. Για το λόγω αυτόν αν κάτι που λέει ο ένας

ενοχλεί τον άλλο για οποιοδήποτε λόγο αυτό , πρέπει άμεσα να διακόπτεται.

- Ο εγωισμός και η απληστία χαρακτηρίζονται από το οποίο ο ένας στο ζευγάρι θέλει να ξοδεύει για τον εαυτό του αλλά όταν ο άλλος κάνει κάτι, τότε δημιουργεί πρόβλημα. Το λάθος αυτό μπορεί να πάρει διάφορες μορφές και βαθμό σοβαρότητας. Είναι αιτία προστριβών με απρόβλεπτες συνέπειες.
- Ο θυμός και οι διαπληκτισμοί είναι καταστάσεις που παρατηρούνται σε όλα τα ζευγάρια. Το θέμα είναι ο σωστός και εποικοδομητικός χειρισμός των καταστάσεων αυτών. Το λάθος είναι να επιζητεί ο ένας να είναι νικητής, να έχει πάντα δίκιο, χρησιμοποιώντας τις εκρήξεις θυμού για να το πετύχει.

Παρακάτω ακολουθούν μερικές βασικές αρχές που θα στηρίζουν διαχρονικά η συζυγική σχέση κτίζοντας ένα καλύτερο μέλλον για την οικογένεια :

- ✓ Εκτίμηση , σεβασμός, αναγνώριση της προσφοράς του άλλου.
- ✓ Υποστήριξη στον άλλο για την επίτευξη των στόχων του.
- ✓ Όταν υπάρχουν διαφορετικές απόψεις ή ακόμα διαμάχες, οι αντιπαραθέσεις να γίνονται με δίκαιο, πολιτισμένο τρόπο.
- ✓ Επιθυμία για συγχώρεση. Κανένας δεν είναι τέλειος, ο ένας πρέπει να είναι πρόθυμος να συγχωράει τον άλλο.
- ✓ Ευγενική συμπεριφορά του ενός προς τον άλλον.
- ✓ Διάθεση χρόνου καθημερινά για να μοιράζεται το ζευγάρι τα όνειρα του τις επιθυμίες του τις επιδιώξεις και τους στόχους του.
- ✓ Συζήτηση για τα διάφορα προβλήματα που απασχολούν το ζευγάρι , για να βελτιωθεί η επικοινωνία μεταξύ τους.
- ✓ Απόφαση από κοινού για τα οικονομικά, τα παιδιά και τις διακοπές.

- ✓ Αφιέρωση χρόνου ώστε το ζευγάρι να έχει μαζί στιγμές ρομαντικές και οικειότητας.
- ✓ Μιλήστε για τις καθημερινές εμπειρίες και μην ξεχνάτε να γελάτε μαζί τουλάχιστον μία φορά κάθε μέρα.

Τα λάθη σε μια συζυγική σχέση είναι πολλά και δεν μπορούν να εκλείψουν. Εκείνο που είναι σημαντικό είναι να αναγνωρίζονται και να λαμβάνονται μέτρα για την διόρθωση και την αποφυγή επανάληψή τους.

9.5 ΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΔΥΟ ΦΥΛΑ

Καθώς τα κοινωνικά έθιμα που επιβάλλουν τους ισόβιους γάμους έχουν ατονήσει, ο γάμος δεν προϋποθέτει ότι ο άντρας θα φροντίσει για το εισόδημα και η γυναίκα για τις δουλειές του σπιτιού και έτσι η γυναίκα δεν είναι πλέον οικονομικά εξασφαλισμένη.

Οι ευθύνες των συζύγων για την εργασία στο σπίτι έχουν επηρεαστεί από αυτές τις κοινωνικές αλλαγές και από την οικονομική ανάπτυξη, με δύο σημαντικούς τρόπους. Πρώτον, η διαπραγματευτική τους δύναμη που σχετίζεται με τις εργασίες του σπιτιού έχει μειωθεί, καθώς οι οικιακές εργασίες έχουν λιγότερη αξία σε σχέση με τις συνολικές καταναλωτικές δραστηριότητες της οικογένειας. Καθώς οι διαθέσιμες εργασίες για τις γυναίκες έχουν αυξηθεί, όπως ο έλεγχος που έχουν πάνω στις γεννήσεις, η σύζυγος κατέφυγε στη μισθωτή εργασία, ώστε να αυξήσει την οικονομική συνεισφορά της στην οικογένεια, να αποκτήσει μεγαλύτερη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων και περισσότερο αυτοσεβασμό, καθώς και για να έχει μεγαλύτερη οικονομική ασφάλεια στην περίπτωση του διαζυγίου. Δεύτερον, εφόσον στην πλειοψηφία των οικογενειών η σύζυγος εργάζεται, έστω και με μειωμένο ωράριο, κάθε οικογένεια εξαρτάται όλο και περισσότερο από τον μισθό της σύζυγου για να διατηρηθεί η σχετική εισοδηματική της θέση και για να συμμετέχει στην κατανάλωση των καρπών της οικονομικής ανάπτυξης.

Οι νέοι, που γίνονται ζευγάρι και συμβιώνουν, δεν έχουν πολύ συγκεκριμένες ιδέες για τη συμπεριφορά, που θα κρατήσουν σχετικά με το ζήτημα των εργασιών του νοικοκυριού. Φαντάζονται- κακώς - ότι αυτό είναι κάτι που θα προκύψει στο μέλλον, η προοδευτική αύξηση της εργασίας, που θα έρθει. Δεν έχουν καμία ξεκάθαρη άποψη για το ποιες πρέπει να είναι οι αρχές που θα διέπουν την παρούσα οργάνωση. Η ελαφρότητα του πρώτου καιρού τους παρακινεί στον να υποτιμούν την σπουδαιότητα των προβλημάτων τους. Όμως,

λίγο λίγο, καθώς το ζευγάρι εγκαθίσταται, πρέπει να δοθεί απάντηση στην κύρια ερώτηση: «Ποιος θα κάνει τι;» «Ποια είναι ο νόμος που θα διέπει το διαχωρισμό;» Οι παλιοί ρόλοι είχαν αποδώσει στη γυναίκα σχεδόν όλο το βάρος της εργασίας. Ιστορικά, η νέα ιδέα της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, σε όλους τους τομείς της κοινωνίας, υποθέτει λογικά ότι οι δουλειές του σπιτιού πρέπει να χωρίζονται ισόποσα μεταξύ των δυο συντρόφων. Τα νέα ζευγάρια αυτοσχεδιάζουν από μέρα σε μέρα, μοιρασμένα μεταξύ αυτών των δύο αντιφατικών συστάσεων. Με μια κυρίαρχη σύσταση υπογραμμισμένη πολύ καθαρά: *αυτή της ισότητας*. Κατανέμονται, λοιπόν, τα ψώνια, το πλύσιμο των πιάτων και το ξεσκόνισμα, λιγότερο ή περισσότερο στα ίσια, ακολουθώντας μια μέθοδος η οποία πρέπει και αυτή να καθοριστεί. Το σύστημα «καθένας με τη σειρά του» επιτρέπει το σεβασμό της αρχής της ισότητας. Συνεπώς, εφαρμόζεται με έναν πολύ απλό τρόπο: η εναλλαγή των ρόλων ρυθμίζεται από την «διαθεσιμότητα» του ενός. Αυτή η άνεση αποτελεί ένα από τα ανοίγματα μέσω των οποίων εδραιώνεται, ως προοδευτικά, ένα άλλο σύστημα: ο διαχωρισμός των προσωπικών «αρχών δραστηριοτήτων» (ένας στην κουζίνα και ο άλλος στα ψώνια). Ο διαχωρισμός σε προσωπικές περιοχές δραστηριοτήτων, θεωρητικά δεν είναι ασήμαντος με την ισότητα. Επαρκεί για να γίνει μια ακαθόριστη εκτίμηση του ποιος κάνει τι, και θέτει τη βάση της οργάνωσης, ώστε η ευθύνη του ενός να μην ξεπερνά (ή έστω κατά λίγο) εκείνη του άλλου. Στην πραγματικότητα, όμως τα πράγματα είναι συχνά διαφορετικά. Καταρχήν επειδή η από κοινού αξιολόγηση είναι εξαιρετικά δύσκολο να τεθεί σε πρακτική εφαρμογή, παρά μόνο σε μερικές μεμονωμένες περιπτώσεις. Αυτό σημαίνει για έναν κυρίως λόγο: ο αυτοματισμός των πράξεων στηρίζεται στη βάση ότι εκείνος εκ των δύο που διευκολύνει τη ζωή πρέπει να είναι λιγότερο πιθανώς να κατηγορηθεί η ότι η κοινή αξιολόγηση εμποδίζει τη μετάβαση σε αυτοματισμούς οι οποίοι είναι κατά επιλογή. Στη συνέχεια, επειδή λογικές οικοδόμησης των προσωπικών οικιακών περιοχών δεν είναι ίδιες μεταξύ των ατόμων. Είναι, κυρίως, σε αυτή την περίπτωση, κατά την οποία οι δύο

σύντροφοι ανακαλύπτουν σε ποιο σημείο είναι δύο διαφορετικές ιστορίες, δυο ιστορίες οι οποίες είναι η συναισθηματική ένωση μεταξύ δύο παραδοσιακών συμπεριφορών, και δύο ενδεχόμενων για την οικοδόμηση των ιδιαίτερων πρακτικών. Ο ένας η μια θα μπορεί π.χ. να απασχοληθεί με την ετοιμασία των γευμάτων και να πραγματοποιήσει με ευκολία τα καθήκοντά που φαίνονται ευχάριστα για τα οποία αυτός ή αυτή διαθέτει κίνητρο, το σιδέρωμα του φαίνεται άχρηστο, δύσκολο και κουραστικό. Έτσι, ο άλλος θα ανακαλύπτει την δυναμική της αρμοδιότητας του και την ημί-ευχαρίστησή του για το σιδέρωμα, ενώ δεν αισθάνεται να τον ελκύει καθόλου η κουζίνα. Όσο, σε αυτό το απλοποιημένο παράδειγμα, υπάρχουν, τον περισσότερο καιρό, προς ανακάλυψη συμπληρωματικές προσωπικές περιοχές, τόσο επιταχύνεται όμως η καθιέρωση των ρόλων οι οποίοι είναι καλά οριοθετημένοι(Κυριακίδης,2000)

9.5.1 ΟΙ ΔΥΟ ΚΟΥΛΤΟΥΡΕΣ ΤΟΥ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ

Για τον ένα (κατά κανόνα τη γυναίκα) πολλά πράγματα φαίνονται συγχρόνως πιο εύκολα, πιο σπουδαία, πιο προφανή. Για τον άλλον, πολλά πράγματα είναι συνήθως κοπιαστικά, για να γίνουν, και φαίνονται άχρηστα, επιβεβλημένα από το σύντροφό του, του οποίου οι κανόνες πάνω σε αυτό το σημείο είναι πιο υψηλοί (λίγο-πολύ οι απαιτήσεις του νοικοκυριού για τις γυναίκες είναι σημαντικές, ενώ οι άνδρες συμμετέχουν στις δουλειές). Ένα από τα συναφή προβλήματα είναι ότι οι διασταυρούμενες κρίσεις ενεργούν, πηγάζοντας από την κουλτούρα που έχει ο καθένας επί του νοικοκυριού και όχι σε σχέση με το μέσο κανόνα. Εκείνος, λοιπόν, που θεωρεί μια δουλειά κοπιαστική, θα χαρακτηριστεί ως τεμπέλης από τον άλλον, για τον οποίο η ίδια δουλειά αντίθετα είναι εύκολη. Αυτός που πιέζει εκ νέου για το διαχωρισμό των περιοχών είναι ο ίδιος που φέρνει την έλλειψη συνεννόησης μεταξύ των δύο. Οι πρωταγωνιστές προτιμούν, λοιπόν, συχνά να αναλαμβάνουν από μόνοι τους κάνουν αυτό που τους ευχαριστεί, ώστε να αποφύγουν να ασκήσουν κριτική στο

σύντροφό τους για ανεπάρκεια. Η εξέλιξη του συζυγικού κύκλου χαρακτηρίζεται από μια αναζήτηση της μη σύγκρουσης και λειτουργίας της οργάνωσης του σπιτιού(Κυριακίδης,2000)

9.5.2 ΟΙ ΑΝΔΡΙΚΕΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΕΣ ΔΟΥΛΕΙΕΣ

Ο Michael Lamb, ο Joseph Pluck και ο James Levine σημειώνουν ότι όταν τα ζευγάρια χωρίζουν τις δουλειές του σπιτιού, ένας σημαντικός παράγοντας σύγκρουσης είναι η (κακή) ποιότητα της ανδρικής εργασίας, η οποία κριτικάρεται από τις γυναίκες. Η εγκατάσταση των ανδρών μέσα στον κόσμο του νοικοκυριού δεν είναι απλή διαδικασία. Ωθημένοι από τις αναφορές περί ισότητας και από την κοινωνία η οποία, για να κρύψει το πρόβλημα, βάζει εκ των προτέρων ένα είδωλο μοντέρνου άντρα, οποίος βοηθά με ευχαρίστηση στο καθάρισμα της κατσαρόλας και τη φροντίδα του μωρού οι άνδρες προσπαθούν να εκτεθούν σε αυτό το αβέβαιο τομέα συχνά με μια σχετικά καλή θέληση. Κυκλώνουν, προοδευτικά, την ικανότητα τους στον να εδραιώσουν τις περιοχές τους και να ανακαλύπτουν τη σπουδαιότητα των αντιστάσεων, τη δυσκολία παρακολούθησης των κανόνων του συντρόφου τους, τις κριτικές και τη μη ικανοποίηση που προκαλεί η δουλειά τους. Τοποθετούνται στη θέση του μαθητή, για να μάθουν περισσότερα, αισθάνονται συχνά ένα αίσθημα ενοχής, γιατί δεν έχουν σεβαστεί τις αρχικές αρχές, οι οποίοι ζητούσαν περισσότερη ισότητα, ενοχή η οποία τους διεγείρει, για να μην ενδώσουν πολύ εύκολα στον πειρασμό να απαντήσουν και να κατασκευάσουν ρόλους που να μοιάζουν στα αρχαία πρότυπα. Μέσα στο καθημερινό παιχνίδι της αλληλεπίδρασης, όπου η δεσπόζουσα τάση για να ενισχυθεί η συμπληρωματικότητα του φύλου, οι άντρες προσπαθούν, λοιπόν, είτε λιγότερο είτε περισσότερο, να διατηρήσουν τις δικές τους θέσεις στο νοικοκυριό και, μερικές φορές, να τις ενισχύσουν: караδοκούν για τις ευκαιρίες που θα τους επιτρέψουν να παρέμβουν. Οι ευκαιρίες αυτές μπορεί να προκύψουν από τους δικούς τους τρόπους. Π.χ. ένα

κληρονομικό γούστο για την τέχνη του μαγειρέματος. Η περίπτωση αυτή δεν είναι σπάνια όπου ο άνδρας αισθάνεται καταρχήν μια έλξη προς αυτόν τον τομέα, απλά και σαν θεατής, και σαν καταναλωτής, και σαν θαυμαστής του ωραίου.

Οι δραστηριότητες και η συμμετοχή των ανδρών που αυξάνονται τα τελευταία χρόνια είναι: το πλύσιμο των πιάτων, τα ψώνια, η κουζίνα. Οι άνδρες έχουν και εκείνοι την παραδοσιακή τους περιοχή: μαστορέματα, επιδιορθώσεις, συντήρηση του αυτοκινήτου, δραστηριότητες που θεωρούνται από τις γυναίκες ως οι πλέον κοπιαστικές, αφού όταν τις κάνουν εκείνες, τους δίνουν το στίγμα του δικού τους φύλου. Η χρονική διάρκεια που αφιερώνουν οι άνδρες και γυναίκες στα μαστορέματα και στις επιδιορθώσεις παρουσιάζει ενδιαφέρον στην ανάλυση της: οι άνδρες εξακολουθούν να αναλαμβάνουν αυτόν τον αποκλειστικό τομέα με αυξητικές τάσεις. Τα μαστορέματα επιτρέπουν στους άνδρες να αντισταθμίζουν αυτά από τους φαίνονται δύσκολα να κάνουν, και να εδραιώσουν, τέλος, μια περιοχή η οποία ταυτόχρονα αναγνωρίζεται σαν ένα διαχώριστο μέρος της οικιακής εργασίας. Αυτή η λογική εξισορρόπηση των πραγμάτων προκαλεί τις γυναίκες να αναχαιτίσουν τις δυνατότητες τους, και από την άλλη μεριά τους άντρες να διευρύνουν αδιάκοπα την εκχωρημένη περιοχή τους μέχρι υπερβολής.

Οι περιπτώσεις στις οποίες εισέρχεται κανείς περισσότερο στις δουλειές του σπιτιού μπορούν να παρουσιαστούν, επίσης, υπό τη μορφή των διακριτικών δυνατοτήτων. Η μεγαλύτερη δυσκολία (και ταυτόχρονα η αποστροφή) για τους άνδρες βασίζεται στην πραγματοποίηση συγκεκριμένων καθηκόντων και ακόμη στη λειτουργική υπευθυνότητα, η οποία επιφέρει μια νοερή ανάληψη δραστηριοτήτων και μια οργανωτική δυνατότητα, η οποία διακρίνεται από ακρίβεια. Η αντρική τέχνη μπορεί να ληφθεί υπόψη για την εισαγωγή ενός τρίτου επίπεδου «κάτω» από τη λειτουργική ευθύνη, αυτό της γενικής πολιτικής συζήτησης πάνω στους μεγάλους προσανατολισμούς. Χωρίς να τους θέτει σε

εφαρμογή, ο άντρας μπορεί να ξαναβρεί την ευχέρεια και τη δυνατότητα της με την παραμικρή ευκολία, αντισταθμίζοντας τη συγκεκριμένη αδυναμία της συμμετοχής του. Μέχρι τότε η γυναίκα δεν τα έχει χάσει όλα: ο σύζυγος της ρισκάρει λιγότερα αποδεδειγμένος από το οικιακό πεδίο και αυτό το τρίτο επίπεδο μπορεί, πραγματικά, να αποτελέσει ένα εμπλουτισμό της οικογενειακής ζωής.

Η συζυγική ειρήνη, ένα αντικείμενο το οποίο επιδιώκεται με επίμονο τρόπο μέσα στη ζωή των δυο ατόμων εξηγεί την ύπαρξη της σιωπής πάνω στην οποία μηχανορραφούν μέσα στα καλύβια τους: η μηχανή αναπαραγωγής και έντασης της ανισότητας μεταξύ των αντρών και των γυναικών λειτουργεί υπό πλήρες καθεστώς μέσα στα μυστικά του ιδιωτικού βίου.

Τελικά το ζήτημα των δουλειών του σπιτιού, το οποίο θέτει ένα μεγάλο πρόβλημα για την κοινωνία μέσα από τη σχέση των ανδρών και γυναικών και ο ορισμός της ταυτότητας των δύο φύλων δεν αναγνωρίζονται και δεν συζητούνται σήμερα όπως τους αξίζει. (Κυριακίδης 2000).

9.5.3 Ο ΚΑΤΑΜΕΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Η εξάρτηση των ανδρών από τις γυναίκες εκδηλώνεται στον καταμερισμό των ευθυνών του νοικοκυριού. Η απροθυμία του συζύγου να συμμετάσχει ολοκληρωτικά στις δουλειές στο νοικοκυριό θεωρείται γενικά μια ακόμα πλευρά της προσωπικότητάς του «τσαμπουκά» άνδρα. Οι προσδοκίες των ανδρών από τις γυναίκες μπορεί να είναι εξωφρενικές. Μερικοί έχουν την απαίτηση όταν η γυναίκα επιστρέφει στο σπίτι μετά από τη δουλειά ή μετά από τον ολόημερο αγώνα που δίνει με τα παιδιά, να ξεκινήσει τη δεύτερη δουλειά της που είναι να τον περιμένει. Δεν απλά άνισο, είναι εχθρικό.

Για ποιο λόγο, άλλωστε, υγιείς , ικανοί χόμα δυνατοί άνδρες, να επιτεθούν σε μετοχικές εταιρίες, οπισθοχωρούν τρομοκρατημένοι από τη σκέψη και μόνο του να πλύνουν ένα πιάτο ή να αλλάξουν μια πάνα; Μερικοί άνδρες πραγματικά πιστεύουν ότι μόνο οι άνδρες και οι ανδρικές δουλειές είναι σημαντικά πράγματα και ότι οι γυναίκες υπάρχουν μόνο για να περιποιούνται και να ταΐζουν τους άνδρες.

Δεν είναι σε σεξιστικά τέρατα όλοι οι άντρες που νιώθουν άβολα με την αληθινή συνεργασία σε θέματα του σπιτιού. Μερικοί είναι απλά ανασφαλείς. Πιστεύουν ότι όσοι άνδρες είναι πραγματικά ανδροπρεπείς θα έπρεπε πάντα να φαίνονται ικανοί. Επειδή δεν ξέρουν καλά πώς να κάνουν τις μικροδουλειές που τους ζητούν, φοβούνται πως προσπαθώντας να τις κάνουν θα φανούν ανόητοι. Πιστεύουν πως οι γυναίκες τους, ειδικές, ίσως, σε αυτές τις δραστηριότητες, μπορεί να χάσουν το σεβασμό που τρέφουν για αυτούς αν φανούν αδέξιοι ή αβέβαιοι, ή ίσως τους κοροϊδέψουν ή προσπαθήσουν να τους επιβλέψουν. Αν όμως , απλά η σύζυγος «βρίσκεται εκεί στην κρίσιμη στιγμή», τότε το όλο έργο παραμένει, καθαρά, δική της δουλειά, οι δε ερασιτεχνικές προσπάθειές τους δεν είναι δικό τους λάθος. Η σύζυγος πρέπει να χρωστάει ευγνωμοσύνη ακόμη κι όταν με την προσπάθεια του ο σύζυγος προκαλεί αναστάτωση που πρέπει, φυσικά, να τακτοποιήσει (Κυριακίδης ,2000).

Όλο αυτό μπορεί, όμως, επίσης, να εκφράζει την κρυμμένη του ανάγκη εξάρτηση, την ανάγκη του να ακουμπήσει πάνω σε κάποιον άλλον και να ξαλαφρώσει από το βάρος των ευθυνών που συνήθως οι άνδρες, κουβαλούν . Για τον άνδρα είναι πιο εύκολο να υποστηρίξει ότι η σκληρή δουλειά που κάνει τον αναγκάζει να παραμένει αμέτοχος στις δουλειές του σπιτιού, παρά να ζητήσει ανοιχτά να τον φροντίσουν. Ένα τέτοιο αίτημα θα αποκαλύπτει πόσο ευάλωτος αισθάνεται, καθώς και το φόβο του ότι δεν μπορεί να τα κάνει όλα-κάτι που για τους άνδρες αποτελεί σημαντικό στοιχείο του ανδρισμού.

Στο βιβλίο του «**Being a man**» ο Bell(1982), αναφέρει ότι ο αγώνας του ζευγαριών να διατηρήσει την ανισότητα στο γάμο μέσω της ανάθεσης ρόλων συχνά υποδηλώνει ένα βαθύτερο αγώνα για ικανοποίηση των αναγκών. Εύστοχα παρατηρεί ότι ακόμη και στις σχέσεις που μοιάζουν «ισότιμες» μπορούμε να διακρίνονται η συνεχιζόμενη εξάρτηση του άνδρα από τη γυναίκα. Πολλοί είναι οι σύζυγοι που υποστηρίζουν πλήρως την ανεξαρτησία των συζύγων τους συνεχίζουν να θέλουν και συχνά μάλιστα περιμένουν από αυτές να τους φροντίσουν. Αυτοί οι άντρες στηρίζουν τις επιτυχίες των συζύγων τους, αλλά δεν είναι έτοιμοι να χάσουν τη φροντίδα που θέλουν και έχουν μάθει να προσδοκούν (Bell,1982).

Σε γενικές γραμμές οι γυναίκες θεωρούνται δότες: εκείνες που μέσα στις σχέσεις αναλαμβάνουν το ρόλο αυτού που φροντίζει. Και οι άνδρες, δίνουν , όχι όμως τόση φροντίδα όσο υλική και συναισθηματική ασφάλεια: θεωρούνται εκείνοι που λύνουν τα προβλήματα. Κάποιες γυναίκες μπορεί να νιώθουν ανικανοποίητες από τους άντρες τους επειδή ως «δότες» ίσως δεν διατυπώνουν καθαρά τη δική τους ανάγκη να δεχτούν φροντίδα. Και οι άνδρες όμως συχνά δεν μπορούν να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους απλά και μόνο επειδή αρνούνται ακόμη και την ύπαρξή τους. Η απογοήτευση που προκαλεί το ανεκπλήρωτο αυτών των αναγκών εντείνει ακόμα περισσότερο τον αγώνα για το μοίρασμα των ευθυνών (Gilligan,1982).

Οι σημερινοί άνδρες είναι παγιδευμένοι μέσα στο παλιό και το νέο, ανάμεσα στο ρόλο του προμηθευτή και αυτό που προσπαθεί να μοιραστεί. Οι παλιές αξίες που οι σύζυγοι δίδαχτηκαν από τους πατέρες τους και οι νέες αξίες που εισήγαγαν οι γυναίκες τους αλλά και οι κοινωνικό-οικονομικές αλλαγές της οικογενειακής ζωής συχνά δεν να εναρμονίζονται μεταξύ τους (Bell,1982).

Οι άνδρες, που ως ενήλικες βοηθούν τις οικογένειές τους, είναι σε θέση να ορίσουν τα πρότυπα για μελλοντικές γενεές. Αποτελούν επίσης μια γενιά που βρίσκεται σε μεταβατικό στάδιο. Οι πατέρες τους , σε γενικές γραμμές, δεν

θα συμμετείχαν στις οικιακές ασχολίες. Οι όποιες συγκρούσεις των γονέων τους σχετικά με τον καταμερισμό των ευθυνών ή την έκφραση συναισθημάτων δεν ήταν τόσο συχνές, ούτε μπορούσαν εύκολα να αναγνωριστούν (Bell,1982).

Έτσι προκύπτει ένα παράδοξο : αν οι άντρες γίνουν έτσι όπως οι γυναίκες λένε ότι τους θέλουν, έρχονται σε σύγκρουση με το είδος του άντρα που τους δίδαξαν να είναι οι πατέρες τους. Πολλοί άνδρες νιώθουν ότι του ζητείται να γίνουν κάτι που οι πατέρες τους δεν ενέκριναν και αυτό γιατί οι πατέρες είναι εκείνοι που προσδιορίζουν και διδάσκουν τα αγόρια τι ανδρισμός. Βέβαια, οι περισσότερες από αυτές τις διεργασίες δεν γίνονται συνειδητά. Είναι, όμως, θέματα που παίζουν κεντρικό ρόλο στην ψυχολογική ανάπτυξη των ενήλικων ανδρών και, συνεπώς, στη διαμόρφωση της ταυτότητά τους. Το αίτημα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι άνδρες, να αλλάξουν σύμφωνα με τις επιθυμίες της σημερινής γενιάς των ενήλικων γυναικών, ισοδυναμεί με τη «δολοφονία της εικόνας του ίδιου τους του εαυτού» (Kolbenschlag,1979).

Αν αντιληφθεί κανείς αυτό το δίλημμα μπορεί να καταλάβει γιατί αυτές οι αλλαγές πραγματοποιούνται τόσο δύσκολα. Βοηθάει επίσης να γίνει κατανοητό με ποιον τρόπο οι διαφορετικές οπτικές οδηγούν σε πολλές παρεξηγήσεις. Οι άνδρες δίνουν μεγάλη σημασία στην επιτυχία, ανεξάρτητα από το αν αυτή προέρχεται από το χώρο εργασίας, των αθλητικών τους δραστηριοτήτων ή του σπιτιού. Αν ζητηθεί από τους άνδρες να πουν αν ανταποκρίνονται σε όσα περιμένουν οι γυναίκες τους από αυτούς ως συζύγους, οι περισσότεροι θα πουν ότι είναι υπεύθυνοι και φροντίζουν να μην τους λείψει τίποτε. Πολλοί όμως θα παραδεχτούν επίσης ότι το αίσθημα της επιτυχίας που απολαμβάνουν στη δουλειά ξεπερνά κατά πολύ το συζυγικό ρόλο.

9.6 ΜΥΘΟΙ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ

Στις περισσότερες σχέσεις μεταξύ ανδρών και γυναικών κάθε σύντροφος «κουβαλά» προσδοκίες (που συνήθως αγνοούν και τα δύο μέλη) οι οποίες στηρίζονται σε παραδοσιακές αντιλήψεις για το ρόλο των δύο φύλων. Οι αντιλήψεις αυτές δημιουργούν σιωπηρές πιέσεις και υπόγεια συναισθηματικά ρεύματα. Οι προσδοκίες που έχουν οι δυο σύντροφοι, όταν δεν διευκρινίζονται, οδηγούν σε συγκρούσεις που δύσκολα λύνονται επειδή κανένα από τα δύο μέλη δεν καταλαβαίνει. Όταν οι προσδοκίες δεν εκφράζονται ή όταν είναι ακατάλληλες, τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες αδυνατούν να σταθούν ως ξεχωριστά άτομα, δηλαδή να διαφοροποιηθούν μέσα στη σχέση. Όταν ο καθένας τους δεν μπορεί να είναι ο εαυτός του, τότε το ζευγάρι είναι δυστυχημένο. Δυστυχώς, το γεγονός ότι η εκπαίδευση που έχουμε δεχτεί για τις δύο σχέσεις των δύο φύλων δεν έχει διερευνηθεί επαρκώς έχει συμβάλει ιδιαίτερα στην καθιέρωση αυτής της δυναμικής των σχέσεων (Pasick,2000).

9.6.1 ΔΙΑΛΥΟΝΤΑΣ ΤΟΥΣ ΜΥΘΟΥΣ

Η εκτίμηση και η εξισορρόπηση των ατομικών διαφορών στη σχέση των δύο φύλων δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση. Υπάρχουν πολλές θεωρίες, πεποιθήσεις και μύθοι για τα φύλα, που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο το άτομο αντιμετωπίζει τον εαυτό του και τους άλλους και μειώνει την ικανότητα του να δει καθαρά τις σχέσεις. Ορισμένοι από αυτούς τους μύθους οφείλονται στην πόλωση που αναπτύχθηκε τις δύο τελευταίες δεκαετίες ανάμεσα στα δύο φύλα.

Στη συνέχεια παραθέτονται πέντε από τους διαδομένους καταστροφικούς μύθους και εξετάζεται η επίδρασή τους στις σχέσεις ανδρών και γυναικών.

Πρώτος μύθος : *Οι γυναίκες είναι καλές στο να εκφράζουν τα συναισθήματά τους.*

Αυτό που φαίνεται να βρίσκεται πιο κοντά στην αλήθεια είναι ότι οι γυναίκες μπορούν να εκφράζουν μεγαλύτερη ποικιλία συναισθημάτων πιο ανοιχτά από τους άνδρες. Σε γενικές γραμμές οι γυναίκες εμπιστεύονται ευκολότερα τους άνδρες και είναι πιο ανοιχτές από τους άνδρες, όμως και αυτές αποφεύγουν τα δυσάρεστα συναισθήματα.

Οι γυναίκες δημιουργούν την εντύπωση ότι είναι ανοιχτές επειδή μπορούν εύκολα να συζητήσουν προσωπικά θέματα και να εκφράζουν στοργή και φιλικά συναισθήματα. Και παρότι αυτή η αρχική ειλικρίνεια μπορεί να δημιουργεί ένα ευχάριστα συναίσθημα, δεν εγγυάται πάντοτε την έκφραση σημαντικών προσωπικών συναισθημάτων. Για παράδειγμα, οι γυναίκες μπορεί να συγκινούνται εύκολα με διάφορα θέματα, δεν αποκαλύπτουν όμως πολλά σχετικά με το τι είναι αυτό από τους συγκλίνει.

Ένα από τα συναισθήματα που οι γυναίκες δυσκολεύονται να αναγνωρίσουν άμεσα είναι ο θυμός. Πολλές φορές η κατάθλιψη καλύπτει το θυμό που δεν μπορεί να εκφραστεί. Συχνά οι γυναίκες, χωρίς να το ξέρουν, συσσωρεύουν μέσα τους το θυμό επειδή δεν μπορούν να εκφράζουν τις ανάγκες τους με καλύτερο τρόπο από τους άνδρες. Και παρότι οι άνδρες έχουν την τάση να μην εκφράζουν καμία ανάγκη, οι γυναίκες μπορεί να εκφράζουν τις ανάγκες τους μόνο έμμεσα.

Οι άνδρες είναι εκείνοι που συνήθως θεωρούν ότι δεν μπορούν να εκφράσουν τα συναισθήματά τους και δέχονται ότι οι σύζυγοί τους τα καταφέρουν καλύτερα σε αυτόν τον τομέα. Συχνά όμως αυτό που τους αποθαρρύνει είναι ο συναισθηματισμός των συζύγων τους -αποκαλύπτουν, μάλιστα, ότι δεν θέλουν να είναι συναισθηματικοί με τον τρόπο που είναι οι γυναίκες τους. Ο συναισθηματισμός, παρόλα αυτά, δεν ταυτίζεται απαραίτητα

με την εγκαρδιότητα ή την ειλικρίνεια. Το ότι ένας από τους δύο συντρόφους εκφράζει μεγαλύτερη συγκίνηση δεν σημαίνει ότι έχει μεγαλύτερη πρόσβαση στα συναισθήματά του. Στην πραγματικότητα, ορισμένες φορές ισχύει το αντίθετο- ο συναισθηματισμός μπορεί να απομακρύνει τους ανθρώπους και να αποκρύπτει ότι είναι πραγματικά βασανιστικό.

Τέλος οι άνδρες πιστεύουν ότι δεν μπορούν να εκφράσουν τα συναισθήματά τους τόσο καλά όσο οι σύζυγοί τους, θα δυσκολευτούν ακόμα περισσότερο από φόβο μήπως δεν το κάνουν καλά. Εάν οι γυναίκες συνεχίζουν να πιστεύουν ότι αυτές είναι οι κύριοι εκφραστές των συναισθημάτων στη σχέση, ενδέχεται να αγνοήσουν την πρόκληση να εξετάσουν και να αμφισβητηθούν τη δική τους προστατευτική συμπεριφορά (Pasick,2000).

Δεύτερος μύθος: *Οι γυναίκες ξέρουν καλύτερα από τους άντρες πως να πως να ζήσουν γιατί είναι πιο κοντά στα συναισθήματά τους.*

Αρχικά δεν θα πρέπει να επισημάνουμε ότι σε πολλές περιπτώσεις οι γυναίκες είναι εκείνες που περιμένουν από τους άντρες να είναι ορθολογιστές, λειτουργικοί και ασυγκίνητοι. Αυτό όμως επιτρέπει στις γυναίκες να αναστατώνονται συναισθηματικά, και μερικές φορές μάλιστα να καταρρέουν γιατί οποίο έχουν κάποιον στον οποίο μπορούν να ακουμπήσουν.

Το γεγονός ότι οι γυναίκες αποδίδουν στους άντρες το ρόλο του στωικού και γενναίου πολεμιστή στερεί από αυτούς την ελευθερία να πετάξουν τη συναισθηματική πανοπλία τους.

Δεν πρέπει, πάντως, να δεχτούμε ότι αυτή η διχοτόμηση ισχύει απόλυτα: ότι οι γυναίκες ξέρουν πώς θα ισορροπήσουν τις λειτουργικές και συναισθηματικές διαστάσεις της ζωής ενώ οι άνδρες όχι . Για παράδειγμα, οι συναισθηματικές αντιδράσεις, που είναι κυρίως γυναικείο χαρακτηριστικό, δεν είναι πάντοτε και

εξ ορισμού το πιο χρήσιμο. Σε πολλές περιπτώσεις , οι άμεσες και έντονες ή ενστικτώδεις αντιδράσεις μπορούν να χειροτερέψουν την κατάσταση: για παράδειγμα, να υπονομεύσουν την ικανότητα του άλλου προσώπου να επιλύσει το πρόβλημα, ή ακόμα και να εκφράσει τα δικά του συναισθήματα για την κατάσταση. Στην πραγματικότητα άνδρες και γυναίκες μπορούν να βοηθήσουν οι μεν τους δε πολύ περισσότερο όταν επιδιώκουν να ισορροπήσουν μεταξύ τους και με τον εαυτό τους, παρά όταν ο καθένας θεωρεί ότι ο δικός του τρόπος αντίδρασης είναι ανώτερος από του άλλου (Pasick,2000).

Τρίτος μύθος: *Οι άντρες και γυναίκες είναι τόσο διαφορετικοί μεταξύ τους που δεν μπορούν να καταλάβουν ο ένας τον άλλον.*

Μερικές φορές οι διαφορές των δύο φύλων αποδίδονται σε βιολογικά αίτια. Μια βιολογική ανάλυση μπορεί να φανεί χρήσιμη για να μας θυμίσει ότι η κυριαρχική και επιθετική συμπεριφορά του άνδρα δεν προκύπτει απλώς ως επιλογή ενός κοινωνικού ρόλου, αλλά είναι συνέπεια της φυσιολογικής εξέλιξης. Αυτή η άποψη θέτει το ενδεχόμενο ορισμένες διαφορές των φύλων να έχουν κάποιο βιολογικό υπόβαθρο που ίσως είναι δύσκολο να υπερβούμε.

Στην έκθεση του «Οι Βιολογικές Συνιστώσες του Ανδρισμού» ,(1987) Ο Treadwell, μετά από προσεκτική εξέταση των μελετών σχετικά με την επίδραση που ασκούν οι εγκεφαλικές ορμόνες στην ανδρική συμπεριφορά, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η επιθετικότητα συνδέεται με τα επίπεδα τεστοστερόνης στον οργανισμό. Βρήκε επίσης στοιχεία που δείχνουν ότι στους άνδρες το επίπεδο τεστοστερόνης στον οργανισμό επηρεάζεται σημαντικά από βιολογικούς παράγοντες, και ότι αυτό το επίπεδο μπορεί να αυξηθεί ή να μειωθεί από το κοινωνικό περιβάλλον. Συνεπώς, η τεστοστερόνη δεν περιορίζει αυτόματα το εύρος των συμπεριφορών στους άντρες .

Οι διαφυλικές διαφορές που έχουν γίνει περισσότερο αποδεκτές εντοπίζονται κυρίως στο γνωστικό τομέα και αφορούν την οπτικό-χωρική αντιληπτική λειτουργία και τη γλωσσική έναντι της μαθητικής ικανότητας. Σε μια ανασκόπηση των βιολογικών Θεωριών για τις διαφορές των φύλων, Fausto Sterling(1985) καταλήγει στο συμπέρασμα ότι ακόμη και αυτές οι διαφορές μόνο σε μικρό βαθμό μπορούν να αποδοθούν σε διαφορές που αφορούν βιολογικά χαρακτηριστικά. Είναι δύσκολο να προσδιορίσουμε το βαθμό στον οποίο αυτές οι βιολογικές διαφορές επηρεάζουν τον τρόπο λειτουργίας των ανδρών και των γυναικών. Για υποστηρίζετε ότι οι βιολογικές ερμηνείες υπεραπλουστεύουν τη διαδικασία της εξέλιξης και υποβαθμίζουν τις αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στον οργανισμό και το περιβάλλον του.

Όπως χαρακτηριστικά σημειώνει ο Treadwell(1987), «*καμία από αυτές θεωρίας δεν αποδεικνύει ότι οι άνθρωποι είναι όμηροι της φυσιολογίας τους*». Ο Treadwell βλέπει τον ανδρισμό ως ένα δημιούργημα το οποίο εξελίχθηκε στο διάστημα εκατομμυρίων ετών από την αλληλεπίδραση των ανδρικών ικανοτήτων με αυτό που οι άνδρες ως είδος προσδιόρισαν ότι έπρεπε να κάνουν. Μέρος αυτό του δημιουργήματος αποτελεί επίσης ο τρόπος με τον οποίο οι άνδρες αντιμετωπίζουν η θηλυκότητα . Υπό αυτή την έννοια ο ανδρισμός ενός αγοριού ως ξεχωριστού ατόμου εξαρτάται αν την αλληλεπίδραση φυσιολογικών, ψυχολογικών και περιβαλλοντικών παραγόντων(Treadwell,1987).

Τέταρτος μύθος: *Η αδιαφορία και η έλλειψη αγάπης μεταξύ των συζύγων οφείλεται στο ότι δεν αντιλαμβάνονται τις ανάγκες των συντρόφων τους.*

Η πίστη σε αυτό το μύθο θεωρείται μια από τις διαδεδομένες αιτίες της σύγκρουσης και του πόνου που παρατηρούνται στις σχέσεις των δύο φύλων. Πρόκειται για μια σιωπηρή υπόθεση που παίρνει την ακόλουθη μορφή: «Αν με

αγαπούσες , θα ήξερες από ένστικτο τι χρειάζομαι και θα μου το έδινες δεν θα χρειαζόταν να το ζητήσω». Εξαιτίας αυτού του τρόπου σκέψης, το άτομο δεν ζητά αυτά που επιθυμεί- και επειδή ο γάμος δεν χαρίζει τηλεπαθητικές ικανότητες, ο/η σύζυγος συνήθως χάνει την ευκαιρία να γνωρίσει τις προσδοκίες του/της συντρόφου του/της.

Τόσο οι άντρες ως και οι γυναίκες, για διαφορετικούς λόγους, είναι επιρρεπείς σε αυτόν τον αδιέξοδο τρόπο σκέψης . Στην κοινωνία μας οι γυναίκες μεγαλώνουν μαθαίνοντας να φροντίζουν και να συντηρούν τους δεσμούς και τις ανθρώπινες σχέσεις . Η κοινωνία μας ανταμείβει τα κορίτσια που είναι συναισθηματικά ευπρόσιτα στους άλλους. Η ενσυναίσθηση είναι προσόν που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ψυχολογικής ανάπτυξης μιας κοπέλας. Αυτός ο «συσχετιστικός εαυτός» η ικανότητα ενσυναισθητικής συσχέτισης με τους άλλους, και η ανάπτυξη τους ενθαρρύνεται στις νέες γυναίκες , συχνά βιώνετε από τους άντρες ως απειλή ή εισβολή. Ο συντονισμός με τα συναισθήματα των άλλων είναι μια δεξιότητα που οι άνδρες σπάνια καλλιεργούν. Αλλά και όταν το κάνουν δεν επαινούνται για αυτό. Οι γυναίκες μπορεί να περιμένουν από τους άντρες να είναι ευαίσθητοι μαζί τους, για τους άνδρες όμως αυτό είναι πάρα πολύ δύσκολο. Επειδή οι γυναίκες είναι φυσικό να δείχνουν ευαισθησία στα συναισθήματα και στις ανάγκες των άλλων, Θεωρούν αδιανόητο το ότι οι άντρες δεν σχετίζονται μαζί τους με τον ίδιο τρόπο και ερμηνεύουν τη στάση τους αυτή ως αναισθησία και αδιαφορία (Pasick,2000).

Μπορεί οι άντρες να αργούν να αντιληφθούν τις συναισθηματικές αντιδράσεις των άλλων, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν ενδιαφέρονται. Η ανατροφή τους έχει κάνει να εστιάζονται κυρίως στην λειτουργική και όχι στη συσχετιστική πλευρά, όμως αυτή η λειτουργικότητα μπορεί να αφιερωθεί στην ευημερία των άλλων. Στην πραγματικότητα, η λειτουργικότητα αυτή ωθεί συχνά τους άνδρες να τηρούν προστατευτική στάση απέναντι στους άλλους και γνωρίζουν τις πρακτικές πλευρές των προβλημάτων τους. Αυτό εξηγεί γιατί οι άντρες

θυμώνουν συχνά με τις γυναίκες όταν εκείνες εμφανίζονται ανίκανες να προλάβουν διάφορα προβλήματα. Οι άνδρες αντιδρούν με θυμό όταν, ενώ έχουν ανάγκη από την προστασία των γυναικών, εκείνες αδυνατούν να την προσφέρουν, έτσι πολλοί άνδρες θυμώνουν όταν, επιστρέφοντας από τη δουλειά όπου έχουν αντιμετωπίσει ένα πλήθος προβλημάτων, ακούν τη γυναίκα τους να τους απαριθμεί τα προβλήματά της (Pasick,2000).

Δύο πράγματα πρέπει να μάθουμε σχετικά με το μύθο που υποστηρίζει ότι πρέπει να προνοούμε για τα προβλήματα των άλλων και να τους προφυλάξουμε από αυτά. **Πρώτον**, τα άτομα θέλουν να πιστεύουν ότι όταν δύο άνθρωποι όταν είναι ερωτευμένοι, ο καθένας τους μπορεί να ολοκληρώσει αυτό που ξεκίνησε να λέει ο άλλος, καθώς επίσης να γνωρίζει τι κρύβει στην καρδιά του. Ωστόσο, το γεγονός ότι το άτομο διατηρεί μια σχέση δεν του δίνει αυτόματα και τη δυνατότητα να διαβάσει τη σκέψη του συντρόφου του. **Δεύτερον** άνδρες και γυναίκες έχουν διαφορετικούς τρόπους για να εκφράζουν την ευαισθησία τους. Σίγουρα η ενσυναίσθηση συμβάλει ουσιαστικά στη δημιουργία ικανοποιητικών σχέσεων, και πολλοί άνδρες είναι απαραίτητο να αναπτύξουν αυτή την ικανότητα. Η ευαισθησία όμως μπορεί να πάρει και άλλες μορφές. Για παράδειγμα, φροντίδα εκφράζουν εκτός των άλλων η αλτρουιστική συμπεριφορά και η υποστήριξη σε πρακτικά θέματα. Κανένα από τα δύο φύλα δεν ωφελούν οι εξωπραγματικές προσδοκίες σχετικά με το θέμα της ευαισθησίας (Pasick,2000).

Πέμπτος μύθος: *Οι σχέσεις των δύο φύλων δεν θα παρουσίαζαν κανένα πρόβλημα αν οι άντρες ήταν ευαίσθητοι με τις γυναίκες και εξέφρασαν το συναισθήματά τους .*

Ακούγεται από παντού ότι οι γυναίκες επιθυμούν να έχουν μεγαλύτερη πρόσβαση στα συναισθήματα των ανδρών. Ασφαλώς, πολλές φορές είναι πιο

εύκολο να παραπονιόμαστε για αυτό που δεν έχουμε από το να προσαρμόσουμε τη συμπεριφορά μας έτσι ώστε να βοηθήσουμε την επίτευξη των επιθυμητών αποτελεσμάτων.

Για να γίνουν οι άντρες πιο προσιτοί συναισθηματικά, πρέπει να παραιτηθούν από τις παραδοσιακές προσδοκίες που τους εμποδίζουν. Αυτό όμως θα έχει ως αποτέλεσμα οι γυναίκες να μην παίρνουν αυτά που έπαιρναν από τους άνδρες, και αυτό γιατί οι άνδρες δεν θα εκπληρώνουν πλέον τους παραδοσιακούς ρόλους του **κουβαλητή** και του **προστάτη**. Για ορισμένες γυναίκες αυτό συνεπάγεται πολύ περισσότερες δουλειές από όσες μπορούν να διανοηθούν, καθώς απαιτούνται αλλαγές που ίσως δεν τις έχουν καν φανταστεί.

Πολλές γυναίκες ξεβολεύονται όταν οι σύζυγοι τους αρχίζουν να επενδύουν περισσότερο στη σχέση τους με την οικογένειά και αναλαμβάνουν το γονεϊκό ρόλο που περιμένουν από αυτούς. αισθάνονται ότι έτσι περιορίζεται ο δικός τους ρόλος.

Παρόμοια πολλές γυναίκες διαπιστώνουν ότι όταν οι σύζυγοι τους ανταποκρίνονται στα αιτήματα τους για αλλαγή προμηνύονται νέοι μελάδες. Οποιαδήποτε αλλαγή σε ένα μέρος του συστήματος προκαλεί αναπόφευκτα αλλαγές σε άλλα μέρη με τα όποια συνδέεται και μπορεί να γεννήσει σημαντικά διλήμματα (Meth,2000).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από τη μελέτη αυτή προσπαθήσαμε να διερευνήσουμε το ρόλο του πατέρα-συζύγου και την θέση του στην σύγχρονη οικογένεια. Στην προσπάθειά μας συναντήσαμε αρκετές δυσκολίες καθώς οι βιβλιογραφικές αναφορές και οι μελέτες πολλών επιστημόνων αγνόησαν τον πατέρα και το ρόλο του μέσα στην οικογένεια για αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα, αφού (ακόμα και σήμερα) θεωρείτο λιγότερο σημαντικός από το ρόλο της μητέρας.

Αν η πορεία για μια συνθετική γυναικεία ταυτότητα βρίσκεται σε εξέλιξη, η ανάλογη πορεία του άνδρα έχει δρομολογηθεί. Η εργασία μας συνέβαλλε στον προβληματισμό για το ποια είναι η θέση του άνδρα σε μια εποχή, που οι ανατροπές και οι ανακατατάξεις τον σπρώχνουν προς την αναθεώρηση της μονοδιάστατης εικόνας που είχε ο ίδιος για τον εαυτό του και οι άλλοι για αυτόν. Αν η γυναικεία επανάσταση αποσκοπούσε στο να φέρει στην επιφάνεια την δύναμη και την αποτελεσματικότητα της γυναίκας, η ανδρική επανάσταση που μόλις έχει δρομολογηθεί, φέρνει στην επιφάνεια την ανάγκη να ενταχθεί ο άνδρας δυναμικά στις ανθρώπινες σχέσεις. Έγινε προσπάθεια μέσα από αυτή την εργασία να αναπτυχθούν θεωρητικές έννοιες που υποστηρίζουν την θέση, ότι η αναθεώρηση της ανδρικής ταυτότητας αποτελεί σήμερα μια από τις βασικότερες προϋποθέσεις για μελλοντικές εξελίξεις μέσα στην οικογένεια .

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει η Κατάκη αλλά και άλλοι ερευνητές οι συνθήκες της ζωής που μεταβάλλονται με ταχείς ρυθμούς, οι απρόσωπες και ψυχρές σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων, και η αμφισβήτηση των παραδοσιακών θεσμών έχουν σαν αποτέλεσμα την αλλαγή του ρόλου του πατέρα μέσα στην οικογένεια. Ενός ρόλου που μέχρι σήμερα όπως υποστηρίζει η Χουρδάκη παρουσιαζόταν διαφορετικός . Ο πατέρας ήταν πιο απόμακρος από την ανατροφή και την διαπαιδαγώγηση των παιδιών καθώς αυτό αποτελούσε

παραδοσιακά ευθύνη της μητέρας, κυρίως γιατί η γυναίκα ήταν εγκλωβισμένη στο σπίτι έχοντας ως μοναδική της ενασχόληση στις δουλειές του σπιτιού και την ανατροφή των παιδιών. Η ανδρική του ταυτότητα, ο τρόπος με τον οποίο είχε ανατραφεί, δηλαδή τα παραδοσιακά πρότυπα, που ήθελαν τον άντρα εγκλωβισμένο στον «ανδρισμό» του μην μπορώντας να προσφέρει ουσιαστική βοήθεια στην σύζυγο του τόσο στο νοικοκυριό όσο και στην ανατροφή των παιδιών και οι επαγγελματικές του υποχρεώσεις στις οποίες αφιέρωνε πολύ χρόνο δεν του επέτρεπαν να ασχοληθεί με τα θέματα της οικογένειας.

Όπως υποστηρίζουν οι Μουσούρου & Κρασανάκης, σήμερα ο ρόλος του πατέρα έχει διαφοροποιηθεί. Συνδυάζει το ρόλο του πατέρα, του κουβαλητή, του προστάτη, του καθοδηγητή, του συζύγου, που κατανοεί και προσπαθεί να συμμετέχει ενεργά στις δουλειές του σπιτιού και κυρίως στην ανατροφή και διαπαιδαγώγηση του παιδιού. Οι σημερινοί πατέρες, και ειδικά στις οικογένειες όπου και οι δύο σύζυγοι έχουν επαγγελματική δραστηριότητα, φροντίζουν περισσότερο τα παιδιά τους, απ' ό,τι οι προηγούμενες γενιές. Ο πατέρας σύμφωνα με Δραγώνα & Ναζίρη σήμερα συμμετέχει περισσότερο στη γέννηση και ανατροφή του παιδιού του, ρυθμίζει τις ώρες που εργάζεται και προσπαθεί να βρει περισσότερο ελεύθερο χρόνο να αφιερώσει στη σύζυγο και τα παιδιά του. Σύμφωνα με τα παραπάνω ο άνδρας έχει να αντιμετωπίσει, λοιπόν, την πρόκληση πολλαπλών ρόλων ταυτόχρονα πρέπει να είναι επιτυχημένος και παραγωγικός στον εργασιακό του χώρο, να συμμετέχει περισσότερο στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών του, να είναι ευαίσθητος, προσιτός και διαθέσιμος προς το παιδί βοηθώντας το έτσι να μεγαλώσει σωστά. Να συμμετέχει στις δουλειές του σπιτιού, να είναι υποστηρικτικός προς την σύζυγό του, βοηθώντας την έτσι να αντιμετωπίσει το δύσκολο έργο της ανατροφής των παιδιών.

Αν και συνεχίζει να αυξάνεται η συμμετοχή του πατέρα στις οικογενειακές υποχρεώσεις, η αύξηση αυτή γίνεται με αργούς ρυθμούς και αυτό οφείλεται στους παραδοσιακούς θεσμούς, που δεν φαίνεται να έχουν

εκλείπει ακόμα καθώς ένας μεγάλος αριθμός πατεράδων συνεχίζει να έχει ως κύριο σκοπό της ζωής του την επαγγελματική του επιτυχία (η οποία του προσφέρει προσωπική ικανοποίηση) αδιαφορώντας για την οικογένεια του και το δύσκολο ρόλο που έχει να επιτελέσει σε αυτήν. Στις επαγγελματικές υποχρεώσεις και των δυο συζύγων οι οποίοι λόγω του φόρτου εργασίας αναγκάζονται να μείνουν πολλές ώρες μακριά από τα παιδιά τους δημιουργώντας ένα μεγάλο και δυσαναπλήρωτο κενό. Και στην έλλειψη βοήθειας που παρέχει το κράτος στις σύγχρονες οικογένειες.

Η εξασθένηση των παραδοσιακών θεσμών έχει επιφέρει αλλαγές και στην συμπεριφορά του συζύγου μέσα στην οικογένεια. Ο σύζυγος παλιότερα ενδιαφερόταν μόνο για τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις και την καριέρα του καθώς έχει μεγαλώσει με την αντίληψη ότι ο πραγματικός ρόλος στην ζωή του είναι να επιτύχει επαγγελματικά σε βάρος της οικογένειας του. Πίστευε πως αυτό που τον κάνει πραγματικά ευτυχισμένο ήταν οι ενασχόληση του με την δουλειά μη μπορώντας να καταλάβει πόσο απαραίτητη ήταν η παρουσία του στην οικογενειακή ζωή. Έτσι έχανε την επαφή με την σύζυγο και με παιδιά του και εγκλωβιζόταν σε μια ψευδαίσθηση πως εκπληρώνει το ρόλο του στο ακέραιο. Αυτό σύμφωνα με τα όσα υποστηρίζει ο Γεώργιος φαίνεται να έχει αλλάξει ο σύζυγος μπορεί και αφιερώνει περισσότερο και ουσιαστικότερο χρόνο στην οικογένεια του χωρίς αυτό να αποτελεί ουσιαστικό εμπόδιο για τις επαγγελματικές του υποχρεώσεις.

Παρατηρείτε επίσης και μέσα από τα όσα αναφέρει ο Τσαούσης , ότι ο νέος σύζυγος έχει αλλάξει τη στάση του προς την σύζυγο του καθώς καταλαβαίνει ότι για να λειτουργήσει το οικογενειακό σύστημα σωστά θα πρέπει να προσεγγίσει τη σύζυγο με τον κατάλληλο τρόπο, θα πρέπει να της αποδείξει ότι είναι δίπλα της σύμμαχος της στην ανατροφή και διαπαιδαγώγηση του παιδιού τους . Ο άντρας χρειάζεται να βρίσκεται εκεί, να θυμίζει στη σύζυγο του την αξία της και να προσπαθούν από κοινού να μην χαθεί η

επικοινωνία μεταξύ τους , πράγμα σημαντικό για την λύση οποιονδήποτε συγκρούσεων ή προβλημάτων που τυχόν θα εμφανιστούν. Αυτό τη βοηθάει να αντιμετωπίσει τους όποιους φόβους έχει σχετικά με το ρόλο της μέσα στην οικογένεια. Και παράλληλα βοηθά τον ίδιο να λειτουργήσει σωστά στον συζυγικό- πατρικό του ρόλο.

Ο σύζυγος ακόμα και σήμερα, στις περισσότερες των περιπτώσεων, σύμφωνα με τους Pasick & Meth εκφράζει τις σκέψεις του και τα συναισθήματα του προς την σύζυγο και τα παιδιά του σύμφωνα με τα όσα του επέτρεπαν οι κανόνες περί αρρενοπάτητας. Οι κανόνες αυτοί που μαθαίνει καθώς ανδρώνεται λειτουργούν ως ένα πρόγραμμα που ρυθμίζει την συμπεριφορά του. Όσον αφορά το πεδίο των συναισθημάτων ο άνδρας δεν πρέπει να εκφράζει τίποτε που θα τον κάνει να φανεί ευάλωτο. Αυτό συμβαίνει γιατί έχει εκπαιδευτεί να αποφεύγει να συμπεριφέρεται με γυναικίους τρόπους . Ωστόσο όταν καταφέρνει να απαλλαχτεί από τους «ανδρικούς ρόλους» και να εκφραστεί με διαφορετική συναισθηματική γλώσσα από αυτήν που του υπαγορεύει η ανδρική του ταυτότητα τότε μπορεί να δημιουργήσει καλές και ουσιαστικές σχέσεις με την σύζυγο και τα παιδιά του.

Με τα όσα αναφέρει η Μαλικιώση-Λοϊζου η θέση του πατέρα –συζύγου μέσα στη οικογένεια , που στην παραδοσιακή της δομή ήταν κυριαρχική , σήμερα αμφισβητείται ,έτσι ώστε, ούτε ο ίδιος ξέρει ποιος είναι ο ρόλος του και τι να περιμένει από τον εαυτό του, τη σύζυγο και τα παιδιά του. Χρειάζεται βοήθεια για να δει και να κατανοήσει τις αλλαγές που έχει υποστεί η ανδρική του ταυτότητα στην σύγχρονη εποχή ώστε να επεξεργαστεί τις αλλαγές που μπορεί να πραγματοποιήσει για την ανάπτυξη του και την βελτίωση των σχέσεων του με την γυναίκα του ,τα παιδιά του.

Τελειώνοντας θα θέλαμε να πούμε πως η αίσθηση που μας αφήνει η μελέτη του ρόλου του πατέρα στη οικογένεια είναι αρκετά αισιόδοξη καθώς ο ρόλος του πατέρα φαίνεται να αλλάζει προς το καλύτερο. Ο πατέρας αφήνει πίσω του την παραδοσιακή του ταυτότητα και με αργά αλλά σταθερά βήματα

κατακτά μια νέα εικόνα. Γίνεται πιο προσιτός, πιο ευαίσθητος, συμμετέχει ενεργά στην ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των παιδιών, αγαπά, σέβεται και βοηθά την σύζυγο του για την δημιουργία μιας σωστής οικογένειας βάζοντας, πολλές φορές, την επαγγελματική καταξίωση σε δεύτερη μοίρα. Σε αυτήν του την προσπάθεια πολλές φορές «μοιάζει χαμένος» ωστόσο όταν βρει τη "συμπάρασταση" (από τη σύζυγο, τα παιδιά, τους φίλους του και τους ειδικούς) που χρειάζεται προχωρά ακόμα πιο δυνατός για την δημιουργία μιας ευτυχισμένης οικογένειας.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γεωργιάς Δ., «Κλινική Ψυχολογία»,τόμος Α΄ ,εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα,Αθήνα,1990
2. Γκιζέλη , Καυτατζόγλου, Τεπέρογλου, Φίλιας, «Παράδοση και νεωτερικότητα στις πολιτιστικές δραστηριότητες της Ελληνικής Οικογένειας: Μεταβαλλόμενα Σχήματα»,Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών,Αθήνα,1984
3. Δεμερτζής Κώστας, «Κείμενα και στοχασμοί ενός δασκάλου»,εκδόσεις Φιλιππότη,Αθήνα,1981
4. Δουμάνη -Χρηστέα Μαριέλλα, «Η Ελληνίδα Μητέρα άλλοτε και σήμερα»,εκδόσεις Κέδρος,Αθήνα,1989
5. Δραγώνα Θ., «Η γέννηση, η γυναίκα μπροστά σε μια καινούργια ζωή»,εκδόσεις Δωδώνη,Αθήνα,1987
6. Δραγώνα Θάλεια& Ναζίρη Δέσποινα, «Οδεύοντας προς την πατρότητα»,εκδόσεις Εξάντας Τριαμης, Αθήνα,1995
7. Ηλιοπούλου Δ., «Για να γνωρίσουμε & να διαπαιδαγωγήσουμε σωστά το παιδί»,εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα,Πάτρα,1994
8. Καλατζή - Αζίζη Α. -Παρίτσης, «Οικογένεια - Ψυχοκοινωνικές, Ψυχοθεραπευτικές Προσεγγίσεις», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1990
9. Κατάκη Χάρις, «Μωβ Υγρό»,εκδόσεις Κέδρος,Αθήνα,1995
10. Κατάκη Χάρις , «Τρεις ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας»,εκδόσεις Κέδρος,Αθήνα,1984

11. Κορώση Κ., «Κριτική αναθεώρηση του πατρικού ρόλου»,εκδόσεις Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών,Αθήνα,1990
12. Κρασανάκης Γεώργιος, «Ο πατρικός ρόλος».Ηράκλειο.1991
13. Κυριακίδης Παύλος Α., «Η Οικογενειακή Σχέση»,εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα,Αθήνα,2000
14. Λυκαρδοπούλου Κ., «Ο ρόλος του αντρόγυνου στη σημερινή κοινωνία», εκδόσεις Μέγας Σείριος, Αθήνα,1985
15. Μακρυνιώτη Δ., «Κόσμοι της Παιδική ηλικίας»,Αθήνα,2003
16. Μαλικιώση Μαρία-Λοϊζου, «Η ψυχολογία των ανδρών»,Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών,Αθήνα,1980
17. Μαραγκουδάκη Ελένη, «Εκπαίδευση και Διάκριση των Φύλων», εκδόσεις Οδυσσεάς , Αθήνα,1993
18. Μαράτου-Αλιπράντη Λάουρα, «Η οικογένεια στην Αθήνα-Οικογενειακά πρότυπα και συζυγικές πρακτικές»,εκδόσεις Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών,Αθήνα,1995
19. Μουδατσάκη Δ., «Οικογένεια και Παιδί»,Ηράκλειο,1995
20. Μουσούρου Λ.Μ.,«Κοινωνιολογία της σύγχρονης οικογένειας»,εκδόσεις Gutenberg,Αθήνα,1996
21. Μουσούρου Λ.Μ., «Οικογένεια και παιδί στην Αθήνα»,εκδόσεις Εστία,Αθήνα,1985
22. Νημά Ε. «Οικογενειακή κοινωνικοποίηση και δημιουργικότητα-Η συμβολή της οικογένειας στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας κατά την παιδική ηλικία»,εκδόσεις Κυριακίδης,Θεσσαλονίκη,1996

23. Ξηροτήρης Ιωάννης, «Προβλήματα και αντιθέσεις στο γάμο», Θεσσαλονίκη, 1997
24. Ξωχέλλη π., «Το εκπαιδευτικό έργο ως κοινωνικός ρόλος», εκδόσεις Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη, 1984
25. Πανόπουλος-Μαράτου, «Η ψυχοσυναισθηματική ανάπτυξη στη βρεφική και νηπιακή ηλικία», τόμος Α΄, εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα, 1983
26. Παπαναούμ-Τζίκα Χ., «Θεωρία του ρόλου και κοινωνικοποίηση», εκδόσεις Φιλόλογος, Αθήνα, 1979
27. Παρασκευόπουλος Ι.Ν., «Εξελικτική Ψυχολογία», τόμος 1^{ος} & 2^{ος}, Αθήνα, 1985
28. Παρασκευόπουλος Ι.- Μπεζεβέγκης Η.-Γιαννίτσας Ν.-Καραθανάση Α., «Διαφυλικές Σχέσεις», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, τόμος Β΄, Αθήνα, 1996
29. Παρασκευόπουλος Ι.Ν., «Κλινική Ψυχολογία», Αθήνα, 1988
30. Πυργιωτάκη Ι., «Κοινωνικοποίηση και Εκπαιδευτικές ανισότητες», Έκτη έκδοση, Αθήνα, 1996
31. Πυργιωτάκη Ι., «Κοινωνιολογία της οικογένειας», Έκτη έκδοση, Αθήνα, 1984
32. Σαρδέλης Δ., «Ο θεσμός της οικογένειας», Εισήγηση στο Ευρωπαϊκό Φόρουμ(Οικογένεια- Ευρώπη-21^{ος} αιώνας, Όραμα και θεσμοί), Αθήνα, 1997
33. Τσαούσης Δ.Γ., «Η κοινωνιολογία του ανθρώπου-Εισαγωγή στην κοινωνιολογία», εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1993

- 34.** Τσαρδάκη Δ., «Διαδικασίες κοινωνικοποίησης», εκδόσεις Σκαραβαίος, Αθήνα,1984
- 35.** Χουντουμάδη Αναστασία, «Παιδιά και Γονείς στο ξεκίνημα μιας σχέσης»,εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα,Αθήνα,1996
- 36.** Χουρδάκη Μαρία, «Οικογενειακή Ψυχολογία»,εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα,Αθήνα,1995
- 37.** Χριστοδουλίδη Α., «Εμείς και τα παιδιά μας»,Λευκωσία,1980

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Askew S.-Ross C., «Τα αγόρια δεν κλαίνε», (μετάφραση Τερζίδου Μανίνα), εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1994
2. Batinder, «XY: Η ανδρική ταυτότητα», εκδόσεις Κάτοπτρο, Αθήνα, 1994
3. Battler L.&Tamis Le Monda S.C., «Child Psychology», Psychology Press, 1991
4. Borneman Ernest, «Η Πατριαρχία», (μετάφραση Κουρτοβίκης Δημοσθένης), εκδόσεις Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, 1988
5. Burman E., «Deconstructing Developmental Psychology», 1999
6. Button John, «Στενότερες Σχέσεις» (μετάφραση Ιωαννίδου Ελένη), εκδόσεις Λύχνος, Αθήνα, 1994
7. Canitz H., «Πατέρας νέος ρόλος του άνδρα στην οικογένεια», (μετάφραση Κουναλάκη Αγγελική), εκδόσεις Νότος, Αθήνα, 1981
8. Fischer H.A., «Gender and Emotion», Cambridge University Press, 2000
9. Herbert Martin, «Χωρισμός και διαζύγιο - αντιμετώπιση προβλημάτων παιδιού και εφήβου», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1996
10. Herbert Martin, «Ψυχολογικά προβλήματα παιδικής ηλικίας», εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1996
11. Michel Andree, «Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου», (μετάφραση Μουσούρου Λουκία), εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, 1993
12. Napier Augustus, «Οικογένεια μαζί όμως αλλιώς », εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, 1987

13. Napier Augustus, «Το ζευγάρι ,ο εύθραυστος δεσμός»,(μετάφραση Ρόκου Ήβη),εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα,Αθήνα,1997
- 14.Ο'Neil Nina & George, «Ανοιχτός γάμος»,(μετάφραση Γραμμένος Μπάμπης),εκδόσεις Θυμάρι,Αθήνα,1979
15. Parke Ross D., «Ο πατέρας: Η συμβολή του στη διαμόρφωση του παιδιού»,(μετάφραση Κελεσίδου Άννα),εκδόσεις Κουτσούμπος,Αθήνα,1987
16. Philippe Julien, «Για την πατρότητα»,(μετάφραση Βαρδής Παναγιώτης),εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα,Αθήνα,1993
- 17.Pittman Frank M.D., «Ο Άνδρας σε κρίση»,(μετάφραση Ζώτος Αλέξης), εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1995
- 18.Satir Virginia, «Πλάθοντας ανθρώπους», (μετάφραση Στυλιανούδη Α.-Νίκας Α.),εκδόσεις Κέδρος,Αθήνα,1987
- 19.Skyner Robin-Cleese Johnny, «Οικογένεια- Η σύγχρονη Οδύσσεια», (μετάφραση Σεϊτανίδη Μαίρη), εκδόσεις Κέδρος, Αθήνα, 1987
20. Άλφρεντ Άντλερ, «Ανθρωπογνωσία»,(μετάφραση Καμπουρίδης Σταύρος).εκδόσεις Μανιατέα,Αθήνα,1971
21. Βίνικοτ Ντ., «Το παιδί, η οικογένεια και ο εξωτερικός του κόσμος»,εκδόσεις Καστανιώτη,Αθήνα,1988
22. Γιούγκ, Άντλερ, Φρόιντ, «Ο γάμος ως ψυχολογική σχέση»,εκδόσεις Επίκουρος,Αθήνα,1992
- 23.Ένγκλες Φριντριχ, «Η καταγωγή της οικογένειας της ατομικής ιδιοκτησίας και του κράτους»,εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή,Αθήνα,1985
24. Λεσάν Έντα, « Μαθαίνοντας να λέμε αντίο στο γονιό που χάνεται» , εκδόσεις Θυμάρι , Αθήνα , 1982

25. Ντόλτο Φρανσουάζ, « Όταν οι γονείς χωρίζουν» , εκδόσεις Εστία, Αθήνα, 1996

26. Ντράικωρς Ρούντυλφ, «Η πρόκληση να είμαστε γονείς»,εκδόσεις Γλάρος,Αθήνα,1991

27. Ντράικωρς Ρούντυλφ, «Η πρόκληση του γάμου»,(μετάφραση Κασιμάτη Μ.-Χολέβα Δ.),εκδόσεις Κέδρος,Αθήνα,1974

ΛΕΞΙΚΑ-ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΕΣ

1. «Εγκυκλοπαίδεια Δομή»,τόμοι 5,6,7&15,εκδόσεις Δομή,Αθήνα,1989
2. «Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών»,εκδόσεις Χάρη Πάτση,Αθήνα,1989
3. «Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια-Λεξικό», τόμοι 6,7,8&9, εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα

ΑΡΘΡΑ - ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. «Η οικογένεια στην σύγχρονη κοινωνία»,συνέδριο 1999,εισηγήσεις από Κομοτηνή από Εταιρεία Παιδαγωγικών Επιστημών
2. «Ο Ρόλος του πατέρα στην σύγχρονη οικογένεια»,Μεσόγειος 24/02/2007 ή www.mesogios.gr
3. Επισκοπούλου Κ., «Οικογένεια-Σχολείο και Ανδρική ταυτότητα: Ή πως το "αγοράκι" γίνεται "άνδρας"», εκδόσεις Σύγχρονη Εκπαίδευση,1997
4. Σημειώσεις από το «2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Συμβουλευτικής Ψυχολογίας-Η Συμβουλευτική Ψυχολογία στους άνδρες: Θεωρία, έρευνα,

παρέμβαση, 23-26 Νοεμβρίου 2006, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα,
Ελληνική Ψυχολογική Εταιρεία

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

1. [http:// id65.tripod.com/mn.htm](http://id65.tripod.com/mn.htm)
2. <http://www.sos-sygapa.eu.gr>
3. <http://www.counselingpsychology.gr>
4. <http://dliblibr.ua.gr>
5. <http://www.alex.eleduth.gr>
6. <http://www.mesogios.gr>
7. <http://www.anaptyksi.gr>
8. <http://www.medlook.gr>
9. <http://www.tem.uoc.gr>

